

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Problematika šikany na 1. stupni základních škol

Diplomová práce

Zpracovala: Kateřina Vyskočilová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Miroslav Procházka

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Datum zadání diplomové práce: 13. 11. 2006

Datum odevzdání diplomové práce: 24. 4. 2009

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá problematikou šikany na 1. stupni základních škol mezi dětmi. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V práci bylo užito citace předních odborníků na šikanu u nás i v zahraničí.

V teoretické části se budu zabývat vymezením a vysvětlením základních pojmů. Zaměřím se na sledování příčin tohoto sociálně patologického jevu. Nejprve popíšu teorii šikany, projevy a příčiny šikany, její průvodní znaky, rizika, šíření, formy a následky. Dále se budu věnovat charakteristice osobnosti agresora a obětem šikany a jejich rodinám. Závěr teoretické části bude pojednávat o prevenci šikany a zvládání tohoto problému.

V praktické části se prostřednictvím dotazníků pokusím zmapovat současnou situaci ve školách. Praktická část je tvořena výzkumným šetřením, které bylo provedeno na čtyřech základních školách a zúčastnilo se jej 282 respondentů. Dotazníky jsem použila na 1. stupni základních škol, ve třetí, čtvrté a páté třídě. Výsledky výzkumného šetření jsou graficky znázorněny a vyhodnoceny.

Tato práce je určena zejména všem stávajícím i budoucím učitelům a rodičům všech dětí, jelikož žádné dítě není imunní vůči těmto problémům.

ABSTRACT

The diploma work deals with the problem of harassment and bullying among the children at elementary schools. It consists of theoretical and practical part. There were used quotations from the literature of well-known Czech and foreign experts on bullying in the work.

In theoretical part I am going to define and explain the basic concepts and focus on monitoring the sources of this social pathological phenomenon. At first I describe bullying theory and how it is revealed. Its reasons, authentic features, transmission forms and consequences. Then I am going to pay attention to a characterization of aggressors, the victims of bullying and their families. The end of the theoretical part treats the preventive forms of bullying and shows how to cope with it.

In practical part I am going to trace a contemporary situation through a questionnaire at schools. The practical part is composed of investigative research that was carried out in four primary schools with 282 respondents from the third grade up to the fifth one. All results of this research are graphically depicted and evaluated.

This thesis is defined to all contemporary and future teachers and of course to parents as their children could be exposed to these problems at the schools.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že diplomovou práci s názvem „Problematika šikany na 1. stupni základních škol“ jsem vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a pomocí odborných pramenů, které uvádím v seznamu literatury.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Táboře dne 20. 4. 2009

.....

Kateřina Vyskočilová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla mnohokrát poděkovat Mgr. Miroslavu Procházkovi za odborné vedení diplomové práce, užitečné rady, cenné informace, vstřícnost a ochotu.

Dále děkuji všem pedagogickým pracovníkům ve vybraných školách v Táboře za umožnění provedení dotazníkového výzkumu.

OBSAH	6
ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 TEORETICKÉ UCHOPENÍ FENOMÉNU ŠIKANY	9
1.1 Šikana	9
1.2 Typy a formy šikany	15
1.3 Specifika šikany u dětí a mládeže	19
2 VZNIK A VÝVOJ ŠIKANY	21
2.1 Vznik šikany	21
2.2 Vývoj šikany	26
2.3 Šikana jako porucha vztahů ve skupině	27
2.4 Šikana jako závislost	30
2.5 Následky šikanování	31
3 PROTAGONISTÉ ŠIKANY	35
3.1 Osobnost oběti šikanování	35
3.2 Osobnost agresora šikanování	38
3.3 Osobnost pedagoga jako účastníka šikany	42
4 ŠIKANA A ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ	43
4.1 Příčiny šikanování ve školním zařízení	43
4.2 Diagnóza šikany	44
4.3 Zvládání problému šikany	45
4.4 Prevence šikany	57
5 SPOLEČNOST, RODINA A PROBLEMATIKA NÁSILÍ A ŠIKANY	65
5.1 Kultura a výchova jedince	65
5.2 Média v naší společnosti	65
5.3 Rodina a šikana	68
II. PRAKTICKÁ ČÁST	77
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	77
6.1 Cíl výzkumného šetření	77
6.2 Způsob výzkumného šetření	77
6.3 Stanovení hypotéz	82
6.4 Charakteristika prostředí výzkumného šetření	83
6.5 Prezentace výsledků výzkumného šetření	86
6.6 Ověření platnosti hypotéz	184
6.7 Shrnutí poznatků	190
6.8 Doporučené postupy pro prevenci šikany na školách	190
ZÁVĚR	192
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	193
PŘÍLOHY	196

ÚVOD

Tato diplomová práce se soustředí na problematiku šikany na základních školách.

Škola by měla být místem, kde by děti měly být v bezpečí. Ve škole jsou žáci mezi lidmi, které znají, setkávají s kamarády, se spolužáky a s učiteli, kteří mají s nimi dobré úmysly, a tak by jim teoreticky nemělo ve školním prostředí hrozit žádné nebezpečí. Bohužel v dnešní době násilí a šikanování jsou na základních školách častější. Jedná se o problém aktuální a velmi závažný, před kterým nelze zavírat oči.

Šikana se mezi dětmi a mládeží rozšiřuje poměrně rychle a vyskytuje se také mezi žáky nejnižších ročníků na základních školách. V poslední době je to téma dosti diskutované a rovněž medializované. Často můžeme slyšet nebo si přečíst zprávy o narůstající brutalitě dnešních dětí. Výstražný je také počet možností, které podněcují k rozšiřování šikany. Může nás šokovat i to, že násilí mezi dětmi a mladistvými se nezastaví před ničím. Nyní vyvstává myšlenka, proč se tomu tak děje? Snad proto, že žijeme v době, kdy se téměř každodenně můžeme setkat s různými druhy násilí a samozřejmě, že v tomto ohledu škola není výjimkou.

Stává se často, že šikana zůstává neodhalena a nebo se dá objevit velice složitě. Obvykle bývají určitá fakta utajována nebo dokonce skutečnost šikany zlehčována. Někteří lidé ve společnosti mají tendence se před tímto problémem „otočit zády“. Snaží se problém obejít a nevnímat nesnáze druhých, což oběti šikany nepřinese velké naděje na pomoc. Zřejmě hlavním důvodem toho, proč se šikana na některých školách vyskytuje, je skutečnost, že se proti šikanování nic nedělá. Velkou chybou je, že šikanování o svém problému nikomu neřeknou, ale zároveň je chyba v lidech, kteří o šikanování vědí, ale tento fakt si nechají pro sebe, čímž nijak nepomohou případ vyřešit. Problém také může nastat tehdy, když si učitelé či pedagogičtí pracovníci z důvodu velkého pracovního vytížení nevšimnou, že na jejich škole k šikaně dochází.

Šikana se nevyskytuje pouze na školské půdě. Objevuje se rovněž v armádě, v různých ústavech, v nemocnicích, v domovech důchodců, na pracovištích a často v rodinách samotných. Samozřejmě, že v našem případě bývá dost těžké nalézt hranice, kdy se jedná o nevinné dětské škádlení a kdy už dětské počiny ukazují na výskyt šikany. Odhalit šikanu a pozastavit její šíření však není úkol jen pro učitele. Měla by to být výzva pro celou společnost. Bohužel je dnešní doba uspěchaná, rodiče nemají mnoho času na své potomky, ti pak nemají potřebu vyhledávat vrstevníky a místo toho jsou

uzavření ve světě počítačů a televize, které však mohou být dobrým nástrojem pro vznik agresivního chování.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

První část je zaměřena na teoretické poznatky týkající se tohoto sociálně patologického jevu, jsou zde definovány základní pojmy, typy a formy šikany, mechanismy vzniku a vývoj šikanování, charakteristiky obětí šikany, agresorů a jejich rodin, dále způsoby vyšetřování, možnosti řešení a systémy prevence na základních školách.

Druhá část pak porovnává a posuzuje dílčí problémy v praxi, srovnává školy, preventivní programy a dopady těchto programů na děti. Zjišťuje výskyt šikany na 1. stupni základních škol, dále zkoumá, zda ve výskytu šikany existují rozdíly mezi tzv. velkými základními školami a tzv. malými základními školami a pokud existují, tak v jakém rozsahu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÉ UCHOPENÍ FENOMÉNU ŠIKANY

Šikana patří mezi nejzávažnější negativní jevy v současné škole. Není to pouze záležitost spadající do pedagogiky, ale jedná se o komplexní problém psychologický, sociologický a mravní. Nejedná se pouze o jev spojený se školou, šikana se rovněž netýká jenom věkové skupiny dětí a mládeže, nýbrž zahrnuje celé věkové spektrum (Bendl, 2003, s. 17).

1.1 Šikana

Šikana je považována za jev, který je na našich školách poměrně frekventovaný. Obzvláště v posledních letech se jedná o problém značně rozšířený a následky, které mohou být na obětech šikany napáchány bývají v mnoha případech dlouhodobé a velmi vážné.

Šikana se objevuje téměř všude kolem nás. Je stará jako lidstvo samo. Je zřejmé, že ve společnosti byla, je a bude typickým projevem sociální patologie v mezilidských vztazích. Své počátky může mít už v rodině, kdy vznikají konflikty a agresivní chování mezi sourozenci, pokračuje mezi dětmi v mateřské škole a postupně přechází do dalších škol. Šikana se vyskytuje i v zájmových kroužcích, partách, a v dalších typech kolektivů. Dále se objevuje na vojně, rovněž na pracovištích, mezi partnery nebo manželi, dokonce i mezi nájemníky domu, v nemocnicích mezi pacienty, zároveň i v domovech důchodců apod. Je tedy zřejmé, že šikana má řadu projevů a forem.

Budeme-li hledat společné rysy, které se šikanou vyznačují, dojdeme k závěru, že vždy se jedná o chování jedince, který vědomě a také záměrně poškozuje druhého. Ublíží mu, způsobuje mu nejen psychické utrpení, ale také fyzickou bolest, popř. mu násilně brání v pohybu, ve vykonávání určitých činností a tím jej omezuje.

Šikana ve škole je stará jako škola sama. Vždy se našli silnější jedinci, kteří nějakým způsobem ubližovali ostatním. Zůstává otázkou, zda je možné dosáhnout stavu, kdy by se šikanování vůbec nevyskytovalo (Kalinská, Kalinský, 2003, s. 98).

1.1.1 Pojem šikana

K pojmu šikana P. Říčan uvádí, že šikana pochází z francouzského slova *chicane*, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na literě předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, po nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat atd. U nás se v posledních letech běžně používá slovo šikana v trochu jiném smyslu, a to k označení nešvaru, který se běžně rozmohl na vojně (Říčan, 1995, s. 25).

O tom, že šikana na školách je závažným jevem nás přesvědčují F. Koukolík a J. Drtilová. Za šikanu považují záměrné a nevyprovokované užití síly jedním dítětem nebo jejich skupinou s cílem opakovaně způsobit bolest nebo tíseň jinému dítěti. Do rámce šikany spadá bití, tahání oběti, rozšiřování pomluv, provokování, vydírání a oloupení (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 210).

Rovněž S. Bendl si myslí, že pojem šikana se na našich školách vyslovuje dosti často, a tak získal prvenství mezi nejzávažnějšími protispolečenskými jevy současné školy. Není to pouze záležitost spadající do oblasti pedagogiky, ale jedná se o komplexní problém psychologický, sociologický a mravní. (Bendl, 2003, s. 17).

K problému šikany se P. Říčan vyjádřil tak, že děti by nikdy nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližovaly slabším. Zlomyslnost a krutost jsou odvěké lidské vlastnosti (Říčan, 1995, s. 16).

Zároveň k pojmu šikana P. Říčan uvádí, že když se zeptáme starších lidí, zda tento pojem v mládí slyšeli a jestli vůbec tento problém existoval, velká část přiznává, že nic takového nepamatuje. Silní samozřejmě ubližovali slabším vždycky, ale ve škole byla rozhodně větší morálka a mnohem přísnější kázeň. Děti si k učitelům nemohly dovolit ani zlomek toho, co se děje dnes. Navíc ve školních budovách bývalo patrně i méně prostorů, kde by bylo možné uniknout dozoru pedagogů, tedy i méně příležitostí k šikaně (Říčan, 1995, s. 17).

Častokrát se řeší problém šikany na internátech, kde někteří studenti a učňové zkoušejí napodobit praktiky známé z armády. Šikana jako pojem se objevuje mnohdy ve výchovných ústavech nebo ve vězeních. Z obětí se stávají „otroci“, kteří svým „pánem“ bývají napadáni, ponižováni, obtěžováni, nezřídka i homosexuálně.

1.1.2 Definice šikany

Šikanu lze zařadit mezi patologické formy lidského projevu. Mohli bychom ji definovat jako dlouhodobé neadekvátní a agresivní chování jednoho dítěte vůči jinému dítěti, přičemž hlavním úmyslem agresora bývá potupit oběť, způsobit oběti utrpení, učinit újmu na jeho zdraví a majetku, zostudit ho, navodit u něj strach a pocity viny.

P. Říčan uvádí definici šikany, se kterou pracují v současné době i britští badatelé: „*Šikanování říkáme tomu, jestliže jedno dítě a nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká jej v místnosti a podobně. Tyto incidenty se pak mohou často opakovat a pro dítě šikanované je často obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině.*“ (Říčan, 1995, s. 25).

Podle M. Vágnerové lze definovat šikanu jako násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který se nedokáže této situaci vyhnout a není schopen se jí účinně bránit (Vágnerová, 2002, s. 283).

Šikana se zařazuje mezi patologické formy mezilidského soužití, představuje formu agresivního chování a tzv. psychotraumatizace ve skupině, je jednou z forem syndromu CAN (Child Abuse and Neglect - dítě zneužívané, zanedbávané a týrané), chováním, které lze charakterizovat jako asociální. Jedná se o agresivní jednání, pomocí kterého si šikanista způsobováním fyzických nebo psychických útrap zjednává či udržuje převahu nad svou obětí. Cílem agresora je získat nad druhými osobami pocit převahy, moci, určité výhody (Bendl, 2003, s. 17). Syndrom CAN je definován jakýmkoli nenáhodným jednáním rodičů nebo jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti odmítané a nepřijatelné, jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popř. způsobuje jeho smrt. Předpokládá se, že tímto syndromem v současné době trpí přibližně 1-2% dětí (Dunovský, 1995 in Vágnerová, 2002, s. 320).

V našem právním řádu zcela přímou definici šikany nelze najít. Ministerstvo školství reagovalo na potřeby komplexního řešení a vymezilo tuto problematiku v metodickém pokynu MŠMT č. 28 275/2000-22. V tomto pokynu je návod pro školy a pracovníky škol, jak by se mělo předcházet šikaně a jak ji následně řešit. Pokyn se ale zabývá jen školní oblastí, nemůže vyřešit všechny právní následky šikanování. Ostatní potřebné nástroje se musí hledat v právních předpisech občanské, správního či trestního práva.

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy šikanu definuje tímto způsobem: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“ (http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html).

1.1.3 Proces šikanování v naší společnosti

Již v raném věku se některé děti snaží získat moc nad svými druhy zjevným nebo skrytým šikanováním. D. Fontana (Fontana, 1997, s. 302) říká, že tímto procesem si úmyslně snaží získat psychologickou nebo společenskou a hmotnou výhodu nad jinými jedinci prostřednictvím ubližování, hrozeb, výsměchu a zastrašování. Šikanování probíhá v prostorách školy, tak mimo ni a může postihnout děti každého věku, od počátku až do konce školní docházky.

Všeobecná encyklopedie Diderot vymezuje proces šikanování jako fyzické nebo psychické, popř. kombinované ponižování až týrání slabších jedinců ve skupině silnějšími jedinci, projev zneužití vlastního postavení nebo určitých osobních (zejména fyzických) dispozic, jeho důsledkem je poškození druhé osoby. Vyskytuje se např. ve škole, na vojně a v dalších typech kolektivů. Iniciátory bývají jedinci starší, fyzicky vyspělejší, popř. osobnosti sociálně narušené. Právo jednání, které je sice samo o sobě výkonem práva, ale protože je zaměřeno na způsobení újmy druhému, stává se jeho zneužitím, a tudíž je právně sankcionováno (Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek 7., 1999, s. 383).

Proč se šikanování tak daří? Manželé Kalinských tvrdí, že příčin je mnoho. Některé z nich jsou:

mýty dospělých, že se s tím nedá nic dělat,

protože děti mají velkou moc,

když dospělí nejednají jako dospělí,

protože oběti nemůže nikdo pomoci (pokud je např. ve škole zakázáno žalování)

jestliže ve škole nejsou žádné strategie proti šikanování, aj. (Kalinská, Kalinský, 2003, s. 98).

Do tohoto procesu jsou vždy zapojeni minimálně dva lidé a pro vztah, který můžeme označit tímto pojmem je typická asymetrie sil. Silnější týrá slabšího a znehodnocuje tak jeho práva.

Šikanování v naší společnosti je zákeřná a často smrtelná choroba skupinové demokracie (Kolář, 2001, s. 17). K procesu šikanování zároveň M. Kolář dodává, že šikanování je těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci (Kolář, 2001, s. 35).

Dá se tedy shrnout, že autoři odborných publikací považují šikanování a veškeré projevy šikany za veliký společenský problém a rovněž za závažný a nebezpečný sociálně patologický jev. Oběti šikany tak vlivem ubližování agresorů ztrácejí své sebevědomí, pozbývají lidskou důstojnost, osobní čest, je omezována jejich vlastní svoboda, právo na soukromé rozhodování, obětím bývá poničen jejich majetek a v horších případech dojdou k újmě na zdraví. Je jim upíráno soukromé štěstí a právo na klidný spánek.

Šikanování je velice složitý problém a není možné, aby byl pojat jako jeden jediný celek, protože svými příčinami a následky zasahuje do několika různých odvětví vědy.

1.1.4 Šikana jako porucha chování

Poruchy chování dětí a mládeže se rozdělují na neagresivní poruchy (např. útoky, toulky, záškoláctví, lži) a agresivní poruchy (jednání v rozporu se zákonně kodifikovanou společenskou normou, např. krádeže, výtržnictví, vandalismus, žhářství, vražda). Rovněž šikana patří mezi agresivní poruchy chování. Agresivní chování lze posuzovat jako závažnou poruchu chování, jelikož jsou omezována práva ostatních jedinců. Avšak nelze určit jednoznačnou hranici mezi neagresivními a agresivními poruchami chování, protože se oba typy mohou určitým způsobem kombinovat.

Porušování norem je u agresivního chování spojeno s násilným omezováním základních práv ostatních. Agresivní jednání lze obvykle interpretovat jako prostředek k uspokojení potřeby. Může být nevhodným prostředkem k dosažení obecně přijatelného cíle. Jindy je cíl agresivního jednání problematický (např. potřeba ovládat

všechny děti ve třídě) Vzácněji jde o potřebu agresivního jednání, kdy je samo násilí cílem. Pak dítě uspokojuje např. týrání jiného spolužáka (Vágnerová, 2002, s. 283).

U dětí se celkově dá o šikaně (a rovněž i o dalších poruchách chování) mluvit až v období středního školního věku, jak tvrdí M. Vágnerová, i když se u disponovaných dětí nebo za nepříznivých okolností objevuje nežádoucí chování již v ranějším období. Takový projev může signalizovat budoucí závažnější poruchu, ale může mít i přechodné trvání. Ve středním školním věku, tj. v době, kdy se třída transformuje na strukturovanou skupinu, která má své normy a hierarchizované role, lze sledovat chování, v němž se objevují prvky šikany. Skupina je schopna alespoň krátkodobě organizovaně jednat, a prosazovat tak svou nově objevenou sílu. Mnohdy svou moc dokazuje právě ve vztahu k odlišným a slabým členům (Vágnerová, 2002, s. 280, 283).

M. Kolář podle své zkušenosti říká, že v drtivé většině případů nebývají agresori nemocní sadističtí psychopati. Jsou to „pouze“ mimořádně egoističtí a egocentričtí lidé (Kolář, 2001, s. 72).

Šikana je závažnou poruchou chování nejenom dětského věku, patří mezi společensky patologické chování. Lze říci, že je to „nemoc“ toho, kdo šikanuje. U šikany je typická převaha agresora nad obětí, tím se odlišuje od běžných dětských šarvátek. Agresor bývá duševně posilován a stimulován bezbranností a slabostí své oběti. Šikanujícím chováním se projevuje jedinec, který má určitou odchylku v oblasti socializace. Takováto osobnost obvykle nebývá schopna chovat se podle běžných norem chování, které odpovídají jeho věku.

1.1.5 Vymezení školní šikany

V souvislosti se šikanou se objevuje řada problémů. Mnohdy je těžké vymezit a určit hranici mezi nevinným škádlením a šikanou. K typické situaci, ve které je pedagog prakticky bezmocný, dochází tehdy, když učitel přistihne peroucí se žáky a nebo je svědkem, kdy jeden žák ubližuje druhému, přičemž agresor, který spatří dospělého s klidným výrazem a úsměvem na rtech pronese: „Paní učitelko, to mi jen tak blbnu. To je legrace.“ Oběť a vděčné žakovské publikum poslušně přitakají.

Neexistuje nějaká přesná, jednoznačná, ostrá hranice mezi tím, jaké chování je už šikanou a jaké ještě ne. Šikana je ve své podstatě obtěžování druhého člověka. Problém spočívá v tom, že existuje mnoho způsobů, jak někoho obtěžovat.

Vznikají proto obavy, že nebude možné šikanu na školách rozpoznat. S. Bendl uvádí další nesnáze spojené s určením toho co šikana je či není, resp. co se ve škole skutečně považuje za šikanování. Problém spočívá v tom, že učitelé berou často vážně pouze viditelné následky šikany jako zranění či hmotné škody, nikoliv urážky, posměšky, vulgární nadávky apod. To je způsobeno mj. tím, že jak žáci, tak učitelé si na jistou dávku sprostoty dětí natolik zvykli, že ji považují za něco samozřejmého, běžného, za něco co ke škole patří, a čímž není třeba se zabývat (Bendl, 2003, s. 24).

O. Matoušek a A. Kroftová usuzují, že živnou půdou pro šikanování ve třídě je učitelův nezájem či agresivita. Není zcela výjimečné, že učitel svým chováním agresorům „označí“ jedince, který je v nějakém ohledu nedostačivý a jehož se pak i děti cítí oprávněny beztrestně napadat. Vyšší riziko mají děti, resp. podskupiny dětí špatně ve škole prospívající, s vyšším potenciálem agresivity, s vlastní subkulturou „odpojenou“ od vlivu učitele a školy, resp. napojenou na potenciale asociální vlivy - na herny, na zdroje alkoholu a drog, na kriminální gangy atd. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 76).

P. Říčan zdůrazňuje, že ke školní šikaně dochází někdy v ústraní (v šatně, na záchodě, v nějakém zákoutí, které je dětem přístupné a kam nechodí pedagog pověřený dozorem) a je přítomna jen oběť a agresor nebo skupinka dvou až tří agresorů. Velmi často se však týrání spolužáka odehrává ve třídě za přítomnosti většiny spolužáků. Ti se nepostaví na ochranu z lhostejnosti, ze strachu nebo proto, že obětí je nesympatický žák (outsider). Často se část třídy šikanou výborně baví. Obraz doplňuje typická hlídka u dveří, která dá včas signál, že se blíží učitel (Říčan, 1995, s. 26).

M. Vágnerová tvrdí, že mezi nejvíce významné a alarmující zjištění patří fakt, že k šikaně dochází nejčastěji přímo ve škole – ve třídě v 33%, na chodbě nebo na záchodech v 32 % (Vágnerová, 2002, s. 284).

1.2 Typy a formy šikany

Samotné šikanování mívá mnoho forem. Ve fyzickém smyslu může znamenat například jen odstrkávání nějakého dítěte, šťouchání, strkání, kopání, bití, až po úderu nějakými předměty. Psychickým šikanováním rozumíme např. zlomyslné pomluvy, intriky, nenápadné popichování, citové vydírání, až psychický teror. Šikanování neprobíhá jenom na školách, dochází k němu i v zaměstnání a na pracovištích.

Za nejzákladnější čtyři formy šikanujícího chování se považuje: mobbing, bossing, sexual harassment, bullying

1.2.1 Mobbing

Tímto termínem je označováno šikanování mezi dospělými a spolupracovníky na pracovišti. Jde o různé nadávky, pomluvy, intriky, naschvály, snahu způsobit újmu druhému apod. jejichž cílem bývá přimět šikanovaného kolegu opustit pracoviště. Jedná se o poškození druhé osoby (aktivním trvalým tlakem působícím po delší dobu), resp. snaha způsobit nějakou škodu. Účelem mobbingu je v prvé řadě zbavit se zaměstnance („vyštípat ho z práce“), který pro mě představuje v nějakém ohledu konkurenci.

Mobbingu – stejně jako šikany mezi dětmi – přibývá. V dnešní době má své specifické příčiny, kterými jsou sociální ohrožení, nezaměstnanost, problémy s rekvalifikací v náročném technickém a „hyperkognitivním“ světě. Podíl na jeho růstu má rovněž život na stále těsnějším prostoru v rychle se měnícím životním prostředí (Bendl, 2003, s. 19, 20).

1.2.2 Bossing

V tomto případě jde o mobbingové chování zaměstnavatele vůči zaměstnanci nebo nadřízeného vůči podřízenému. Cílem je zbavit se podřízeného. Nadřízený využívá vyššího postavení, snaží se podřízeného vypudit. Funguje na mobbingovém principu, liší se pouze tím, že se jedná o šikanující chování ze strany šéfů k podřízeným.

1.2.3 Sexual Harassment

Jde o jednání a chování (slovní komentáře, fyzický kontakt ap.) vyjadřující sexuální návrhy obvykle na pracovišti ze strany muže v nadřízeném postavení vůči ženě (Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek 7., 1999, s. 104).

Jedná se o sexuálně motivované chování z jedné strany, které druhá strana odmítá a nebo zásadně nehodlá opětvat. Toto chování může obtěžovaného jedince urážet či ponižovat. Osoba, která odmítá, si může tímto chováním přivodit nepříznivé následky.

1.2.4 Bullying

Bullyingem je označováno šikanování žáků mezi sebou. Dochází k němu v kolektivu dětí na základních školách, rovněž se s bullyingem setkáme na učilištích a nebo na středních školách. Může se jednat o obtěžování, týrání, vystrkování dítěte z kolektivu, pomluvy, nadávky, okrádání a různá fyzická násilí.

1.2.5 Konkrétní typy a formy agresí a manipulací

Výběr z přehledu konkrétních typů a forem agresí a manipulací podle Michala Koláře (Kolář, 2001, s. 28, 29, 30):

Fyzická agrese a používání zbraní

- Oběť je agresory věšena na lustr, na skobu, a to až do ztráty vědomí.
- Je škrcena kabelem, provazem, šálou a to až do ztráty vědomí.
- Agresoři oběti svážou ruce, na hlavu jí navléknou igelitový pytlík a pozorují ji, jak se zmítá.
- Oběť je dušena polštářem nebo ručníkem.
- Předstírají, že chtějí oběť vyhodit z okna, přes zábradlí ve škole apod.
- Oběť bodnou nožem do hýždě, říznou nožem do nohy...
- Oběti vrážejí špendlíky do hýždí, bodají oběť kružítkem, házejí šipkami na živý terč...
- Oběť je vystavena hromadnému kopání.
- Oběť je vystavena anonymnímu hromadnému bití.
- Oběť je vystavena fackování.
- Oběť je vystavena násilnému sprchování ve studené vodě.
- Oběti jsou stříhány vlasy, popř. opalovány.

Slovní agrese a zastrašování zbraněmi

- Oběti je vyhrožováno zabitím (zastřelením, oběšením, umlácením, přehozením přes zábradlí, hozením do výtahové šachty aj.).
- Oběti je vyhrožováno mučením.
- Oběti je vyhrožováno nepřímo, anonymně, po telefonu.
- Oběť je zastrašována zbraněmi, skutečnou pistolí, plynovou pistolí, vystřelovacím nožem...
- Agresoři urážejí rodiče oběti.

- Vysmívají se slabostem a handicapům oběti.
- Vysmívají se neúspěchu, chybám a trápení oběti.
- Vtipkují na úkor oběti, mají ironické poznámky...

Krádeže, ničení a manipulace s věcmi

- Agresoři berou oběti peníze, zabavují jí kapesné.
- Trhají a ničí oblečení oběti.
- Přivlastňují si nejrůznější věci oběti.
- Trhají, ničí, případně ukradnou oběti učebnice, sešity, lámou pera, tužky...
- Oběť je agresory donucena „půjčit“ svačinu.
- Agresoři oběti plivají do bot, nalijí mu do bot vodu...Ukradnou, popř. schovají oběti legitimace, lístky na oběd, peněženku, boty...

Násilné a manipulativní příkazy

- Oběť je donucována pít moč, limonádu, do které je napliváno, jíst jídlo z podlahy...
- Oběť je agresory donucována masturbovat před ostatními.
- Oběť musí agresorům čistit boty, líbat nohy...
- Oběť je donucována klečet před agresory a žádat o milost.
- Oběť je donucována mýt záchody a uklízet za agresory.
- Oběť je donucena nosit ponižující ceduli.
- Oběť je donucována opakovat ponižující výroky, říkat nacistické pozdravy...
- Oběť je nucena odevzdávat agresorům svačiny, dávat cigarety, fotografie zpěváků...
- Oběť je donucována platit „výkupné“ a „půjčovat“ peníze, a to i značné částky.
- Žák pověřený učitelem, aby hlídal třídu, musí na rozkaz agresora zapsat na tabuli oběti.

Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary

- Spolužáci oběť ignorují, neodpovídají na její pozdrav, na prosbu nereagují.
- Když si přisedne ke stolu na obědě, všichni si odsednou jinam.
- Oběť je pomlouvána, zlomyslně osočována, jsou na ní sváděna provinění, kterých se nedopustila.
- Agresoři zaplavují oběť nadávkami, „básněmi,“ kresbami, příběhy, pohádkami apod. Tzv. „pohádky“ bývají někdy rafinované a kruté, není neobvyklé, že nařizují oběti spáchání sebevraždy, aby všichni měli od ní pokoj.

K tomuto tématu M. Vágnerová ještě dodává, že různé projevy šikanování se liší i mírou nutné aktivity oběti. Násilím vynucené chování jedince, který je šikanovaný, se projevuje buď pasivním snášením ponižujícího jednání ostatních (např. nechá na sebe plivat), anebo má ráz nedobrovolné aktivity ve prospěch agresora (jako např. nosí mu tašku, píše úkoly). Je zřejmé, že donucení k degradující aktivitě je větším ponižením než pasivní snášení čehokoli, když je šikanující silnější či je agresorů víc (Vágnerová, 2002, s. 285).

1.3 Specifika šikany u dětí a mládeže

Od nástupu dítěte do školy narůstá význam skupiny a skupinového chování. Skupina se pomalu začíná chovat jednotně. Nejvíce patrné je to pak ve středním školním věku, kdy třída začne mít svou autoritu. Každé dítě chce zabrat dobrou pozici mezi svými vrstevníky. Každá skupina žáků má určitá specifika, něco jako své vlastní vnitřní normy, které platí bez rozdílu pro všechny.

Jestliže některé dítě očekávání vrstevníků nevyhovuje, bývá, jak tvrdí M. Vágnerová, vždy odmítáno. Skupina dětí středního školního věku už dovede jednat jako celek, odlišné či méně kompetentní dítě se stává terčem projevů odmítavého postoje. Proto chování s prvky šikany lze sledovat již ve středním školním věku. Skupina mnohdy svou moc ukazuje právě ve vztahu k odlišným a slabým členům. V dětské skupině existuje značný tlak na konformitu, který je posilován potřebou vytvářet jednolitou tlupu, kde jsou všichni členové stejní, případně podobní. To je důvodem, proč se objevuje šikana, případně i další skupinové prohřešky proti sociálním normám. V tomto věku jde o první preemancipační pokusy, protože děti ještě považují normy dané rodinou a školou za významné (Vágnerová, 2002, s. 278, 283).

Děti staršího školního věku mají již dost fyzické síly, již potvrzují svůj status ve skupině – zejména chlapci. Problémem se na této úrovni zralosti stává nedostatek ovládnutí různých silových projevů a pocitu moci, který z nich vyplývá. Riziko se zvyšuje tam, kde byly již dříve zjevné sklony jednat agresivně nebo když dítě nezná jiný způsob, jak by se prosadilo. Šikana má s věkem stoupající tendenci, v 8. ročníku je takovýchto projevů dvakrát více než ve 4. ročníku (Vágnerová, 2002, s. 283, 284).

Šikana u dětí a mládeže má svá specifika, avšak základ problému a jeho mechanismy jsou dosti podobné jako u šikany mezi dospělými. Patrné rozdíly můžeme vidět jen na úrovni vnější. Obvykle se jedná o trochu jiné druhy agrese s jinými mechanismy a celková brutalita bývá nižší. U dětí se dokonale promyšlené šikany nevyskytují tak často, jako u dospělých.

Dospívající agresori odchovaní akčními filmy se ovšem snaží dospělým někdy vyrovnat nebo je rovnou překonat (Kolář, 2001, s. 47).

Podobně, jako existuje „přitvrzení“ šikany směrem od dětí a mládeže k dospělým, existuje naopak určité „změkčení“ od mládeže k dětem. M. Kolář říká, že dětské šikany jsou oproti šikanám mládeže více náladové, méně úporné a propracované, připomínají spíše „štvanici“ než „mafíánskou mašinerii.“ Přesto i tady pracuje skupinová dynamika podle svých zákonitostí a závažnost nemoci se odráží ve vývojových stupních destrukce. Při šikaně mezi dětmi a mládeží existují určitá specifika. M. Kolář přiznává, že se dají odlišit nejenom vzhledem k věku, ale i ve vztahu k pohlaví a prostředí. Praxe nasvědčuje tomu, že u dívek je výskyt šikanování oproti chlapcům nižší (přinejmenším brutálních forem). Mezi dívkami převažují psychické formy násilí (Kolář, 2001, s. 48, 49).

Podle D. Fontany spočívá jeden z rozdílů mezi šikanou u chlapců a dívek v tom, že zatímco chlapci si někdy vybírají oběti obou pohlaví, děvčata se převážně trýzní jen mezi sebou (Fontana, 1997, s. 302). Dále Jedlička a Kořa upozorňují, že šikana mezi dívkami může občas nabírat odpornějších forem než je tomu v případě chlapců. Fyzické násilí není tak velké jako u chlapecké šikany, zato je doplňováno rafinovanějším ponižováním, které mívá i sexuální podtexty (Jedlička, Kořa, 1998, s. 88).

Bohužel hlavní nesnází šikany je fakt, že zůstává před dospělými dlouho utajována. Ve většině případů lze dětskou šikanu snáze odhalit, než šikanu mezi mládeží. U menších dětí jsou rovněž větší naděje na její nápravu, která bývá jednodušší, než u mládeže.

H. H. Erb konstatuje smutnou zkušenost, že v současné situaci mezi dětmi a mládeží je daleko závažnější, než byla dříve. Dnes existuje více agresivních dětí a mladistvých. Práh zábrany, že bychom někomu jinému ublížili, či uškodili, se snížil. Jestliže dřív ještě existoval čestný kodex nebít člověka, který už leží na zemi - je tedy poražen, dnes bývá poražený často nemilosrdně dál mlácen či kopán. Násilí se stále více používá svévolně a záměrně. A to už pak nemá nic společného s běžnými pranicemi či pošťuchováním (Erb, 2000, s. 34).

2 VZNIK A VÝVOJ ŠIKANY

Šikana je stará jako škola sama a nebyly by to děti, kdyby nikdy silnější neubližovaly slabším. V posledních letech agresivita dětí a mládeže celkově stoupá, jak víme např. ze statistik násilných trestných činů. Lze rozumně předpokládat, že šikany přibývá stejně jako jiné agrese. Zároveň je překvapující výskyt nového jevu v souvislosti se šikanou – krutost bez prožitku vzteku či nenávisti bez sadistického uspokojení, tzv. nemotivované násilí (Říčan, 1995, s. 16, 17).

2.1 Vznik šikany

Šikana vždy vzniká v určité sociální skupině. V každé skupině dětí nebo školní třídě dochází poměrně brzy k hierarchizaci vztahů jednotlivých členů. Je logické, že jedni žáci jsou oblíbeni více a jiní méně. Téměř všude lze najít nějakého obětího beránka nebo tzv. outsidera třídy.

Šikana se netýká pouze agresora a jeho oběti, je záležitostí celé konkrétní skupiny. Jejím důsledkem je poškozování sociálních vztahů ve skupině, změna postojů k mravním normám a hierarchie rolí. Šikana by se nemohla zrodit na místech, kde by k ní nebyli alespoň někteří členové skupiny nakloněni, protože šikanující chování není možné uskutečňovat tam, kde ho ostatní členové skupiny zásadně odmítají.

Mezi učiteli a rodiči se často šíří mylná představa, že ke vzniku šikany ve skupině je zapotřebí mít specifické podmínky, jako je např. přítomnost žáků s výchovnými problémy, nedostatečná kázeň u některých žáků nebo přítomnost patologického sadisty. Ovšem tyto skutečnosti nemusejí být příčinou vzniku šikany.

Je důležité si uvědomit, že šikana může vzniknout ve zcela normální a standardně fungující skupině. Šikanujícími žáky se mohou stát normální, slušně se projevující, žáci nebo dokonce děti velice oblíbené v kolektivu a u pedagogů. Je poměrně pravděpodobné, že v každé třídě se najde alespoň jeden jedinec, který se projevuje o něco více agresivněji než ostatní žáci. Na druhou stranu není neobvyklé, že snad v každé třídě se vyskytne dítě, které je poměrně zakřiknuté, slabší a bojácnější než ostatní žáci.

2.1.1 Obecné příčiny vzniku agresivního chování

Šikana je zvláštním případem agrese, zařazuje se mezi patologické formy lidského chování a mezilidského soužití. Jedná se o dlouhodobé neadekvátní a agresivní chování jednoho dítěte vůči jinému dítěti, přičemž toto chování může mít řadu příčin. Hlavním úmyslem agresora bývá potupit oběť, způsobit oběti utrpení, učinit újmu na jeho zdraví a majetku, zostudit ho, navodit u něj strach aj. Z uvedeného je zřejmé, že mezi šikanou a agresivním chováním lze najít velmi úzký vztah.

Násilné chování a agresivita jsou součástí přírody, na světě se vyskytují už od doby, kdy jednotliví živočichové začali bojovat o přežití.

Šikana patří mezi agresivní poruchy chování, protože se projevuje násilnostmi páchanými na druhých. Nyní vznikají otázky, kde se podobná agrese v člověku bere? Naše tělo slouží k jedinému účelu, podle H. H. Erba je tímto účelem přežití. Ačkoli si toho nejsme vědomi, tak jsme se zcela přizpůsobili tomuto účelu. Jako nejdůležitější pomůckou nám k tomuto účelu slouží mozek, jenž vznikal postupně a musel se přizpůsobovat novým životním podmínkám. Vrstvy se však navzájem nevystřídaly, nýbrž fungují všechny vedle sebe. Každá část dělá to, kvůli čemu původně vznikla.

Nejstarší část mozku je koncový mozek, který vznikl, když se vyvinuly vícebuněčné organismy. Jeho úkolem je především udržování látkové výměny. Asi o půl miliardy později se vyvinul mezimozek, který reguluje reakce těla na vlivy vnějšího prostředí. Vyhodnocuje zkušenosti a neustále jim přizpůsobuje svůj program. Vznikem mezimozku vstoupil do života zvířat, a tím i do života lidí, strach, který je důležitým signálem hrozícího nebezpečí. Jako poslední se vyvinul velký mozek, díky němu se objevilo vědomí, kritické myšlení a v neposlední řadě i řeč. Za určitých okolností ale může být velký mozek vyřazen z provozu mezimozkem a pak se člověk mění „ve zvíře“ (Erb, 2000, s. 21, 22, 23).

Velký podíl na lidských vlastnostech, dobrých i špatných má *dědičnost*, přesvědčují nás o tom také F. Koukolík s J. Drtilovou. Uvádí se, že člověk je nositelem jednoho sta tisíc genů. Přibližně třetina z nich se podílí na stavbě mozku. Stavba lidského mozku v širších mezích určuje jeho činnost – naopak, činnost mozku ovlivňuje jeho stavbu. Geny tedy v širokých mezích určují i osobnost, o níž se shodně soudí, že je nějakým způsobem na mozek vázána. Spolu s geny se na znacích a vývoji osobnosti podílí učení, čímž se má na mysli celá životní zkušenost počínaje narozením, případně počátkem nitroděložního vývoje (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 84, 85).

Lze tedy soudit, že biologickým základem agresivity se může stát zaniklé nevyvinuté, poškozené či chybné zapojení nervových buněk ve funkčních systémech mozku, které ovlivňují právě tuto složku osobnosti.

H. H. Erb uvažuje ještě o jednom aspektu agresivity, lze ho charakterizovat heslem *strach lovce ze zvěře*. Aby člověk přežil musel se dlouhou dobu věnovat lovu. S rozvojem zemědělství, chovu dobytka a industrializace se lov stal zbytečným, protože bylo možno získat potravu jinak a pohodlnějším způsobem. Lovecký instinkt však nezakl. Zůstal uložen v člověku (muži) jako podvědomá vzpomínka. Když už nebylo proč lovit, vznikl jako doplněk lovecký sport. Jak lidé začínali žít ve stále těsnějším sousedství, možnosti lovu se zmenšovaly. Tak vznikly tři nové druhy „lovců“: sportovní, duševní (manažeři, obchodníci, politici, novináři aj.) a lovci pro zábavu, kteří si dodatečně vymysleli pro svou činnost alibi v podobě vysvětlení, že někdo se musí starat o rovnováhu ve stavech zvěře, jako by to nedokázala příroda zařídit sama. V určitém smyslu chtějí všechny tři skupiny „ulovit kořist“ – i když tuto kořist nepotřebují k přežití. Většinou je to mužská či ženská mládež, která se sdružuje do part, aby společně pořádala rituální lovy doprovázené patřičnou dávkou vzrušení. Patří k tomu různé strategie a plány, přípravy a taktika, rizika a nebezpečí, triumfy nad ulovenou kořistí a nekonečné vychloubání (Erb, 2000, s. 25, 26).

Co to má společného s každodenním násilím? H. H. Erb odpovídá, že podobné rysy a podobná pravidla najdeme například v bandách mladistvých: Jejich členové mají rozdělené role, pevné postavení, rituály a vychloubané chování. Nenávidějí všechno, co nepatří k nim a je proti nim – a proti tomu bojují. V nutném případě násilím. Násilím na věcech, zvířatech a také na jiných lidech (Erb, 2000, s. 27).

Současná stoupající agrese souvisí mj. s rychle se měnícími životními podmínkami. Důležitou sociologickou příčinou agresivity hraje podle H. H. Erba *stres z přemnožení*. V minulosti lidstvo nezalidňovalo zeměkouli v tak velkém počtu, jako je tomu dnes, takže si lidé navzájem nepřekáželi. V současné době však žije na Zemi více než šest miliard lidí a každých deset vteřin se na světě narodí asi padesát dětí. Tato tendence ke všemu neustále stoupá. Ať už chceme nebo nechceme, překračujeme v každodenní honbě za jídlem, oblečením, luxusem a štěstím hranice bezpečí jiných lidí a cítíme se stísněni. Na tuto situaci naše tělo reaguje stresem – stresem ve škole, stresem v rodině, stresem v dopravě, stresem z hluku, stresem ze vztahů, stresem z pocitu izolace, stresem z nedostatku prostoru, stresem z vyžadovaného výkonu... (Erb, 2000, s. 27, 28). V této souvislosti H. H. Erb hovoří o tom, že moderní stres naše tělo namáhá

přespříliš a uvádí ho do trvalého poplašného stavu. Tělo je připraveno na nejvyšší výkon, avšak zůstává absolutně nehybné. Nedokáže se zotavit a skoro nám nedopřává klid. Stres nám jde „na nervy“. A většina z nás nedělá nic proti tomu, aby se ho zbavila. Nespotřebované palivo škodí našemu tělu a vyvolává v nás agresivitu (Erb, 2000, s. 28).

Jako další pravděpodobné příčiny vzniku agresivního šikanujícího chování uvádí P. Říčan (Říčan, 1995, s. 29) *tlak k mužnosti*, který má dnes zvrhlou formu, postrádá řád a legitimitu. Na tuto skutečnost též poukazuje H. H. Erb, který upozorňuje na nesmyslné touhy dnešních mladíků po mužnosti. Hovoří o symbolu Ramba a doznává, že chlapci se nejspíš řídí filmy a videokazetami, které jsou na hony vzdálené skutečnosti a v nichž jednotlivec nic neznamena a může být brutálně zmlácen. Čím větší problém má mladík s pocitem vlastní hodnoty, tím víc se bude předvádět, vytahovat a tím větší bude jeho sklon k násilí. (Erb, 2000, s. 31).

Podobný vliv může mít rovněž *hudba* jako taková. I hudba může vyjadřovat násilí. Projevuje se v různých rovinách: V její hlasitosti, ve zkreslení, v pravidelných rytmech, v záplavách tónů a zesilování basů. To vše vyvolává v našem těle účinek, který si ani neuvědomujeme. Za určitých okolností mohou u některých lidí různé rytmy jakoby vyřadit z činnosti rozum a podporovat sklon k násilí (Erb, 2000, s. 39).

Dalšími příčinami agresivního chování dle P. Říčana jsou ještě *touha po moci* s přáním ovládat druhého člověka, *motiv krutosti* působící potěšením vidět druhého trpět, určitou roli při šikaně hraje také *zvědavost*, týrat druhého člověka, to je tak trochu experiment, se zvědavostí souvisí také *nuda* a *touha po silnějších vzrušujících zážitcích, po senzaci*, k týrání bezbranného vede prostě touha bavit se, mít nějaké „vzrůšo“ (Říčan, 1995, s. 30).

Na projevech agresivity, násilí a potažmo šikany mají dle H. H. Erba svůj podíl i některé dívky a ženy, jež dávají přednost silnějším, často velkohubým typům před skromnějšími mládenci. Obdivně sledují vítěze rvaček a pouličních bitev a dávají jim přednost před chytřejšími a citlivějšími chlapci. Mladí muži pak rychle poznají, že existuje vždy jen jeden vítěz. Všichni ostatní prohrávají. Proto se i oni snaží všemi prostředky proniknout mezi vítěze (Erb, 2000, s. 34).

Častou příčinou šikany je podle S. Bendla též *neuspokojení základních potřeb dítěte* (nenaplněná potřeba lásky, komunikace, nenaplněná potřeba zařazení se do určitého společenství). Svůj podíl na vzniku má také *malá stimulace k vytvoření pozitivních životních cílů*, nedostatečně rozvinutá schopnost dětí žít zdravým způsobem ve skupině, ve společenství s hodnotnými mezilidskými vztahy. Navíc jedním z faktorů,

který má také svůj podíl je *nárůst sociálních rozdílů mezi lidmi*, a tudíž i mezi žáky škol, který nastal po roce 1989 a dosud se stále zvyšuje. Tento jev má na svědomí vznik označení „ekonomická šikana“ (Bendl, 2003, s. 57).

Rovněž *frustrace* se podílí na vzniku šikanujícího chování a to ve dvou rovinách. Jednak je tvůrcem agresorů, na druhou stranu formuje jedince, který se snadno stane obětí šikany. Na tuto skutečnost upozorňují R. Jedlička a J. Kořa. Frustrace je subjektivně nepříjemný stav selhání na cestě za uspokojením některé potřeby. Jedinec může usilovat o dosažení pocitu důležitosti, chce prožít úspěch, snaží se dosáhnout respektu sociálního okolí, ale může doufat i v to, že získá přátelství nebo lásku. A jak známo nejčastější reakcí na frustraci se stává agrese. Může jí být i deprese, stažení do sebe, ustrašenost, nedůvěra ve vlastní schopnosti a citlivost k hrozbě. A tak se nám již rýsují obecné portréty dvou nešťastných hrdinů (Jedlička, Kořa, 1998, s. 87).

Nemalou příčinou vzniku šikany je *mechanismus nápodoby*. D. Fontana v souvislosti s problémem šikany zmiňuje o děsivém generačním cyklu, jehož podstata spočívá v sociálním přenosu agresivního jednání rodičů na své děti. V takovéto rodině rodiče bývají nedůslední ve svém chování a vůči sobě navzájem hrubí. V rodině se také často vyskytují agresivní sourozenci. Značná část trýznitelů toho ve škole dokáže jen málo, při první příležitosti školu opouští a zaplétá se do vážné trestné činnosti. Trýznitelky ženského rodu vyrůstají v tyranické matky a jejich děti se také posléze stávají trýzniteli. Trýznitelé mužského rodu vykazují obdobný vzorec rodičovství (Fontana, 1997, s. 303, 304).

Dnešní svět příliš nevyznává model neagresivního chování. S. Bendl říká, že prosadit se v dnešním světě potřebuje často tvrdé lokty a ostré drápy. Aby dítě přežilo ve škole, musí prokázat nejen určitou dávku odolnosti, ale musí rovněž disponovat jistou mírou agresivity. Ta je sice v každém z nás do jisté míry daná, tak jako každé jiné chování, ale zvyšuje se v důsledku podmínek životního prostředí, stresu nebo nedostatečné citové výchovy v rodinách. Aby děti přežily pobyt ve škole a dokázaly se v ní uplatnit, vedou je rodiče k tomu, aby byly tvrdší a průbojnější.

Tento rodičovský postoj je mnohdy opodstatněný a logický. Tváří v tvář skutečnosti, kdy dítě jde do školy s bolestmi hlavy a se strachem před spolužáky a ze školy se následně vrací s modřinami, se nelze např. divit pokud matka, která něco podobného zažila u prvního dítěte, je radši, když je její druhé dítě rváč, který si nenechá nic líbit, než aby opět zažívala traumata, že je dítěti ubližováno (Bendl, 2003, s. 58).

2.2 Vývoj šikany

Šikana se může vyvíjet různými způsoby, ale vzniká víceméně na všech školách podobným způsobem. Je zřejmé, že když učitel nechá žáky o samotě, vznikají různé konflikty a zejména chlapci se začnou pošťuchovat, není na tom nic zlého, někteří žáci to považují za nevinnou zábavu. Jestliže se z pošťuchování vyvine vulgární nadávka, (často vinou potenciálního agresora), běžní žáci na toto jednání reagují samozřejmě trefnou nadávkou. Popř. padne-li rána, většinou si to nikdo nenechá líbit a také odpoví ranou. Avšak jiným způsobem se zachová potenciální oběť, ta vůbec nereaguje na agresivní jednání agresivně, nečastěji se zalekne a bázně se stáhne do ústraní. Ostatní si hned všimnou žákovy slabosti a postupně se dostane do pozice oběti. Pokud tento žák svůj handicap slabého nedokáže ve třídě kompenzovat nějakou jinou svou velkou předností, pro kterou by ve třídě ostatní nadchnul a na kterou je hrdý (např. je to žák s výborným prospěchem, má veliké úspěchy ve sportu, má obrovskou schopnost bavit třídu), stane se z něj outsider.

Po několika konfliktech, které proběhnou stejným způsobem, potenciální agresor poměrně brzy pozná v potenciální oběti snadnou kořist. Takovýto agresor se může stát jedním z vůdců třídy a dokonce může být oblíben, poměrně lehce si najde spojence, kteří mu rádi pomáhají. Agresor a jeho spojenci okolo sebe nenápadně šíří atmosféru strachu, o které ale ostatní žáci nemluví, aby si je nepohněvali. V zákoutí bude outsider napadán agresorem, který se projevuje nejen urážkami, ale i výhrůzkami a ranami. Pokud se outsider nevzchopí a nezačne se razantně bránit, stane se z něj skutečná oběť a postupně ztratí dobré vztahy k ostatním dětem. Jeho slabiny budou tak zjevné, že budou sloužit pro pobavení třídy a většina žáků s obětí nebude chtít kamarádit, jelikož je to neprestižní kamarádství a rovněž se budou skrytě obávat hněvu agresora.

Postupně agresorovi začne narůstat sebevědomí a bude napadat oběť stále častěji a rafinovaněji. Šikanovaný žák se stane více úzkostným a ztratí sebevědomí a sebeúctu, pomalu se zhorší jeho školní prospěch, bude vynechávat školní docházku a pravděpodobně se u něj vyskytnou obvyklé úniky do nemoci. V této fázi je v tak beznadějném stavu, že si na něj troufnou i ostatní (doposud bezproblémoví neagresivní žáci) a on se vůbec neohrazuje. Jestliže nyní nepřijde účinná pomoc ze strany rodičů, pedagogů a vedení školy, je bludný kruh uzavřen.

V mnohých případech rodiče přeřadí takovéto dítě na jinou školu. Je to pro něj sice nelehké, začíná v podstatě od začátku, ale pokud se dostane do lepšího kolektivu, je

to pro něj vlastně výhra. Ovšem, jak víme, žákovské tamtamy duní rychle, takže zpráva o něm se může dostat na jeho nové působiště rychle. Pak už je jen otázkou, zda i v novém kolektivu se najde nějaké agresivnější dítě, které to začne zkoušet a zda tomu dokáže jiný pedagog zabránit. Odchod oběti může být pro agresora zadostiučiněním a triumfem. Pokud v této situaci pedagog razantně nezakročí, agresor si upevní své pozice a členové třídy se mu budou podřizovat, protože se budou obávat, aby nedopadli stejně jako původní oběť.

2.3 Šikana jako porucha vztahů ve skupině

Dle P. Říčana (Říčan, 1995, s. 39) není většinou šikana jen záležitostí dvojice šikanující – šikanovaný, případně několika dětí, které se na ní přímo podílejí. Není možná, pokud nemá tzv. podhoubí v tom, co se děje ve skupině jako celku. A nelze jí dobře porozumět, pokud nezkoumáme, jaký vztah k ní má celý kolektiv.

Dále P. Říčan uvádí, že základní, avšak nejednoduchá otázka je, na čí straně jsou sympatie třídy. Většině dětí je samozřejmě agrese proti mysli, ale jde-li o agresi proti tomu, kdo jim není sympatický, kým pohrdají (zejména proto, že je „měkota“), mohou ji schvalovat. Agresor tedy může být dětem sympatický. Můžeme také usuzovat, že není-li agresor spolužákům sympatický, nedovolí mu ubližovat oběti.

K tomuto tématu ještě M. Vágnerová dodává, že určitou roli hraje vztah vlastní pozice ve skupině. Jestliže je člen skupiny podceňován (což se může samozřejmě projevit šikanou), prestiž ostatních tím automaticky stoupá. Jsou těmi, kteří jsou hodnoceni lépe. Proto je šikanovaný člověk ve skupině výhodný, a proto je chování, jež jeho pozici potvrzuje, pro ostatní přijatelné. Významné je skupinové klima, sugestibilita jejích členů a vymezení oběti jako natolik odlišného jedince, že ani není ke skupině počítán, je tzv. jiný (Vágnerová, 2002, s. 286).

2.3.1 Stádia šikany

Vztahy projevující se při šikaně mají svůj vývoj a určitou vnitřní dynamiku. Postupně dochází k ničení pozitivních vztahů mezi členy skupiny. Začínají u tzv. ostrakismu, postupně vzrůstají až k nejvyššímu pátému stupni, tzv. stádiu vykořisťování.

2.3.1.1 První stádium: zrod ostrakismu

Ve skupinách nemusíme mít žádné výjimečné podmínky k tomu, aby se tam postupně zrodila šikana. Ta se vyskytuje v mnoha zdánlivě zdravých kolektivech, kde je dobrá kázeň. Agresory se mohou stát i obyčejní žáci, u kterých by to nikdo nečekal.

M. Kolář tvrdí, že při tradičním způsobu výchovy, která cíleně nepracuje se vztahy mezi žáky, každý jednotlivec, který se dostane na chvost skupiny zakouší prvky šikanování, tzv. *ostrakismus*. Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Statní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spořádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky a podobně (Kolář, 2001, s. 36).

Všeobecná encyklopedie Diderot vysvětluje pojem ostrakismu jako jednu z forem sociální kontroly. Společenský mechanismus vylučující z kolektivu jedince, který nedodržuje společenské normy - jedinec nedostatečně vůči společnosti konformní. Vyloučení může být vnější, formální - vyhoštění nebo vnitřní - odmítnutí s jedincem komunikovat (Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek 5., 1999, s. 493).

2.3.1.2 Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Ostrakismus může přerůst do dalšího stádia. Dle M. Koláře nejčastěji vznikají dvě příčiny, které se nezdá navzájem podmiňují:

1. V náročných situacích, kdy ve skupině napětí stoupá, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Tehdy manipulace přitvrzuje a objevuje se zprvu subtilní fyzická agrese. Pro zvládnutí své nejistoty nebo „přežití“ šedivého programu vymýšlejí a většinou rychle přitvrzují „zábavu“ na úkor nejzranitelnějšího spolužáka.

2. V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců, v rámci své „přirozenosti“ od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb. Zážitek, jak chutná moc, když bijí a týrají někoho slabého, může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení posledních zábran a chuť své činy opakovat a stupňovat.

Další vývoj do značné míry závisí na míře pozitivního zaměření skupiny a na postojích žáků k šikanování. V případě, že ve skupině existuje soudržnost, kamarádské vztahy a převažují pozitivní morální hodnoty, kdy žáci mají zásadně negativní postoje k násilí a ubližování slabším, pokusy o šikanu neuspějí (Kolář, 2001, s. 36, 37).

2.3.1.3 Třetí stádium: klíčový moment – vytvoření jádra

Jestliže se nepostaví pevná hráz přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců, často se utvoří skupinka agresorů, „úderné jádro“. Agresoři začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběti. Zpočátku to bývají vyzkoušené oběti ostrakizování, ale později se jimi mohou stát i jiné slabší děti.

V tomto klíčovém momentu se rozhoduje, zda se počáteční stádium přehoupne do stádia pokročilého (třetí až pátý stupeň procesu). Skupina je již v hrubých obrysech rozdělena na podskupiny, které podle svého charakteru různými způsoby bojují o vliv.

Jestliže se nezformuje silná pozitivní podskupina, která bude alespoň rovnocenným partnerem, aby postavila pevnou hranici všem přitvrzeným manipulacím, tažení tyranů může nerušeně pokračovat. Někdy vznikne křehká rovnováha mezi oběma nejsilnějšími podskupinami a násilí dočasně zastaví. Lehce však dojde ke zvrtnutí, například po příchodu dalšího agresora nebo „typické“ oběti převedené z jiné školy.

Bohužel se však silné podskupiny charakterově slušných žáků, kteří si dokážou obhájit své názory, nevyskytují příliš často, protože jejich členové mívají vždy vůči agresorům znevýhodněnou pozici. Přírozeným jevem v této situaci bývá přechod do dalšího stupně (Kolář, 2001, s. 39).

2.3.1.4 Čtvrté stádium: většina přijímá normy agresorů

V případě, že je ve skupině silná pozitivní podskupina, činnost jádra agresorů může bez odporu pokračovat. Normy agresorů jsou přijaty většinou žáků, stanou se nepsaným zákonem, a tak málokdo již dokáže vyjádřit odpor. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a nikdo se mu dokáže postavit. Následkem toho dojde ve skupině k šokující proměně. Dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná normám vůdců.

V tomto stádiu, to co hlásají pedagogové, ustupuje zcela do pozadí a i mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání žáka a prožívají přitom uspokojení (Kolář, 2001, s.39, 40).

2.3.1.5 Páté stádium: totalita neboli dokonalá šikana

Zhoubný proces bez radikální pomoci zvenčí obvykle ústí podle M. Koláře do posledního stádia neboli dokonalé šikaně. Normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány většinou skupiny nebo téměř všemi členy skupiny, a tak dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stádium vykořisťování. Jde o rozdělení žáků na dvě sorty – „otrokáře“ a „otroky“, přičemž otrokáři využívají na otrocích všechno, co je využitelné, od materiálních hodnot, po jejich tělo, city, rozumové schopnosti, školní znalosti apod. Důkazem moci nad těmito otroky je to, že jim otrokáři mohou způsobovat bolest, znásilňovat je všemi způsoby, ti ani nejsou schopni se bránit.

Agresoři, kteří ztrácejí poslední zbytky zábran a smysl pro realitu, jsou nutkáni k opakovanému násilí. Ve skupině zcela vítězí zlo a původně neutrální nebo mírně nesouhlasící členové skupiny jsou stále konformnější, se zájmem přihlížejí, případně se stále aktivněji zapojují do týrání nebo už také šikanování realizují. Brutální násilí se už začíná považovat za normální, dokonce za výbornou legraci. Zbytky lidskosti jsou vytěsněny alternativní identitou přijímající ideologii násilí, v níž není místa pro soucit s utrpením a kde zcela chybí pocit viny. Otroci jsou stále závislejší a ochotnější dělat cokoli. Neúnosnost situace řeší únikem do nemoci, neustálou neomluvenou absencí, odchodem ze školy, pokusem o sebevraždu, případně se zhrouť. Někdy se v důsledku brutálního fyzického násilí a těžkého zranění šikanování provalí.

Naštěstí toto stádium šikanování ve školách není časté, spíše se vyskytuje ve výchovných ústavech pro mládež, věznicích nebo v armádě (Kolář, 2001, s. 40).

2.4 Šikana jako závislost

Je známo, že ze šikanování druhých se může vyvinout až závislost. M. Kolář (Kolář, 2001, s. 33) uvádí, že jednou ze základních příčin, proč jeden začíná šikanovat druhé je skrýt vlastní strach a zároveň využít strachu druhého. Tento princip diktuje rozdělení žáků na „silnější“ a „slabší“, tedy na jedny, kteří reagují silně a svůj strach

skryjí tím, že ho vyvolávají v těch druhých. Jinak řečeno, předvedou své přednosti, aby zakryli své slabosti. A pak jsou tu ti druzí, kteří jsou strachem tak ochromeni, že ukážou všechny slabosti, které chtěly zakrýt. Již v počátcích soužití ve třídě se skupina diferencuje na „silné“ a „slabé“, mezi těmito skupinami žáků vzniká oboustranná a trvalá vazba. Navzájem se potřebují. Je-li vůdce, který vládne ze školy vyloučen, potom je často „slabými“ alternován jiný představitel „silných“. Při pokročilých stádiích šikanování se toto experimentování se strachem mění často až v závislost mezi agresorem a obětí.

Pro agresora se stane „pilulkou“ proti strachu ovládnutí, znásilňování a lámání vůle oběti. Přináší mu to podle M. Koláře pocit nadřazenosti a absolutní moci. Z této pozice nadčlověka vychutnává strach oběti, tuto slast často ani nedokáže pojmenovat a ona ho čím dál tím více ovládá. Je nutkán ke zdokonalování a stupňování utrpení oběti, stále více oběť potřebuje, je na ní závislý.

Stupňování brutality agresora vede oběti nezdědka k prolomení křehké obrany vůči tělesné a psychické bolesti. Dle M. Koláře se zpravidla v oběti rozpoutají sebezničující síly, které jdou na ruku mučitelů. Následkem může být až extrémní forma závislosti – identifikace s agresorem. Tato identifikace se např. vyznačuje tím, že oběť považuje agresora za kamaráda a obdivuje ho. Poslouchá ho na slovo a snaží se odezírat, co má udělat.

2.5 Následky šikanování

Každá forma antisociálního chování ovlivňuje život dítěte, protože je narušován jedincův osobní prostor. Nejinak je tomu i u šikany. Šikanovaní žáci zažívají sklíčené pocity, v kolektivu se necítí dobře, trpí křivdou a pocitem méněcennosti, ve škole se nechtějí projevovat a celkově si tam nepřípadají dobře.

Vážné následky šikanování se podepíší bezesporu na oběti. Nebezpečí šikany tkví zejména v dlouhodobém setrvávání v tomto stavu. Po stálých a opakovaných útrapách jedinec jen těžko snáší bolesti na somatickém a duševním zdraví a často si nese následky po celý život. V těchto případech důležitou roli hraje míra obranyschopnosti oběti.

Nejhorší je, když nastane úplné zlomení oběti, ta se už nedokáže nikterak bránit, jelikož má trvalý pocit bezmoci a závislé poddajnosti a věrnosti agresorovi. Není ojedinělé, že oběť zcela ztratí svou identitu. Má strach ještě z většího utrpení, a tak

agresorovi vždy vyjde vstříc, jen aby si ho nepohněvala. Oběť pak postupně dál není schopna snášet všechno to trápení, bývá úplně na dně a nejčastěji se psychicky zhroutí. Nebo v krajním případě hledá východisko v sebevraždě.

Šikanování je těžkou poruchou vztahů ve skupině. Tato porucha má systémový charakter a zasahuje celou skupinu. V tomto smyslu šikanování nepoškozuje pouze oběti, ale i agresory, další členy skupiny a skupinu jako celek. Bolest šikanování se však nezastavuje na hranicích postižené skupiny. Řetězovitě pokračuje dál. Šikanování může ničivě zasáhnout kohokoliv. První na řadě bývá rodina oběti, která je zasažena nejen tragédií dítěte, ale nezdědka i dalšími traumatickými okolnostmi, třeba očerňováním oběti (Kolář, 2001, s. 99).

2.5.1 Ohrožení somatického a psychického zdraví oběti

Šikanování způsobuje obětem nezměrné psychické a fyzické utrpení. M. Kolář doznává, že to lze těžko zprostředkovat tomu, kdo něco podobného nezažil. Šikanování poškozuje často dlouhodobě a někdy i trvale psychické a tělesné zdraví jedince. Při brutálních formách a v pokročilých stádiích ohrožuje i život oběti (Kolář, 2001, s. 99).

Jak uvádí S. Bendl, největší nebezpečí, pokud se týká dopadů šikanování, se samozřejmě týká oběti, u které dochází k ohrožení jak somatického (těžké ublížení na zdraví, sebevražedné jednání), tak psychického zdraví. Šikana způsobuje oběti silný sociální stres. Potíže, které se objevují u obětí šikanování, lze zařadit do kategorie posttraumatické stresové poruchy, která se projevuje čistě psychickými a somatizujícími symptomy (Bendl, 2003, s. 35).

F. Koukolík s J. Drtilovou definují posttraumatickou stresovou poruchu jako stav dospělého, dospívajícího nebo dítěte, kteří prožili, stali se svědky nebo byli konfrontováni s událostí či událostmi, jejichž součástí bylo bezprostřední nebo možné ohrožení na životě, případně těžké zranění nebo ohrožení tělesné integrity (Koukolík, Drtilová, 2001, s. 251).

K ohrožení somatického a psychického zdraví oběti S. Bendl uvádí, že kromě fyzické bolesti, pocitu ponížení a strachu dochází často navíc k tomu, že oběť šikany začne mít časem pocit, že s ní opravdu něco není v pořádku, že je divná, zvláštní. Začne se ve zvýšené míře zabývat sama sebou, až konečně dojde k závěru, že chyba je skutečně v ní, že je špatná, nehodná respektu ostatních (Bendl, 2003, s. 38, 39).

Řada obětí podle D. Fontany ztratí veškeré sebevědomí. V důsledku šikany se cítí izolovanější a navíc u nich může vzniknout pocit, že si všechno trápení a obtěžování vlastně zaslouží. To ještě více poškozuje jejich obraz o sobě, který už tak bývá ubohý (Fontana, 1997, s. 39).

K psychickým důsledkům šikany patří zvýšený sklon k úzkostnosti, depresivní ladění, akcentace obranného postoje a senzitivní vztahovačnost. Somatické projevy zpravidla zahrnují poruchy spánku, svalovou tenzi, snížení imunity, větší sklon k prožívání bolesti a celkové nepohody (Šolcová, 1995 in Bendl, 2003, s. 35, 36).

2.5.2 Fixování antisociálních postojů u agresorů

Nebezpečným důsledkem pro budoucí život nejen oběti, ale též iniciátorů a ostatních přihlížejících dětí je především možnost zafixování této zkušenosti.

M. Kolář tvrdí, že účinek na iniciátory a aktivní účastníky šikany je rovněž vážný, i když poněkud jiný, a ne tak zjevný jako u obětí. Jejich deficit v jejich duchovním a mravním vývoji se výrazně prohloubil.

Agresor ponechaný svému nutkavému osudu se stává „charakterovým mrzákem“, u něhož se povážlivě upevnily antisociální postoje a celková připravenost pro trestnou činnost. Agresor neměl tu možnost pocítit sílu společnosti ve vynucování obecných pravidel správného chování vůči bližním. Nikdo mu nedal jasně najevo, co nesmí dělat, co je chráněnou sférou druhého člověka (Kolář, 2001, s. 100).

Podle P. Říčana se dětské agresory v posledních ročnících základní školy často zhoršují v prospěchu a stávají se členy pochybných part. V dospělosti mívají mnohem více konfliktů se zákonem, než ostatní děti. Dále P. Říčan uvádí, že šikanující děvčata se nedostávají do konfliktu se zákonem častěji než ostatní, ale zůstávají krutá k vlastním dětem (Říčan, 1995, s. 38).

2.5.3 Ztráta iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny

Ostatní žáci, kteří se přímo neúčastní šikany, ale jsou svědky krutého bezpráví, ztrácejí iluze o společnosti, která by každému člověku měla zajistit ochranu proti jakékoliv formě násilí. M. Kolář smutně tvrdí, že ostatní jsou tak konfrontováni s faktem, že se s tím stejně nedá nic dělat.

Mravní i zákonné normy jsou zcela bez zábran porušovány, aniž by to pro agresory znamenalo nějakou komplikaci. Nic se neděje. Obdobně potom přistupují k násilí a k porušování zákonů ve svém životě. Nic nedělají, jsou zcela apatičtí, nebo to později sami zkusí, neboť již vědí, jak se to dělá (Kolář, 2001, s. 100).

K tomuto tématu ještě S. Bendl dodává, že je možno hovořit o morální infekci zasahující danou skupinu. Působení agresorů a jejich pomahačů má negativní vliv na přihlížející skupinu. Tato nákaza se nezadržitelně šíří a v konečném stádiu zachvátí i nešikanované a nešikanující spolužáky. Násilné chování začnou pomalu schvalovat (a to i vnitřně), ba dokonce pobízejí k trýznění oběti, takže se stávají aktivními spoluúčastníky šikanování (Bendl, 2003, s. 39).

2.5.4 Snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku

Probuzení a nastartování šikanování je závažnou překážkou pedagogických snah o výchovný a výukový růst skupiny a jejích jednotlivých členů. Skupina přemnožená „virem“ šikanování zcela ztratí výchovnou funkci, jakou má zdravá komunita. Všichni členové jsou v různé míře poškozováni. Výukový efekt v takové skupině je minimální (Kolář, 2001, s. 100).

3 PROTAGONISTÉ ŠIKANY

Pro vznik šikany jsou podstatné osobní charakteristiky šikanovaných, šikanujících a zároveň i ostatních členů skupiny. Pro vznik šikany je nutný oboustranný vztah tyrana a týraného a jejich osobní charakteristiky. Aby se tento problém rozvinul, jejich potřeby a vzájemné chování musí do sebe jakoby zapadat. V mnohých případech je možné za tímto vzájemným chováním vysledovat obecnou tendenci k oboustranné závislosti iniciátora a oběti. V neposlední řadě vzniku šikany dále přispívá nepreventivní školní prostředí a osobnost pedagoga.

Zůstává otázkou, proč se některé děti stávají oběťmi a jak to, že některé děti jsou iniciátory šikany. Podle známých faktů můžeme říci, že více šikanují chlapci, než dívky. Chlapci nejčastěji používají hrubých slov a fyzického násilí, děvčata používají psychického nátlaku, šikanují slovně nebo nepřímým způsobem. Chlapci šikanující jednání prosazují buď ve skupinách a nebo samostatně, zatím co dívky šikanují své oběti spíše ve skupinách a na první pohled nenápadným způsobem.

Agresoři bývají ve většině případů přibližně stejně staří jako oběti. Agresor i oběť šikanování nejčastěji stojí v symetrickém postavení, např. vrstevníci, spolužáci, stejně staří uční nebo vojáci, málokdy jsou šikanující o hodně starší než šikanovaní.

Šikana dle názoru M. Vágnerové představuje pro oběť často aktuální ohrožení psychického i somatického zdraví, i u nás jsou známy případy těžkého ublížení na zdraví a suicidální jednání oběti. Nebezpečným dlouhodobým důsledkem je především možnost zafixování zkušenosti a šikanujícího chování jak v případě agresora a jeho oběti, tak ostatních dětí, které šikaně více či méně pasivně přihlížely (Vágnerová, 2002, s. 286).

3.1 Osobnost oběti šikanování

Obětí šikany se prakticky může stát každý z nás nebo kterékoliv dítě. Jisté je, že každý člověk se něčím odlišuje od ostatních a právě této odlišnosti využívají agresoři jako záminky k šikaně. Pokud agresor chce získat nějakou oběť, bude mu vyhovovat téměř jakékoli dítě, protože on si na oběti vždy najde něco, co mu bude neustále připomínat a za co ho bude trýznit, v podstatě mu bude stačit kdokoli, koho bude mít dobře pod kontrolou.

Snad každého šikanovaného se dotknou nedůstojné, mnohdy až nelidské, způsoby šikanování a osobnost oběti tak může být vážně narušena, a to i na celý život. Stálým problémem však zůstává, jak šikanu objevit a oběti pomoci. Největší potíž je totiž v tom, že agresori se snaží používat způsoby, které na první pohled nejsou zjevné a nikdy se nedějí v přítomnosti pedagoga. Citlivější děti, které nemají tu schopnost svěřit se pedagogům či rodičům, mohou vážně trpět i po sebemenší nepříjemné situaci, která někomu může připadat zdánlivě nevýznamná.

Podle Martina a Waltmanové – Greenwoodové se dají oběti šikany rozdělit na dva typy. První typ je dítě pasivní, úzkostné a nejisté. Není na něm nic, co by zjevně provokovalo útoky. Agresi není schopno se bránit. Druhý typ je oběť provokující. Dráždí jiné děti a posmívá se jim. Když na něj někdo zaútočí, brání se (Martin, Waltmanová – Greenwoodová, 1997, s. 249).

Snadno se šikanovanými stávají samotáři bez přátel, osamělí nekomunikativní žáci, tzv. outsideři třídy, děti neschopné přidružit se skupině či děti nesmělé, podivínské, protivné apod. Na druhou stranu se obětí může stát dítě radostné, oblíbené u spolužáků i u učitelů, žák bezproblémový a kamarádký. Také může jít o žáky, kteří jsou nadměrně ochraňováni učiteli nebo o děti, kterým se dostává nepřiměřené péče od rodičů. Tato přehnaná starostlivost způsobí nesamostatnost, děti pak nejsou schopny vyrovnat se s náročnějšími situacemi. Další velice zvláštní skupinu tvoří děti šikanované, které jsou současně agresory jiných dětí. Bývají aktéry při šikanování jiných dětí a nejčastěji šikanují ve skupinách.

Za oběť můžeme označit dítě, které je delší dobu objektem agrese jiných. Je terčem fyzických útoků, posmívání a zesměšňování. Za oběť neoznačujeme dítě, jež se do takového nežádoucího stavu dostalo jen náhodně a dočasně. Obětí šikany bývá zpravidla dítě, které se nenaučilo být dostatečně asertivní na to, aby se dokázalo samo ochránit (Martin, Waltmanová – Greenwoodová, 1997, s. 249).

K oběti šikany Novák a Capponi říkají, že se všeobecně předpokládá, že oběť bude osoba nějakým způsobem handicapovaná. Tj. „malý slabý potomek přistěhovalců, poněkud zadržávající v řeči.“ Obdobně mohou být týráni lidé, kteří žádný handicap nemají (Novák, Capponi, 1996, s. 45).

Z tělesných handicapů se poměrně často vyskytuje malá fyzická síla, obezita, tělesná neobratnost, nějaká mimořádnost ve vzhledu, např. následky po operaci rozštěpu (Kolář, 2001, s. 89).

To znamená, že největší riziko tkví v tělesné slabosti oběti, jelikož není schopna dobře se ubránit. Napadány bývají často děti nějak odlišné a to nejenom fyzicky, ale i sociálně, případně děti lišící se určitým způsobem od skupinové normy. Ohrožena je skupina dětí ze sociálně slabších rodin, šikanující se vysmívají obětem např. kvůli nižšímu socioekonomickému postavení rodičů, protože děti nemají k dispozici mnoho peněz nebo proto, že si nemohou dovolit moderní oblečení. Lehké to zároveň nemají děti, které mají určitou zjevnou nápadnost, jakou jsou např., pihy na obličeji, zrzavé vlasy, brýle, rovnátka, zároveň i další nedostatky, jako jsou např. tiky v obličeji, vady řeči, problémy v chůzi apod.

Jak podotýká P. Říčan, rasová odlišnost, především barva pleti, je v šikaně samozřejmě důležitým faktorem. Zde mluvíme o rasově motivované šikaně (Říčan, 1995, s. 35).

Zajímavé jsou rozdíly mezi pohlavími. Šikana mezi dívkami byla sice také zaznamenána, ale jen výjimečně. U žen jsou častější sklony k ochraně napadnutého. Někdy je to u žen vysvětlováno menší tendencí k agresivitě a větší schopností empatie. Pravděpodobná je i menší závislost na skupině a menší sklon přizpůsobit se nepsaným tradicím daného typu (Novák, Capponi, 1996, s. 46).

3.1.1 Typologie obětí šikanování

Podle M. Koláře (Kolář, 2001, s. 89) lze rozdělit šikanované na čtyři typy:

1. typ: Oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem.
2. typ: Oběti „silné“ a nahodilé.
3. typ: Oběti „deviantní“ a nekonformní.
4. typ: Šikanování žáci s životním scénářem oběti.

Dále rozlišujeme oběti, které jsou zcela izolované a oběti, které mají alespoň pozitivní opěťovaný vztah apod. Situace však bývá v mnoha případech nepřehledná. Oběti mohou být velmi slušní žáci s dobrým prospěchem, ale všechno je jinak, když se obětí stanou vyhlášení darebáci a provokatéři. Tady je pak rozpletení problému, kdo koho napadl, kdo koho týral, velmi obtížné. Stává se také, že oběť je současně agresorem.

I v nejobtížnější situaci se pedagog může držet pravidla: Žádný žák nesmí být týrán!

O tom, že šikana nepoškozuje oběti jen fyzicky, ale i psychicky a sociálně nás přesvědčují Koukolík a Drtilová. Oběti pravidelné šikany postrádají sebedůvěru, mají nižší sebeúctu, mají méně blízkých přátel, porušena bývá jejich schopnost soustředění. Je možné, že se šikana podílí na dětském sebepoškození a sebevražedných pokusech. V dospělosti jsou oběti šikany náchylnější ke stavům úzkosti, deprese a osamělosti, mohou mít obtíže s heterosexuálními vztahy (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 210).

K psychickým znevýhodněním M. Kolář (Kolář, 2001, s. 89) ještě přidává hyperaktivitu s poruchou pozornosti (ADHD), specifické poruchy učení (dyslexie, dysortografie apod.) a opožděný duševní vývoj. Pokud jde o psychické vlastnosti obětí, P. Říčan přiznává, že typická oběť šikany bývá převážně tichá, plachá, citlivá. Na běžné škádlení odpovídá často tím, že se stáhne, ustoupí. Mívá nízké sebevědomí, má sklon pociťovat zahanbení bez dostatečného důvodu, považuje se za hloupou a nezajímavou pro ostatní, submisivně se podřizuje. Těžko se prosazuje mezi vrstevníky. Obětí se snadno stává dítě, které se ukáže jako velmi citlivé k běžnému posměchu, které snadno ztratí sebekontrolu a jehož chování (je-li dítě šikanováno), poskytuje přihlížejícím zábavnou podívanou (Říčan, 1995, s. 37).

Oběti šikany se často stávají záškoláky, častěji navštěvují lékaře s rozmanitými příznaky, včetně poruch vědomí, zvracení, bolestí hlavy (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 210).

3.2 Osobnost agresora šikanování

Hned na úvod se nabízejí otázky, jak je možné, že některé dítě se stane agresorem a jiné ne? Proč vlastně někdo týrá ostatní? Kde se ta síla, trápit jiné, v nich bere? Je známé, že každý člověk má v sobě určitý kousek agresivity, ovšem míra agrese je v každém jedinci jiná. I když každý z nás má určitou míru agresivity danou, neznamená to, že se všichni staneme agresory.

Šikanující agresor je obvykle fyzicky zdatný a silný, ale neukázněný, s potřebou předvádět a dokazovat svou převahu nad ostatními, bývá necitlivý a bezohledný. Nemívá dostatečně vyvinuté svědomí a za své chování se necítí vinen (Vágnerová, 2002, s. 285).

Za agresora můžeme označit člověka, který pravidelně působí nesnáze druhým, někoho kdo velmi často nepřiměřeně obtěžuje jiné osoby nebo je dokonce týrá. Obvykle se jedná o tělesně vyspělejší jedince, kteří jsou obratnější, zdatnější a silnější než jejich

obět'. Avšak najdou se i takoví agresoři, kteří jsou velice inteligentní a nedostatek fyzické síly si kompenzují krutostí. Někteří agresoři jsou schopni získat celou skupinu pro svůj záměr, pak je oběť proti této převaze úplně bezmocná.

Nejčastějším motivem, proč agresor začíná šikanovat druhé, je určitý nevyřešený vnitřní konflikt. Šikanováním druhých útočníci skrývají nějaký svůj problém či chtějí zamaskovat svůj strach. Agresoři vlastně ukazují svou přednost, kterou ovšem zakrývají svým nedostatek a slabost.

Běžným důvodem je i špatná výchova v rodině, které je důvodem strádání dítěte. Šikanou si dítě zajišťuje jakýsi pocit bezpečí. Dalším popudem k útočnickovu agresivnímu chování bývá vlastní traumatizace (získaná v předchozí roli šikanovaného), se kterou se snaží agresor vypořádat.

Šikanování je agresivní jednání uskutečňované s cílem získat pocit převahy a určité výhody prostřednictvím fyzického a psychického týrání druhých lidí. Agresor se jím pokouší získat různé výhody, dále dominanci, uspokojení a zadostiučinění. Nelze vyloučit ani motiv odplaty za křivdy, které se mu přihodily v minulosti nebo za ty, které do oběti promítá a tak či onak ji za ně činí zodpovědnou (Novák, Capponi, 1996, s. 45).

Rovněž P. Říčan si myslí, že nejtypičtější touha pro šikanující děti je touha dominovat. Mezi další přání agresorů patří ovládání druhých, bezohledné prosazování se. Agresoři se snadno urazí, mají sklony vidět agresi tam, kde žádná není. Ubližovat druhým je pro ně radostí. V širším smyslu lze mluvit i o sadistických sklonech (Říčan, 1995, s. 33).

Na otázku proč agresor začíná ubližovat druhým můžeme odpovědět snadno. Je to z především z toho důvodu, že potřebuje skrýt vlastní pocit určité nedostačivosti a kompenzovat své nedostatky. Ostatním obvykle závidí jejich štěstí, klidné rodinné zázemí, dobré kamarádské vztahy či školní úspěchy. Ve skrytu duše je to vlastně nešťastný člověk, avšak navenek je tvrdý a nelítostný. Je možné pomoci mu, ale musíme ho nejprve lépe poznat, snažit se porozumět mu a pokusit se proniknout do jeho nitra právě až té skryté bolesti.

3.2.1 Příčiny a motivy agresorova jednání

To, že se z dítěte časem stane agresor, nemívá jen jednu příčinu. M. Martin a C. Waltmanová – Greenwoodová uvádějí řadu faktorů, které se podílejí na vzniku šikanujícího chování (Martin, Waltmanová – Greenwoodová, 1997, s. 248):

- Povaha založení dítěte.
- Rodinné prostředí, kde jeden nebo oba rodiče neustále vystupují agresivně a prosazují tak svou vůli vůči ostatním členům rodiny i jiným lidem.
- Nedostatečná péče a výchova, není nikdo, kdo by dítěti ukázal, že chce-li něčeho dosáhnout, existují i jiné prostředky než agrese.
- Poselství o tom, že šikana se vyplácí. Pokaždé, když se k šikaně uchýlí některý z rodičů, spolužák, učitel, sděluje tím dítěti, že být agresivní a nevychovaný se vyplácí.
- Kruté tělesné trestání, je-li dítě často trestáno krutým bitím, učí se tím, že je v naprostém pořádku, když větší a silnější lidé (rodiče) týrají lidi menší a slabší (děti), následkem toho je, že šikanovaní jsou mladší nebo slabší.
- Nízké sebeocenění, děti, které neustále slyší, že jsou špatní, pak svoji osobu příliš vysoko pozitivně nehodnotí. Tím, že trýzní jiné, získávají pocit nadřazenosti.
- Skupina vrstevníků, kteří šikanu podporují. Dítě pak také někdy začne šikanovat druhé, aby se zařadilo do skupiny podobně chovajících se dětí nebo aby si v takové skupině získalo přátele.

Novák a Capponi tvrdí, že při hlubším rozboru šikanujícího lze nalézt v jeho osobnosti primitivní narcistní tendence – zamilovanost do sebe, sebeobdiv spojený s nekritičností, pokus o překonání pocitů méněcennosti, sadomasochistické sklony... Ty se vyvíjejí na pozadí citového strádání v dětství s následnými chybami ve výchově (Novák, Capponi, 1996, s. 45).

K tomu, aby jeden člověk začal ubližovat druhému, existují podle M. Koláře i další motivy (Kolář, 2001, s. 85, 86). Tyto motivy pak společně vytvářejí komplikované struktury.

Zejména se jedná o následující motivy:

- Motiv upoutání pozornosti – agresor touží být středem pozornosti, dělá vše pro to, aby získal přízeň spolužáků.
- Motiv zabíjení nudy – šikanování přináší agresorovi podněty, které ho baví, poskytuje mu citové vzrušení.
- Motiv „Mengeleho“ – v agresorovi je probuzen anetický badatel, který chce nalézt tajemství člověka a zkouší, co člověk vydrží.
- Motiv žárlivosti – žáci závidějí dobrému žákovi přízeň pedagogů, a tak se mu mstí.
- Motiv „prevence“ – bývalá oběť chce na novém místě předejít svému dřívějšímu šikanování a na novém působišti začíná šikanovat sama.

- Motiv vykonat něco velkého – někteří násilníci jsou celkově neúspěšní, šikanováním dokážou sami sobě, že jsou schopni výkonu, stávají se příčinou významného děje.

3.2.2 Typologie iniciátorů šikanování

Podle svého výzkumu M. Kolář, (Kolář, 1997, s. 55), uvádí tyto tři základní typy agresorů:

1. typ: Hrubý, primitivní, impulsivní, s kázeňskými problémy a narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený i do páchání trestné činnosti.

Vnější forma šikanování: šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování k zastrašování druhých.

Specifika rodinné výchovy: zjištěn častý výskyt agrese a brutality u rodičů.

2. typ: Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný, někdy až se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější forma šikanování: jeho násilí a mučení je cílené a rafinované, které se děje bez přítomnosti svědků spíše skrytě.

Specifika rodinné výchovy: časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

3. typ: Tzv. srandista, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, nezdědka oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování: šikanuje pro pobavení sebe i ostatních a snaží se zvýraznit „humorné“ a „zábavné“ stránky svého jednání.

Specifika rodinné výchovy: zcela přesně nebyla zjištěna, ale často se v obecné rovině vyskytuje citová subdeprivace a absence mravních a duchovních hodnot v rodině.

Šikanující dítě se naučí, jak lze zneužitím síly ovládat jiné lidi. Šikanující chování se stane součástí jejich sociálně psychické výbavy, často zřejmě antisociálního chování (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 210).

3.3 Osobnost pedagoga jako účastníka šikany

P. Říčan uvádí, že častý postoj učitelů: „Ať si to děti mezi sebou vyřídí,“ je optimální v drobných sporech, avšak v případě šikany to rozhodně neplatí, neboť šikanování je bezohledné, zbabělé a bezprávé. Mnohdy učitelé sdílejí averzi a despekt dětského kolektivu k oběti a nedokážou tento postoj korigovat. Tím nepřímo vyjadřují souhlas s agresí a podporují ji. Učitel může dokonce bezděčně dát najevo podnět k šikaně, když nesprávně použije ironie a nebo dokonce dítě před třídou zesměšňuje. Jedním z důvodů, proč mají někteří učitelé sklon šikanu přes její závažnost ignorovat – a tím jí dávat volnost – je jejich neschopnost jednotlivé případy vyřešit a kázeňsky zvládnout. Velmi často jim k tomu chybí jak odborná průprava, tak podmínky. Navíc u mnohých pedagogů převládá rozpačitý názor, že šikana je výjimečná záležitost a nepředstavuje – alespoň na „naší“ škole – vážný problém (Říčan, 1995, s. 40, 41).

V případě šikany je podle M. Koláře důležité, aby pedagog rozuměl především sám sobě a aby znal své možnosti. Měl by umět projevit sám sebe a svůj vztah k žákům. Není-li tomu tak, potom nevyhnutelně na svých svěřencích a celé skupině páchá škody. Závažných nedostatků může být celá řada - od morální neznalosti přes absenci nadání pro pedagogickou práci až po výraznou patologii. Zhoubné důsledky vzhledem k šikanování mohou mít nedostatky v oblasti motivace a mravnosti. V ojedinělých případech se můžeme setkat s pedagogy se silnou motivací k práci, ale značně pochybnou. Mají potřebu cítit se nadřazeně, potřebu moci, jsou v roli významné autority, která může manipulovat, přikazovat a trestat. Tyto potřeby a motivace jsou ve skutečnosti totožné s potřebami a motivací iniciátorů šikanování. Takto změřený pedagog sice nepřímo, avšak účinně, podporuje ducha šikanování. Šikanu také podporují osobnostně nevyzrálí učitelé, kteří jsou uzavřeni sami do sebe a ve svých problémech a potřebách. Nemají schopnost vytvořit ve třídě atmosféru náklonnosti, soucitu, vcítění a porozumění. Nejsou schopni vcítit se do skupiny a nevidí, co se ve skupině děje. Krajně podezřelé okolnosti přehlížejí a paradoxně oceňují agresí silných vůči outsiderům (Kolář, 1997, s. 61).

4 ŠIKANA A ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ

4.1 Příčiny šikanování ve školním zařízení

Jak již bylo uvedeno, šikana se vyskytuje v nejrůznějších typech kolektivů a v různých zařízeních. Podle názoru S. Bendla společným rysem všech zařízení je jev, že tvoří jakési uzavřené celky, z nichž, alespoň po určitou dobu, není úniku. Většinu z nich charakterizuje nedobrovolný či nutný pobyt (povinná školní docházka, základní vojenská služba). Tyto rysy lze v určitém smyslu považovat za „příčiny“, resp. „napomahače“ jevu zvaného šikana.

Ve školách je mnoho míst, kde se může rozbujet šikana. K šikanování dochází jak cestou do školy, před školou, ve škole, tak cestou ze školy. V budově školy dochází k šikanování před začátkem první vyučovací hodiny, o přestávkách a často i při vyučování. Místy, kde dochází k šikaně v budově školy jsou nejčastěji šatny, WC, skrytá zákoutí chodeb, kam nedochází dozor, dále jídelna, školní pozemek.

S. Bendl tvrdí, že účinnost programů zaměřených proti šikanování je tím vyšší, čím kvalitnější je dohled učitelů i ostatních pracovníků školy. Mnoho závažných projevů šikanování je zraku dospělých skryto, neboť agresori si pro svá trýznění ostatních vybírají místa, která jsou pokud možno co nejvíce mimo dosah učitelů, popř. místa, kde je pro službu vykonávající dozor těžké se orientovat (velký shluk dětí). Z výpovědí žáků vyplývá, že místy, kde není úplně bezpečno jsou školní hřiště, školní jídelna, chodby (zejména s různými zákoutími) a prostor před školou.

Podnět k šikaně, byť nechtěný, může zavdat i učitel, a to např. svým necitlivým chováním vůči konkrétnímu žákovi (ironie, zesměšňování před třídou), popřípadě neřešením zjevné šikany, které si žáci mohou vyložit jako její schvalování. Podnět k šikaně mohou zavdat rovněž i někteří rodiče, když vedou své děti již od útlého věku k tomu, aby se ve třídě prosadily. Někdy se rodiče i učitelé snaží vštípit dětem názor, že přežívá jenom nejsilnější jedinec. Těmito postoji, respektive tímto způsobem výchovy v rodině i ve škole se podporuje u dětí prosazování jen vlastních zájmů a momentálních tužeb na úkor ostatních, tj. slabších jedinců, pomocí síly a hrubosti, agresivní vystupování, násilné řešení konfliktů. Podobný přístup k výchově se lehce může stát příčinou, resp. spouštěčem šikanování. Agrese vůči slabším dostává pozhřebání, šikana má zelenou (Bendl, 2003, s. 51, 52, 53).

Podle J. Goldmanové příčinou, proč se šikanování ve školách vyskytuje, je skutečnost, že se proti tomu nic nedělá. To není chyba jen těch individuů, kteří někoho šikanují, ale také jejich obětí, které o tom, že jsou šikanovány, nic neřeknou, a rozhodně také lidí, kteří o šikanování vědí a nic proti tomu nedělají, i učitelů, kteří si myslí, že šikana ve školách vždycky byla a vždycky tam bude. Ti, kteří šikanují s velkou pravděpodobností vědí, že jim to projde, a v podstatě za to mohou svým způsobem úplně všichni (Goldmanová, 2001, s. 95).

4.2 Diagnóza šikany

Obvykle se stává, že odhalit šikanu je velice obtížné. Rovněž je nelehké tento problém správně rozeznat od běžného dětského škádlení a pošťuchování. Nelze totiž určit přesnou hranici, co je šikana a co ještě není, takže neexistuje jednoznačný návod, jak šikanu diagnostikovat. Pedagogové se nalézají v nelehké situaci, ne vždy mají zcela jasno, co se ve třídě děje, jelikož atmosféra třídy se snadno mění, dokonce během jednoho měsíce se může proměnit několikrát.

P. Říčan říká, že je možné, že šikana ve třídě nebo na škole existuje, ale učitelé a vedení školy nevědí nic určitého, protože funguje obvyklé utajení pod hrozbou ještě horší agrese. Může se stát, že učitelé o šikaně ve své třídě vědí, ale mohou mlčet z bezradnosti nebo z obavy, že jim bude vytýkána neschopnost děti zvládnout. Ředitel tak může být paradoxně tím posledním, kdo se dozví, že na jeho škole bují šikana. Za pomoci zkušeného specializovaného poradenského psychologa lze šikanu odhalit a nalézt i další problémy a bolesti třídy.

Psycholog nebo jiný expert může být učiteli konzultantem, zodpovědnost by však měla zůstat na učitelích. Ten by měl být ve střehu a všimnout si všech náznaků, že určité dítě je šikanováno (Říčan, 1995, s. 48).

Dítě může být šikanováno i v přítomnosti učitele. Probíhá to ovšem nenápadně a mírněji, než když se učitel vzdálí, pokud má učitel oči otevřené, může mnohé zaregistrovat. Jde o přímé známky šikany. Kromě toho je třeba zaměřit se i na známky nepřímé. To jsou jevy, ze kterých můžeme usuzovat na to, že dítě je šikanováno, i když nejsme bezprostředními svědky ve chvíli, kdy mu ubližují (Říčan, 1995, s. 48, 49).

4.2.1 Znamky šikany

Přímé i nepřímé náznaky šikany mohou být různě závažné jak samy o sobě, tak v závislosti na tom, jak často se opakují. P. Říčan (Říčan, 1995, s. 49) uvádí některé známky šikany:

Přímé známky šikany:

- Posměch: posměšné poznámky na adresu dítěte, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika dítěte, výtky na jeho adresu, zejména pronášená nepřátelským, nenávistným případně pohrdavým tónem.
- Příkazy, které dítě dostává od jiných dětí, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim dítě podřizuje.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout (menší dítě někdy s pláčem).

Nepřímé známky šikany:

- Dítě je o přestávkách často samo, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá dítě voleno do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li promluvit před třídou, je nejisté, ustrašené.
- Působí smutně až depresivně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Zhoršuje se jeho školní prospěch, někdy až náhle.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečistěné, popřípadě rozházené.
- Má zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které dítě nedokáže uspokojivě vysvětlit.

4.3 Zvládání problému šikany

Podle M. Vágnerové je šikana vždy záležitostí celé skupiny. Jejím důsledkem je deformace sociálních vztahů, hierarchie rolí a postojů k normám. Dále M. Vágnerová uvádí, že značným problémem je společenská tolerance šikany a její bagatelizování. Tendence popírat šikanu může být obranou v situaci, kdy se proti ní cítí jedinec

bezmocný a nedovede tento problém řešit. Významný je nejenom postojevý stereotyp dané společnosti k šikaně, ale i názory na šikanující a šikanované. Problémem na všech věkových úrovních je nepříznivé hodnocení oběti, kterou bývá nesympatický jedinec s malou prestiží. Vztah k obětem bývá tudíž ambivalentní, nejčastěji jde o kombinaci soucitu a pohrdání (Vágnerová, 2001, s. 86).

Jestliže ve škole začneme mít podezření na šikanování, je na místě okamžité jednání, nutné je co nejdříve a co nejvhodněji začít tento problém vyšetřovat. Jako první je potřeba ochránit oběť. Pokud se k nám informace donesou od nějakého informátora, je třeba ochránit i jej před prozrazením.

4.3.1 Důvody vyšetřování

Důvodem k zahájení šetření bývají nejčastěji přímé a výrazné varovné signály, ale také se mohou vyskytnout nepřímé varující ukazatele na šikanu. Většinou se šikana začíná vyšetřovat až po nahodilém či neplánovaném zjištění. To bývá způsobeno často stížnostmi rodičů o podezření ze šikany nebo žádostí o vyšetření týrání jejich dítěte. Dále se šikana může nečekaně zjistit, např. přijde-li učitel do třídy neočekávaně a je tak přímým svědkem šikany. Další důvod k šetření šikany nastane tehdy, když oběť nebo její kamarád případ učiteli ohlásí nebo dostane-li učitel anonymní dopis, ve kterém někdo případ ohlásí.

Alarmující signály se nemohou ponechat náhodě. Je zapotřebí je záměrně a systematicky vyhledávat, nejlépe prostřednictvím anonymních dotazníků. Nepřímé varující signály jsou stejně důležité, ale jsou málo zjevné. Zahrnují nápadné projevy šikanování v přítomnosti učitele a skryté volání oběti o pomoc (Kolář, 2001, s. 109).

M. Kolář (Kolář, 2001, s.109, 110) mezi varovné signály šikany řadí:

Skryté volání o pomoc

- Žák vchází do třídy až s učitelem, nenápadně postává o přestávce u kabinetu, přichází pozdě do hodiny, vždy chodí jako poslední.
- Žák má projevy outsidera. Dítě je osamocené, s nikým se nebaví, nemá kamaráda.
- Mívá nepříznivý emoční stav. Dítě je stísněné, má smutnou náladu, působí nešťastně a ustrašeně.
- Žák nechodí na tělocvik. Vždy zůstává ve třídě. Mívá nadměrně omluvenou absenci, případně i neomluvenou absenci.
- Žákovi se náhle zhorší prospěch. Nesoustředí se při vyučování.

Subtilní násilí a manipulace

- Žák je okázale přehlížen, odmítán a izolován.
- Projevy nerovnoprávnosti. Dítě dostává povýšené příkazy a snaží se jim vyhovět. Bývá ostatními komandováno a okřikováno.
- „Přátelské“ vtipy a kanadské žertíky. Žáci např. vyndají spolužákovi náplň z tužky před písemkou, schovávají a ničí mu školní pomůcky, oblečení, obuv.
- Ponižování a zesměšňování. Třída se směje při neúspěchu žáka před tabulí, častuje ho zahanbující nebo negativně zabarvenou přezdívkou.
- Objevuje se nápadně jednostranné strkání, šťouchání, lehké pohlavkování apod.
- Žák „dobrovolně“ dává svačiny kamarádovi.

4.3.2 Rozpoznání stádia šikanování

Pokud má učitel důvodné podezření, že je některé dítě šikanováno, je nutné zjistit závažnost šikany. Bude to důležité pro další učitelův postup vyšetřování a následnou nápravu jak jednotlivců, tak i celé skupiny.

Podle M. Koláře (Kolář, 2001, s. 110) odhad závažnosti onemocnění můžeme zredukovat na rozpoznání dvou stupňů:

- Počáteční onemocnění, tedy první, druhý a třetí stupeň vývojové destrukce, kdy normy, hodnoty a postoje vůči šikanování ve skupině nejsou přijaty většinou.
- Pokročilé onemocnění, tedy čtvrtý a pátý stupeň šikanování, kdy normy, hodnoty a postoje vůči šikanování byly ve skupině přijaty většinou či dokonce všemi nebo téměř všemi členy.

V počátečním stádiu šikanování se celkem beze strachu dokáží členové skupiny bavit o šikaně. Většina členů skupiny nesouhlasí s jednáním agresora, navenek dokáží vyjádřit nesouhlas se šikanou a agresora se nezastávají a mají k němu výhrady. Oběti dokáží pomoci a mají s ní soucit. Skupina většinou zastává názor, že ubližování slabým je nesprávné. Šikanující děti nebývají vnímány pozitivně, ve skupině ale nebývá úplná svoboda projevu, některé děti mají z iniciátora respekt, obávají se veřejně projevit svůj postoj, a tak raději mlčí. Oběti týrání ze začátku poměrně snadno a otevřeně dokážou mluvit o tom, co se jim stalo, nemívají problém označit iniciátora.

V pokročilém stádiu šikanování se oběti bojí prozradit, kdo je šikanuje, nedokáží hovořit o tom, kdo jim ubližuje, svá zranění omlouvají nesmyslným způsobem nebo mnohdy nedokážou uspokojivě vyjádřit, jak ke zranění přišli. Navenek je patrný

i zjevný strach svědků, nespolupracují nebo odmítají vypovídat, násilí popírají či tvrdí, že nic neviděli. Agresor tvrdě nutí okolí, aby nic neprozradilo. Nikdo tedy nevypovídá, aby také nepřišel do problému. Skupina má velký strach z iniciátora, z tohoto důvodu jej hájí a oceňují. Ve skupině vládne strach a nikdo není svobodný.

M. Kolář zdůrazňuje, že při zjištění šikany a jejím vyšetřování je nutné přibližně si zjistit počet agresivních projevů a jak často se uskutečňovaly. Je zřejmé, že u vážnějších forem agrese musela předcházet určitá příprava, která se stupňovala od mírného a náhodného šikanování až k pravidelným brutálním formám šikany. Jedním z ukazatelů je počet agresorů i obětí. Jestliže se dozvíme o větším počtu agresorů i větším počtu obětí lze usoudit, že skupina přijala normy šikanování.

K orientaci též slouží doba, po kterou šikanování trvalo. M. Kolář říká, že když probíhalo-li šikanování déle než tři měsíce, je pravděpodobné, že skupina se nyní nachází v pokročilém stádiu šikany.

Pokud zjistíme, že se šikanování nachází v počátečním stádiu, je vhodné začít ihned s vyšetřováním. Učitel nikdy nesmí jako první vyslyšet agresora. A to z toho důvodu, že by se nic nedozvěděl a připustil by také ovlivňování ostatních. Tím by se zničily všechny důkazy a zdraví oběti by mohlo být ještě více ohroženo. Nejdůležitější je zabránit tomu, aby se agresor dozvěděl, jakým způsobem byl učitel o šikaně informován. Proto musíme informátory chránit před pomstou agresorů.

Jestliže poznáme, že se skupina dostala do pokročilého stádia šikany, podle M. Koláře je důležité zajistit ochranu obětem. Učitel sám nesmí dělat zásadní kroky ve vyšetřování. Musí využít spolupráce odborného pracoviště, informovat ředitele školy a dohodnout další postup vyšetřování (Kolář, 2001, s. 110).

4.3.3 Strategie při vyšetřování šikany

Každou zjištěnou šikanu je nutno vyšetřit a při každém řešení šikany je třeba dodržovat určité zásady a kroky. M. Kolář (Kolář, 2001) hovoří o dvou typech postupů při vyšetřování šikany:

První typ je méně náročný na čas, zároveň je použitelný v rámci tradiční pedagogické odbornosti, nazývá se „strategie první pomoci“. Jedná se o strategii lokální a vnější (dílní specifické šetření a vyšetřování, vybraných žáků, zmapování symptomů, vnějšího obrazu – jevové stránky).

Druhý typ je strategií vnitřní a globální (postižení vnitřního vývoje – konstelace postojů k šikanování, speciální sociometrické šetření celé skupiny, vyšetřování všech žáků). Tento typ strategie vyšetřování se používá při šetření šikan v pokročilejších stádiích, vyžaduje vysoce odborné a psychologicky náročnější a tvrdší postupy, protože organizovaný odpor proti šetření bývá dosti silný, téměř všichni a nebo dokonce úplně všichni lžou a zapírají. Běžným jevem jsou také nepraví svědkové a křivé výpovědi.

Při druhém typu strategie vyšetřování je podle M. Koláře nutné používat metody kriminalistického výslechu a speciální (skryté a nepřímé) diagnostické metody, které jsou zaměřené na vztahy a postoje žáků a na ověřování pravdivosti výpovědí (Kolář, 2001, s. 116). To je také důvod, proč by měly školy tuto činnost svěřit do rukou odborných vyšetřovatelů.

4.3.3.1 Schéma strategie vyšetřování

První typ strategie vyšetřování, tj. strategie první pomoci zahrnuje pět kroků vyšetřování (Kolář, 2001, s. 113):

1. Rozhovor s informátory a oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv však konfrontace obětí a agresorů!).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

M. Kolář (Kolář, 2001, s. 113) popisuje, že u běžných šikan jsou všechny kroky strategie nezbytné, žádný z nich nelze úplně vynechat. Pořadí je stále kromě čtvrtého kroku zaměřeného na ochrany obětem. Ten není pevný, lze ho dle potřeby měnit.

Úkolem strategie první pomoci je zmapování symptomů čili vnějšího obrazu šikanování. V praxi to znamená, že musíme nalézt odpovědi na následující otázky.

- Kdo je obětí a případně kolik je obětí?
- Kdo je agresorem, popř. kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?
- Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?
- K jak závažným a agresivním a manipulativním projevům došlo?
- Jak dlouho šikanování trvá?

Výpovědi k jednotlivým otázkám je nutné důkladně zapsat a uspořádat do kvalitního důkazního materiálu. Musíme mít jistotu, jak šikanování konkrétně probíhalo.

Nejdůležitější podle M. Koláře (Kolář, 2001, s. 114) je vypracování přehledu hlavních typů agresorů, u jejich jmen si poznamenejme přesné údaje kdy, kde, jak a komu co udělali. Je to důležité pro úspěšné uplatnění metody vnějšího nátlaku. Potřebujeme to však i pro sebe, abychom byli chráněni před stížnostmi rodičů agresorů. Hlavně při pokročilých šikanách si stěžují rodiče nejenom nadřízeným orgánům, ale i komukoliv, někdy chrání své děti (nebo sebe) za každou cenu.

Za účelem porozumění strategii vyšetřování a získání citu pro její posloupnost a propojenost osvětluje M. Kolář jednotlivé kroky podrobněji (Kolář 2001, s. 114, 115):

ad 1. Rozhovor s informátory a oběťmi: Prvním krokem vyšetřování je rozhovor s informátory a oběťmi o vnějším obrazu šikanování. V případě, že nejdříve hovoříme s informátorem, například s odvážným kamarádem nebo s rodiči jednoho z týraných žáků, následují ihned rozhovory s oběťmi (ne s podezřelými pachateli!).

ad 2. Nalezení vhodných svědků: Ve spolupráci s informátory a oběťmi uděláme druhý nesmírně důležitý krok. Vytipujeme členy skupiny, kteří budou ochotni pravdivě vypovídat. Zde se dělá nejvíce chyb.

ad 3. Individuální případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv však konfrontace obětí a agresorů!): Většinou postačí, když mluvíme s jednotlivými žáky. Vyskytnou-li se těžkosti, lze uskutečnit doplňující a zpřesňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků. Většinou je chybou (vedoucí k ohrožení vyšetřování) společné vyšetřování svědků a agresorů.

K této situaci nutně dochází při soudním procesu s mladistvými pachateli. Vždy je to bolestivé a velmi nevýhodné pro oběť, proto se stává, že svou pravdivou výpověď později odvolá.

ad 4. Zajištění ochrany obětem: Pořadí čtvrtého kroku není pevně dáno. Někdy je totiž jasné hned na počátku, že je oběť v bezprostředním ohrožení, je nutné ji bezodkladně chránit. Je to například tehdy, když nám informátor prozradil, že agresori budou čekat před školou. Při následném rozhovoru s obětí se domluvíme, že ji zajistíme bezpečný odchod domů. To nám postačí k momentálnímu zvládnutí situace.

U počátečních stádií šikanování nejsou většinou mimořádná bezpečnostní opatření zapotřebí. Vždy je však nutné, abychom zajistili tzv. funkční pojistku bezpečnosti. Oběť se nikdy nesmí nechat svému osudu. V některých mimořádných případech je nutné dlouhodobě uvolnit oběť ze školy nebo jí zajistit okamžitý přechod na jinou školu. To se však týká obvykle pouze pokročilých šikan.

ad 5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi: Je to vždycky poslední krok ve vyšetřování. Musíme být dobře připraveni, jinak je to ztráta času. Dokud neznáme vnější obraz šikanování a nemáme shromážděné důkazy, nemá smysl s agresory mluvit. Všechno zapřou a podezření vyvrátí a nebo zpochybní. Hlavně však dostanou „echo“, že někdo „bonzoval“, což vede k „zametení stop“ a je reálné nebezpečí, že se agresori pomstí podezřelým z „bonzování“.

Hlavním cílem je paralyzování jejich agrese vůči bližním. To znamená, že toto setkání slouží k tomu, abychom agresory okamžitě zastavili a ochránili jejich oběti i je samotné před následky jejich činů. Většinou se dá použít tzv. princip přitlačení ke zdi, například je upozorníme, že při jakémkoliv náznaku šikanování budou okamžitě vyloučeni, případně to bude ohlášeno na policii apod. Zároveň je upozorníme, že k jejich snaze napravit situaci bude přihlíženo ve výchovné komisi.

Důležitost rozhovoru je většinou zanedbatelná. Pouze někdy ho lze využít pro doplnění informací, a to buď svalováním viny jednoho agresora na druhého, nebo konfrontací jejich výpovědí. Samotné výpovědi nebývají pravdivé.

P. Říčan (1995), stejně tak jako M. Kolář (2001), upozorňuje na skutečnost, (která sama o sobě je důkazem závažnosti šikany), že metody, které mají k dispozici učitelé při vyšetřování šikany, se v podstatě neliší od některých metod policejního vyšetřovatele. Učitel sice používá laskavější a šetrnější postup, ovšem principy jsou poměrně stejné.

Při získávání objektivních informací o šikaně je nutné dodržet hlavní zásady správného postupu, podle P. Říčana (Říčan, 1995, s. 51) to jsou:

- Chránit zdroj informací a neprozradit ho.
- Prozradit co nejméně o tom, co nám už je, a zejména co nám dosud není známo, nebo to nemůžeme dokázat.
- Vyslechnout poškozeného, obviněného a svědky, každého zvlášť, později jejich výpovědi konfrontovat.
- Všechny výpovědi pečlivě zaznamenat.

4.3.3.2 Chyby při vyšetřování šikany

Nepřípravenost pedagogů má závažné důsledky, buď vůbec neodhalí šikanu a nebo – a to je horší případ – dělají zásadní chyby v řešení šikanování. Mezi ty nejčastější chyby při řešení šikanování patří:

- Vyšetřování agresora a oběti současně.
- Jestliže se berou vážně svědectví falešných svědků, kterým to iniciátor nařídil.
- Nebrání ohledu na trauma, hanbu a mlčenlivost oběti.
- Bezprostřední konfrontace výpovědi oběti s výpovědí agresora.
- Když v konečném důsledku odejde oběť ze školy a mašinérie násilí se dále prohlubuje a zdokonaluje.

Pro řešení šikany platí jedna zásada potvrzená ze životní zkušenosti: Nedořešit šikanování je mnohem horší, než ho neřešit vůbec (Ivana Závodská in Kalinská, Kalinský, 2003, s. 99, 100).

4.3.4 Metody vyšetřování a řešení situace

Jestliže učitel dokončil vyšetřování šikany a již se dozvěděl všechno důležité, co potřeboval zjistit, je třeba danou situaci vyřešit. Pouhé vyšetřování samo o sobě nemá vliv na východisko z dané situace, byť by bylo vyšetřování úspěšné. I když se často vyšetřování šikany určitou měrou podílí na urovnání vztahů, nemívá ale zásadní podíl na změnu situace. Je nutné všechny získané konkrétní poznatky zúročit, aby všechny předchozí snahy vedly k úspěšnému konci, učitel tedy přistoupí k druhé části úkolu – nápravě.

K nápravě a k celkovému zlepšení situace při odhalení šikany a pro první pomoc lze podle M. Koláře (Kolář, 2001) použít dvě zásadně odlišné metody:

- metodu vnějšího nátlaku
- metodu usmíření

Každá z těchto metod se snaží vlastním způsobem co nejrychleji razantně potlačit příznaky onemocnění skupiny. Usiluje o zastavení šikanování, nápravu, obnovení platnosti oficiálních norem a zabezpečení ochrany obětí. Metody se nepokoušejí o léčbu celé skupin, cílem je ovlivnění jednotlivců nebo určité podskupiny. Neřeší a ani nemohou řešit příčiny problému (Kolář, 2001, s. 121).

4.3.4.1 Metoda vnějšího nátlaku

Vnější nátlak je dle M. Koláře (Kolář, 2001, s. 121) v pedagogické praxi hojně využíván a pedagogové na něj při vyšetřování šikany sázejí. Záměrem této metody je přinutit trestem a strachem viníky k zastavení agresivního chování a k dodržování oficiálních norem. Pedagog tímto způsobem nekompromisně chrání „právní řád“ školy, který je pilířem k bezpečí žáků. Metoda vnějšího nátlaku by měla obsahovat tyto části:

- individuální nebo komisionální pohovor
- oznámení o potrestání agresorů před celou třídou
- ochranu oběti

4.3.4.1.1 Individuální nebo komisionální pohovor

Předpokladem konání pohovoru s agresory a jejich rodiči je úspěšné dokončení vyšetřování případu. Bez solidní diagnostiky ztrácí jednání smysl a nezřídka se z nepřípraveného rozhovoru, kdy se teprve dokazuje účast na šikanování, stává fraška. U zárodečných podob šikanování u dětí postačí vyvinout pedagogický nátlak mezi „čtyřma očima“ nebo při setkání třídního učitele, agresora a jeho rodičů. Ve vážnějších případech počátečních a rozhodně vždy u pokročilých stádií je třeba uplatnit nátlak prostřednictvím komisionálního pohovoru. Složení komise může být různé, záleží na typu školy a dalších okolnostech. Komisionální pohovor může mít nezanedbatelný preventivně výchovný účinek, ten je dán možností pracovat se skupinovou dynamikou a použít poměrně široké spektrum sankcí a trestů (Kolář, 2001, s. 121, 122).

Klasickou neformální sankcí podle P. Říčana (Říčan, 1995, s. 56) je ostré vyjádření nesouhlasu nebo hněvu. Tato sankce je někdy velmi účinná. Užití této sankce ovšem předpokládá, že žákovi záleží na mínění a náklonnosti daného učitele.

Mezi výchovné sankce a tresty řadí P. Říčan (Říčan, 1995, s. 56) následující:

- Zdržení žáka ve škole po vyučování.
- Vyžadování náhrady za poškozený nebo zničený předmět.
- Oznámení prohřešku rodičům a oficiální stížnost řediteli.
- Odvedení žáka tam, kde jsou právě rodiče, např. na pracoviště, se žádostí, aby uplatnili svůj výchovný vliv a převzali dítě do své péče.
- Oznámení prohřešku na schůzi rodičů nebo na shromáždění žáků několika tříd.

- Vyloučení např. ze zájezdu na hory nebo z jiné akce.
- Umístění dítěte na nějaký čas do některé třídy nižšího ročníku.
- Umístění dítěte o přestávkách do blízkosti pedagoga, např. na židli před kabinetem nebo do kanceláře školy.
- Důtka, případně snížení známky z chování.
- Přeložení na jinou školu.
- Oznámení na policii, případně přivolání policisty do školy.
- Umístění v diagnostickém ústavu nebo umístění v dětském domově.

Pokud ovšem víme, že na uvedeného agresora nic neplatí a žádná ze sankcí není účinná, raději se soustředíme na to, aby agresor odešel ze školy.

Při odchodu agresora ze školy P. Říčan (Říčan, 1995, s. 60, 61) připomíná dvě základní zásady trestání, kterými je nutné se řídit:

1. Celá záležitost má být trestem co nejrychleji „vyřízena“ a nemá se dětem připomínat.
2. Odsuzujeme čin, nikoli dítě. Naopak na každém provinilci si snažíme najít co nejvíce pozitivního, na co můžeme navázat. Ať už je to jeho inteligence, nějaký zvláštní talent, úspěšní rodiče...

4.3.4.1.2 Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou

Druhou nezbytnou součástí nátlakové metody je podle M. Koláře informování žáků celé třídy o závěru výchovné komise. Úkolem pedagoga je přesvědčit žáky, že pracovníci školy dokážou spolehlivě zajistit ochranu slabých před silnými a respektování kázeňských norem školy. Pedagog nemá jednoduchou situaci. U pokročilých stádií šikanování dochází běžně k tomu, že většina třídy stojí na straně agresorů, dokonce i oběti mohou proti potrestání agresorů protestovat.

Samotný akt oznámení o potrestání viníků nelze přeceňovat. U pokročilých šikan nepřináší zásadnější účinek. Svůj význam má však i zde a nelze ho vynechat. Škola tím vyjadřuje jednoznačné a pevné stanovisko: Šikanování nebude trpěno! Viníci budou při odhalení potrestáni! Je vhodné žákům také oznámit, že šikanování může být v mnoha případech klasifikováno jako trestný čin. U počátečních stádií šikany oznámení o potrestání agresorů plní svůj účel – nastoluje přinejmenším krátkodobě bezpečné vztahy mezi žáky (Kolář, 2001, s. 123, 124).

Při oznámení třídě, zda a jak budou viníci potrestáni, vyzveme třídu, aby pokračování šikany zabránila. Obracíme s přitom zvlášť na děti, které mají na ostatní zpravidla dobrý vliv. Je vhodné zdůraznit, že podíl viny na tom, co se stalo, nesou vlastně všichni, nejen agresor a oběť, ale i velká část dětí, která pasivně přihlížela týrání nebo se dokonce na šikanování podílela. Ve vážnějších případech má toto jednání vést nepochybně ředitel školy. Apeluje na slušnost, svědomí, empatii, rytířství. I v případě, že většina třídy přijímá domluvy odmítavě, i když s námi bude jen minimálně komunikovat nebo se dokonce otevřeně postaví za agresory, ujistíme, alespoň menšinu dětí, která se šikanou nesouhlasí, že jejich postoj je správný (Říčan, 1995, s. 58).

4.3.4.1.3 Ochrana oběti

Poslední nezbytnou součástí metody nátlaku je podle M. Koláře zajištění ochrany oběti. Po vyšetření a potrestání agresorů ji nelze ponechat svému osudu s odůvodněním, že je vše vyšetřeno. Není tomu tak, neboť příčiny onemocnění skupiny nebyly odstraněny. Šikanování může opět začít růst. Proto musí být zabudována do skrytého života skupiny bezpečnostní pojistka, která pedagoga okamžitě varuje při hrozícím nebezpečí.

Podle M. Koláře (Kolář, 2001, s. 125) by si měl pedagog například domluvit osobní setkávání s obětí v nějakém rozumném intervalu. Bezpečnost oběti může být posílena i některým z následujících způsobů:

- Setkávání pedagoga s loajálními informátory.
- Stanovením ochránců oběti (ze třídy nebo z vyšších ročníků).
- Intenzivním sledováním situace, včetně docházky oběti.
- Zprostředkováním péče v odborném zařízení a udržováním kontaktu s jeho pracovníkem.
- Vytvořením „horké linky“ s rodiči.

4.3.4.2 Metoda usmíření

Druhou možností, jak poskytnout první pomoc je dle M. Koláře (Kolář, 2001, s. 125) metoda usmíření. Od předchozí metody se liší tím, že místo donucení k vnější poslušnosti se sleduje vnitřní proměna vztahů mezi obětmi a agresory. Potrestání se zde nekoná, místo toho nastupuje řízené společné hledání nápravy v neformální atmosféře.

O změnu se usiluje prostřednictvím sdílením odlišných pocitů jednotlivých aktérů a podporováním schopnosti agresora vcítit se do oběti, mít s ní soucit, pochopit její utrpení. Učitel se pokouší nikoliv v celé, ale ve zjevně nakažené části skupiny, změnit vztahy k lepšímu. Metoda má jen omezené uplatnění, lze jí použít tehdy, kdy je ještě naděje na úspěch, musíme zvážit, zda tato metoda může v dané situaci pomoci nebo naopak může uškodit a ublížit, je tedy vhodná v počátečních stádiích šikany.

Podle M. Koláře hlavní krédo metody citlivě reaguje na slabé stránky represe. Jedná se např. o:

- Početné skupiny, kde je šikanování nápodobou tělesného trestání v rodině, kdy silný týrá slabého. V tomto smyslu je trestající, represivní chování školy posilováním spouštěného negativního vývoje, resp. uzavřením bludného kruhu.
- Veřejné označování členů skupiny za „útočníky“ a „oběti“ vede k upevnění těchto negativních rolí.
- Obviňování a trestání nezřídka prohlubuje narušený vztah útočníka k obětem, pedagogům a ke škole.

Neočekávaná důvěra a laskavě pevný postoj k agresorovi může někdy vést ke zlomu nebo k otřesu agresivních postojů. Učitel se totiž zachová tak, jak to agresor vůbec neočekává, jinak, než je agresor zvyklý od rodičovských a i jiných autorit. Tím se prolomí dosavadní bludný kruh, otevře se nová cesta, či se oslabí patologické chování.

Použití metody usmíření má ale omezené možnosti, lze ji použít při nebrutálních formách prvního a druhého stádia šikanování u dětí mladšího školního věku. Za příznivých okolností, kdy oběti nehrozí další trauma a agresor vykazuje ochotu své chování změnit, má své opodstatnění (Kolář, 2001, s. 125, 126).

Aby agresoři porozuměli nepřijatelnosti násilných vztahů, lze pro ně zařadit různá cvičení s cílem „ponoření se“ do problému, podporující jejich empatii. Např. požádáme ho, aby se na chvíli stal obětí, navozujeme mu představu, že je vystaven „legracím a srandám“, které dělal on druhým. Rozmlouváme s ním o tom, jak se cítí. Navození citlivosti pokračuje ještě lépe, když se zapojí celá skupina. Přehraje se například scéna, kde se agresor stane obětí, následně se o tom společně diskutuje z různých hledisek a rolí (Kolář, 2001, s. 130).

Učitel nikdy nemůže dopředu vědět, zda metoda usmíření bude mít úspěch a zda pomocí ní dosáhne nápravy. Pokud se po absolvování této metody neseťká s úspěchem, lze od této metody plynule přejít k metodě vnějšího nátlaku. Jedná se pouze o vhodnou nenásilnou možnost, kterou je dobré vyzkoušet.

4.4 Prevence šikany

O šikaně platí, že tento jev se ve většině případů vyskytuje jako přechodný. Typickými příklady jsou různé dětské zlomyslnosti. I tak je nutná velká ostražitost ze strany učitele, proto aby se z těchto zlomyslností nevyvinuly později situace hraničící se sociálně patologickým jednáním. Právě k tomu by měla sloužit různá preventivní opatření uplatňovaná na školách.

Dále je nutné zmínit, že mnohem snazší a též levnější je předcházení šikany, než odstraňování jejích následků. Preventivní opatření se nikdy nesmějí podceňovat. Jsou na místě jednak tam, kde nebyly žádné známky šikany odhaleny a jednak tam, kde byla již uplatněna opatření k bezprostřední nápravě, a to proto, aby se už tyto problémy neopakovaly.

S. Bendl vysvětluje dva druhy preventivních opatření proti šikaně - primární prevence a sekundární prevence (Bendl, 2003, s. 78):

- Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo. Spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte, informovanosti dítěte, rodičů, veřejnosti o šikaně a preventivních aktivitách ve školách (pěstování zdravého sebevědomí, samostatnosti) či tzv. výchovu k násilí (metoda výcviku k překonávání únavy, nepohodlí, výchova k nebojácnosti, otužilosti a tělesné zdatnosti). Účinnými prostředky primární prevence jsou přirozené části komunity jako např. celoškolské setkání, školní parlament, třídní samosprávy či spolusprávy. Nejlepší ochranou proti šikanování je budování otevřených kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství.
- Sekundární prevence se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně došlo a kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se problémy už neobjevily. Řadíme sem včasnou diagnostiku, bezodkladné řešení šikany, pedagogická opatření (ochrana oběti před dalším násilím, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresor, komunikace s ostatními rodiči, jednání s kolektivem třídy), včetně výchovné práce s agresory (postihy, monitorování, tlumení agresivních sklonů, pochvala za zvládnutí impulzivity v provokující situaci, výcvik sociálních dovedností, zaměstnání vhodnou činností).

4.4.1 Solidarita se slabými jako základ řízení třídy

Život ve společnosti je stálým bojem o moc, ať chceme nebo nechceme, prakticky bojujeme o moc všude – v rodinách, na pracovištích, ve vztazích a samozřejmě i ve škole. V této situaci nemá učitel lehké postavení, učitel usiluje o autoritu a o moc nad žáky, ale zároveň žáci bojují o moc vůči pedagogovi, navíc děti soupeří o moc mezi sebou. Jedním ze způsobů, jak by si mohl učitel udržet své postavení a moc ve třídě je jít s davem, to znamená, neprotestovat proti vůli většiny, uznávat její názory a vyhovět přáním většiny dětí. Naopak jedním ze způsobů, jak klesne učitelova popularita a jak může učitel ztratit přízeň většiny, je jít s outsidersy.

Orientovat se na outsidersy, jak říká P. Říčan, je v jistém smyslu oběť. Je to ovšem právě ta oběť, kterou má učitel přinést, chce-li předcházet šikaně, chce-li preventivně ochránit ty, kteří jsou šikanou nejvíce ohroženi (Říčan, 1995, s. 74).

Šikanou jsou nejvíce ohroženi outsideři, protože právě oni děti určitým způsobem „slabé“: fyzicky, rozumově, esteticky, tím, že svým zjevem a chováním nedovedou vzbudit sympatie dětí ani dospělých, plaší, izolovaní, patřící k menšinové národnosti, náboženství nebo rase (Říčan, 1995, s. 73).

Z tohoto důvodu by se mělo právě outsiderům dostat více citu. Je nutné věnovat jim péči, pozornost a zvedat jim sebevědomí, i přesto, že tyto děti učitelův cit opěťovat nebudou. Větší pozorností vůči těmto dětem učitel ochraňuje potencionální oběti.

4.4.2 Posílení autority učitele

V současné společnosti poměrně rychle došlo k úpadku autority. Mnozí učitelé dokáží jen těžko ubránit sami sebe před urážkami a vulgaritou žáků, natož aby byli schopni účinně bránit slušné děti před iniciátory šikany.

P. Říčan říká, že autorita školy u nás mimořádně utrpěla komunistickým režimem. Autoritou se stávali vládcí bez důvěry, která je základním prvkem vztahu. Autorita totiž předpokládá také důvěru mezi tím, kdo rozhoduje (vládne, nařizuje, odměňuje, trestá atd.) a tím, kdo se podřizuje.

Zvýšení, resp. obnovení autority učitele a školy jako celku je podle P. Říčana nezbytnou součástí toho, aby škola řádně plnila své poslání, a samozřejmě i toho, aby se vypořádala se šikanou. Dokud si učitel musí nechat líbit od asociálních dětí otevřené urážky a nejednou musí být rád, že nedostal facku, lze těžko mluvit o tom, jak má

chránit oběti před agresory. Ještě nějakou dobu potrvá, než si rodiče uvědomí, že nebude-li mít škola větší autoritu, nebude schopna jejich děti ani více naučit, ani lépe vychovávat (Říčan, 1995, s. 76).

4.4.3 Posílení demokracie ve třídě a ve škole

Hlavní zásadou demokracie je svoboda, avšak svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého. V demokratické společnosti by jedinec neměl uplatňovat svou svobodu na úkor druhého. Principy chování v demokratické společnosti by se měly dětem vštěpovat už v rodinách a samozřejmě po celou dobu školní docházky.

Podle P. Říčana výchova dětí k demokracii není jen záležitostí výuky ve speciálním předmětu. Jde především o styl jednání učitele s dětmi a s jejich rodiči. Pokud jde o děti, tedy hned od prvního ročníku (Říčan, 1995, s. 78).

Hlavními body demokratického stylu jsou podle P. Říčana (Říčan, 1995, s. 78, 79) následující zásady:

- Ptát se dětí na jejich názory a přání, brát je v úvahu a naslouchat jim, diskutovat s dětmi a dospívat ke kompromisům.
- Dávat dětské skupině možnost volby. Možnost volby uplatňovat tak často, jak to jen jde.
- Pěstovat žákovskou samosprávu v rámci školy i v rámci jednotlivých tříd. Hledat uplatnění žákovských samospráv a dávat jim možnost jednání s vyššími autoritami.
- Otevřeně informovat rodiče o problémech i o nepříjemných událostech a chybách, ke kterým došlo. Je to nutná cesta k důvěře, i když je někdy nepříjemná.
- Umožňovat rodičům co nejčastější přístup do školy, a to i v průběhu vyučování. Je to opět další cesta k důvěře a zároveň se přístupem rodičů do školy posiluje dozor.
- Podněcovat aktivitu rodičovské organizace na škole – dávat jí k dispozici co nejvíce informací, radit se s ní v důležitých rozhodnutích, žádat ji o pomoc a přenášet na ni v rámci platných předpisů co nejvíce zodpovědnosti.

4.4.4 Ideová výchova

Výchova k ideálům ve své podstatě znamená výchovu k mravním hodnotám. Měla by být v souladu s myšlenkou úcty ke všem živým bytostem, soucitu, obětavosti a solidarity. Většina mravních hodnot našeho státu vychází z ideálů Desatera.

Pro prevenci šikany P. Říčan zdůrazňuje myšlenku úcty ke každé lidské bytosti (nebo i ke každému živému tvoru, konec konců k přírodě vůbec). Jde o jednu z ústředních myšlenek nejrůznějších duchovních směrů. Se zvládnutím šikany úzce souvisí zejména klasická evropská hodnota rytířství – statečné ochrany slabých. Měla by být spolu s jinými hodnotami ve škole všudypřítomná (Říčan, 1995, s. 81).

4.4.5 Princip kooperace ve výchově

Základní myšlenka, jak říká P. Říčan, je velmi prostá: Vytvářením kooperativních týmů podporovat zapojení outsiderů do skupinových aktivit, dát jim příležitost být platnými členy týmů, a tak jim pomoci získat respekt třídy i vyšší sebeúctu. Učit potencionální agresory i oběti sociálním dovednostem, které usnadní agresorům jinou než agresivní interakci a obětem umožní vyhýbat se nebezpečným situacím nebo z nich unikat. Uplatnění principu kooperace má ovšem příznivý vliv na vztahy mezi žáky všeobecně, ne tedy jen v souvislosti se šikanou a její prevencí (Říčan, 1995, s. 82, 83).

Hlavní slovo při sestavování skupin by měl mít učitel, neměl by ale rozhodovat všechno sám, je vhodné, když alespoň částečně vyhoví přání dětí. Všechny žáky by měl přimět k tomu, aby v týmu pracovali společně a společně o všem rozhodovali. Učitel by měl dohlédnout na to, aby nikdo nebyl ze skupiny vylučován, každý má právo na společnou spolupráci. Skupina by pak měla být klasifikována stejnou známkou.

4.4.6 Ochrana dětí před vlivem mediálního násilí

P. Říčan soudí, že je všeobecně známo, že mediální násilí často svádí k přímému napodobování. Kromě toho působí pustošivě na celý citový život, který se pod jeho vlivem oplošťuje a degeneruje směrem k primitivismu: holé pudy vytlačují kulturu. Některé děti působením takové podívané inklinují k agresi, jiné k vystupňovanému strachu z agrese, k úzkosti. Mediální násilí snižuje citlivost dětí ke kultuře, oslabuje smysl pro kázeň a řád, pro hodnotné a čisté lidské vztahy. K prevenci šikany je nutné co nejvíce omezit konzum všeho nevhodného (Říčan, 1995, s. 85).

Dále P. Říčan dodává, že je vhodné vést děti k tomu, aby využívaly média všeho druhu v rozumné míře a rozumným způsobem. Tento úkol je stále a více naléhavější v rodinné a školní výchově. Teorie a metodika výchovy k inteligentnímu a kritickému diváctví je dnes jednou z nejdůležitějších pedagogických disciplín (Říčan, 1995, s. 86).

Učitel by měl apelovat na žáky a klást jim na srdce, že nejenom televize či počítač má být náplní jejich volného času. Jeden z nejlepších způsobů, jak předejít dlouhému vysedávání před televizí nebo u počítače, je zavedení aktivit do dětského života. Trávit volný čas např. sportovní činností, hrou na hudební nástroj, účastí v zájmovém kroužku, čtením knih apod.

4.4.7 Dozor ve škole

Jestliže je ve školách zaveden kvalitní dozor, je to jednoduchý a celkem účinný způsob předcházení šikany. Je jisté, že šikaně i při vhodném dozoru nejde úplně zabránit, jelikož vynalézaví žáci si vždy najdou možnost, kdy na slabší žáky zaútočit, ale je to poměrně vhodný způsob jejímu omezení. Je nutné dozorovat na chodbách a na všech ostatních místech, kde by mohlo k šikanování docházet, dále je třeba nenechávat odemčené a volně přístupné prostory školy a především je důležité soustředit se na dohled ve třídách. V toto směru se nabízí použití videokamer v prostorách školy, které již v současné době není ničím neobvyklým.

4.4.8 Práce s (potencionálními) agresory

Jedním z kroků prevence šikany je práce s žáky, kteří se šikany zúčastnili, popř. ji dokonce zorganizovali. Tito žáci ve škole představují závažný pedagogicko-výchovný problém. Je nutné tyto děti nenápadně sledovat a v případě náznaku dalšího šikanování razantně zakročit.

Hlavním úkolem pedagoga je tlumit agresivní sklony těchto dětí, podobně jako agresivní sklony těch dětí, jejichž účast na šikaně byla méně závažná, a konečně i dětí, u nichž sklon k šikaně pouze předpokládáme. P. Říčan (Říčan, 1995, s. 87, 88) doporučuje tyto postupy:

1. Užívat co nejvíce pochvaly. Oceníme jejich nezávadné chování, zvláště je pochválíme, když pozorujeme, že zvládly svou impulzivitu v provokující situaci.

2. Zaměstnat je činností, která je pro ně atraktivní a ve které mohou být úspěšné, případně i vyniknout.
3. Učit je sociálním dovednostem, jež jim umožní dosahovat uspokojení konstruktivní činnosti.
4. Povzbuzovat empatii. Tyto děti těžko chápou, jak silně jejich oběti trpí. Je třeba, abychom jim poskytli zkušenost osobního citového příklonu, vědomí, že jsou milovány, které jim chybí především v rodině.
5. Pomáhat jim, aby si vybudovali osobní perspektivu, aby věděly, co čekají od budoucnosti a kvůli čemu jim stojí za to „sekat dobrotu“.

4.4.9 Výchova k násilí

Cílem tohoto preventivního opatření není vychovat z dětí rváče a agresivní jedince. Výchova k násilí má pomoci slabším dětem a obětem k posílení jejich sebevědomí a k nácviku jednoduché sebeobrany.

Nemáme právo žádat od svých dětí, aby se zřekly práva na sebeobranu, tím máme povinnosti přispět na pomoc oběti agrese (Říčan, 1995, s. 90).

Povinností dnešní doby je, jak říká P. Říčan, vychovávat děti tak, aby se dovedly prát, aby se nebály ránu přijmout ani dát. A aby zároveň tuto svou schopnost využívaly k dobrému. Aby dítě obstálo ve fyzickém střetnutí, to má být základním cílem tělesné výchovy (Říčan, 1995, s. 91).

Zároveň s výchovou k násilí je ovšem na druhé straně třeba od nejútlejšího věku pěstovat soucit a učit dítě také ohleduplnosti vůči dětem i vůči zvířatům. Po celé dětství je pak potřeba, aby nácvik chvatů a úderů byl doprovázen výchovou ke kázní (Říčan, 1995, s. 91).

4.4.10 Zviditelnění problému

Dalším způsobem předcházení šikany na škole je možnost, dát dopředu zřetelně najevo, že násilí a šikanování je ve všech případech na „naší“ škole nepřijatelné. Následně by měla škola jasně ukázat, že šikanující chování na půdě školy nebude trpěno, měly by se stanovit sankce, které by následovaly v případě odhalení šikany.

4.4.11 Petice proti násilí a šikaně ve škole

Co se týče prevence šikany na školách, můžeme si vzít příklad z některých německých škol, který uvádí H. Erb (Erb, 2000, s. 97, 98, 99), kde podepisují sami žáci petice proti násilí a šikaně ve škole.

Může vypadat např. takto:

Na naší škole nestrpíme šikanu a násilí. Všichni, žáci i škola, budeme násilí v každé formě potírat. Vytvořili jsme spolu s rodiči a učiteli jasná pravidla k nimž se každý/každá podepsaný/podepsaná tímto prohlašuje.

Chceme, aby na naší škole panoval klid, aby se všichni žáci – bez ohledu na své schopnosti, sílu a slabost – cítili bezpečně. Každý má právo na to, aby ho nikdo nešikanoval.

Pro všechny platí tato příkázání:

- *Nebudeme své spolužáky napadat ani slovy, ani činy.*
- *Žákům, které někdo napadne, budeme pomáhat.*
- *Přijmeme mezi sebe všechny žáky bez ohledu na jejich schopnosti, sílu či slabost, bez ohledu na jejich pohlaví a původ.*
- *Nebudeme šikanovat učitele.*
- *Zásadně nebudeme trpět žádné fyzické střety, což nijak neomezuje právo na sebeobranu. Urážky však nesmějí být podnětem ke rvačkám či jiným fyzickým útokům.*
- *Obětem budou pomáhat jak dospělí, tak žáci. Škody je třeba napravit.*
- *Kdo ohlásí agresivní chování, jedná zodpovědně. Není udavač a nikdo ho nesmí pomlouvat.*
- *Kdo se proviní agresivním chováním, musí počítat s těmito následky a tresty:*
 - *Dostane písemný trest.*
 - *Bude mu uložena obecně užitečná práce jako sběr papíru, očištění stěn apod.*
 - *Bude na určitou dobu vyloučen z vyučování.*
 - *Vážnější případy budou předány policii.*
 - *Za fyzické napadení bude útočník okamžitě vyloučen z vyučování.*

A na závěr:

Omluvy a náprava jsou velmi vítány. Všichni při tom ochotně pomůžeme.

Pro malé děti a žáky na prvním stupni základních škol je vhodný třeba tento text (Erb, 2000, s. 99, 100):

Nechceme, aby se tu někdo pral, aby někdo někoho bil a šikanoval. Ten slabší se pak vždycky bojí, rány ho bolí a musí brečet. Chceme, aby tady bylo každému dobře. Chceme se společně bavit, smát a učit. To můžeme, jen když se budeme cítit v bezpečí a budeme se chovat k sobě kamarádsky.

To znamená: nikoho nenapadat, nešikanoval, neurážet, nepomlouvát a nebít.

Jestli se snad najde někdo, kdo to přesto udělá, pokus se mu vysvětlit, že si to nepřeješ a že s tím musí okamžitě přestat. Když nepřestane, oznam to učiteli. Smíš, dokonce to musíš udělat, není to žalobnictví! Pomůžeš tím také svým spolužákům.

Kdokoli se proviní proti těmto pravidlům, musí být potrestán. Dostane za trest zvláštní domácí úkol, nebo vykoná určité práce ve škole. Kdo bude jiné bít, odejde okamžitě domů a nebude smět jeden den přijít do školy.

Kde někde někoho bije nebo šikanoje, tam je zároveň někdo, kdo pláče a je smutný. Vždycky tam je někdo, kdo má strach.

A to nechceme. U nás ne!

5 SPOLEČNOST, RODINA A PROBLEMATIKA NÁSILÍ A ŠIKANY

5.1 Kultura a výchova jedince

Jedincova kultura je soubor všech jeho osobních vzorců chování, jeho myšlenek, hodnot, postojů a názorů. Podle V. Spousty a kol. dalších autorů kulturu chápeme jako výtvar celé společnosti, kultura vychází z podmínek, v nichž lidé žijí a v nichž vytvářejí prostředky k uspokojování svých biologických i společenských potřeb...Výchova je velmi důležitý projev kultury, je nositelkou jejího rozvoje a kvality. Navzájem se ovlivňují, vzájemně působí na svoji kvalitu a rozvoj. Společnost mající dobrý výchovný systém, je i vysoce kulturní (Spousta a kol., 1996, s. 11).

Výchova dětí v rodině působí na každého jedince už od nejmenšího věku, měla by být kvalitní, jelikož rozvíjí jedincovy hodnoty. Dítě se učí nejvíce nápodobou od svých nejbližších, z tohoto důvodu je důležité, aby z jejich světa zmizely špatné vzorce chování (vulgarita, agresivita, násilí, krutost, zabíjení aj.).

5.1.1 Začátek je v rodině

Prvotním prostředím života dítěte je rodina se svou výchovou. Ta se zásadně podílí na utváření příštího života jedinců. V rodině se už od počátku začíná s výchovou dětí, dále se rodina podílí se na rozvoji a formování mezilidských vztahů, zajišťuje vzdělávání svých dětí a vytváří sociální a hmotné podmínky pro jedincův život. Je vhodné, aby rodiče byli tzv. iniciátoři a inspirátoři různých dětských aktivit. Měli by dětem věnovat dostatek času, často s nimi komunikovat a nechat je vyjádřit své názory, také jim umožnit pomáhat v domácnosti nebo na zahradě. Postupem času děti získávají nové znalosti a vytvářejí další sociální vazby, prožívají radost, zklamání a poznávají samy sebe.

5.2 Média v naší společnosti

Jestliže je současnost charakterizována jako doba informační exploze prostředkované masmédií, je téměř vyloučené, aby se násilí v masmédiích neobjevovalo

a aby se jeho konkrétní mediovaná podoba nestala součástí naší kultury (O. Štoltyš in Gál, 1994, s. 67).

Proč jsou média tak přitažlivá? Především barevný obraz se zvukem nabízí mnoho zajímavých podnětů, při nichž není třeba vykonávat jakoukoliv námahu nebo aktivitu jako například při čtení. Média se stávají každým rokem přitažlivější a nabízejí stále další nové kanály a programy (Říčan, Pithartová, 1995, s. 12).

Není sporu, že média představují významný faktor v životě lidí, mají velký dopad na jednotlivce i na celou společnost. Ovlivňují lidské chování, hodnoty, postoje a názory. Díky stále novějším technologiím lze rozšiřovat naše vzdělávání, avšak na druhé straně nás mohou být média rovněž hrozbou, můžou v nás vyvolávat napětí nebo nás uvádět v omyl.

5.2.1 Vliv médií na agresivní chování

Média mají obrovskou moc a jejich nebezpečí spočívá v tom, že dokážou zjednodušit realitu a tím ovlivnit některé lidi natolik, že určité pořady u nich způsobí agresivní chování. Je známo, že čím je násilné jednání v médiích reálnější, tím je větší pravděpodobnost, že se takové jednání objeví též u diváka. Mnoho různých pořadů má vliv na agresivní chování lidí a nejvíce jsou v tomto směru ohroženy děti. Dítě má velkou schopnost identifikace, proto např. thrillery nebo horory mohou dítě přimět ke ztotožnění se zápornými hrdiny. Navíc sledování filmů, kde se objevuje násilí a jiné nevhodné obsahy se také někdy projeví na špatných výsledcích ve školní práci. Dále může působit na problémové chování žáků ve skupině a vznik šikanujícího chování.

5.2.1.1 Televize

Lidé mají rádi jednoduchá řešení. Jestliže se na současných televizních obrazovkách zjevují potoky krve a zobrazovaná násilná smrt se stala součástí každodenního života, pak souvislost mezi kriminalitou v „reálu“ a zobrazovanou kriminalitou je nasnadě (O. Štoltyš in Gál, 1994, s. 65).

V dnešní době přibývá lidí, kteří tráví mnoho času před obrazovkou. Nejvíce jsou ovšem ohroženy děti, protože jsou snadno ovlivnitelné a s některými tak může obrazovka jednoduše manipulovat a dokonce může mít negativní vliv na chování a vývoj jedince. Bohužel v televizi se i v odpoledních hodinách objevují čím dál častěji

násilné zločiny, které mohou děti běžně shlédnout. Na obrazovce jsou stále více uváděny surové a brutální akty, zároveň násilí v mnohých filmech je používáno jako nástroj k řešení problémů. Obrovské nebezpečí hrozí v situaci, jestliže si děti a mládež na násilí zvyknou a budou ho považovat za zcela normální nebo dokonce za neškodné. Budou si přát akční scény vyzkoušet, probudí se v nich zálibení v ničení věcí a v krutosti a to samozřejmě může být i začátek šikany. Nejvíce záleží na výchově a vztahu rodičů k dítěti. Všeobecně platí, že čím lepší vztahy jsou v rodině, tím lépe se dítě vyrovnává s agresivitou a násilím v televizních pořadech a nebude mít sklon televizi propadnout.

Obrazovka je jako magnet, který táhne naše děti k televizi. Je důležité zmínit, že na děti je kladen velký tlak ze strany médií. Kdo neviděl ten nejlepší trhák v televizi je považován za outsidera, který se pak cítí provinile. Aby tomuto tlaku rodina odolala, je třeba mít neobyčejnou sílu, trpělivost a výdrž. Jediné řešení je v pospolitosti rodin, které mají společný cíl a podobný styl života (Říčan, Pithartová, 1995, s. 55, 56).

5.2.1.2 Počítače a počítačové hry

Počítač a hry na počítačích jsou poměrně oblíbené aktivity u dětí a mládeže. V některých počítačových hrách je velmi často použita brutalita a násilí a v mnoha hrách se objevuje zabíjení ostatních osob. U počítače hráč není jen pasivním divákem (jako u televize), ale stává se aktivním účastníkem, samo děj hry ovlivňuje. Někdy jsou děti do hry vnořeny tak, že si neuvědomují svou účast u různých přestřelk nebo vražd. Vcítí se do hry, jakoby situaci prožívaly skutečně. Ztotožnění s hlavním hrdinou, který používá k vítězství agresivitu a násilí, toto mnohdy vede k negativnímu vývoji u dětí, jedinec se naučí násilnému chování a bude ho někdy využívat k řešení problémů a mezilidských vztahů.

Avšak nejen televize a jiná média negativně ovlivňují děti, mnohdy zodpovědnost za agresivitu dětí mají rodiče, kteří zanedbávají výchovu nebo se násilně chovají mezi sebou a vůči dětem. Pokud má dítě doma bezpečné citové zázemí, je ohroženo méně a je schopnější negativním vlivům médií odolat. Ne vždy je dítě schopno odlišit skutečnost od fantastických scén. Je třeba, aby rodiče dětem vysvětlili, že násilí v příbězích je zobrazováno nerealisticky a že to takhle na světě nechodí.

5.3 Rodina a šikana

Většina naší veřejnosti má jen málo informací o šikaně. Ne vždy si rodiče uvědomují, že šikana se může týkat právě jejich dětí. Žádní rodiče nemohou s jistotou říci, že se jejich dítě nestane obětí šikany, ani nelze tvrdit, že jejich dítě nikdy nemůže být agresorem. Pokud škola v rámci prevence neinformuje o šikaně, nevyzývá ostatní ke spolupráci, rodiče snadno tento problém podcení. Někteří rodiče se bohužel stávají k šikanování lhostejnými, častokrát tento problém nechtějí vidět, jestliže se zrovna netýká jich. Avšak problém šikany by neměli rodiče podceňovat, jelikož obětí se může stát prakticky každé dítě. Jednou proto, že je příliš nadané, jindy zase proto, že není moc chytré nebo je důvodem skutečnost, že pochází ze slušné a spořádané rodiny.

5.3.1 Rodiny obětí šikany

Na tom, zda se dítě stane nebo nestane obětí šikanování má svůj nezanedbatelný podíl rodina, resp. způsob výchovy v rodině. Praktikuje-li rodina ve vztahu k dítěti takový styl výchovy, který omezuje jeho schopnost vyrovnat se s tlakem sociálního prostředí, zvyšuje tím riziko, že se jednou z dítěte stane oběť šikanování ze strany svých vrstevníků (Bendl, 2003, s. 47).

Podle P. Říčana se nezdá, že by v raném dětství v těchto rodinách dětem chyběla rodičovská láska a něha. Spíše nebyly dostatečně vedeny k samostatnosti a nenaučily se, jak se prosadit v dětském světě (Říčan, 1995, s. 38).

Bylo zjištěno, že vysoká míra zasahování rodičů do dětského chování spjatá s nízkou mírou odpovědnosti na zpětné dětské signály (jakoby dítě bylo prodlouženou částí rodiče, předmětem, o němž rodič v plné míře rozhoduje) zvyšuje riziko, že se jejich dítě, ať chlapec, nebo děvče, stane obětí násilí (Koukolík, Drtilová, 2001, s. 248).

Studie zabývající se tím, jaký vliv má vztah rodičů na to, že se jejich děti stanou obětí násilí, dospěla k závěru, že velmi blízký citový vztah rodiče k dítěti zvyšuje riziko viktimizace v případě chlapců. Podobné pravidlo platí i pro děti ve věku 12 let. Chlapci s velice úzkým citovým vztahem k matce (tzv. maminčini mazánci), kteří odpovídají na konflikt s matkou úzkostí, se stávají častěji terčem násilí ze strany svých vrstevníků než chlapci, jejichž vztah k matce se nevyznačuje touto charakteristikou. V případě stejně starých dívek je však situace opačná, častěji jsou vrstevníky viktimizovány dívky, které

mají pocit, že je matka nemá ráda, odmítá je, při konfliktu s vlastní matkou neodpovídají úzkostí, nýbrž agresí (Koukolík, Drtilová, 2001, s. 248, 249).

K tomuto tématu ještě M. Kolář dodává, že u „typických“ obětí lze zaregistrovat hyperprotektivní (nadměrně ochranné) působení matky. Otec často chybí a v blízkosti není žádná mužská identifikační postava. Určitou obměnou jsou rodiny se silnou, dominantní matkou a slabým, submisivním otcem, popřípadě otec úplně chybí a přítel matky se na výchově nepodílí. Další variantou jsou neurotické rodiny, kde členové jsou nápadní celkovou svou nejistotou, poruchami sebehodnocení a zvýšenou úzkostností. Některé „typické“ oběti popisují své rodiče jako nepřátelské, tvrdé, kritické a znevažující jejich důstojnost (Kolář, 2001, s. 95).

5.3.1.1 Podezřelé projevy u dítěte

Nápadné a podezřelé úkazy, které by měly rodinu varovat, že s dítětem není něco v pořádku (Kolář, 2001, s. 166):

- Za dítětem nedochází domů žádný spolužák. Zdá se, že nemá žádné kamarády.
- Dítě je zaražené, posmutnělé až depresivní, nemluví o tom, co se děje ve škole.
- Špatně usíná, má poruchy spánku, zdají se mu hrůzostrašné sny.
- Dojde k výraznému zhoršení prospěchu.
- Často ho před odchodem do školy nebo po příchodu pobolívá hlava, břicho apod.
- Dítě často navštěvuje lékaře, znenadání se objeví neomluvená absence.
- Dítě chodí do školy nebo ze školy oklikami.
- Přichází s potrhaným oblečením, poškozenými školními pomůckami nebo bez nich.
- Často mu nevychází kapesné, ztrácí ho, požaduje další peníze
- Dítě přichází domů vyhladovělé, i když dostává svačiny a obědy má zajištěny.
- Nedokáže uspokojivě vysvětlit svá zranění – odřeniny, modřiny, lehký otřes moku, naraženou nebo zlomenou kost, popáleniny na ruce apod.

5.3.1.2 Reakce rodičů oběti na šikanu

Šikanované děti se častokrát bojí o problému komukoli říci, a tak trvá delší čas, než se rodiče o šikaně dozvědí. Děti totiž o problému nerady mluví, myslí si, že na všem mají vinu, zároveň mají strach z pomsty, když o svém trápení někomu řeknou. Dítě

nerozumí situaci, je dezorientované a postupně se dostává do transu. Má pocity studu a nemá odvahu, mluvit o svém ponížení.

P. Říčan tvrdí, že rodiče obětí se o šikaně dozvědí častěji a dříve, než rodiče agresorů. Rodiče po čase zpozorují zřejmé příznaky šikany a dovítí se, oč jde a děti se se svým trápením svěří. Děti rodiče často prosí, aby do problému nezasahovali, aby škole nic neoznámili a ti jim často vyhoví. Buďto rodiče nevěří, že učitelé jsou ochotni a schopni účinně zasáhnout na ochranu jejich dítěte, a dokonce se bojí, že svou stížností školu pohněvají, popřípadě se domnívají, že šikana prostě patří k dětství, že je to něco, co se musí vytrpět. Někdy utvrdí dítě v tom, že se nemá bránit, aby agresory ještě více nerozrušilo, radí mu například, aby se ani slovně neohrazovalo. Občas se dají rodiče do lamentace, jak je jejich rodina ubohá a co je to potkalo, ovšem toto není pro dítě žádné osvobození.

Ve své bezradnosti mohou rodiče obvinít dítě, že si za to může samo (aby to náhodou nebylo na nich), a nerealisticky od něho žádat, aby si to „samo vyřídilo“. Pokud je to nad jejich síly, prohloubí se tím jen jeho pocit nedostatečnosti a navíc zůstává se svou úzkostí a bezradností samo (Říčan, 1995, s. 42, 43).

5.3.1.3 Postup při řešení šikany v rodině oběti

Jestliže rodiče začnou mít podezření, že je jejich dítě šikanováno, musí se pokusit zjistit, zda je jejich tušení opodstatněné. Nejsnazší je, zeptat se dítěte přímo, jestli ho někdo netýrá. Je nutné pozorovat dětské reakce, protože ty mohou rodičům mnohé napovědět. Dítě samozřejmě může odpovědět záporně, i když se obětí šikany stalo, protože nechce tzv. bonzovat a bojí se odplaty za prozrazení. Avšak záporná reakce by neměla rodiče odradit, měli by pátrat dál. Dítěti je nutné ukazovat, že o něj stojíme, není nám lhostejné, co se s ním děje a ukázat, že o něj máme starost. Je nutné, aby dítě rodičům důvěřovalo. Měli by dítěti dát najevo, že právě oni mu mohou účinně pomoci. Po čase se určitě svěří. Poté je nutné naslouchat mu, vnímat všechny jeho citové projevy, ukázat mu podporu a brát ho zcela vážně.

V žádném případě v tom nemůžeme nechat dítě samotné a říkat si, že to nějak dopadne a raději nedělat nic, abychom mu nepřitížili. Rodiče si nemůžou myslet, že to dítě nějak vydrží, protože to vždycky všechny oběti přežily a staly se tak odolnějšími. Ani nelze dítěti radit, aby nebylo baba a vrátilo nádavkem příkoří tomu, kdo mu ho

způsobil. Není to řešení, oběť na to nemá sílu. A i kdyby sílu měla, většinou jí to nepomůže a může to vyprovokovat brutální odvetu většiny (Kolář, 2001, s. 168).

P. Říčan rodičům radí, aby v případě zjištěné šikany všeho nechali a dělali vše, co mohou, aby dítěti pomohli. Nestačí jen situaci oznámit škole, musejí se také starat sami, nešetřit časem ani penězi, protože v dané chvíli jsou v situaci krize, jejíž řešení bude rozhodovat o budoucnosti dítěte a rodinných vztahů (Říčan, 1995, s. 64).

5.3.1.4 Rady pro rodiče šikanovaných dětí

Rady pro rodiče šikanovaných dětí podle P. Říčana a postupy jak se nejvhodněji zachovat (Říčan, 1995, s. 65, 66):

- Rodiče musí ujistit dítě svou podporou a ochranou, také mu musí říci, že se postarají o jeho ochranu a bezpečí a že nebudou litovat námahy ani vynaložených prostředků.
- Je dobré zaznamenat přesně, co se stalo, případně kolikrát, kdy to bylo, kdo byl přítomen. Snažit se získat úplný obraz.
- Jde-li o vážné ubližování, neposílat dítě do školy, dokud rodiče nemají jistotu, že se věc řeší správným způsobem.
- Šikanu je nutno neprodleně oznámit třídnímu učiteli, pokud k němu mají rodiče důvěru, jestliže ne, mohou si pak stěžovat rovnou u ředitele školy. K jednání je vhodné jít ve dvou: manžel s manželkou, nebo s sebou vzít někoho jiného, kdo je schopen pohotově jednat a rozumí poměrům ve škole.
- Žádat představitele školy, aby rodičům ihned sdělil, jak hodlá postupovat. Vycházet z toho, že škola je povinna zajistit dětem bezpečí.
- Je vhodné sejít se s rodiči agresora a požádat je, aby své dítě umírnili. Jsou-li to slušní lidé, budou jistě vděční za upozornění a budou se snažit vyjít vstříc.
- Je-li to možné, tak zajistit dítěti ochranu, například proti šikanování cestou do školy a ze školy, někdy pomůže dohoda s jinými rodiči a zorganizování společné cesty se spolužákem, možná i starším dítětem.
- Dokud nebude záležitost zcela vyřešena, je třeba ji denně sledovat, s dítětem o ní mluvit a nešetřit časem. Je dobré brát názory dítěte vážně, i když se jimi nebudou moci rodiče vždy řídit.

5.3.2 Rodiny agresorů šikany

Pohotovost k agresivnímu chování posiluje zkušenost z rodiny. Rodiče šikanujících dětí bývají k agresivnímu jednání tolerantnější a sami ve výchově užívají fyzické tresty. Děti nemají dostatečné citové zázemí, ale zato mají zkušenosti s negativním postojem rodičů – nezájmem, odmítáním až nenávisť (Říčan, 1995 in Vágnerová, 2002, s. 285).

Rodiny iniciátorů a aktivních účastníků šikanování selhávají v naplňování citových potřeb dětí. Většina agresorů projevuje známky citové deprivace a subdeprivace. Pro rodiče agresorů je charakteristická absence duchovních a mravních hodnot. Ohled na slabé je chápán jako zbytečná malichernost (Kolář, 2001, s. 94).

Různé tendence proč šikanovat se vyvíjejí z důvodu citového strádání v dětství. U agresora se často setkáme s chybami ve výchově v rodině. Podle Nováka a Capponi pochází osobnost šikanujícího z rodiny, kde lze uvažovat o tzv. „štafetě stresu“. Stresovaní rodiče stresují své děti. Agresivita vůči slabšímu se může stát sice patologickým, ale přece jen jakž takž fungujícím ventilem. Šikanují jak lidé z nižších tak i z vyšších společenských vrstev. Snad i proto, že citové strádání je možné tam i onde (Novák, Capponi, 1996, s. 45).

5.3.2.1 Nejčastější nedostatky v rodinách agresorů

Běžným nedostatkem v rodinách agresorů bývá podle I. Čermáka výchova násilím, ta pěstuje u dětí nejenom chybnou představu o přípustnosti agrese, ale učí je také způsobům, jak nejúčinněji násilí použít (Čermák, 1998, s. 19).

Podle M. Koláře se v rodinách iniciátorů šikany setkáme se dvěma typy nedostatků ve výchově (Kolář, 2001, s. 95):

- Agresoři se často setkávají s brutalitou a agresí rodičů. Někdy to působí tak, jako by násilí vraceli nebo ho napodobovali.
- Menší, ale zřetelná podskupina agresorů byla vedena přísně a důsledně, vojenským drilem bez lásky.

5.3.2.2 Reakce rodičů agresora na šikanu

Stává se, že rodiče nemají žádné tušení, že právě jejich dítě někoho šikanuje. Mnohdy se vůbec nedozvědí, že se jejich dítě stalo nebo je šikanujícím, protože děti se téměř nikdy nepochlubí. Jestliže rodiče přeci jen nějakým způsobem zjistí, co se děje, znamená to pro ně nelehkou situaci. Pokud se rodiče dozvědí, že je jejich dítě agresorem, měli by v sobě potlačit přirozenou povinnost, chránit své dítě, musí dítěti jasně ukázat, že tento způsob jednání je nesprávný. Bohužel první reakcí některých rodičů bývá agresivita a dítě nelítostně seřezou. Tento způsob jednání ovšem nic nevyřeší, ani agresivita dítěte není oslabena, naopak je ještě více podpořena. Někteří rodiče mohou zastávat názor, že projev jejich dítěte je naprosto v pořádku, vítají skutečnost, že jejich dítě se umí bránit, a tak se v životě neztratí.

M. Kolář přiznává, že významná skupina rodičů neunesla pravdu, že jejich dítě šikanovalo spolužáky a že jednalo jako tyran. Nepřijímají výsledky vyšetřování, odmítají jakékoliv objasnění a svoje dítě chrání všemi prostředky. Poměrně často se nepodaří rodičům vysvětlit, že odhalené „legrace“ jsou pro oběť velkým utrpením. Násilí rodiče odmítají vidět jako bolestivou agresi. Celou věc bagatelizují, snadno přejímají pohled svého dítěte a nejsou schopni vcítit se do postavení a prožívání oběti. (Kolář, 2001, s. 58).

P. Říčan uvádí, že mnozí rodiče agresorů bývají arogantní vůči kritice školy, na obranu dítěte uvedou cokoli, o čem si myslí, že by mohlo zapůsobit. Tak se vlastně stávají nepřímými účastníky šikany (Říčan, 1995, s. 42).

5.3.2.3 Postup při řešení šikany v rodině agresora

Jak by měli postupovat rodiče agresora, jestliže se dozvědí o šikaně svého dítěte? Nejdůležitější zásadou je nejednat v afektu. Je potřeba uvědomit si, že týrání bezbranného člověka je velice nebezpečné a je to dokonce škodlivější, než porušení školního řádu či odcizení majetku. Mnozí rodiče mají potřebu zjistit, zda jejich dítě nebylo k šikanování nějak nuceno nebo přemlouváno. Je samozřejmé, že všech slušných rodičů se tato informace osobně dotkne a ani nebudou schopni, uvěřit jí. Pravděpodobně si chování dítěte mohou vysvětlit jako nerozum nebo jako přechodné chování zapříčiněné nějakým zklamáním či ponížením.

V mnohých případech šikany je nejjednodušší přiřknout vinu rodičům a jejich nevhodné výchově dítěte. Avšak není tomu vždy tak. Někdy za špatné chování dítěte mohou různá poškození mozku získaná v prenatálním období nebo později v životě, popř. agresivní chování může částečně ovlivnit i dědičnost. V toto případě je nutné požádat o pomoc odborné pracovníky. Ale občas se stává, že ani nejlepší odborník po důkladných vyšetřeních a po celkové analýze nemusí vždy najít příčiny, kterými by toto poruchové chování dítěte vysvětlil.

Podle P. Říčana je výchovně nejúčinnější rodičovská reakce na vážné provinění dítěte, když se matka rozpláče a otec rozhněvá. Avšak motivem pláče nesmí být sebelítost a motivem hněvu nesmí být uražená otcovská pýcha. Reakce obou rodičů má dítěti dát najevo, že se provinilo proti řádu, který je nad lidmi. Optimálním vyústěním pak je, jestliže dítě prožije hluboké zahanbení, případně se rozpláče nad tím, co udělalo. Pak je třeba odpustit a provinění nepřipomínat, což ovšem neznamená, že zrušíme stanovený trest. Ten by měl být přísnější, než za jakýkoliv jiný dětský prohřešek. O trestu v rodině platí, a to ještě víc než o trestu ve škole, že musí přicházet od milující osoby a musí být jasně vysvětlen. Avšak nelze vždy zaručit, že dítě pochopí oprávněnost trestu ihned. Pokud reaguje vzpurností, není to důvod k odložení trestu (Říčan, 1995, s. 63).

Rodiče agresora by se měli omluvit oběti šikany, rovněž by si měli promluvit s rodiči poškozeného a též jim se omluvit. Zároveň agresor by se měl omluvit oběti a domluvit se o určitém způsobu odškodnění. Rodiče šikanujícího dítěte by měli ujistit druhé rodiče, že se daná věc už nikdy nebude opakovat.

5.3.3 Domácí šikana

Je potřeba ještě připomenout, že šikana se neděje jenom ve školním prostředí, může probíhat i za zavřenými dveřmi v domácím prostředí. Taková šikana je nesnadno nalezitelná a dokazuje se jen velmi těžko. Dítě může být šikanováno rodiči a to nejenom vědomě, ale vznikají i takové případy, kdy se rodič dopouští na dítěti šikany nevědomě. Zároveň v mnohých případech bývá dítě šikanováno staršími sourozenci.

Je známo, že zdroj násilí lze hledat v rodině dítěte. Manželé Kalinských uvádějí, že násilí v rodinách patří k dlouhodobě frekventovaným tématům pedagogicko-psychologických a sociologických výzkumů. Dítě intuitivně přebírá vzory chování obou rodičů. Agresivita, trestání nebo konflikty v rodině narušují rodinnou atmosféru

a přenášejí se na členy rodiny. Dítě se může vymknout kontrole a jeho vzorem být se stává jedinec s pevnou až tvrdou disciplínou.

Rozeznáváme dvě formy násilí:

- Skryté násilí s citovým zneužíváním dítěte – slovní argumenty, emociální a psychické vydírání, ponižování. Toto skryté násilí může způsobit až celoživotní deprivaci a deformaci jednotlivce.
- Přímé násilí na dítěti – fyzické trestání (odřeniny, tržné či bodné rány, zlomeniny, popáleniny, kousance aj.), sexuální zneužívání, morální ohrožování ve vývoji dítěte, týrání hladem, podávání lékům alkoholu, drog nebo úmyslné zanedbávání lékařské péče (Kalinská, Kalinský, 2003, s. 21).

Pokud jsou dlouhodobě ze strany rodičů nebo jiných členů rodiny vůči dítěti uplatňovány postupy, při kterých dochází k jeho poškozování, stává se z dítěte zneužívané, zanedbávané a týrané dítě. (Pro dítě zneužívané, zanedbávané a týrané máme mezinárodní označení, tzv. CAN - Child Abuse and Neglect). Poškození dítěte může být fyzické, psychické či společenské a stává se vědomě, ale i nevědomě. Jde se o jednání, pomocí něhož si rodič, vychovatel nebo popř. sourozenec zjednává či udržuje pořádek a dává tak najevo svou převahu, získává nad druhým pocit moci a určité výhody.

Základní charakteristikou CAN syndromu je necitlivost a bezohlednost k dítěti, jeho podřízení nebo využití k uspokojení potřeb dospělého (Vágnerová, 2002, s. 320).

Dítě zneužívané zanedbávané a týrané lze najít i v takovém domácím prostředí, kde bychom to na první pohled vůbec nečekali. Jedná se o rodiny se vzornou péčí o dítě, doma mívají perfektní pořádek, dokonalou čistotu, dítě je vedeno pedanticky, všemu se musí podřídit a ve škole musí mít jen výborné výsledky. V podobných rodinách je dítě týráno „bez ran“ a to tak, že jsou na něj kladeny nadměrné nároky, dítě nemá svůj klid a soukromí a domov se pro něj pomalu stává vězením.

V souvislosti s CAN dle Nováka a Capponi do agrese uskutečňované vůči dítěti v rodinách patří (Novák, Capponi, 1996, s. 34, 35):

- Citové týrání – chování s negativním vlivem na psychiku dítěte, jež může dokonce ohrozit citový vývoj dítěte. Může jít o slovní útoky, ponižování, zesměšňování, vystavování dítěte pohledu na násilí, zavrhování dítěte, jeho vtahování do vážných konfliktů doma, izolace dítěte, vyvolávání nepřiměřeného strachu, či omezování.
- Pohlavní zneužívání – nevhodné vystavování dítěte pohlavnímu kontaktu či chování. Nejde jen o vlastní pohlavní styk, ale také o nepřiměřené doteky nebo

využívání dítěte v souvislosti se sexualitou, zároveň sem patří i bezdotykové činnosti, kterým dítě přihlíží.

- Systémové týrání – jde o týrání dítěte „systémem“ či jeho úředníky. Rodiče jsou neprávem zbaveni rodičovských práv, dítě je od nich bezdůvodně odděleno. Je zanedbáváno i ve škole nebo ve výchovném zařízení, kde mu není poskytnuta vhodná péče. Dítě strádá, je zatěžováno nepřiměřenými lékařskými prohlídkami, je vůči němu nevhodně vystupováno tam, kde má vypovídat jako svědek, nejsou mu poskytnuty dostatečné služby pomáhající mu překonat krizi. Je mu upřeno právo na informace i právo být slyšeno.
- Tělesné týrání – fyzické ublížení dítěti, nejen bití, ale i úmyslné otrávení nebo dušení, neodůvodněné podávání léků, někdy i soli nebo pepře, zbytečné lékařské zákroky, jimiž je dítě podrobováno, aby to dospělým přineslo určitý profit a rovněž sem lze zařadit i zranění dítěte, které dospělý nezpůsobil, ale jemuž mohl zabránit.
- Zanedbávání – nedostatek péče, jež způsobuje svými následky újmu fyzickou nebo psychickou, která ohrožuje zdárný vývoj dítěte. V oblasti tělesné jde o nedostatek přístřeší, jídla, ošacení, zdravotní péče či ochrany před zlem. V oblasti duševní jde především o výchovu a vzdělávání, přičemž záleží na možnostech dítěte. Záměrné neumožnění rozvoje jeho schopností má charakter zanedbávání. Citové zanedbávání nevytváří pro dítě dostatečné emoční zázemí včetně pocitu, že někam patří, má někde svůj domov.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Cíl výzkumného šetření

Praktická část diplomové práce je tvořena výzkumným šetřením prostřednictvím vyhodnocení dotazníků. Výzkumné šetření bylo provedeno na čtyřech základních školách v Jihočeském kraji - na dvou velkých městských základních školách na jedné malé městské základní škole a na jedné menší obecní škole.

Provedený výzkum má zmapovat současnou situaci v oblasti šikany na 1. stupni základních škol.

Cílem bylo zjistit výskyt šikany na 1. stupni základních škol, dále zjistit, zda ve výskytu šikany existují rozdíly mezi tzv. velkými základními školami a tzv. malými základními školami a pokud existují, tak v jakém rozsahu.

Dalším cílem bylo zjistit, jak rozdílný životní styl, prostředí města a obce ovlivňují chování žáků a frekvenci šikany.

6.2 Způsob výzkumného šetření

Výzkumné šetření se týkalo problematiky šikany na 1. stupni základních škol. Sběr dat byl prováděn formou anonymních dotazníků pro žáky 1. stupně. Byl použit nestandardizovaný dotazník, který byl vytvořen podle vlastní konstrukce. Výzkumným vzorkem byli žáci ve třetích, čtvrtých a pátých třídách základních škol.

Sběr dat byl uskutečňován na základních školách v průběhu zimních měsíců školního roku 2008 - 2009. Sběr dat byl prováděn vždy se souhlasem ředitele školy a po konzultaci s jednotlivými vyučujícími.

6.2.1 Použitá dotazníková metoda

Dotazník pro žáky poskytuje bližší informace o výskytu šikany na škole a dále v jednotlivých třídách 1. stupně základních škol. Umožňuje nalézt, v jakých místech školy se šikana nejvíce vyskytuje a rovněž umožňuje zjistit v jakou denní dobu se šikana nejčastěji odehrává.

1. Cíl výzkumu: Existence výskytu šikany na tzv. velkých školách a na tzv. malých školách.
2. Základní výzkumné otázky: Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?
Setkal(a) jsi se někdy se šikanou i ve vaší třídě?
Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?
Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?
3. Technika sběru dat: Dotazování.
4. Výběrový soubor: Žáci základních škol od třetí do páté třídy.
5. Předmět výzkumu: Zmapovat výskyt šikany na základních školách.
6. Výzkumné techniky: Kvantitativní šetření.

6.2.2 Dotazník zadaný žákům 1. stupně základních škol

Dotazník obsahuje celkem 17 různých otázek. V dotazníku jsou otázky zjišťovací, doplňovací či otázky nabízející určitou škálu možností výběru (dotazník - viz. Příloha č. 1).

1. Víš, co je to šikana?

– otázka doplňková

Uzavřená otázka (jsou zde pouze dvě krajní možnosti odpovědi).

2. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

– hlavní výzkumná otázka

Uzavřená otázka (má pouze dvě možnosti odpovědi), otázka s funkcí filtrační, podle odpovědi na tuto otázku je dále žák usměrňován v odpovědích na další otázky. V případě odpovědi „a)“ žák následně odpoví na podotázku k této otázce příslušící.

2.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší škole?

Polootevřená podotázka, jedná se o spojení odpovědí uzavřených s odpovědí otevřenou – pokud si respondent nevybere z nabízených možností, má možnost doplnit svou individuální možnost.

3. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou i ve vaší třídě?

– hlavní výzkumná otázka

Uzavřená otázka (má pouze dvě možnosti odpovědi), otázka s funkcí filtrační, podle odpovědi na tuto otázku je dále žák usměrňován v odpovědích na další otázky. V případě odpovědi „a)“ žák odpoví dále na podotázku, která k této otázce přísluší.

3.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší třídě?

Polootevřená podotázka, jde o spojení odpovědí uzavřených s odpovědí otevřenou – pokud si respondent nevybere z nabízených možností, má možnost doplnit svou individuální možnost.

4. Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

– hlavní výzkumná otázka

Uzavřená otázka škálová (čtyřstupňová) umožňující zkoumaný vzorek rozčlenit podle toho, jak často byli respondenti šikanováni (jsou zde čtyři možnosti odpovědi). Otázka má funkci filtrační, podle odpovědi je dále žák usměrňován v odpovědích na další otázky: V případě odpovědi „a)“, „b)“ nebo „c)“ žák dále odpovídá na další tři podotázky, které k této otázce náležejí.

4. 1. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho?

Uzavřená podotázka (jsou zde pouze dvě krajní možnosti odpovědi).

4. 2. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), řekl(a) jsi o tom někomu?

Polootevřená podotázka, v tomto případě jde o spojení odpovědí šesti uzavřených s jednou odpovědí otevřenou, kterou respondent vyplní, pokud si nevybere z nabízených možností.

4. 3. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš, co se ti stalo.

Otevřená podotázka, žák má možnost vypovídat se, co je pro něj nejdůležitější.

5. Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

– hlavní výzkumná otázka

Uzavřená otázka (jsou zde pouze dvě krajní možnosti odpovědi).

6. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

– otázka doplňková

Uzavřená otázka s dvoustrannou stupnicí, umožňuje zkoumaný vzorek rozčlenit podle toho, zda by pomohl šikanovanému (jsou zde na výběr čtyři možnosti odpovědi).

7. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

– otázka doplňková

Polootevřená otázka, jedná se o spojení šesti odpovědí uzavřených s jednou možností odpovědi otevřené, ta souží jestliže si žák nevybere z nabízených možností.

8. Kde se šikana asi nejvíce vyskytuje?

– otázka doplňková

Polootevřená otázka, jedná se o spojení šesti odpovědí uzavřených s jednou odpovědí otevřenou – pokud si respondent nevybere z nabízených možností, má možnost doplnit svou individuální alternativu.

9. V jakou dobu se šikana asi nejvíce vyskytuje

– otázka doplňková

Polootevřená otázka, jedná se o spojení pěti odpovědí uzavřených s jednou odpovědí otevřenou – pokud si respondent nevybere z nabízených možností, má možnost doplnit svou individuální alternativu.

10. Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?

– otázka hlavní

Uzavřená otázka škálová (čtyřtupňová), podle odpovědí zkoumaný vzorek lze rozčlenit na skupiny podle toho, jak často se učitelé se žáky baví o šikaně (je zde na výběr ze čtyř alternativních odpovědí).

11. Dokáže ve vaší třídě učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování apod.)?

– otázka hlavní

Uzavřená otázka s dvoustrannou stupnicí, umožňuje zkoumaný vzorek rozčlenit podle toho, zda učitel dokáže vyřešit třídní spory (jsou zde na výběr čtyři alternativy odpovědi).

12. Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?

– otázka doplňková

Uzavřená otázka (je zde na výběr šest možností odpovědi).

13. Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?

– otázka doplňková

Uzavřená otázka škálová (pětistupňová), navíc obsahuje jednu odpověď neškálovou. Respondenty lze rozčlenit na skupiny podle toho, kolik času stráví u televize nebo u počítače.

14. Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:

– otázka doplňková

Uzavřená otázka (je zde na výběr šest možností odpovědi).

15. Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:

– otázka doplňková

Uzavřená otázka (jsou zde na výběr čtyři možnosti odpovědi, respondent odpovídá podle četnosti výskytu).

16. Na naší škole:

– otázka doplňková

a) je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky

b) se určitě najde pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě

c) máme mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni

d) se určitě najde nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován

e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit

f) se najde asi jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach

Uzavřená otázka, je složena ze šesti otázek. V každé otázce jsou vždy pouze dvě krajní možnosti odpovědi – ano / ne.

17. Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?

– otázka doplňková

Otevřená otázka, pokud žák chce, může vyjádřit svůj vlastní názor či připomínku.

6.3 Stanovení hypotéz

V oblasti šikany na 1. stupni základních škol byly stanoveny tyto hypotézy:

- Hypotéza č. 1: Je předpokladem, že více než polovina žáků bude vědět, co znamená pojem šikana.
- Hypotéza č. 2: Lze se domnívat, že žáci budou uvádět jako nejčastější projev šikany ve škole tělesné týrání.
- Hypotéza č. 3: Lze předpokládat, že se šikanou ve třídě se setkala méně než polovina žáků.
- Hypotéza č. 4: Lze předpokládat, že chlapci budou častěji uváděni jako agresori než dívky.
- Hypotéza č. 5: Lze se domnívat, že žáci požádají o pomoc učitele, budou-li svědky šikany.
- Hypotéza č. 6: Lze předpokládat, že ve škole se projevy šikany nejčastěji vyskytují o přestávce ve třídách.
- Hypotéza č. 7: Lze se domnívat, že učitelé se žáky hovoří o šikanování velmi často.
- Hypotéza č. 8: Je předpokladem, že učitelé ve většině případů dokáží spravedlivě vyřešit různé spory a potrestat nevhodné chování žáků.
- Hypotéza č. 9: Lze předpokládat, že učitelé budou považováni za osoby nejvíce ovlivňující chování žáků.
- Hypotéza č. 10: Lze předpokládat větší výskyt šikany na tzv. velkých školách než na školách malých.

6.4 Charakteristika prostředí výzkumného šetření

6.4.1 Základní škola a Mateřská škola Mikuláše z Husi, Tábor

Základní škola na náměstí Mikuláše z Husi v Táboře je umístěna ve staré části historického města Tábora. Škola je plně organizovanou městskou školou se školním obvodem, pod který spadá staré město, okolní městské části a přilehlé obce. Škola je právním subjektem a zahrnuje základní školu, mateřskou školu, školní družinu a školní jídelnu. Zřizovatel školy je Město Tábor. Školu navštěvuje ročně zhruba 600 žáků. Otevřeno bývá všech devět ročníků (na 1. stupni z každého ročníku dvě třídy, na 2. stupni z každého ročníku dvě až tři třídy). Škola poskytuje základní vzdělání a výuka probíhá podle vzdělávacího programu Základní škola. Škola má speciální učebny a speciální pedagogy pro děti se specifickými poruchami učení. Pro každého integrovaného žáka vypracovávají vyučující individuální učební plán s ohledem na jeho vývojovou poruchu učení.

Škola se v současné době zaměřuje na zkvalitnění výuky výpočetní techniky a výuky cizích jazyků. Navíc má škola dlouholetou tradici sportovních atletických tříd a rovněž nabízí třídy s rozšířenou výukou cizích jazyků. Vybavení školy zařízením a pomůckami je na velice dobré úrovni, ve škole je několik specializovaných učeben.

Žáci se pravidelně účastní soutěží a olympiád v různých oblastech. Škola žije nejen povinnou výukou, ale děti mohou navštěvovat i řadu kroužků, např. hudební kroužek, kroužek českého jazyka, čtenářský kroužek, matematický kroužek, taneční kroužek, kroužek country tanců, výtvarný kroužek, kroužek anglického jazyka, kroužek ruského jazyka aj. V průběhu školního roku jsou pořádány tzv. „Sportovní dny ředitele školy“, jednak v zimě jednak v létě. Velkou oblibu si získal u dětí „Barevný den.“

6.4.2 Církevní základní škola Orbis–Pictus, Tábor

Základní škola Orbis–Pictus je církevní školou, svou vnitřní kvalitou (ne vnější formou) je to škola křesťanská. Jejím hlavním cílem je sjednotit a harmonizovat výchovu a vzdělávání v souladu s poselstvím evangelia. Je otevřena pro každého. Zřizovatelem školy je Římskokatolická farnost Tábor. Cílovou kapacitou je 135 žáků, ve třídě je maximálně 15 dětí. Škola patří k nejmenším základním školám. Na škole je

otevřeno všech devět ročníků (v každém ročníku jedna třída). Rodiče přispívají na provoz školy prostřednictvím poplatku, jehož výše je stanovena na 300 Kč měsíčně za každé dítě. Základní škola Orbis–Pictus je škola pracující alternativnějším způsobem podle vlastního školního vzdělávacího programu Učíme se navzájem v 1. a 6. třídě a vzdělávací koncepce Obecná škola v ostatních třídách školy. Nabízí moderní vyučovací metody - Čtením a psaním ke kritickému myšlení RWCT (Kritické myšlení), Genetickou (Kožiškovu) metodu počátečního čtení a psaní, projektové vyučování Začít spolu, prvky Montessori vzdělávacího systému. Orbis–Pictus je škola koncepčně otevřená pro vzdělávání táborské veřejnosti. Pravidelně pořádá: výtvarné dílny (např. Malování na hedvábí, Tisk na látku, Drátování), společné akce pro rodiče s dětmi.

Důraz je kladen na individuální přístup k dětem a na integraci dětí s individuálními a specifickými poruchami. Škola nabízí rozšířenou výuku anglického jazyka od 1. třídy, rozšířené a tvořivé pojetí výtvarné výchovy, dramatickou výchovu, letní a zimní ozdravné pobyty, výuku v učebně informačních technologií. Dále škola nabízí výchovu dětí v duchu křesťanských morálních hodnot, individuální přístup ke všem žákům, slovní hodnocení na vysvědčení v 1. – 3. ročníku, zájmové kroužky, velké množství volnočasových aktivit v rámci školní družiny.

6.4.3 Základní škola Švehlova, Sezimovo Ústí

Škola je plně organizovanou městskou školou se školním obvodem městské části Sezimovo Ústí I. Zřizovatel školy je Město Sezimovo Ústí. Škola je právním subjektem a zahrnuje základní školu, školní družinu a školní jídelnu. Kapacita školy je 350 žáků. Otevřeno bývá všech devět ročníků (na 1. stupni z každého ročníku jedna až dvě třídy, na 2. stupni z každého ročníku dvě třídy).

Škola poskytuje základní vzdělání a výuka probíhá podle školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání Otevřená škola (1. a 6. roč.) a školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání Základní škola (všechny třídy kromě 1. a 6. roč.).

Základní cíl je poskytnout žákům kvalitní základy všeobecného vzdělání a vytvořit podmínky pro možnost dalšího studia, komunikaci mezi lidmi a uplatnění v životě. Na podporu Minimálního preventivního protidrogového programu byly ve škole posíleny nepovinné předměty a zájmové kroužky. Pro každého integrovaného žáka vypracovávají vyučující individuální učební plán s ohledem na jeho poruchu učení.

Výchova a vzdělávání se zaměřují na kvalitní vzdělávání pro všechny žáky a uplatnění v životě, samostatnost a odpovědnost žáků, učení se demokracii. Dále se škola zaměřuje na využití nových informačních technologií při výuce. Škola žákům nabízí různé aktivity: pohybové hry, volejbal, výtvarné techniky pro dovedné ruce, pěvecký sbor, děti mohou navštěvovat i řadu kroužků, např. modelářský kroužek, čtenářský kroužek, matematický kroužek, kroužek anglického jazyka aj.

6.4.4 Základní škola Kovářov

Základní škola v Kovářově leží v okrese Písek a je plně organizovanou venkovskou školou se školním obvodem zahrnujícím 27 vsí a osad. Škola je právním subjektem a zahrnuje základní školu, školní družinu a školní jídelnu. Školu navštěvuje ročně zhruba 150 žáků. Otevřeno je všech devět ročníků-z každého ročníku jedna třída. Škola poskytuje základní vzdělání a výuka probíhá podle dvou vzdělávacích programů - Základní škola a vlastní Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání.

Škola svým žákům nabízí různé kroužky jako např. taneční kroužek, kroužek angličtiny, pohybový kroužek, kroužek mladí zdravotníci, turistický kroužek, keramiku, dramatický kroužek, kroužek ochránci přírody, pěvecký sbor, míčové hry, novinářský kroužek. Každoročně škola pro své žáky pořádá řadu aktivit a společenských akcí.

Škola u žáků usiluje o osvojení penza základních vědomostí a aby byl také schopen si potřebné informace vyhledat, utřídit je či vytvořit si na ně svůj názor. Škola dbá na zvládnutí pravidel slušného chování a respektování odlišnosti druhých. Důraz je kladen na informační a čtenářskou gramotnost, ovládání cizích jazyků, aktivní pohyb a sport, rozvoj ekologického vědomí. Výchova a vzdělávání se zaměřují na kvalitní vzdělávání pro všechny žáky a uplatnění v životě, samostatnost a odpovědnost žáků, učení se demokracii. Dále se škola snaží zařadit nové informační technologie do výuky. Každému integrovanému žákovi vypracovávají vyučující individuální učební plán s ohledem na jeho vývojovou poruchu učení.

Vybavení školy zařízením a pomůckami je na dobré úrovni. K výuce slouží celkem čtrnáct učeben, z toho čtyři odborné (fyzika, jazyková a dvě počítačové). Potřebám žáků dále slouží školní dílna, cvičná kuchyňka, tělocvična. Areál školy dále obsahuje skleník, školní pozemek, školní dvůr (plochy pro odpočinek o přestávkách) a školní hřiště.

6.5 Prezentace výsledků výzkumného šetření

6.5.1 Účast respondentů

Průzkum byl prováděn na čtyřech základních školách. Celkem na dotazníky odpovídalo 282 žáků, z toho bylo 51% dívek a 49% chlapců.

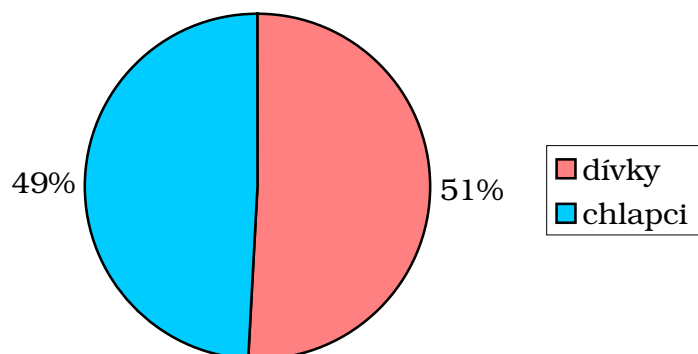
V ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor odpovídalo na dotazník 111 žáků (39%), v ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí se průzkumu zúčastnilo 78 žáků (28%), v ZŠ Kovářov všech dotazovaných bylo 54 (19%), a v Církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor se průzkumu zúčastnilo 39 dětí (14%).

Ve všech třetích třídách se průzkumu zúčastnilo 41% dětí, ve všech čtvrtých třídách se na výzkumném šetření podílelo 35% žáků a ve všech pátých třídách bylo dotazováno 24% respondentů.

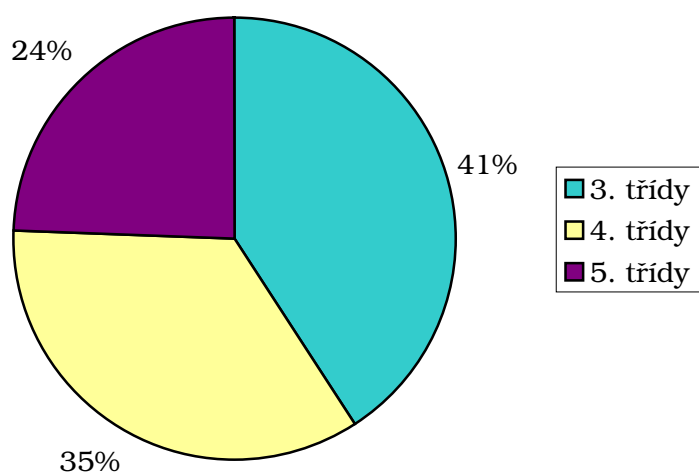
Počet dotazovaných žáků na všech školách:			282
		dívky	chlapci
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor			
3. A		10	14
3. B		12	9
celkem žáků ve 3. třídách	45		
4. A		13	9
4. B		10	8
celkem žáků ve 4. třídách	40		
5. A		5	0
5. B		11	10
celkem žáků ve 5. třídách	26		
celkem dívek	61		
celkem chlapců	50		
Celkový počet dotazovaných žáků	111		

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí		dívky	chlapci
3. A		10	8
3. B		6	9
celkem žáků ve 3. třídách	33		
4. A		4	10
4. B		5	11
celkem žáků ve 4. třídách	30		
5. tř.		8	7
celkem žáků ve 5. třídě	15		
celkem dívek	33		
celkem chlapců	45		
Celkový počet dotazovaných žáků	78		
ZŠ Kovářov			
		dívky	chlapci
3. tř.		12	11
celkem žáků ve 3. třídě	23		
4. tř.		9	8
celkem žáků ve 4. třídě	31		
5. tř.		8	6
celkem žáků ve 5. třídě	14		
celkem dívek	29		
celkem chlapců	25		
Celkový počet dotazovaných žáků	54		
ZŠ Orbis Pictus, Tábor			
		dívky	chlapci
3. tř.		7	7
celkem žáků ve 3. třídě	14		
4. tř.		4	7
celkem žáků ve 4. třídě	11		
5. tř.		9	5
celkem žáků ve 5. třídě	14		
celkem dívek	20		
celkem chlapců	19		
Celkový počet dotazovaných žáků	39		

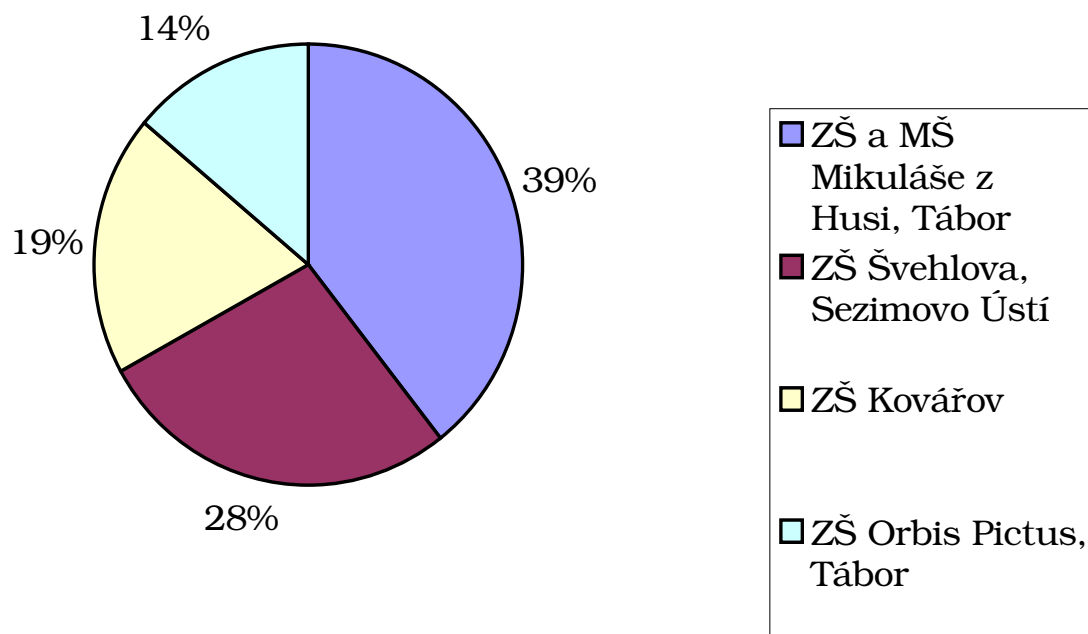
Počet všech dotazovaných dívek a chlapců v %

Počet žáků jednotlivých tříd ze všech škol v %

Počet žáků

6.5.2 Získané výsledky a jejich interpretace

Otázka č. 1: Víš, co je to šikana?

a) ano

b) ne

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	43	2	95,55%	4,45%
4. třídy	39	1	97,50%	2,50%
5. třídy	26	0	100,00%	0,00%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	108	3		
Počet odpovědí žáků školy v %	97,30%	2,70%		

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	28	5	84,85%	15,15%
4. třídy	30	0	100,00%	0,00%
5. třída	15	0	100,00%	0,00%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	73	5		
Počet odpovědí žáků školy v %	93,60%	6,40%		

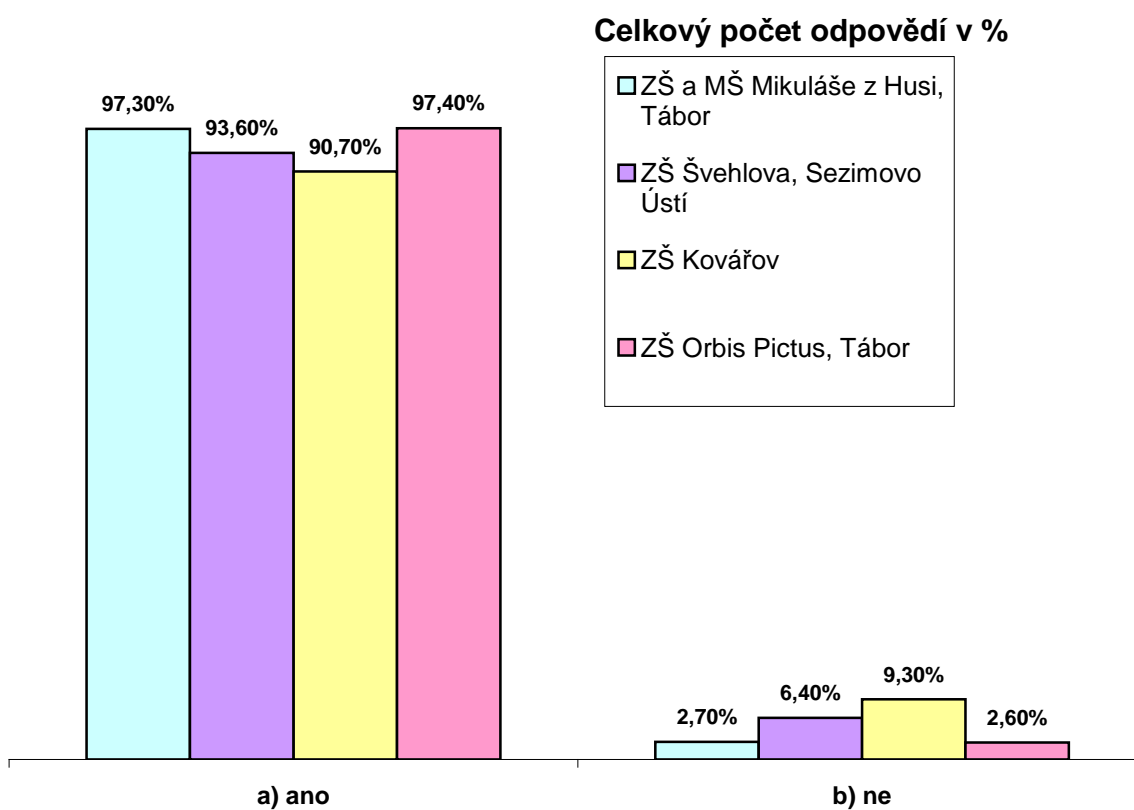
ZŠ Kovářov	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	21	2	91,30%	8,70%
4. třída	14	3	82,35%	17,65%
5. třída	14	0	100,00%	0,00%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	49	5		
Počet odpovědí žáků školy v %	90,70%	9,30%		

ZŠ Orbis Pictus, Tábor	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	13	1	92,85%	7,15%
4. třída	11	0	100,00%	0,00%
5. třída	14	0	100,00%	0,00%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	38	1		
Počet odpovědí žáků školy v %	97,40%	2,60%		

Ze všech zúčastněných žáků (282) odpověď „a) ano“ zvolilo 268 žáků, výsledek znalosti pojmu šikana ve všech základních školách je tedy 95,0%, což je velmi vysoké číslo. Zdá se tedy, že žáci všeobecně slovo šikana znají a vědí, co tento pojem znamená.

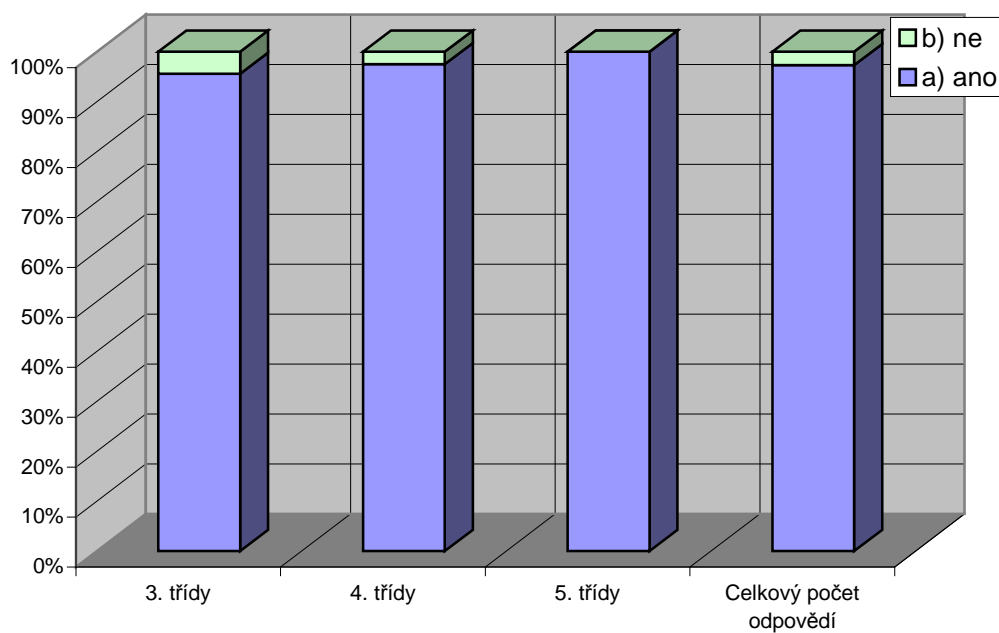
V ZŠ Mikuláše z Husi žáci označili odpověď „a) ano“ v 97,3%. Žáci ZŠ Švehlova v 93,6% odpověděli „a) ano“. V ZŠ Kovářov uvedli odpověď „a) ano“ v 90,7%, a žáci v Církevní ZŠ Orbis Pictus odpovídali na odpověď „a) ano“ v 94,4%.

Výsledky výzkumu na malé venkovské škole a na malé městské škole jsou téměř na obdobné úrovni s oběma velkými městskými školami. Jen o 6,6% se liší výsledky mezi ZŠ Mikuláše z Husi a ZŠ Kovářov.

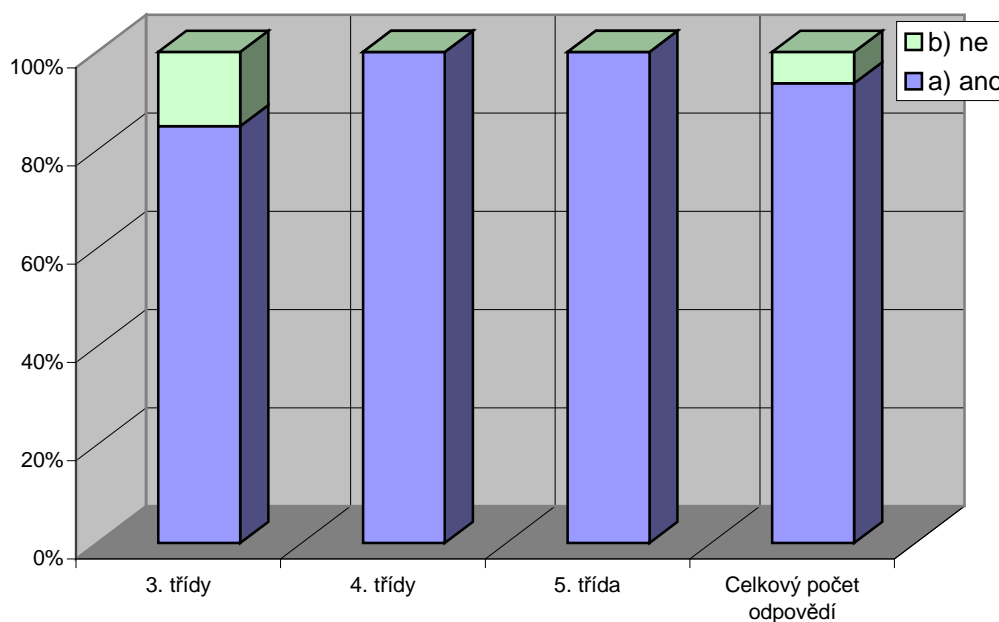
Víš, co je to šikana?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

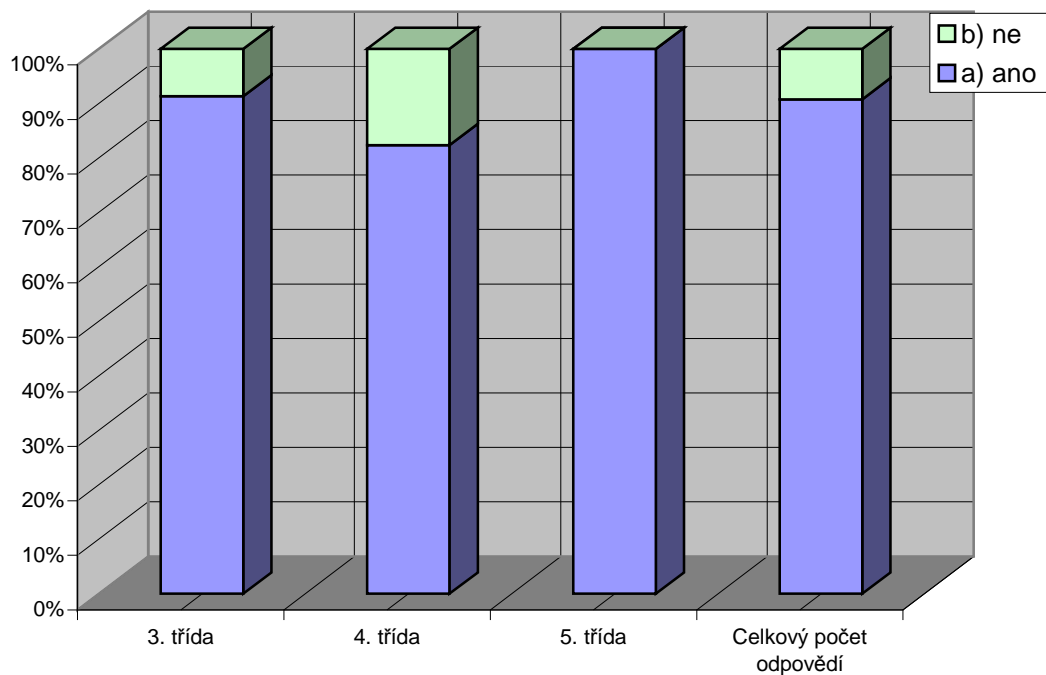
Víš, co je to šikana?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

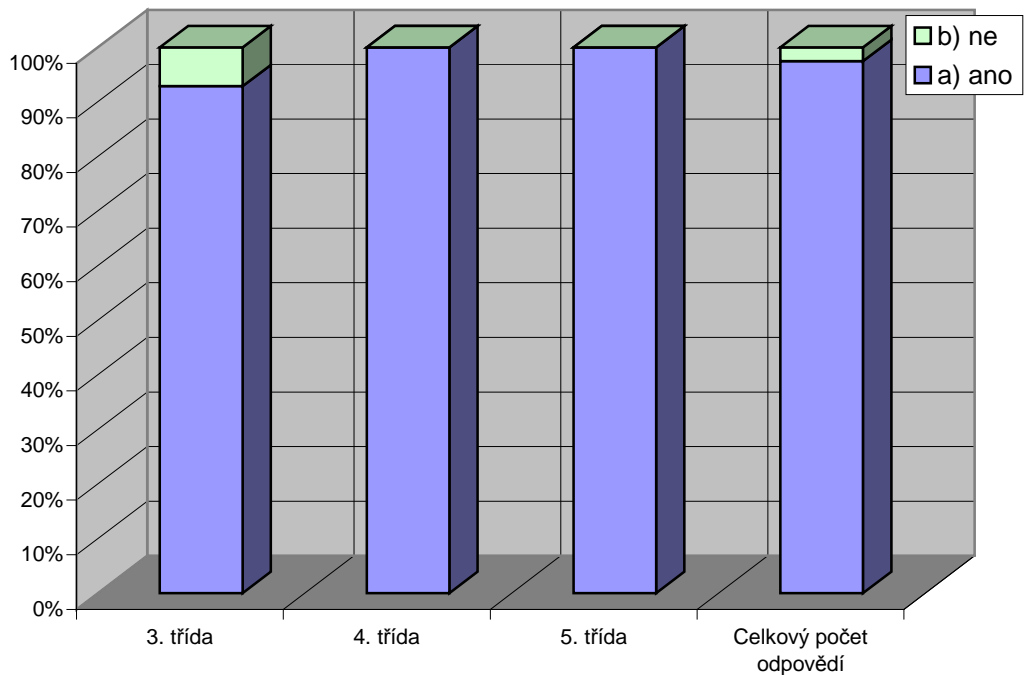
Víš, co je to šikana?

ZŠ Kovářov

Víš, co je to šikana?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 2 Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

a) ano

b) ne

V případě odpovědi „a)“ žák odpoví dále na podotázku č. 2.1, která k této otázce přísluší.

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	13	32	28,90%	72,10%
4. třídy	14	26	35,00%	65,00%
5. třídy	16	10	61,50%	38,50%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	43	68		
Počet odpovědí žáků školy v %	38,70%	61,30%		

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	9	24	27,30%	72,70%
4. třídy	14	16	46,70%	53,30%
5. třída	1	14	6,70%	93,30%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	24	54		
Počet odpovědí žáků školy v %	30,80%	69,20%		

ZŠ Kovářov	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	1	22	4,30%	95,70%
4. třída	3	14	17,60%	82,40%
5. třída	4	10	28,60%	71,40%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	8	46		
Počet odpovědí žáků školy v %	14,80%	85,20%		

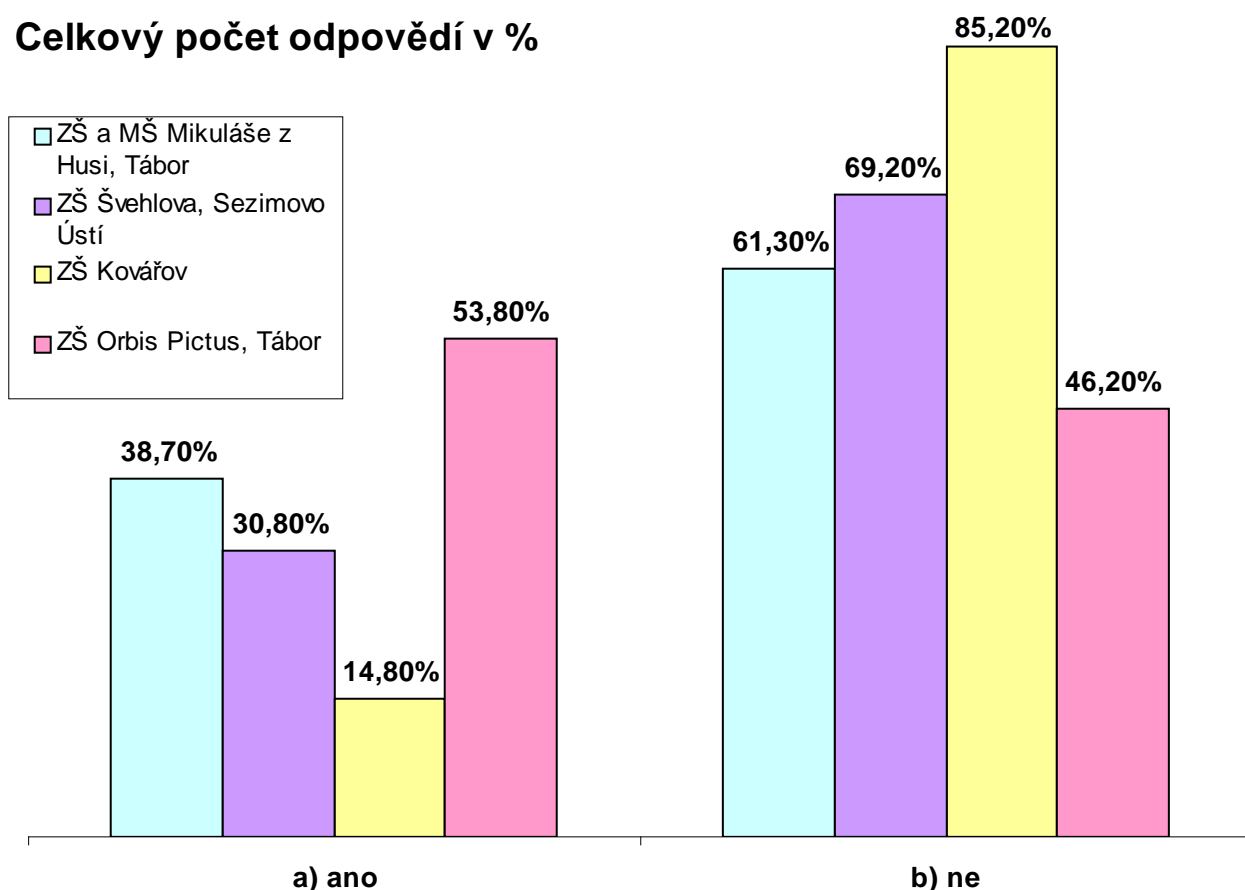
ZŠ Orbis Pictus, Tábor	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	4	10	28,60%	71,40%
4. třída	10	1	90,90%	9,10%
5. třída	7	7	50,00%	50,00%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	21	18		
Počet odpovědí žáků školy v %	53,80%	46,20%		

Ze všech zúčastněných respondentů 1. stupně se jich na škole se šikanou setkala 96, to znamená 34,0%, což je zhruba třetina žáků.

V ZŠ Mikuláše z Husí upozorovalo šikanu na škole 38,7% žáků. Žáci ZŠ Švehlova se setkali na škole se šikanou v 30,8%. V ZŠ Kovářov uvedli žáci, že se setkali se šikanou v 14,8% a v Církevní ZŠ Orbis Pictus upozorovalo šikanu na škole 53,8% žáků.

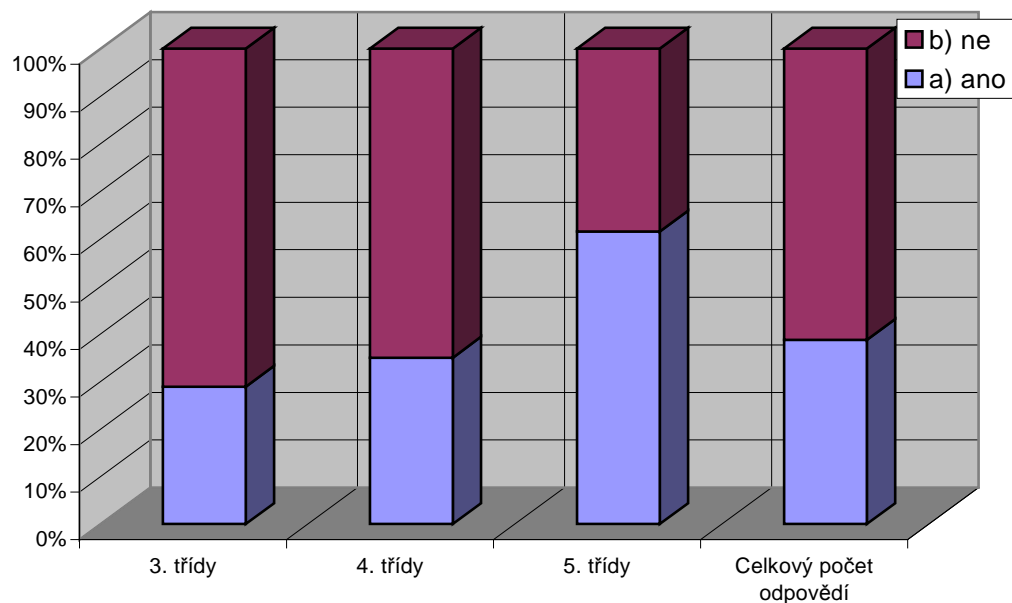
Výsledky výzkumu setkání se šikanou jsou na malých školách poměrně rozdílné (venkovská škola v Kovářově 14,8% a malá městská škola Orbis Pictus v Táboře 53,8%), hodnoty se liší o 39,0%. Oproti tomu výsledky výzkumu na obou velkých městských školách jsou poměrně srovnatelné. V ZŠ Mikuláše z Husí byl zpozorován nepatrně vyšší výskyt šikany (o 7,9%), než v ZŠ Švehlova.

Celkový počet odpovědí v %

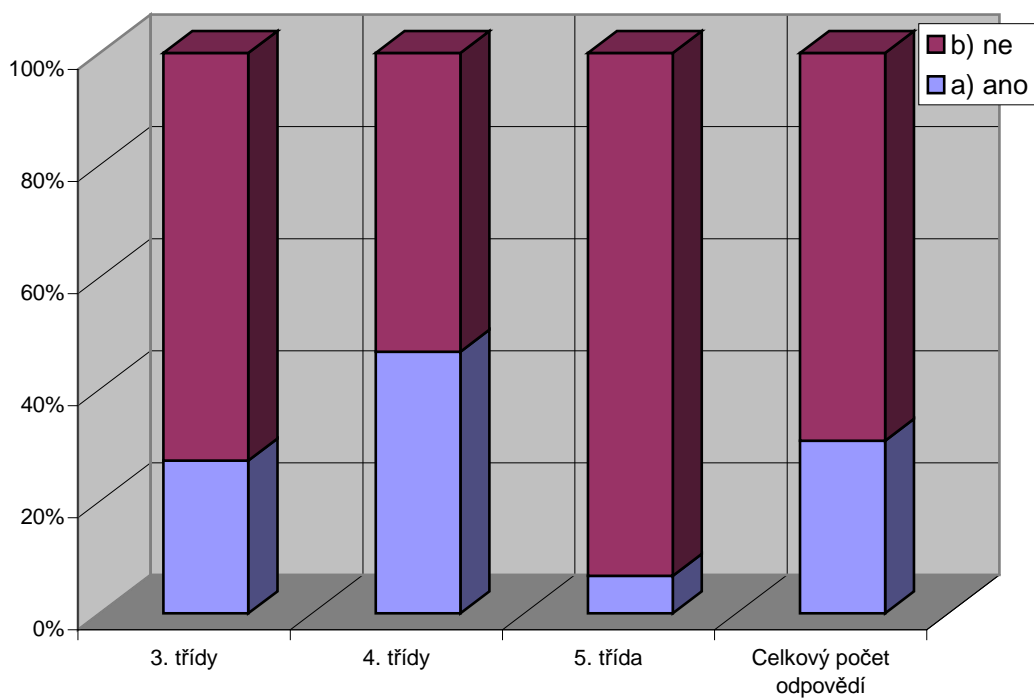
Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

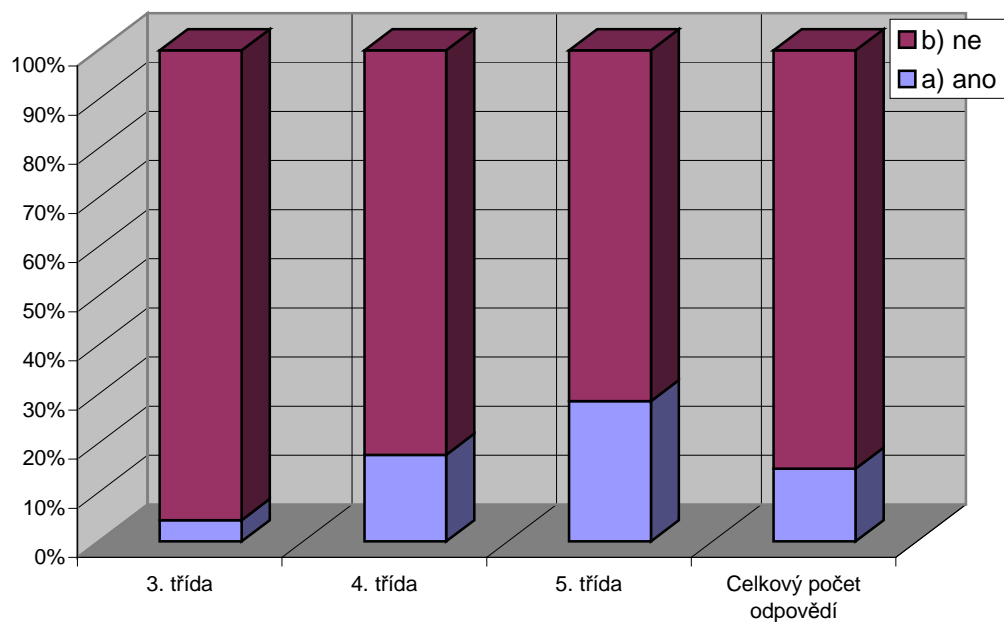
Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

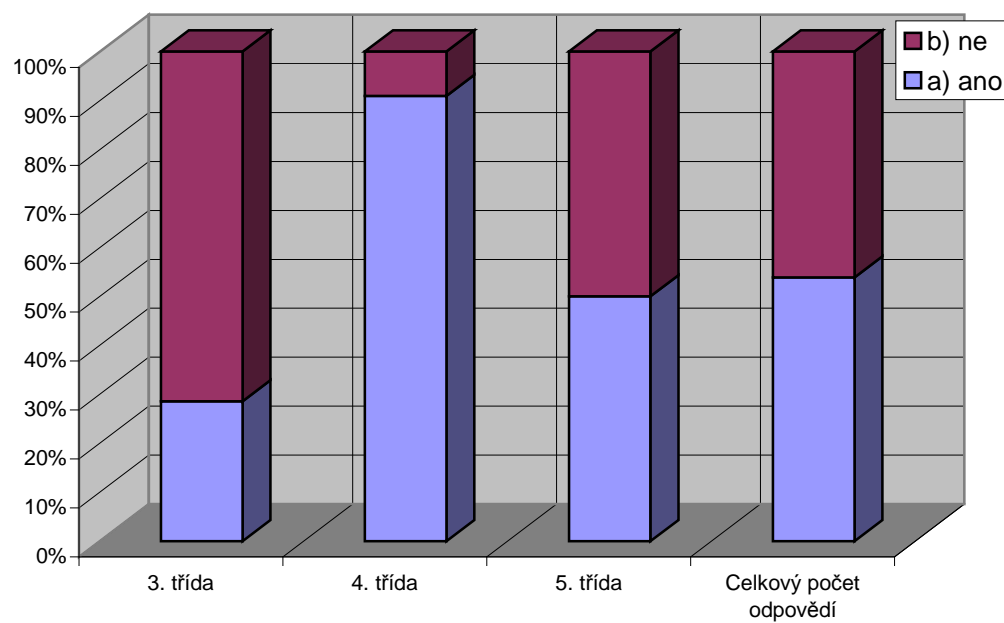
Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

ZŠ Kovářov

Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Žáci, kteří odpověděli na otázku č. 2 odpověď „a) ano“, měli dále odpovědět na podotázku č. 2.1, která se k ot. č. 2 vztahovala.

V ZŠ Mikuláše z Husi, odpověď „a) ano“ na otázku č. 2 uvedlo 38,7% žáků.

V ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí odpověď „a) ano“ na otázku č. 2 uvedlo 30,8% žáků.

V ZŠ Kovářov odpověď „a) ano“ na otázku č. 2 uvedlo 14,8% žáků.

V Církevní ZŠ Orbis Pictus odpověď „a) ano“ na otázku č. 2 uvedlo 53,8% žáků.

Podotázka č. 2.1: Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší škole?

a) ničení věcí některého spolužáka	e) vymáhání peněz od některého spolužáka
b) nadávání nějakému spolužákovi	f) braní svačiny některému spolužákovi
c) tělesné týrání některého spolužáka	g) něco jiného
d) uhození některého spolužáka	Co?

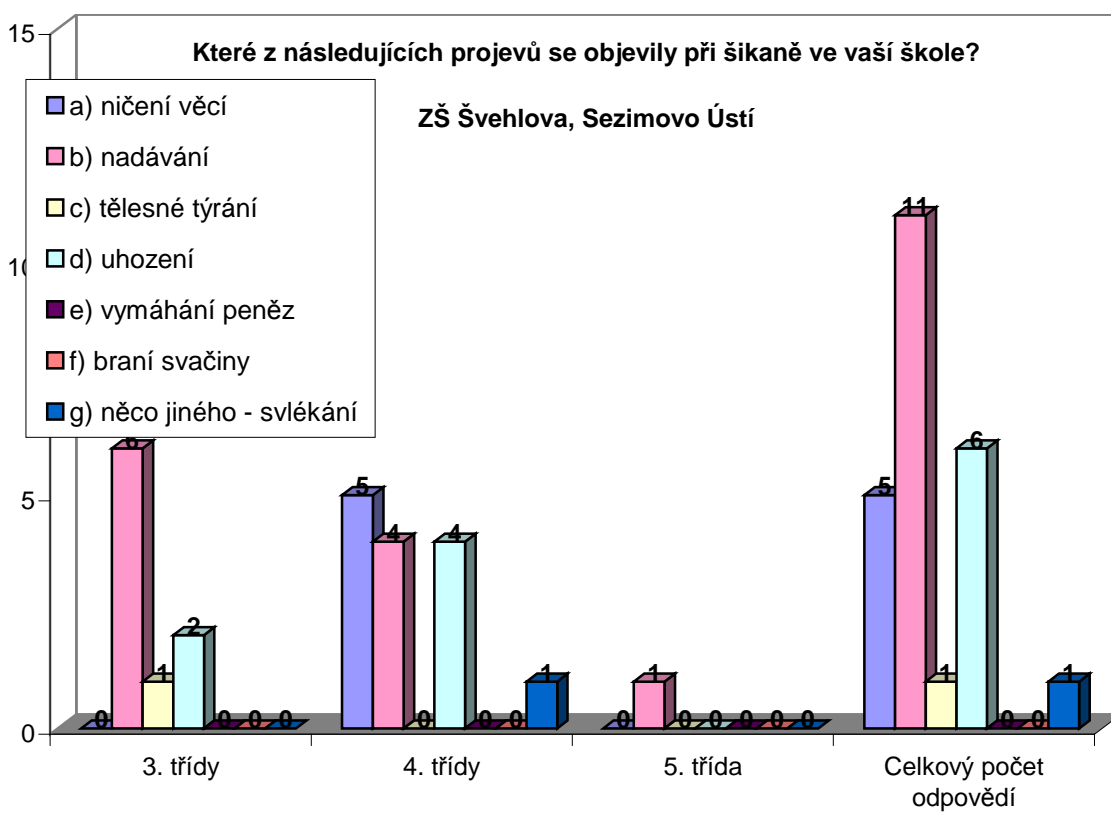
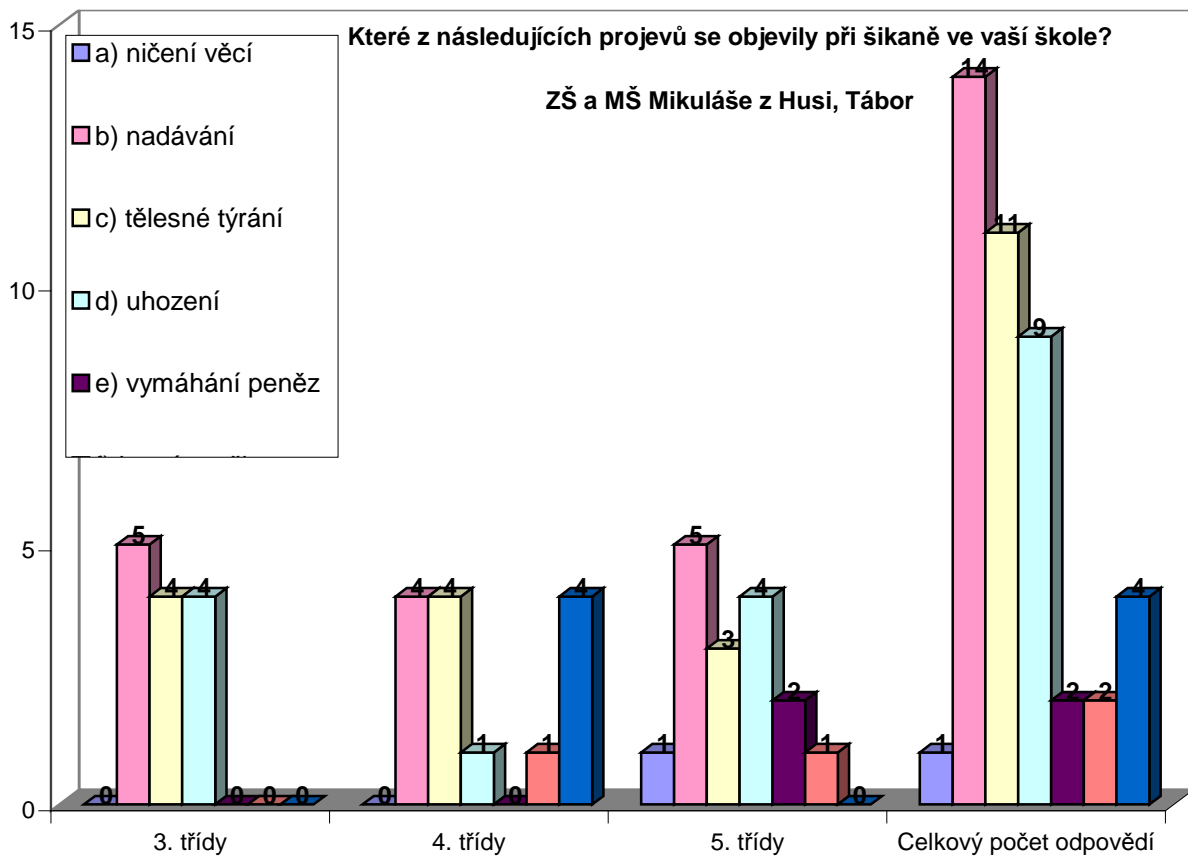
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	0	5	4	4	0	0	0
4. třídy	0	4	4	1	0	1	4
5. třídy	1	5	3	4	2	1	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	1	14	11	9	2	2	4
ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	0	6	1	2	0	0	0
4. třídy	5	4	0	4	0	0	1
5. třída	0	1	0	0	0	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	5	11	1	6	0	0	1
ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	1	0	0	0	0	0
4. třída	0	2	0	0	0	0	1
5. třída	3	0	0	0	1	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	3	3	0	0	1	0	1
ZŠ Orbis Pictus	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	2	1	1	0	0	0
4. třída	1	4	0	4	0	0	1
5. třída	1	4	0	1	1	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	2	10	1	6	1	0	1

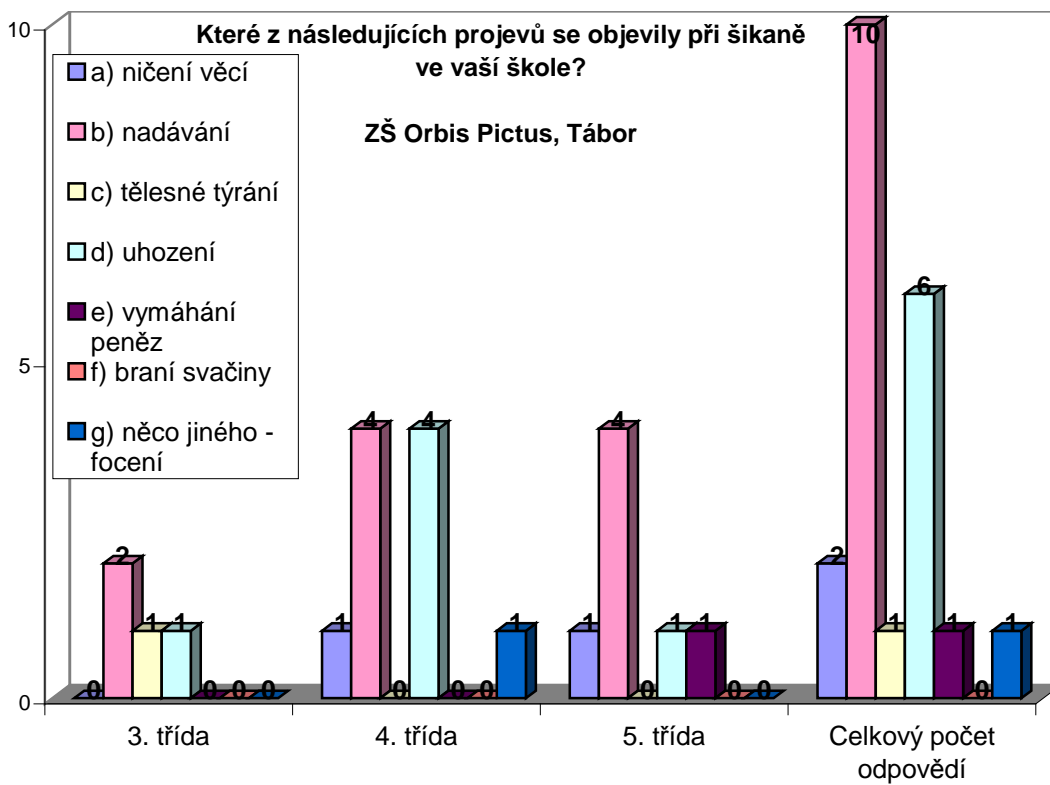
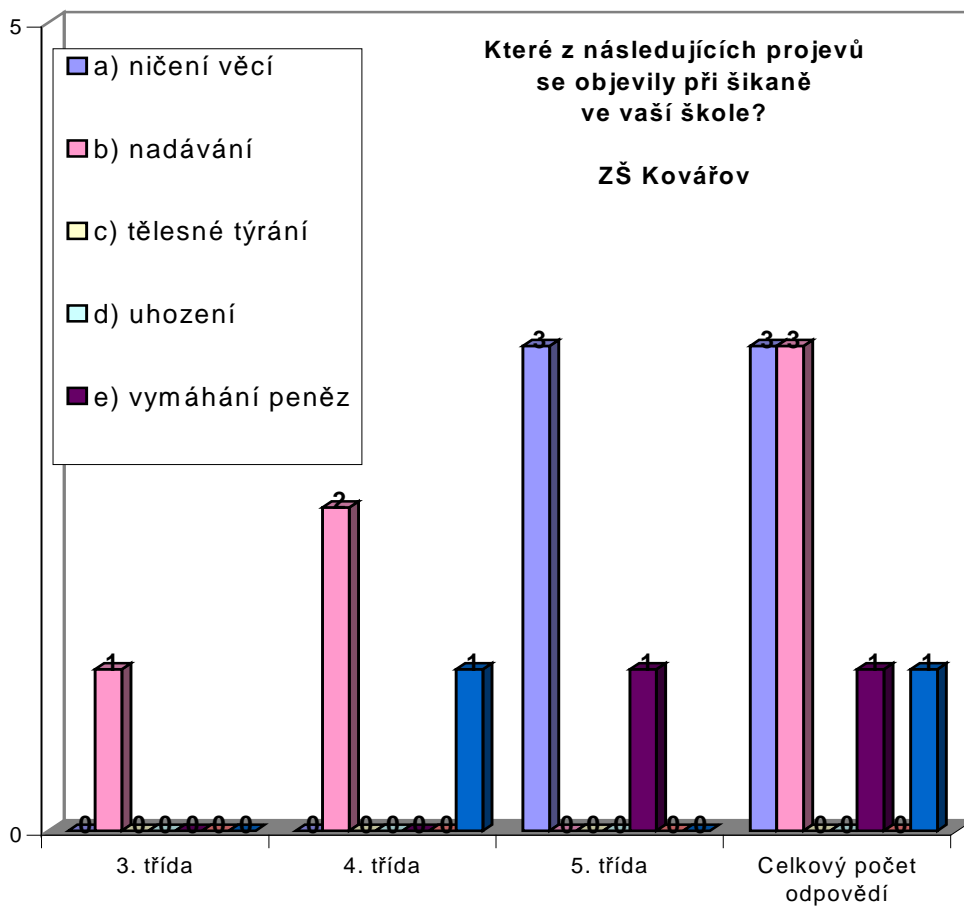
V ZŠ Mikuláše z Husi, Tábor z nejčastějších forem šikany, se kterou se žáci na škole setkali převažovalo „b) nadávání nějakému spolužákovi“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 12,6% respondentů. Na druhém místě z šikanujících projevů na škole bylo „c) tělesné týrání některého spolužáka“. Ze všech tázaných respondentů na škole zvolilo tuto možnost 9,9% žáků. Na třetím místě z šikanujících projevů na škole bylo „d) uhození některého spolužáka“ v počtu 8,1%. Dále v 3,6% následuje odpověď „g) něco jiného“ - žáci buď označovali několik možností najednou nebo psali, že se na škole objevují všechny problémy z uvedených. Dalšími šikanujícími projevy na škole jsou „e) vymáhání peněz od některého spolužáka“ 1,8% a „f) brání svačiny některému spolužákovi“ 1,8%. Možnost „a) ničení věcí některého spolužáka“ na škole zvolilo pouze 0,90%.

V ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí z nejčastějších forem šikany, se kterou se žáci na škole setkali převažovalo „b) nadávání nějakému spolužákovi“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 14,1% respondentů. Na druhém místě z šikanujících projevů na škole bylo „d) uhození některého spolužáka“. Ze všech tázaných respondentů na škole zvolilo tuto možnost 7,7% žáků. Dále v 6,4% následuje možnost „a) ničení věcí některého spolužáka“. Odpověď „c) tělesné týrání některého spolužáka“ zvolilo 1,3% žáků, na stejné úrovni je odpověď „g) něco jiného“ s 1,3%, u které bylo uvedeno svlékání.

V ZŠ Kovářov z nejčastějších forem šikany, se kterou se žáci na škole setkali, převažuje odpověď „a) ničení věcí některého spolužáka“, zvolena v 5,6% a odpověď „b) nadávání nějakému spolužákovi“, rovněž zvolena v 5,6%. Následuje odpověď „e) vymáhání peněz od některého spolužáka“ s 1,9% a na stejné úrovni, 1,9% , je varianta „g) něco jiného“ – na škole se objevuje více projevů z uvedeného.

V Církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor z nejčastějších forem šikany, se kterou se žáci na škole setkali, převažovalo „b) nadávání nějakému spolužákovi“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 25,6% respondentů. Na druhém místě z šikanujících projevů na škole bylo „d) uhození některého spolužáka“. Ze všech tázaných respondentů na škole zvolilo tuto možnost 15,4% žáků. Na třetím místě z šikanujících projevů na škole bylo „a) ničení věcí některého spolužáka“ v počtu 5,2%. Dále v 2,5% následuje odpověď „g) něco jiného“, u které bylo uvedeno „focení“. A na stejné úrovni je „c) tělesné týrání některého spolužáka“ 2,5% a „e) vymáhání peněz od některého spolužáka“ 2,5%.

Otázka č. 3 Setkal(a) jsi se někdy se šikanou ve vaší třídě?

a) ano

b) ne

V případě odpovědi „a)“ žák odpoví dále na podotázku č. 3.1, která k této otázce přísluší.

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	6	39	13,30%	86,70%
4. třídy	11	29	27,50%	72,50%
5. třídy	8	18	30,80%	69,20%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	25	86		
Počet odpovědí žáků školy v %	22,50%	77,50%		

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	2	31	6,10%	93,90%
4. třídy	11	19	36,70%	63,30%
5. třída	0	15	0,00%	100,00%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	13	65		
Počet odpovědí žáků školy v %	16,70%	83,30%		

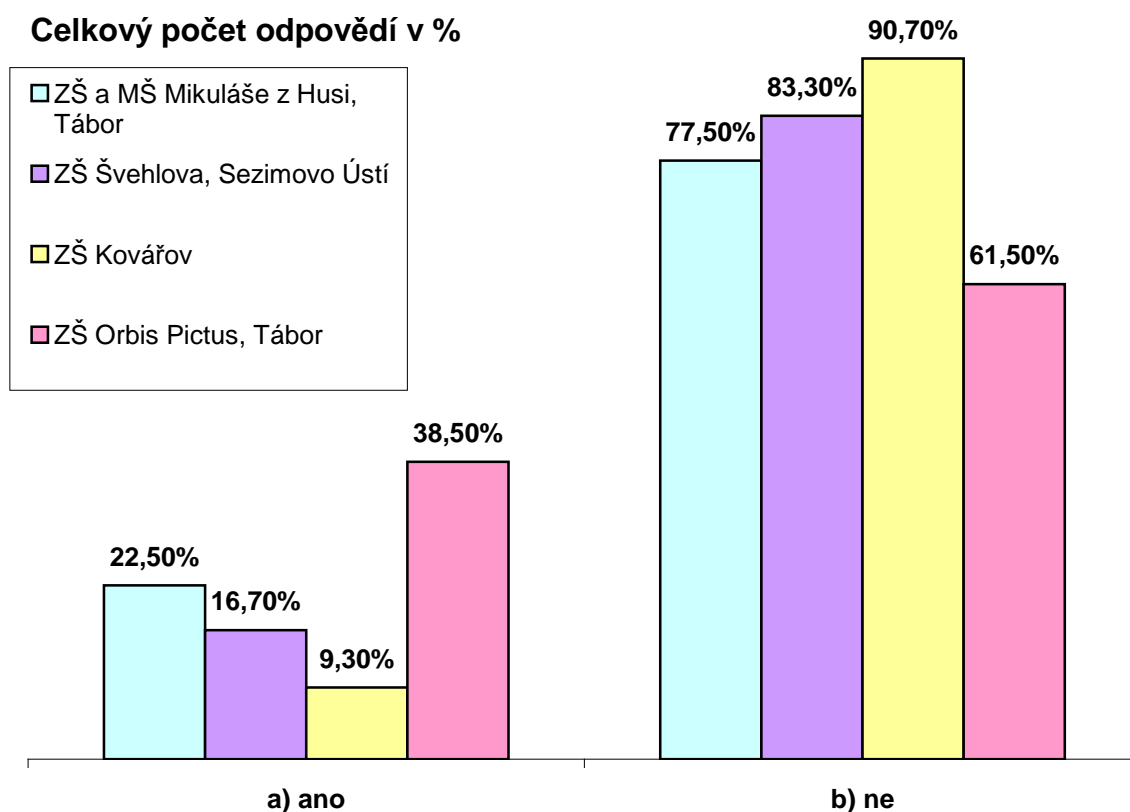
ZŠ Kovářov	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	1	22	4,30%	95,70%
4. třída	3	14	17,60%	82,40%
5. třída	1	13	7,10%	92,90%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	5	49		
Počet odpovědí žáků školy v %	9,30%	90,70%		

ZŠ Orbis Pictus, Tábor	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	1	13	7,10%	92,90%
4. třída	9	2	81,80%	18,20%
5. třída	5	9	35,70%	64,30%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	15	24		
Počet odpovědí žáků školy v %	38,50%	61,50%		

Ze všech zúčastněných respondentů 1. stupně se jich ve své třídě se šikanou setkalo 58, to znamená 20,55%, což je zhruba pětina žáků.

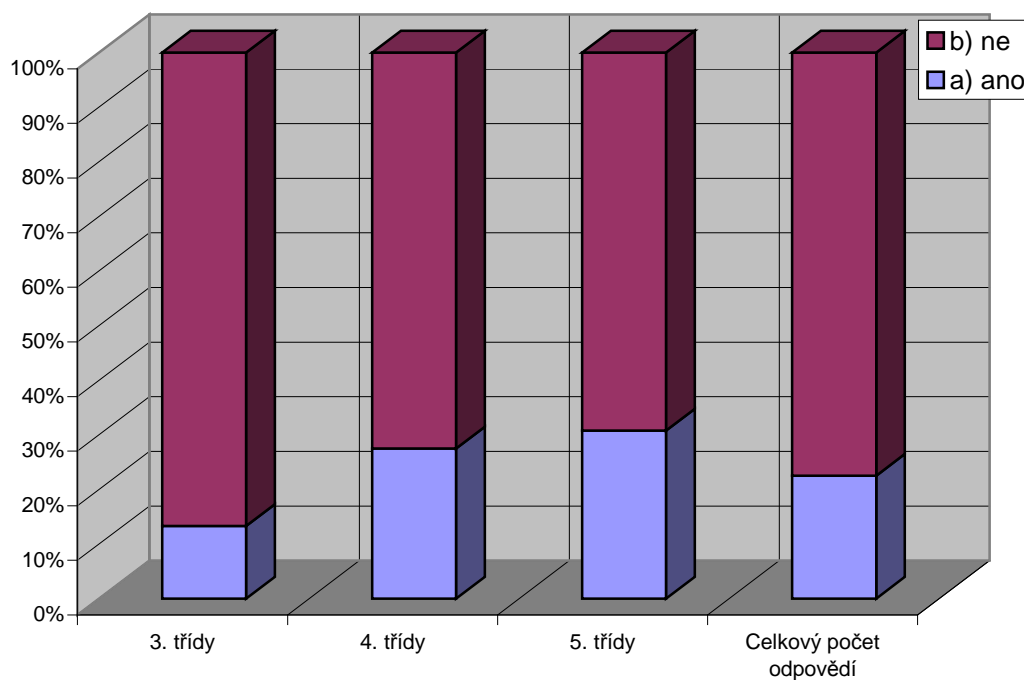
V ZŠ Mikuláše z Husi zpozorovalo šikanu ve své třídě 22,5% žáků. Žáci ZŠ Švehlova se setkali ve svých třídách se šikanou v 16,7%. V ZŠ Kovářov uvedli žáci, že se setkali se šikanou ve třídě v 9,3% a v Církevní ZŠ Orbis Pictus zpozorovalo šikanu ve třídě 38,5% žáků.

Výsledky výzkumu setkání se šikanou ve třídách jsou mezi malými školami opět dosti rozdílné (venkovská škola v Kovářově 9,3% a malá městská škola Orbis Pictus v Táboře 38,5%), hodnoty se liší o 29,2%. Oproti tomu výsledky výzkumu na obou velkých městských školách nejsou již tolik rozdílné. V ZŠ Mikuláše z Husi byl zpozorován vyšší výskyt šikany (o 5,8%), než v ZŠ Švehlova.

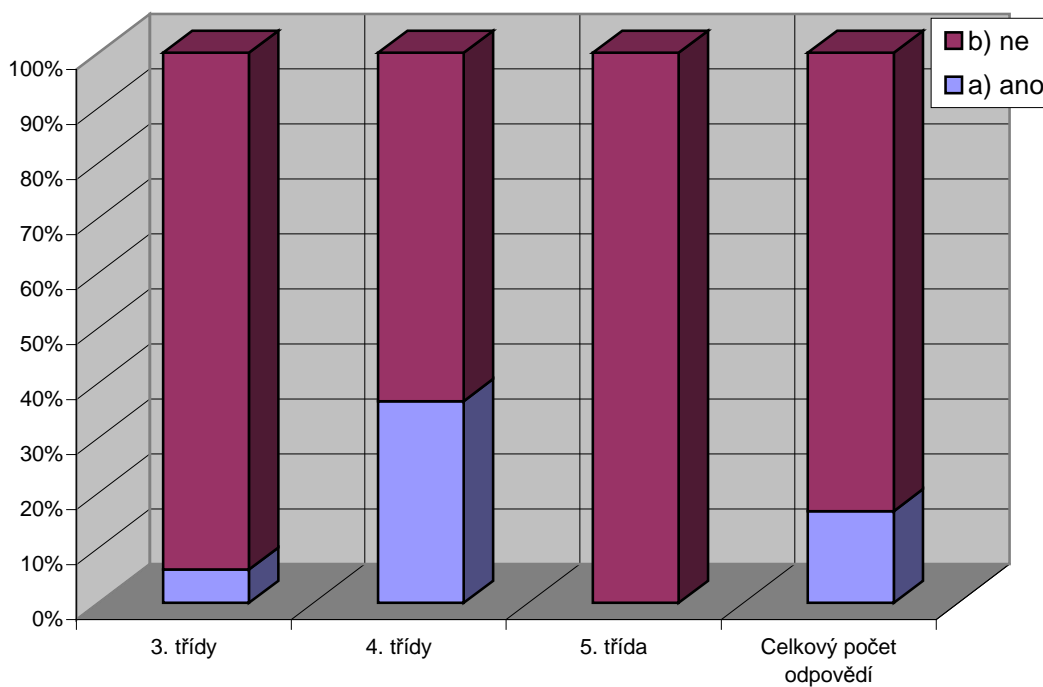
Setkal(a) jsi se někdy se šikanou ve vaší třídě?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husí, Tábor

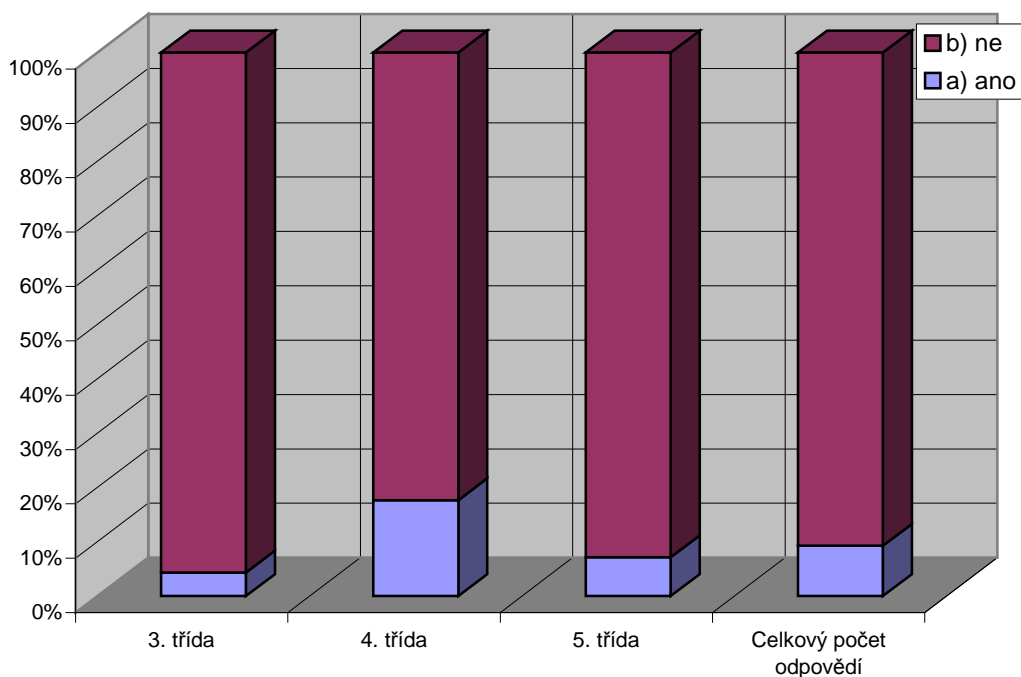
Setkal(a) jsi se někdy se šikanou ve vaší třídě?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

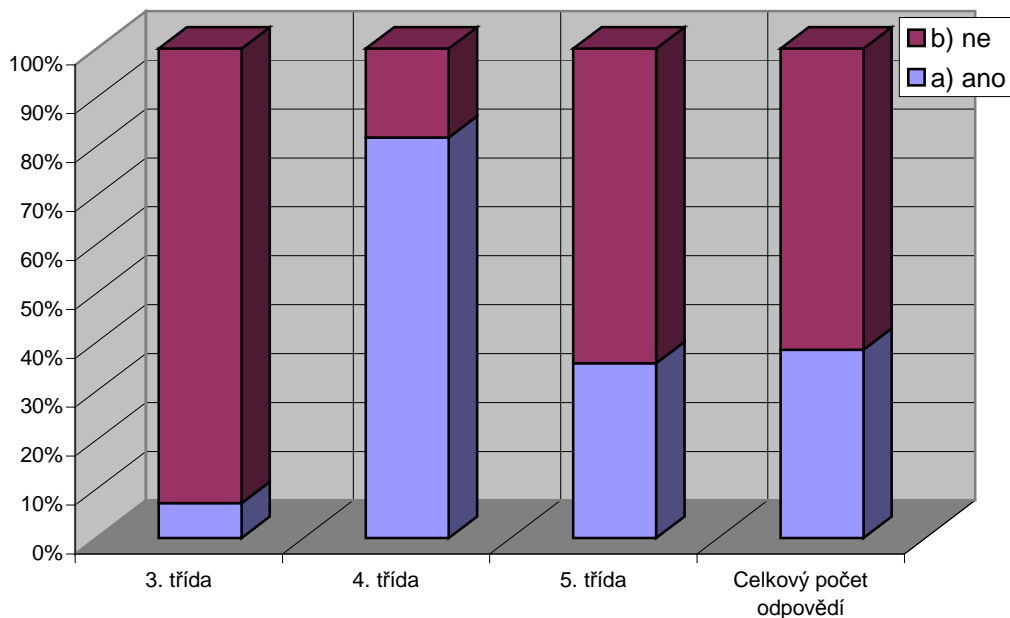
Setkal(a) jsi se někdy se šikanou ve vaší třídě?

ZŠ Kovářov

Setkal(a) jsi se někdy se šikanou ve vaší třídě?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Žáci, kteří odpověděli na otázku č. 3 odpověď „a) ano“, měli dále odpovědět na podotázku č. 3.1, která se k ot. č. 3 vztahovala.

V ZŠ Mikuláše z Husi, Tábor odpověď „a) ano“ na otázku č. 3 uvedlo 25,5% žáků.

V ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí odpověď „a) ano“ na otázku č. 3 uvedlo 16,7% žáků.

V ZŠ Kovářov odpověď „a) ano“ na otázku č. 3 uvedlo 9,3% žáků.

V Církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor odpověď „a) ano“ na otázku č. 3 uvedlo 38,5% žáků.

Podotázka č. 3.1: Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší třídě?

a) ničení věcí některého spolužáka	e) vymáhání peněz od některého spolužáka
b) nadávání nějakému spolužákovi	f) brání svačiny některému spolužákovi
c) tělesné týrání některého spolužáka	g) něco jiného
d) uhození některého spolužáka	Co?

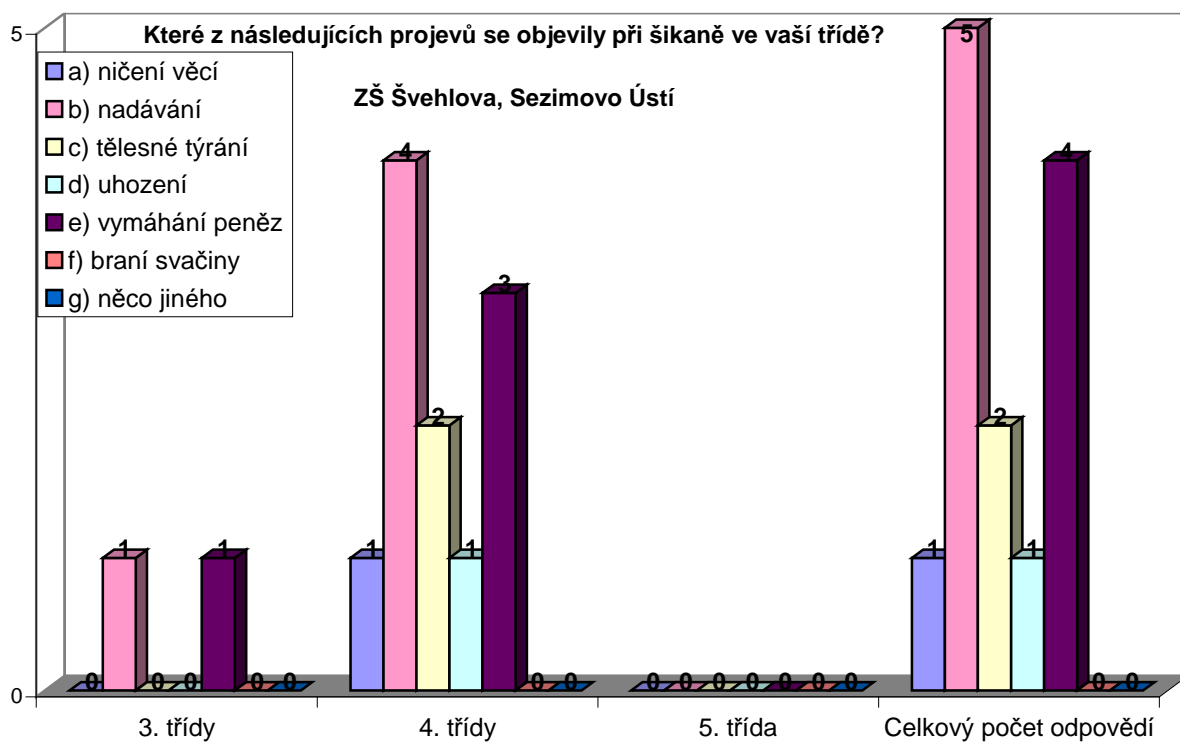
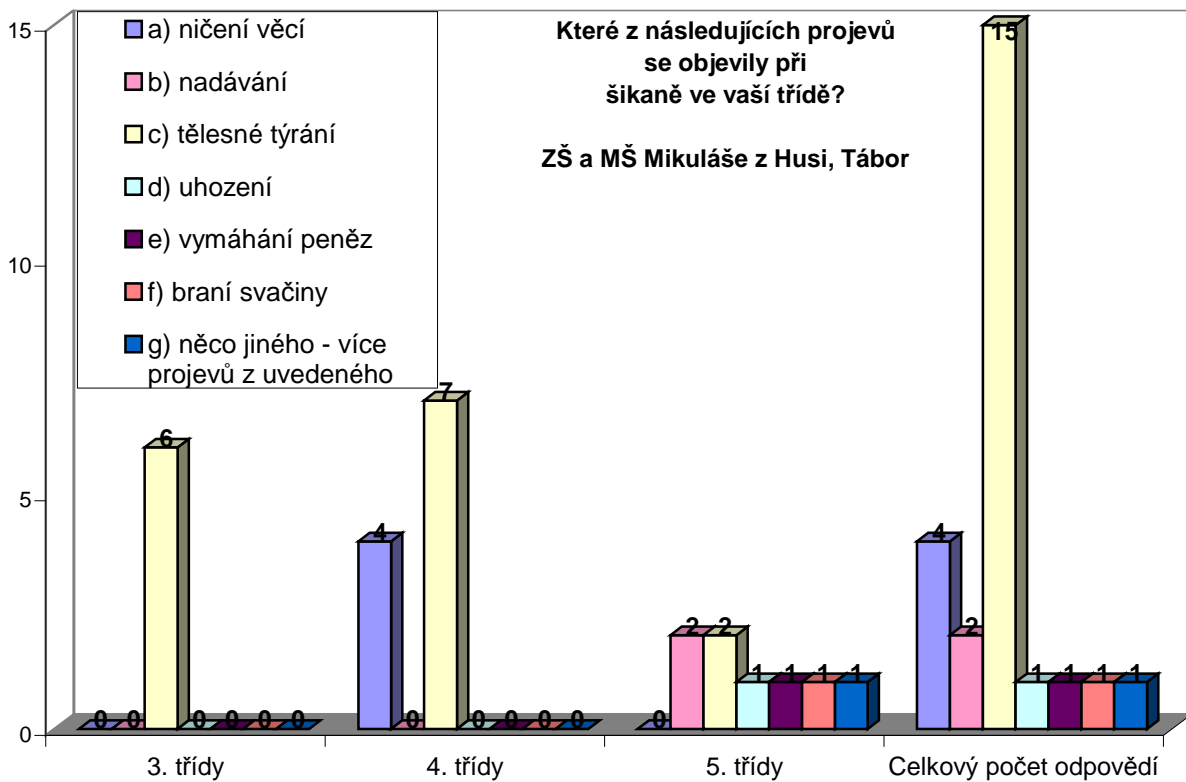
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	0	0	6	0	0	0	0
4. třídy	4	0	7	0	0	0	0
5. třídy	0	2	2	1	1	1	1
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	4	2	15	1	1	1	1
ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	0	1	0	0	1	0	0
4. třídy	1	4	2	1	3	0	0
5. třída	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	1	5	2	1	4	0	0
ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	0	0	0	0	0	1
4. třída	1	2	0	0	0	0	0
5. třída	0	0	0	1	0	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	1	2	0	1	0	0	1
ZŠ Orbis Pictus	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	0	1	0	0	0	0
4. třída	1	0	3	0	5	0	0
5. třída	2	0	0	0	0	1	2
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	3	0	4	0	5	1	2

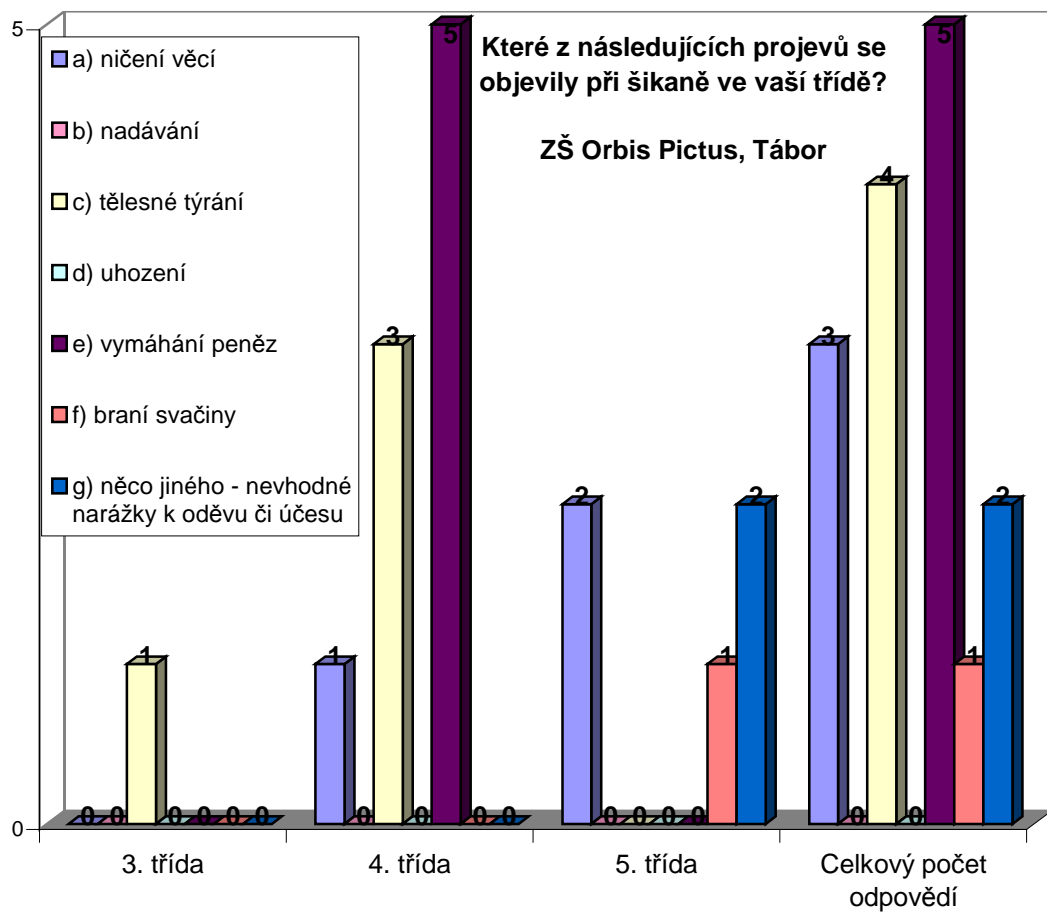
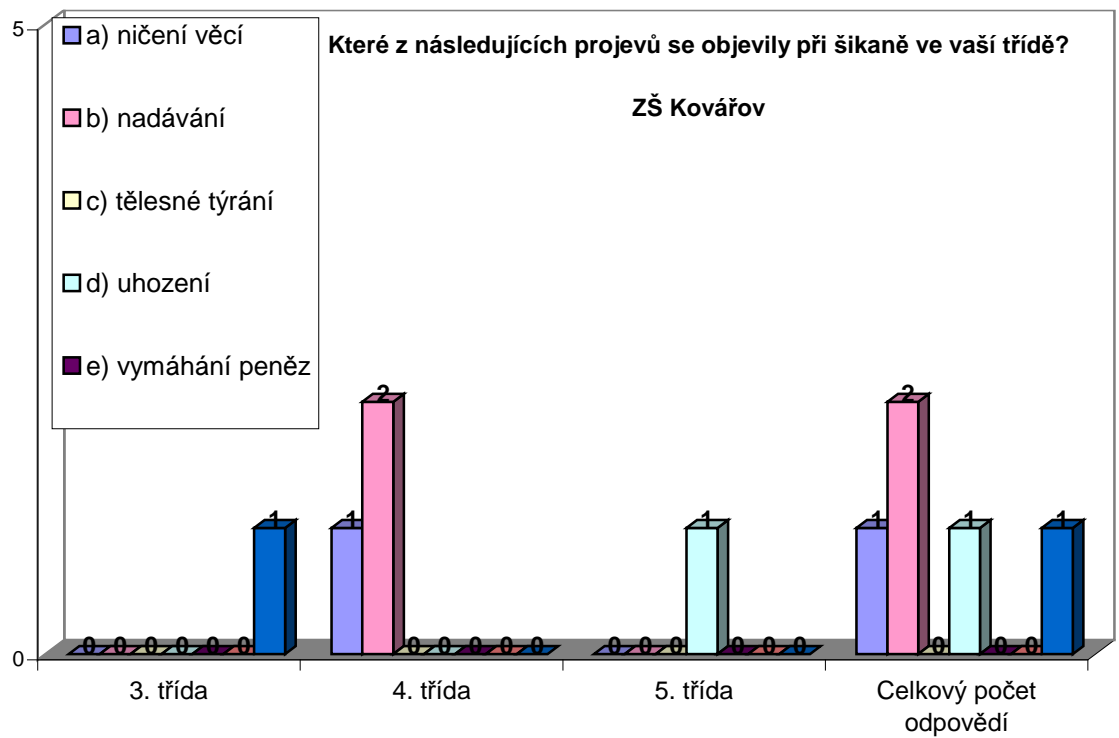
V ZŠ Mikuláše z Husi, Tábor z nejčastějších forem šikany, se kterou se žáci ve své třídě setkali převažovalo „c) tělesné týrání některého spolužáka“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 13,5% respondentů. Na druhém místě je podle žáků odpověď „a) ničení věcí některého spolužáka“ s 3,6%. Na třetím místě z šikanujících projevů ve třídě je „b) nadávání nějakému spolužákovi“ v počtu 1,8%. Poté následují zbývající možnosti: „d) uhození některého spolužáka“ 0,9%, „e) vymáhání peněz od některého spolužáka“ 0,9%, „f) braní svačiny některému spolužákovi“ rovněž 0,9% a v poslední možnosti „g) něco jiného“ 0,9%, - žáci uváděli, že ve třídě se objevuje současně několik problémů z uvedeného.

V ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí z nejčastějších forem šikany, se kterou se žáci ve třídách setkali převažovalo „b) nadávání nějakému spolužákovi“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 6,4% respondentů. Na druhém místě z šikanujících projevů ve třídě bylo „e) vymáhání peněz od některého spolužáka“. Ze všech tázaných respondentů na škole zvolilo tuto možnost 5,1% žáků. Dále následuje možnost „c) tělesné týrání některého spolužáka“, kterou zvolilo 2,6% žáků, odpověď „a) ničení věcí některého spolužáka“ uvedlo 1,3% žáků a odpověď „d) uhození některého spolužáka“ též uvedlo 1,3% dotazovaných.

V ZŠ Kovářov z obvyklých forem šikany, se kterou se žáci ve třídě shledali je odpověď „b) nadávání nějakému spolužákovi“, zvolena v 3,8%. Odpověď „a) ničení věcí některého spolužáka“ uvedlo 1,8% žáků, rovněž tak 1,8% žáků napsalo možnost „d) uhození některého spolužáka“ a na stejné úrovni je také odpověď „g) něco jiného“ s 1,8%, u které bylo uvedeno, že šikana ve třídě má více projevů.

V Církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor z nejčastějších forem šikany, se kterou se žáci ve třídách setkali převažovalo „e) vymáhání peněz od některého spolužáka“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 12,8% respondentů. Odpověď c) tělesné týrání některého spolužáka“, zvolilo 10,3% žáků. Odpověď „a) ničení věcí některého spolužáka“ uvedlo 7,6% žáků. Dále v 5,1% následuje odpověď „g) něco jiného“, u které bylo uvedeno urážky a nevhodné narážky k oděvu či účesu. Zároveň také byla uvedena odpověď „f) braní svačiny některému spolužákovi“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 2,6% respondentů.

Otázka č. 4: Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

a) ano, ale jen jednou

c) ano, velmi často

b) ano, občas

d) ne, ještě nikdy

V případě odpovědi „a)“, „b)“ nebo „c)“ žák odpoví dále na následující podotázky č. 4.1, 4.2 a 4.3, které k této otázce přísluší.

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husí	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třídy	5	5	2	33	11,10%	11,10%	4,45%	73,35%
4. třídy	3	3	1	33	7,50%	7,50%	2,50%	82,50%
5. třídy	1	3	1	21	3,85%	11,50%	3,85%	80,80%
Celkový počet odpovědí všech žáků	9	11	4	87				
Počet odpovědí v %	8,10%	9,90%	3,60%	78,40%				

ZŠ Švehlova	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třídy	3	8	0	22	9,10%	24,25%	0,00%	66,65%
4. třídy	2	4	3	21	6,70%	13,30%	10,00%	70,00%
5. třída	2	1	0	12	13,30	6,70%	0,00%	80,00%
Celkový počet odpovědí všech žáků	7	13	3	55				
Počet odpovědí v %	9%	16,70%	3,80%	70,50%				

ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třída	1	0	0	22	4,30%	0,00%	0,00%	95,70%
4. třída	4	1	0	12	23,50%	5,90%	0,00%	70,60%
5. třída	1	0	0	13	7,10%	0,00%	0,00%	92,90%
Celkový počet odpovědí všech žáků	6	1	0	47				
Počet odpovědí v %	11,10%	1,90%	0%	87,00%				

ZŠ Orbis Pictus	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třída	1	0	1	12	7,15%	0,00%	7,15%	85,70%
4. třída	6	0	0	5	54,55%	0,00%	0,00%	45,45%
5. třída	3	2	0	9	21,40%	14,30%	0,00%	64,30%
Celkový počet odpovědí všech žáků	10	2	1	26				
Počet odpovědí v %	25,60%	5,10%	2,60%	66,70%				

Ze všech zúčastněných 282 respondentů 1. stupně jich nikdy nebylo šikanovaných 215, to je 76,2%, což je o trochu více než tři čtvrtiny výzkumného vzorku. 11,3% žáků všech škol (32 dotazovaných) vypovědělo, že bylo šikanováno jen jednou, 9,6% žáků všech škol (27 dotazovaných) odpovědělo, že bylo občas šikanováno a jen 2,8% žáků všech škol (8 dotazovaných) napsalo, že bylo šikanováno velmi často.

Výsledky výzkumu počtu šikanovaných žáků na malých školách nejsou rozdílné tak extrémně. V obecní škole Kovářov nebylo nikdy šikanováno 87,0% žáků. V malé městské Církevní ZŠ Orbis Pictus nebylo nikdy šikanováno 66,7% žáků, uvedené hodnoty se liší o 20,3%.

Výsledky výzkumu na obou velkých městských školách jsou poměrně srovnatelné. V ZŠ Mikuláše z Husi v Táboře nikdy nebylo šikanováno 78,4% žáků a v ZŠ Švehlova v Sezimově Ústí se se šikanou nikdy osobně nesetkalo 70,5% dotazovaných žáků. Uvedené hodnoty mezi jednotlivými školami se liší jen o 7,9%.

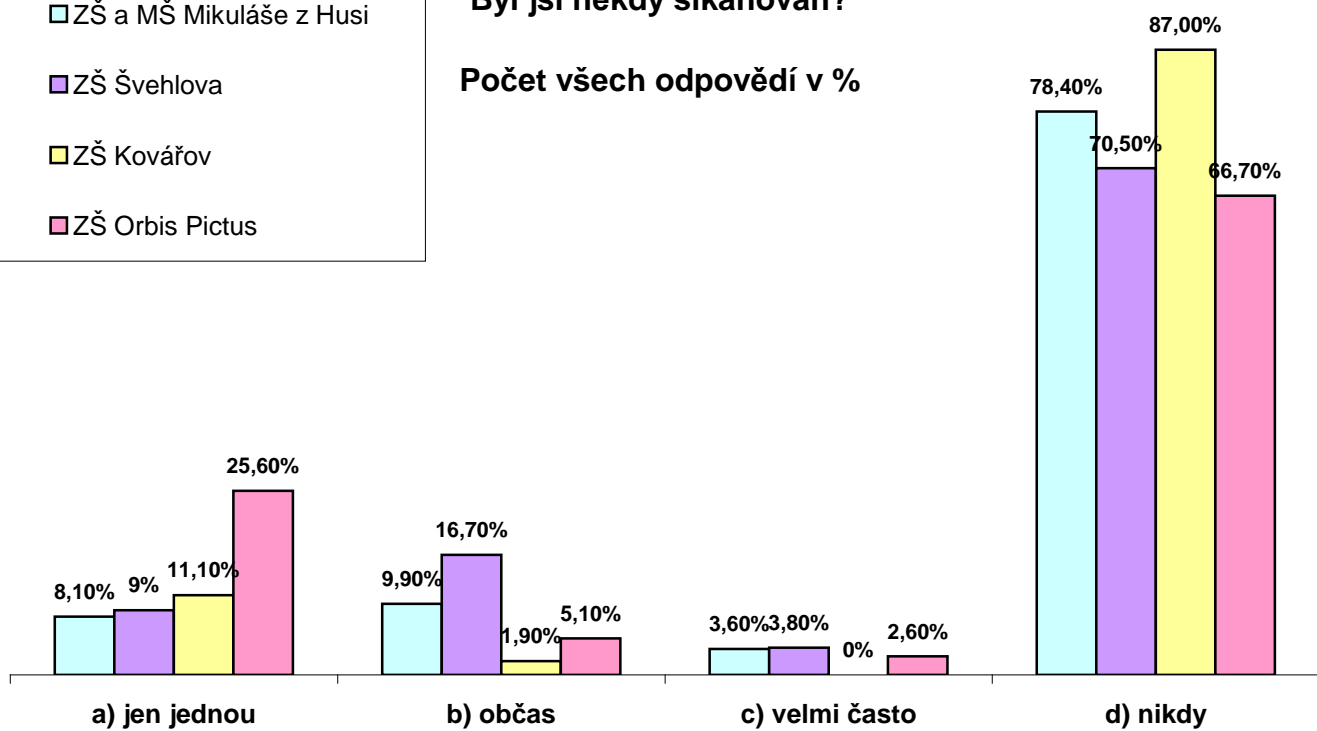
V obecní škole Kovářov se jednou se šikanou setkalo osobně 11,1% dotazovaných, občas se se šikanou setkává osobně 1,9% žáků, ale na škole není žák, který by napsal, že je šikanován velmi často. V Církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor bylo jedenkrát šikanováno 25,6% žáků (oproti ostatním školám je to sice hodnota nejvyšší, ale není nikterak alarmující, je to možná dáno tím, že na škole se o šikaně hovoří často, a tak se tento pojem žákům vryje do povědomí a každý sebemenší prohřešek proti všeobecným normám mohou považovat za projevy šikany). Dále v ZŠ Orbis Pictus se se šikanou občas osobně setkává 5,1% žáků a 2,6% žáků uvedlo, že bylo šikanováno velmi často. Žáci ZŠ Mikuláše z Husi v Táboře byli jen jednou šikanováni v 8,1%, vícekrát bylo šikanováno 9,9% žáků a 3,6% žáků napsalo, že bylo šikanováno velmi často. Žáci ZŠ Švehlova v Sezimově Ústí byli šikanováni jen jedenkrát v 9,0%. Občas bylo šikanováno 16,7% žáků (hodnota v této odpovědi je oproti ostatním hodnotám z jiných škol poměrně vyšší, to ale neznamená, že žáků šikanovaných pouze občas je na škole v Sezimově Ústí nadměrný počet). Velmi často bylo na škole v Sezimově Ústí šikanováno 3,8%.

V mnohých případech, kdy žáci zmiňují, že byli šikanováni se nejedná o skutečnou šikanu. Některým žákům byla pouze způsobena nějaká újma či křivda a za šikanu ji nesprávně považují.

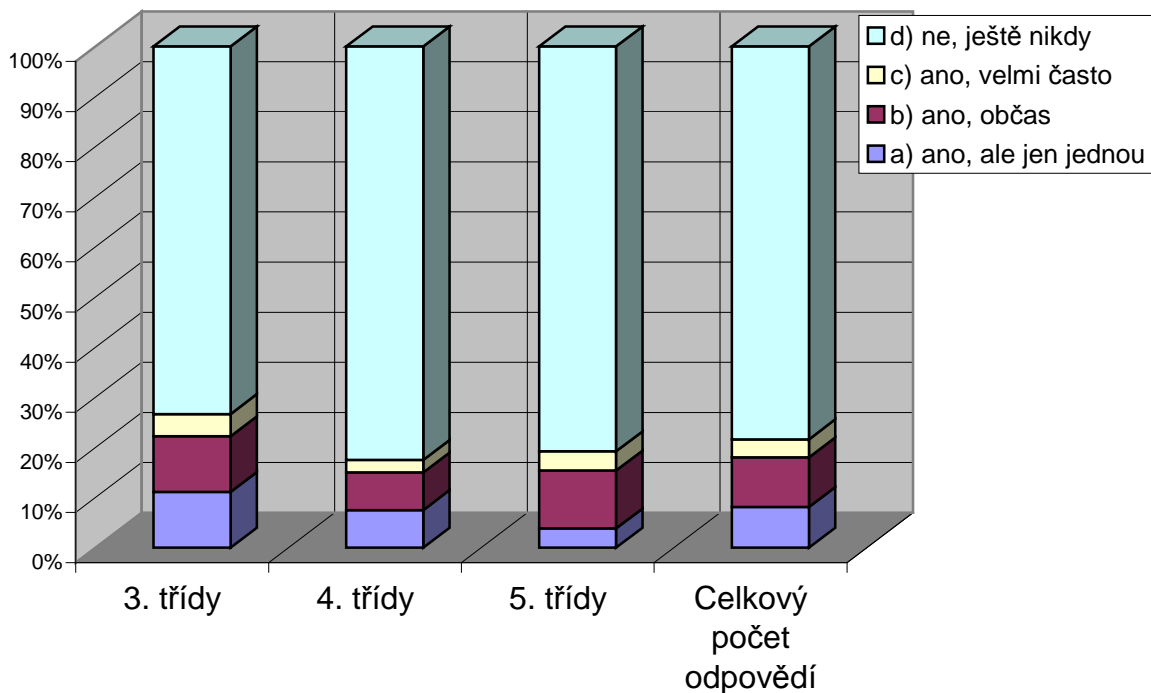
Byl jsi někdy šikanován?

Počet všech odpovědí v %

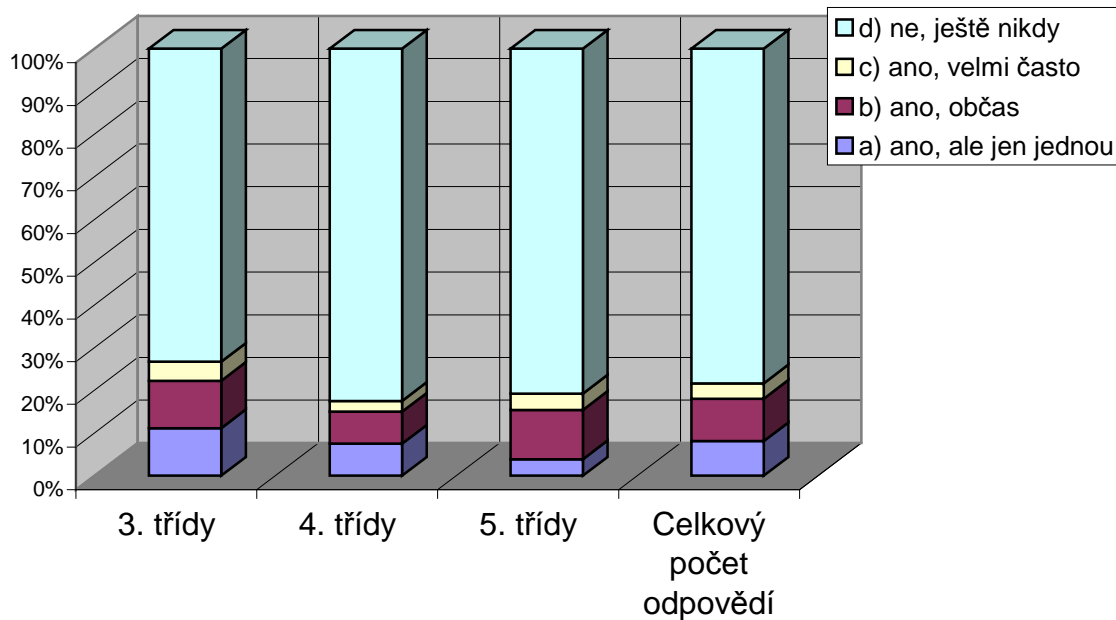
Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

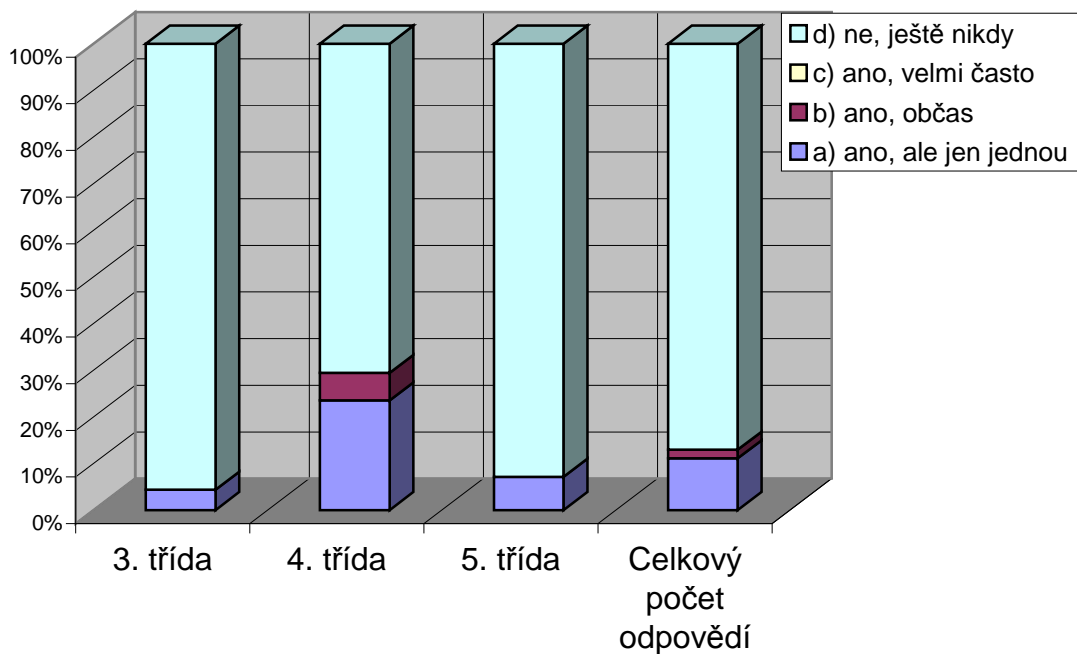
Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

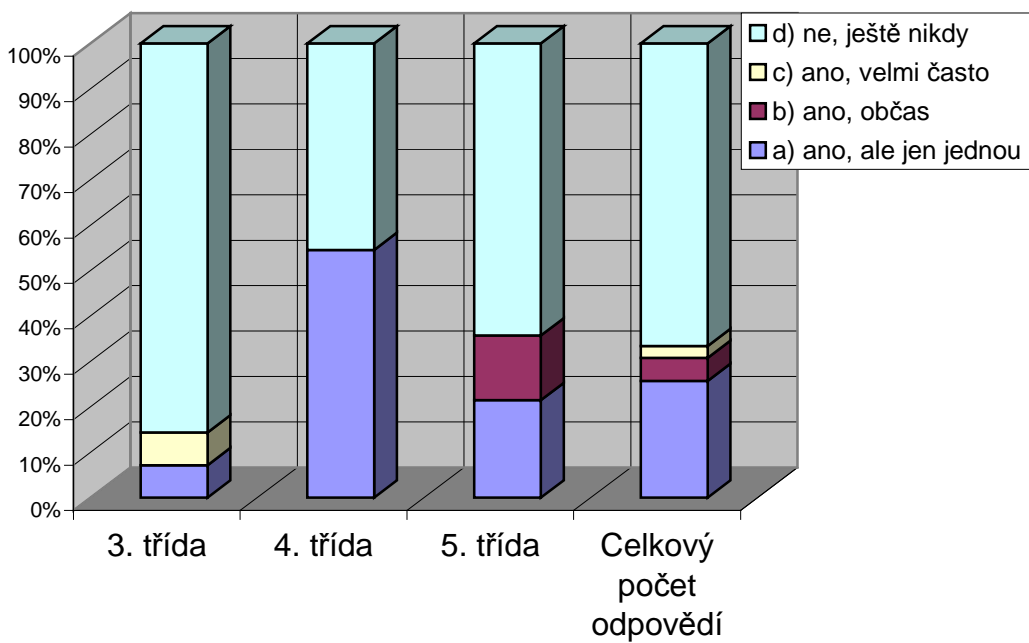
Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

ZŠ Kovářov

Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

V otázce č. 4 – „Byl jsi někdy šikanován?“, žáci, kteří zvolili první tři možnosti, tzn. „a) ano, ale jen jednou“, „b) ano, občas“, „c) ano, velmi často“, měli dále odpovědět na podotázku č. 4.1, která se k ot. č. 4 vztahovala.

V ZŠ Mikuláše z Husi první tři možnosti uvedlo 24 žáků (21,6% dotazovaných žáků). V ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí první tři možnosti uvedlo 23 žáků (29,5% dotazovaných žáků). V ZŠ Kovářov odpověď první tři možnosti uvedlo 7 žáků (13,0% dotazovaných žáků). V Církevní ZŠ Orbis Pictus první tři možnosti uvedlo 13 žáků (33,3% dotazovaných žáků).

Podotázka č. 4. 1: Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho.

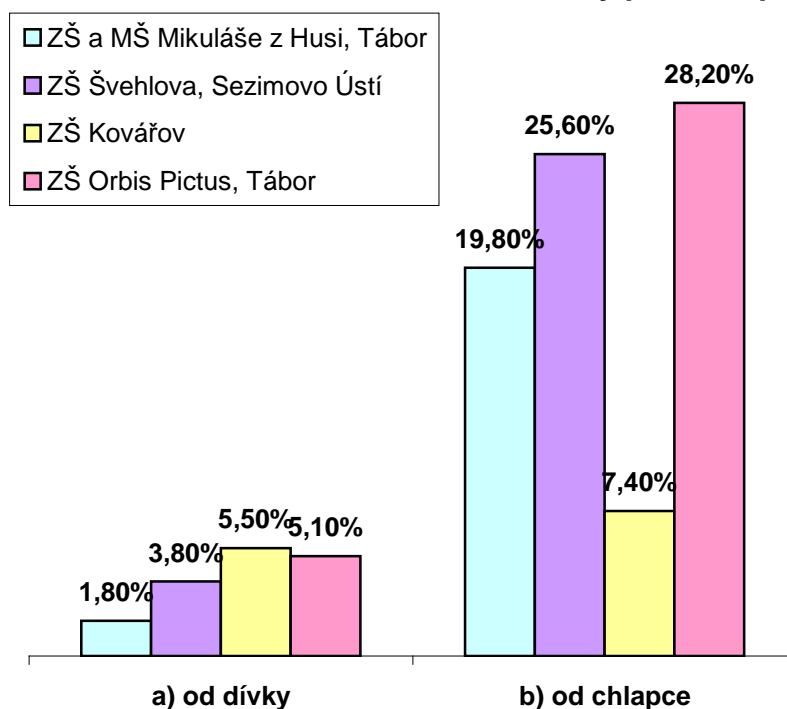
a) od dívky

b) od chlapce

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor	a) od dívky	b) od chlapce
3. třídy	0	12
4. třídy	2	5
5. třídy	0	5
Celkový počet odpovědí	2	22
ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a) od dívky	b) od chlapce
3. třídy	2	9
4. třídy	0	9
5. třída	1	2
Celkový počet odpovědí	3	20
ZŠ Kovářov	a) od dívky	b) od chlapce
3. třída	0	1
4. třída	2	3
5. třída	1	0
Celkový počet odpovědí	3	4
ZŠ Orbis Pictus, Tábor	a) od dívky	b) od chlapce
3. třída	0	6
4. třída	0	2
5. třída	2	3
Celkový počet odpovědí	2	11

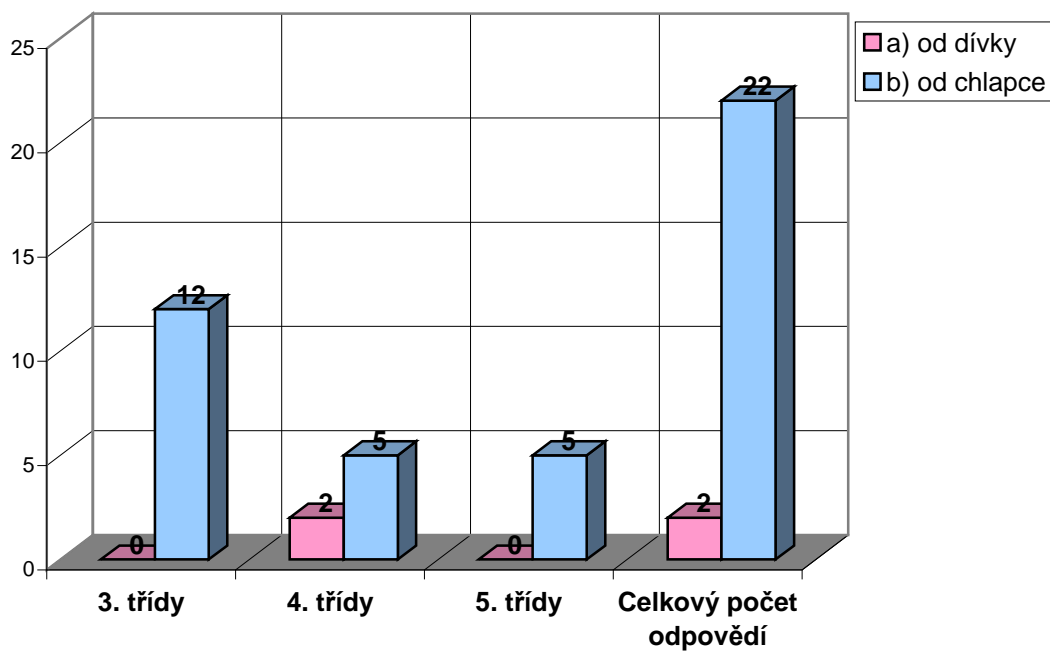
Z tabulky je patrné, že více šikanují chlapci, než dívky. Ze všech dotazovaných v ZŠ Mikuláše z Husi v Táboře uvedlo 1,8% žáků, že byli šikanováni od dívky, zatímco 19,8% všech tázaných respondentů udalo, že byli šikanováni od chlapce. V ZŠ Švehlova v Sezimově Ústí je stav obdobný 3,8% žáků napsalo, že byli šikanováni od dívky a 25,7% dětí udalo, že aktéry v šikanování byli chlapci. Ze všech dotazovaných v ZŠ Kovářov bylo někdy od dívek šikanováno 5,5% respondentů a od chlapců bylo někdy šikanováno 7,4% respondentů. V církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor žáci napsali, že byli ve 5,1% šikanováni od dívky a 28,2% dětí ze všech tázaných odpovědělo, že už někdy byli šikanováni od chlapce.

**Pokud jsi byl někdy šikanován, napiš od koho.
Celkový počet odpovědí v %**

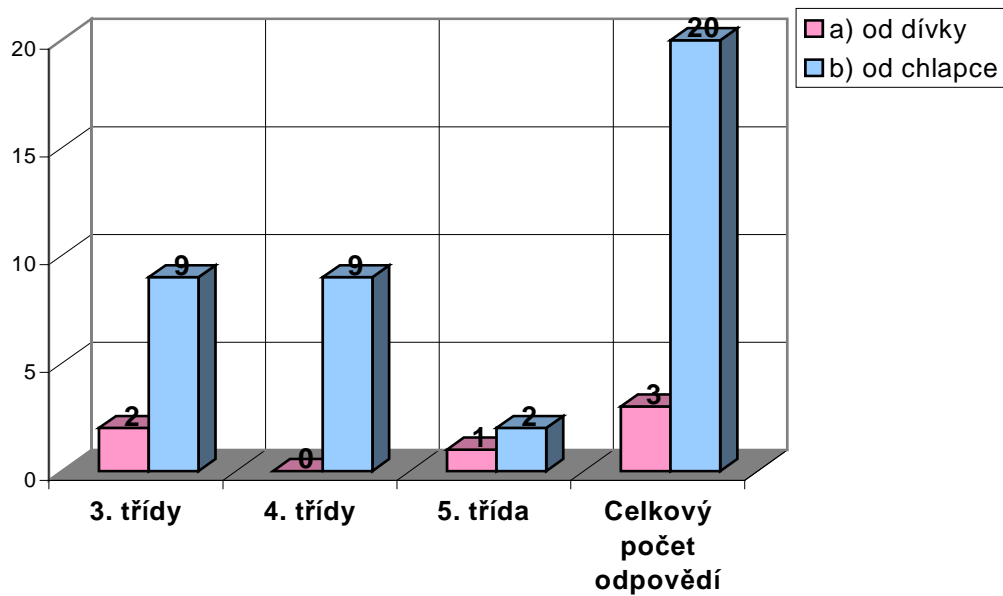
Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho.

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho.

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

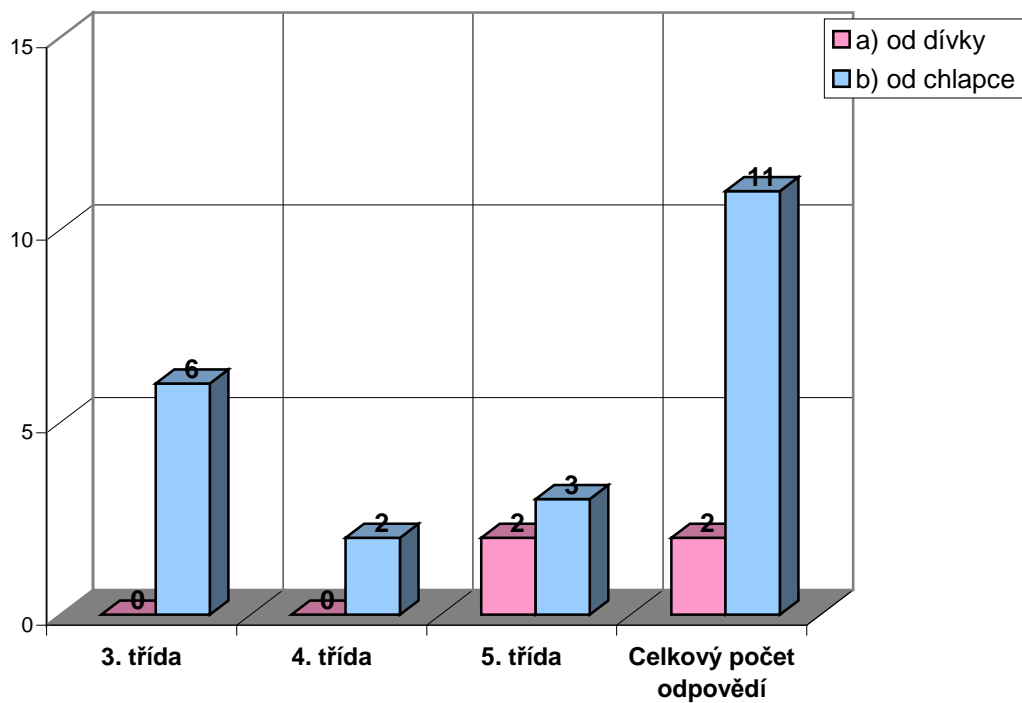
Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho.

ZŠ Kovářov

Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho.

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

V otázce č. 4 – „Byl jsi někdy šikanován?“, žáci, kteří zvolili první tři možnosti, tzn. „a) ano, ale jen jednou“, „b) ano, občas“, „c) ano, velmi často“, měli dále odpovědět na další podotázku č. 4.2, která se k ot. č. 4 vztahovala.

V ZŠ Mikuláše z Husi první tři možnosti uvedlo 24 žáků (21,6% dotazovaných žáků). V ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí první tři možnosti uvedlo 23 žáků (29,5% dotazovaných žáků). V ZŠ Kovářov odpověď první tři možnosti uvedlo 7 žáků (12,5% dotazovaných žáků). V Církevní ZŠ Orbis Pictus první tři možnosti uvedlo 13 žáků (33,3% dotazovaných žáků).

Podotázka č. 4. 2: Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), řekl(a) jsi o tom někomu?

a) nikomu	e) učitelce (učiteli)
b) matce	f) kamarádovi
c) otci	g) někomu jinému
d) sourozenci	Komu?

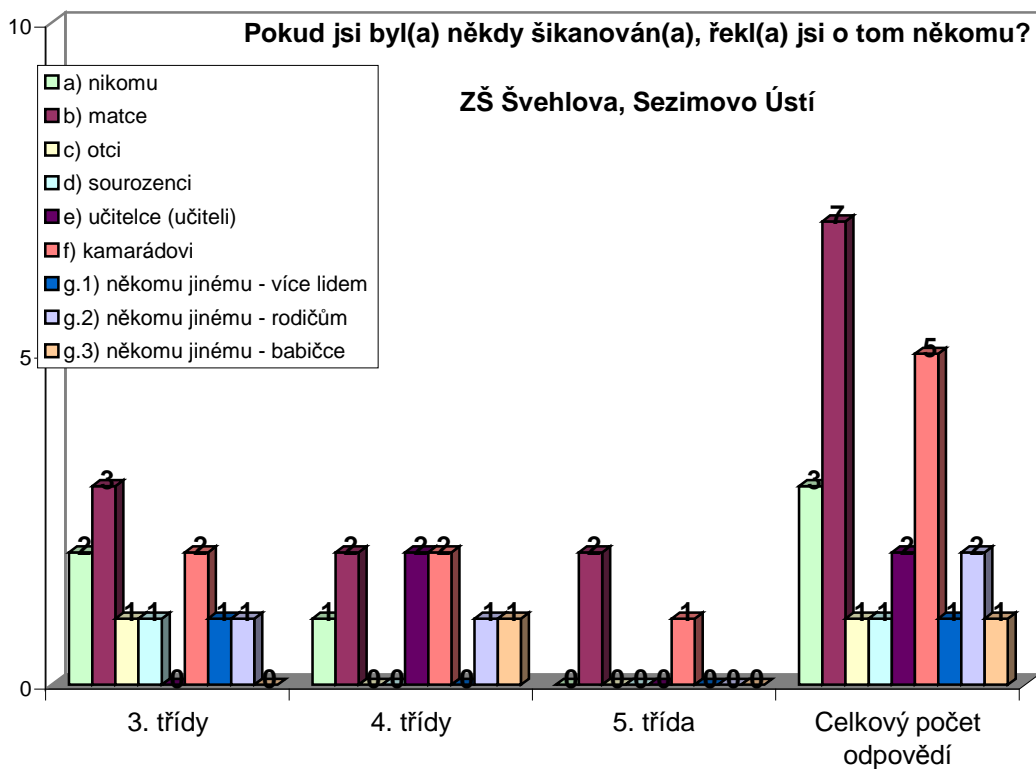
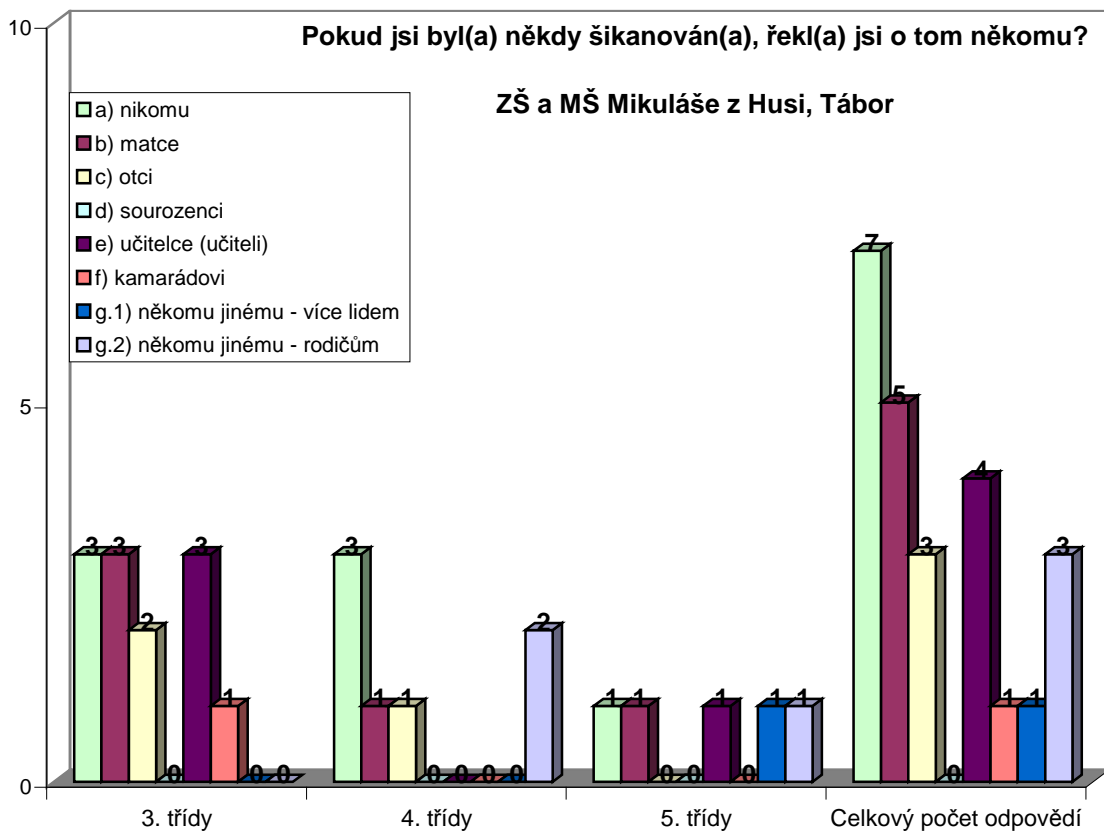
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	3	3	2	0	3	1	0
4. třídy	3	1	1	0	0	0	2
5. třídy	1	1	0	0	1	0	2
Celkový počet odpovědí	7	5	3	0	4	1	4
ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	2	3	1	1	0	2	2
4. třídy	1	2	0	0	2	2	2
5. třída	0	2	0	0	0	1	0
Celkový počet odpovědí	3	7	1	1	2	5	4
ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	1	0	0	0	0	0
4. třída	3	0	0	1	0	0	1
5. třída	0	0	0	0	0	0	1
Celkový počet odpovědí	3	1	0	1	0	0	2
ZŠ Orbis Pictus, Tábor	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	1	0	0	0	0	1
4. třída	1	0	0	1	0	0	4
5. třída	3	0	0	2	0	0	0
Celkový počet odpovědí	4	1	0	3	0	0	5

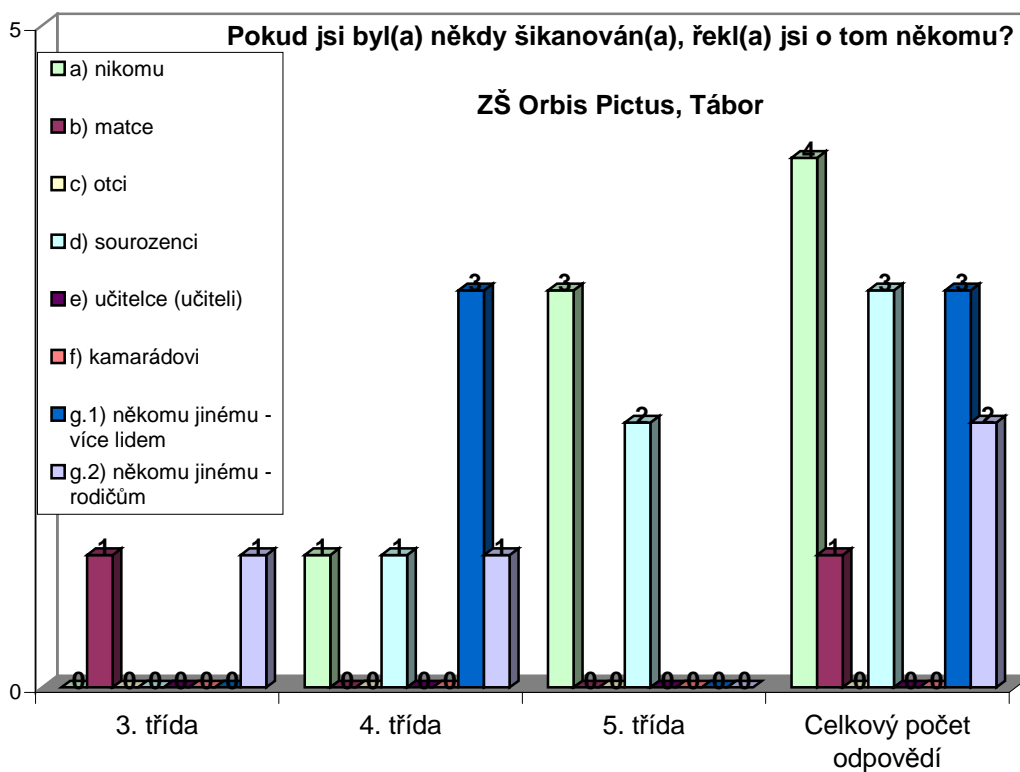
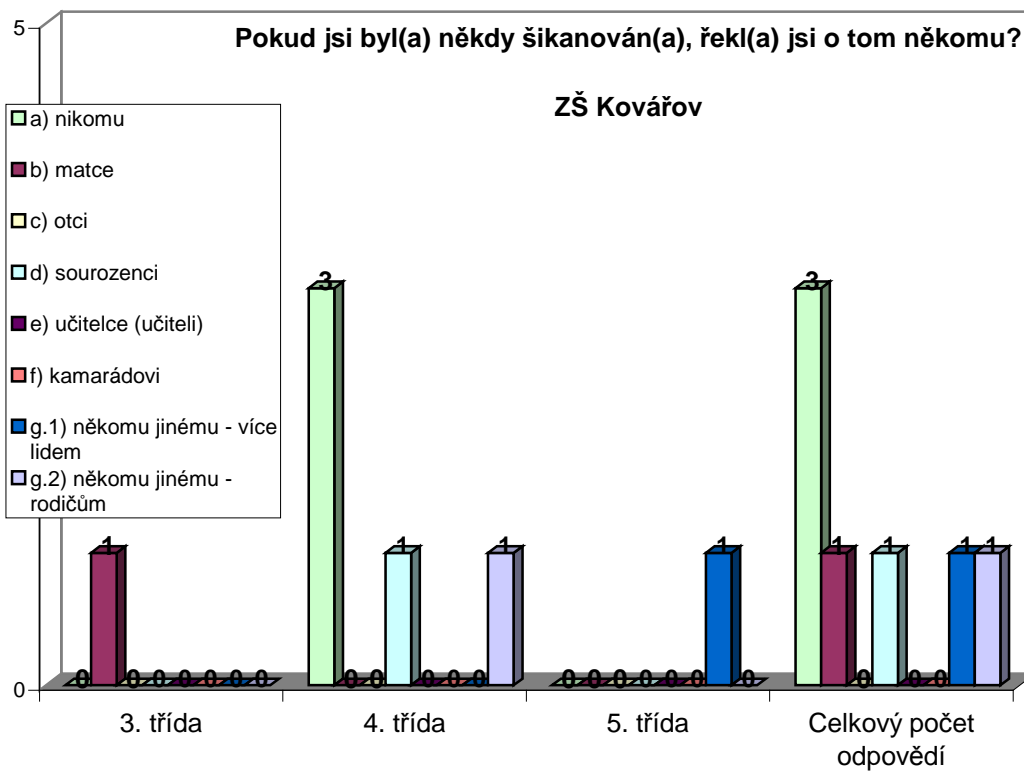
V ZŠ Mikuláše z Husi v Táboře, šikanu, se kterou se osobně někteří setkali nenahlásili „a) nikomu“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 6,3% respondentů. Děti pak nejčastěji řekly o šikanování „b) matce“, tuto možnost odpovědělo 4,5% žáků. Dále v 3,6% následuje odpověď „e) učitelce (učiteli)“ a na stejné úrovni je odpověď „g) někomu jinému“, rovněž s 3,6% - žáci buď označovali několik osob najednou nebo psali, že problém oznámili oběma rodičům. Další osobou, které žáci o šikaně řekli je „c) otec“, kterého žáci uváděli v 2,7%. Možnost „f) kamarádovi“ na této škole zvolilo pouze 0,9% žáků.

V ZŠ Švehlova žáci, kteří byli již někdy šikanováni nahlásili tuto skutečnost nejčastěji „b) matce“. Ze všech tázaných respondentů na škole zvolilo tuto možnost 8,9% žáků. Možnost „f) kamarádovi“ na této škole zvolilo více žáků, než na škole předchozí, 6,4% ze všech dotazovaných žáků. Dále v 5,4% následuje odpověď „g) něco jiného“ - žáci buď označovali několik osob najednou nebo psali, že situaci oznámili oběma rodičům, v jednom případě dítě řeklo o šikaně babičce. Někteří žáci, kteří se se šikanou osobně setkali nenahlásili tento problém „a) nikomu“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 3,8%. Odpověď „e) učitelce (učiteli)“ napsalo 2,6% ze všech dotazovaných. Dále v 1,2% následuje odpověď „c) otcí“ a na stejné úrovni je odpověď „d) sourozenci“ též s 1,2%.

V základní škole Kovářov šikanu, se kterou se osobně někteří setkali nenahlásili „a) nikomu“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 5,6%. Poté následuje v 3,7% odpověď „g) někomu jinému“, kde žáci buď označovali několik osob najednou nebo psali, že problém sdělili doma oběma rodičům. Dále v 1,9% následuje odpověď „e) učitelce (učiteli)“ a na stejné úrovni je odpověď „b) matce“, také s 1,9%.

V Církevní ZŠ Orbis Pictus je situace v odpovědi „a) nikomu“ obdobná jako v ZŠ Kovářov a v ZŠ Mikuláše z Husi, také se zde najdou žáci, kteří šikanu nenahlásí žádné osobě. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto odpověď 10,2% dětí. Další děti pak nejčastěji řekly o šikanování „g) někomu jinému“, tuto možnost odpovědělo 12,8% žáků, nejčastěji psali, že problém oznámili oběma rodičům, některé děti označovaly několik osob najednou. Dále pak „d) sourozenci“ řeklo o šikanování 7,6% žáků a „b) matce“ děti řekly o šikanování v 2,6%.

V otázce č. 4 – „Byl jsi někdy šikanován?“, žáci, kteří zvolili první tři možnosti, tzn. „a) jen jednou“, „b) občas“, „c) velmi často“, měli dále odpovědět na podotázku č. 4.1, která se k ot. č. 4 vztahovala.

V ZŠ Mikuláše z Husi první tři možnosti uvedlo 24 žáků (21,6% dotazovaných). V ZŠ Švehlova první tři možnosti uvedlo 23 žáků (29,5% dotazovaných). V ZŠ Kovářov odpověď první tři možnosti uvedlo 7 žáků (12,5% dotazovaných). V Církevní ZŠ Orbis Pictus první tři možnosti uvedlo 13 žáků (33,3% dotazovaných).

Podotázka č. 4. 3: Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš, co se ti stalo.

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

	bez odpovědi	bití	nadávky, urážky	výhrušky	vydírání	ničení věcí	uhození	ublížení
3. třídy	1	3	4	1	3	0	0	0
4. třídy	1	0	4	0	0	1	1	0
5. třídy	0	0	0	1	0	1	0	3
Celkem	2	3	8	2	3	2	1	3

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

	bez odpovědi	bití	nadávky	výhrušky	ničení věcí	uhození	ohrožování	tělesné obtěžování
3. třídy	3	2	2	3	0	0	1	0
4. třídy	0	4	0	0	3	2	0	0
5. třídy	0	0	1	1	0	0	0	1
Celkem	3	6	3	4	3	2	1	1

ZŠ Kovářov

	bez odpovědi	bití	uhození	tělesné obtěžování	vymáhání peněz
3. třídy	0	1	0	0	0
4. třídy	1	0	1	2	1
5. třídy	0	0	1	0	0
Celkem	1	1	2	2	1

ZŠ Orbis Pictus

	bez odpovědi	bití	nadávky	uhození	tělesné obtěžování	vymáhání peněz	focení	nevhodné narážky k oděvu či účesu
3. třídy	0	1	0	1	0	0	0	0
4. třídy	0	1	3	1	0	0	1	0
5. třídy	1	1	0	0	1	1	0	1
Celkem	1	3	3	2	1	1	1	1

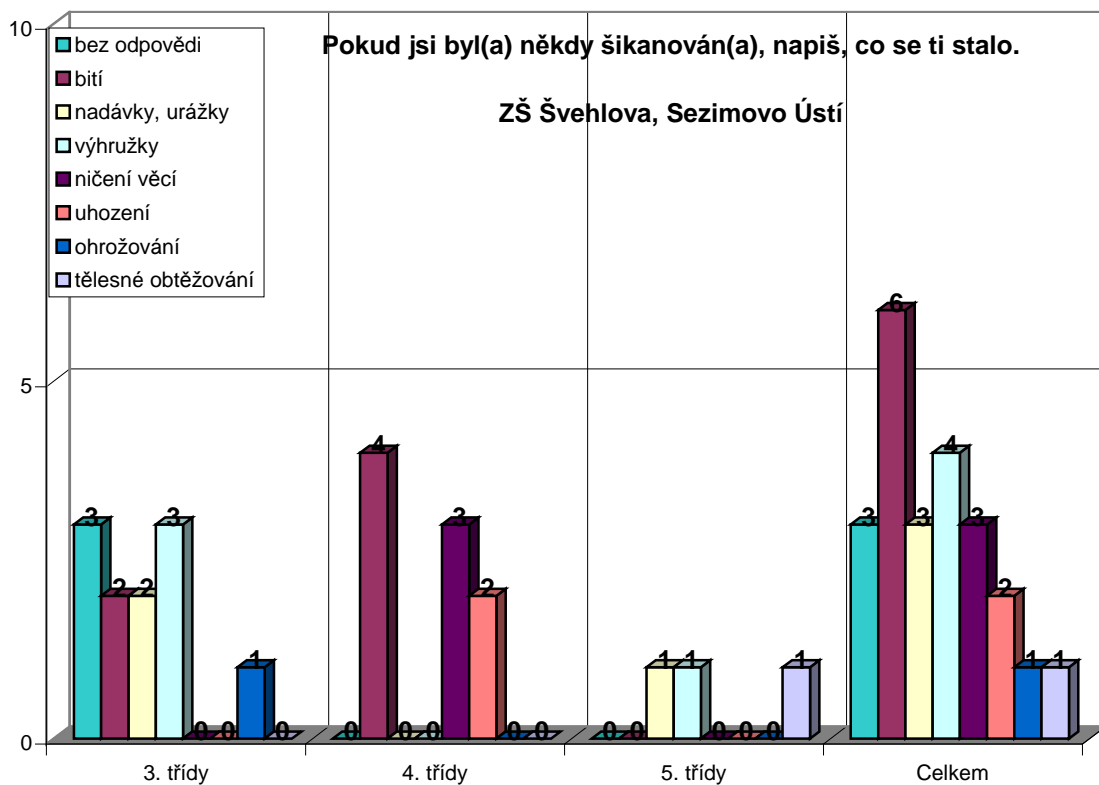
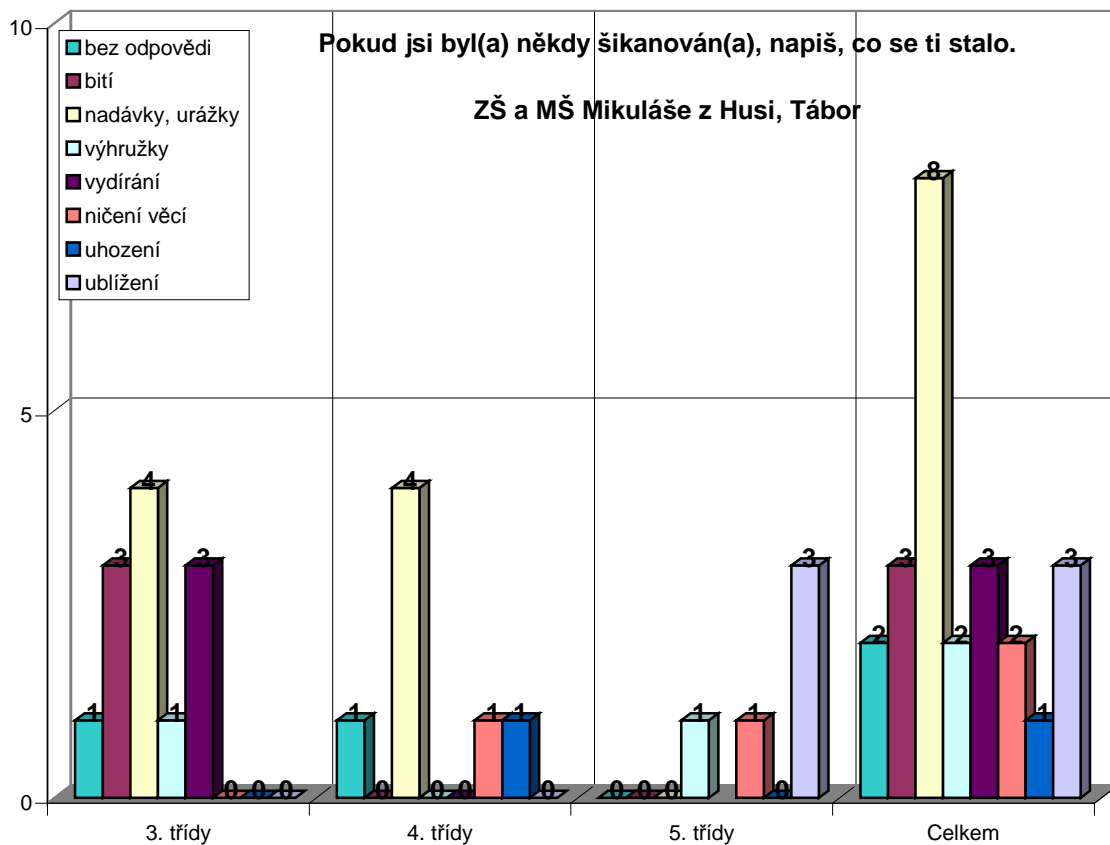
Tato podotázka se týkala zjištění forem šikany, které se na školách mezi žáky mohou vyskytovat. Žáci, kteří v ot. č. 4 odpověděli, že byli šikanováni, měli v této podotázce sami napsat, co se jim přihodilo. Šikanující zkušenosti jednotlivých žáků pak při vyhodnocování byly přiřazeny do několika kategorií.

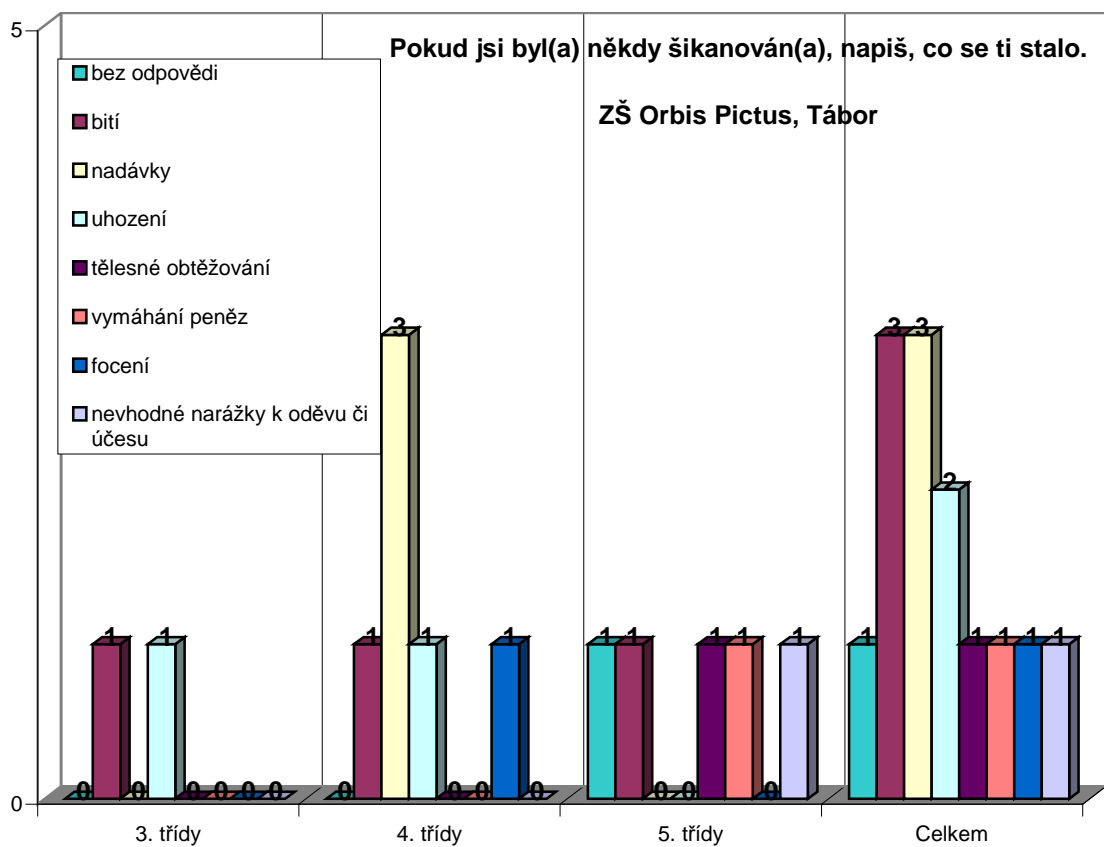
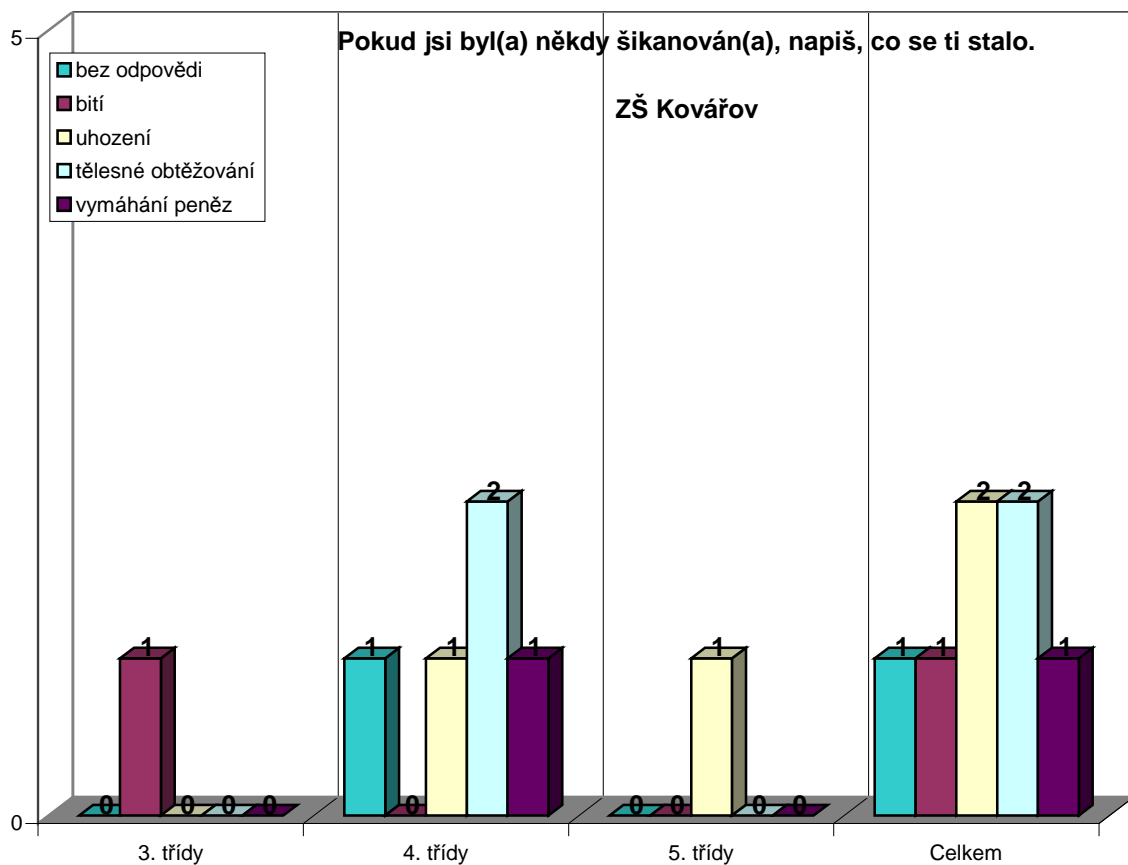
ZŠ Mikuláše z Husí, Tábor převažovalo sprosté nadávání nebo urážení nějakého žáka. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto šikanující zkušenost 7,2% respondentů. Na této škole dále jsou děti, které uváděly, že byly bity - 2,7%, některým dětem bylo způsobeno psychické či fyzické ublížení - 2,7% a některé děti se setkaly s vydíráním - 2,7%. Vyhrožováno bylo 1,8% žáků a navíc 0,9% žáků si stěžovalo na to, že je někdo hrubě uhodil. Posledních 1,8% žáků, kteří se setkali osobně se šikanujícím chováním, nechtělo udat, s čím se setkali.

Ze všech respondentů, kteří odpovídali v ZŠ v Sezimově Ústí se jich nejvíce setkalo s tělesným napadáním a bitím. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto újmu 7,7% žáků. Dále 5,1% žáků vypovědělo, že jim bylo určitým způsobem vyhrožováno. Nadávkami, s hrubým oslovováním a různými urážkami se cítilo být poškozeno 3,8% žáků. Stejně tak 3,8% žáků si stěžovalo, že jim byly zničeny jejich osobní věci. 2,6% žáků si stěžovalo na to, že je někdo hrubě uhodil. Fyzicky ohrožováno bylo 1,3% dětí a taktéž 1,3% žáků napsalo, že je někdo tělesně obtěžoval či omezoval. 3,8% dětí nenapsalo, co se jim stalo.

V ZŠ Kovářov si stěžovalo 3,7% žáků na to, že je někdo hrubě uhodil a na stejné úrovni je tělesné obtěžování a jakékoliv podobné omezování, které napsalo též 3,7% ze všech tázaných na škole. V 1,9% případu nebylo napsáno, s čím se žák osobně setkal. Na vymáhání peněz si z celé školy stěžovalo 1,9% a taktéž 1,9% žáků napsalo, že se setkalo s tělesným napadáním a bitím.

Ze všech respondentů, kteří odpovídali v Církevní ZŠ Orbis Pictus se jich nejvíce setkalo s tělesným napadáním a bitím. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto újmu 7,9% žáků. Děti dále nejčastěji jako šikanující zkušenost uváděly sprosté nadávání nebo urážení – 7,9%. Poté si 5,1% žáků stěžovalo na to, že je někdo hrubě uhodil. 2,5% žáků zažilo tělesné obtěžování, 2,5% žáků si stěžovalo na vymáhání peněz, 2,5% žáků se cítilo být poškozeno, když jim někdo nevhodně hodnotil jejich oděv nebo účes, 2,5% žáků zažilo újmu prostřednictvím fotek, které spolužáci vystavili na nástěnku a posledních 2,5% žáků nechtělo odpovídat, s jakou šikanující zkušeností se setkali.

Otázka č. 5: Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

a) ano

b) ne

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor				
	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	14	31	31,10%	68,9%
4. třídy	6	34	15,00%	85,00%
5. třídy	15	11	57,70%	42,30%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	35	76		
Počet odpovědí žáků školy v %	31,50%	68,50%		

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí				
	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třídy	12	21	36,45%	63,55%
4. třídy	15	15	50,00%	50,00%
5. třída	1	14	6,70%	93,30%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	28	50		
Počet odpovědí žáků školy v %	35,90%	64,1%		

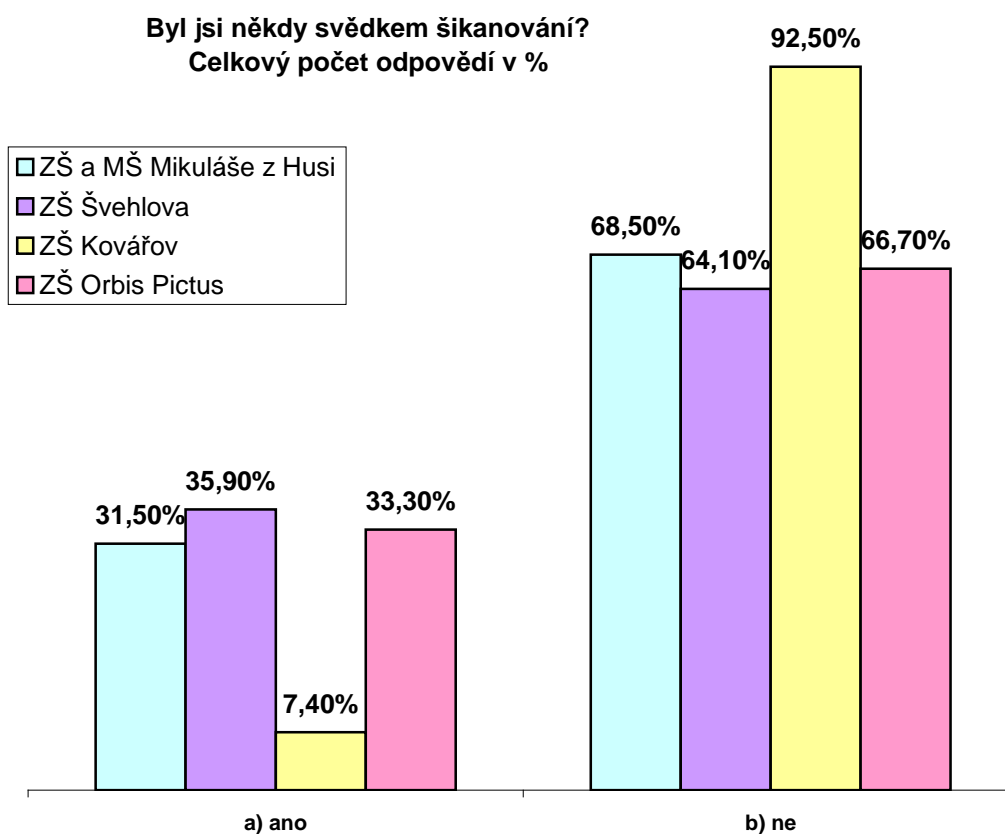
ZŠ Kovářov				
	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	0	23	0,00%	100,00%
4. třída	1	16	1,85%	98,15%
5. třída	3	11	21,40%	78,60%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	4	50		
Počet odpovědí žáků školy v %	7,40%	92,5%		

ZŠ Orbis Pictus, Tábor				
	a) ano	b) ne	a) ano	b) ne
3. třída	4	10	28,55%	71,45%
4. třída	5	6	45,45%	54,55%
5. třída	4	10	28,55%	71,45%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	13	26		
Počet odpovědí žáků školy v %	33,30%	66,7%		

Ze všech zúčastněných žáků (282) odpověď „a) ano“ zvolilo 80 žáků, což je 28,4% žáků.

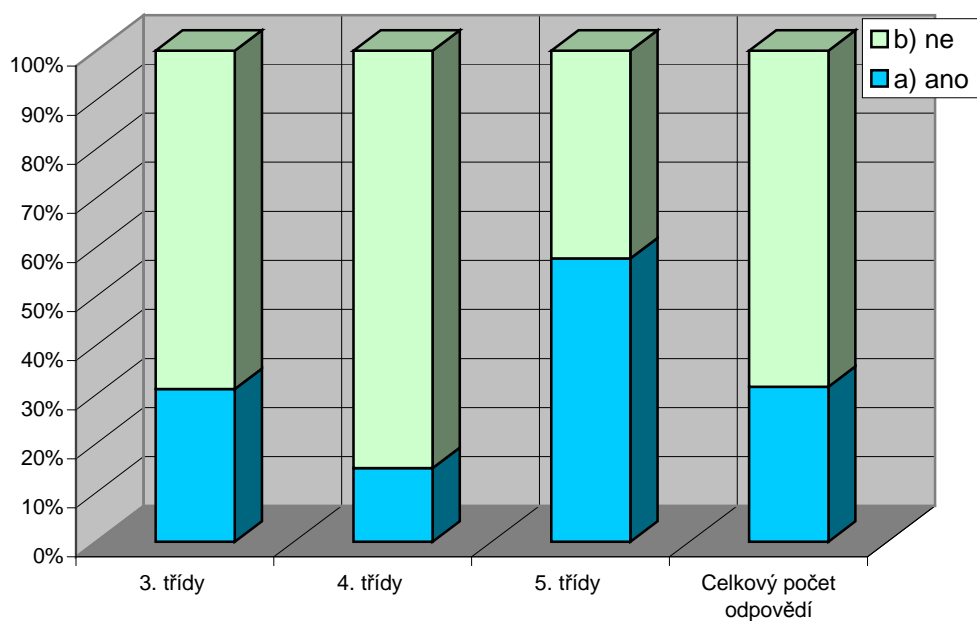
V ZŠ Mikuláše z Husi žáci označili odpověď „a) ano“ v 31,5%. Žáci ZŠ Švehlova v 35,9% odpověděli „a) ano“. V ZŠ Kovářov uvedli odpověď „a) ano“ v 7,4%, a žáci v Církevní ZŠ Orbis Pictus odpovídali na odpověď „a) ano“ ve 33,3 %.

Výsledky výzkumu kolik žáků bylo někdy svědkem šikany jsou na malých školách poměrně rozdílné (venkovská škola v Kovářově jen 7,4% a malá městská škola Orbis Pictus v Táboře 33,3%), hodnoty se liší o 25,9%. Oproti tomu výsledky výzkumu na obou velkých městských školách jsou poměrně srovnatelné. V ZŠ Švehlova byl zpozorován nepatrně vyšší výskyt svědků šikany (o 4,4%), než v ZŠ Mikuláše z Husi.

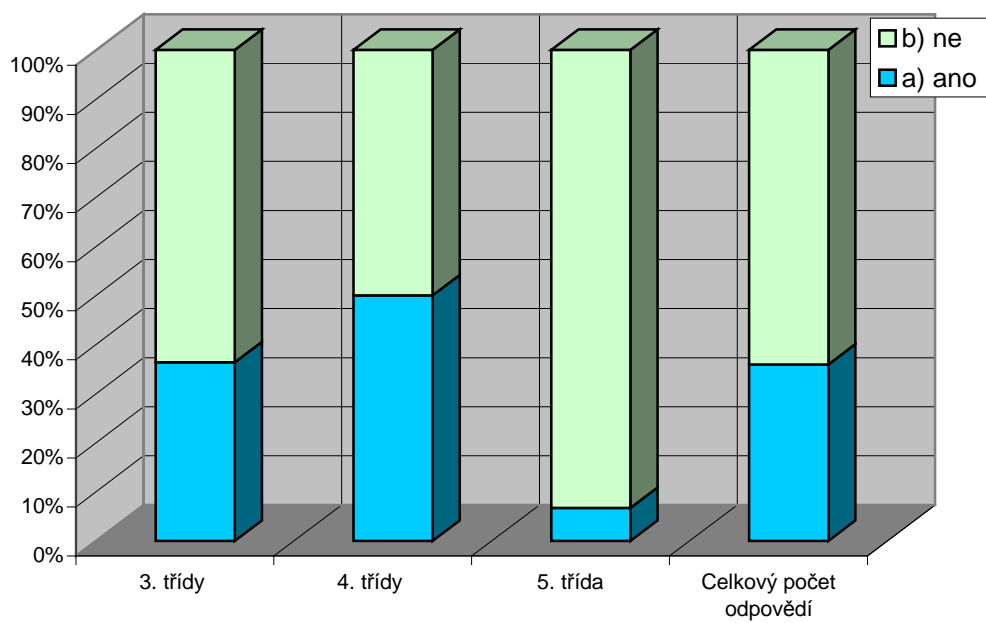
Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

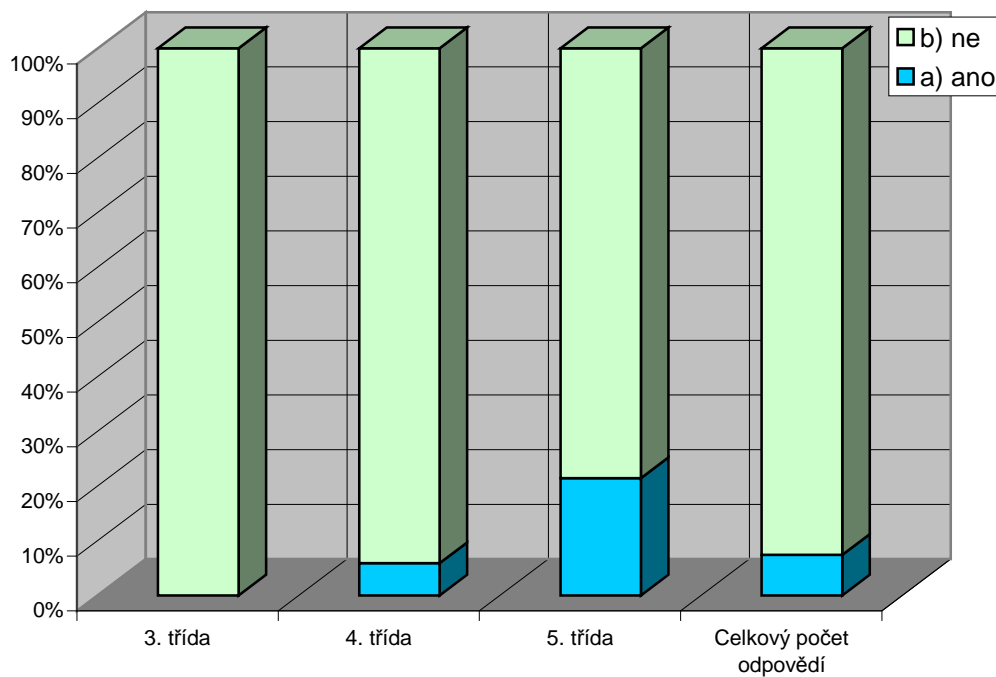
Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

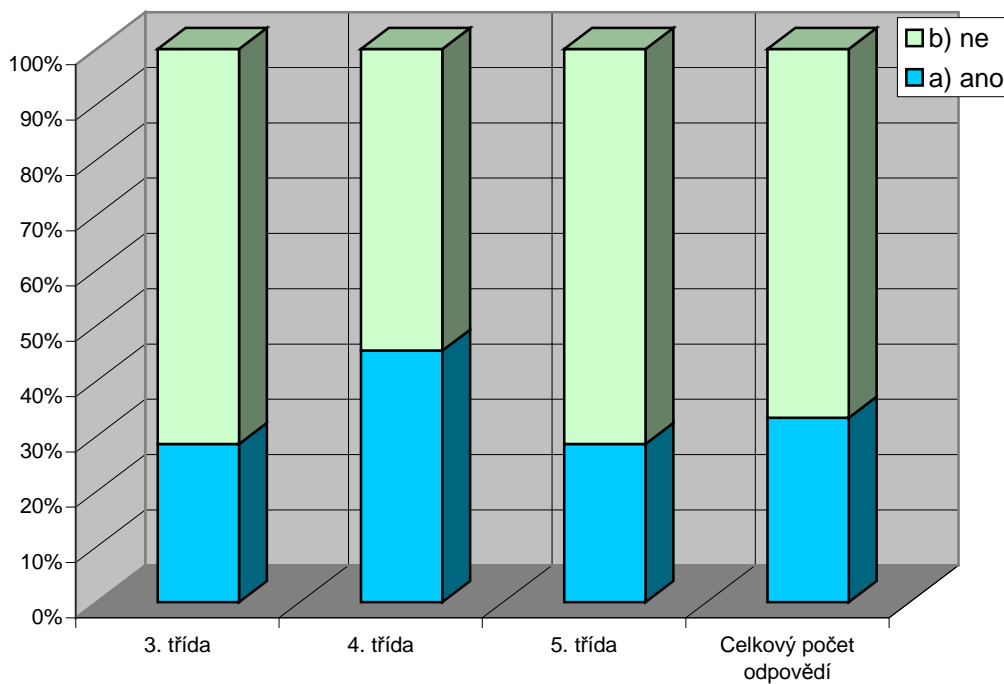
Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

ZŠ Kovářov

Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 6: Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

a) ano, vždycky musíme pomáhat slabším

c) ne, měl bych strach

b) ano, ale jenom, kdyby to byl můj kamarád

d) ne, nezajímalo by mě to

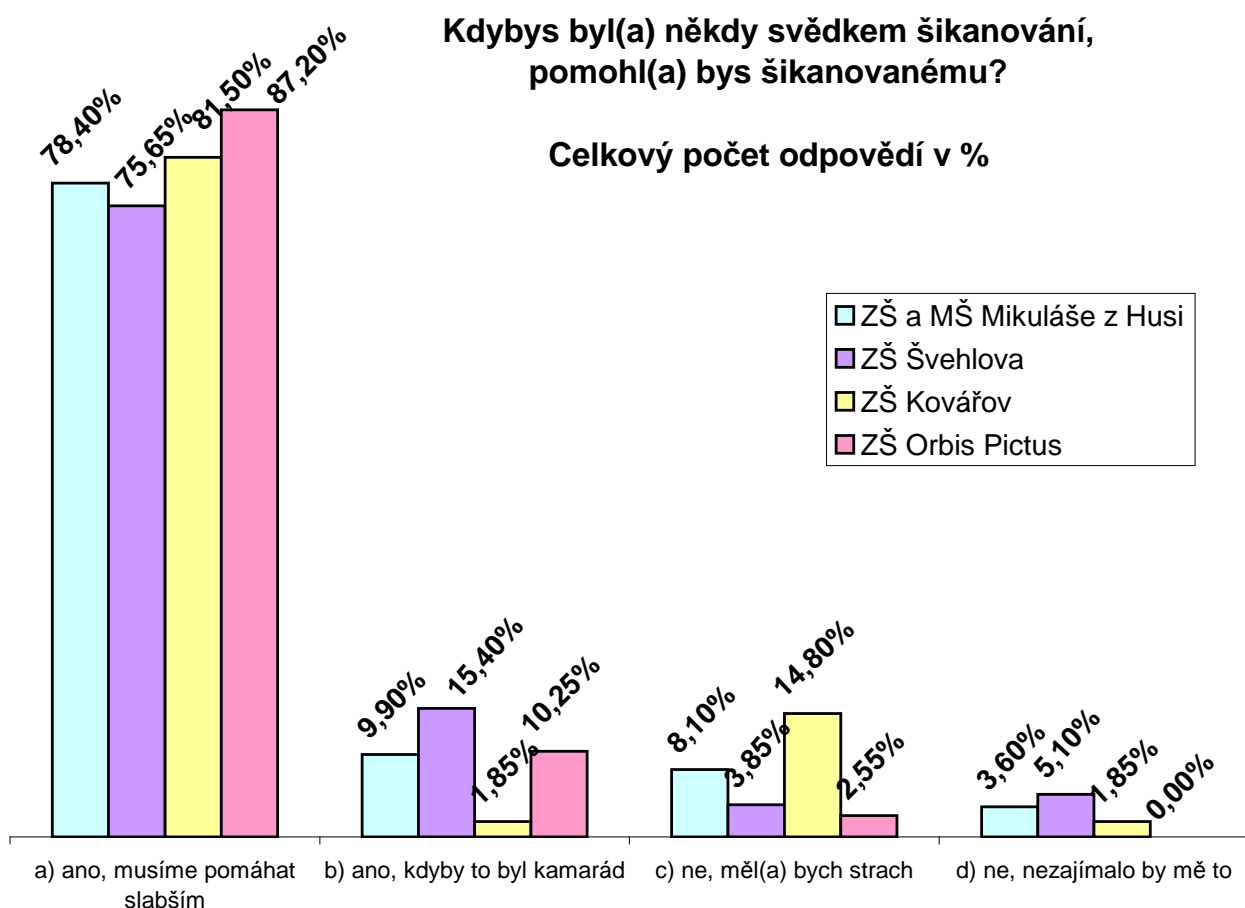
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třídy	34	2	8	1	75,550%	4,45%	17,80%	2,20%
4. třídy	30	8	1	1	75,00%	20,00%	2,50%	2,50%
5. třídy	23	1	0	2	88,45%	3,85%	0,00%	7,70%
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	87	11	9	4				
Počet odpovědí žáků školy v %	78,40%	9,90%	8,10%	3,60%				

ZŠ Švehlova	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třídy	26	2	2	3	78,80%	6,05%	6,05%	9,10%
4. třídy	19	10	0	1	63,30%	33,35%	0,00%	3,35%
5. třída	14	0	1	0	93,35%	0,00%	6,65%	0,00%
Celkový počet odpovědí	59	12	3	4				
Počet odpovědí žáků školy v %	75,65%	15,40%	3,85%	5,10%				

ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třída	17	0	5	1	73,90%	0,00%	21,75%	4,35%
4. třída	13	1	3	0	76,45%	5,90%	17,65%	0,00%
5. třída	14	0	0	0	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Celkový počet odpovědí	44	1	8	1				
Počet odpovědí žáků školy v %	81,50%	1,85%	14,80%	1,85%				

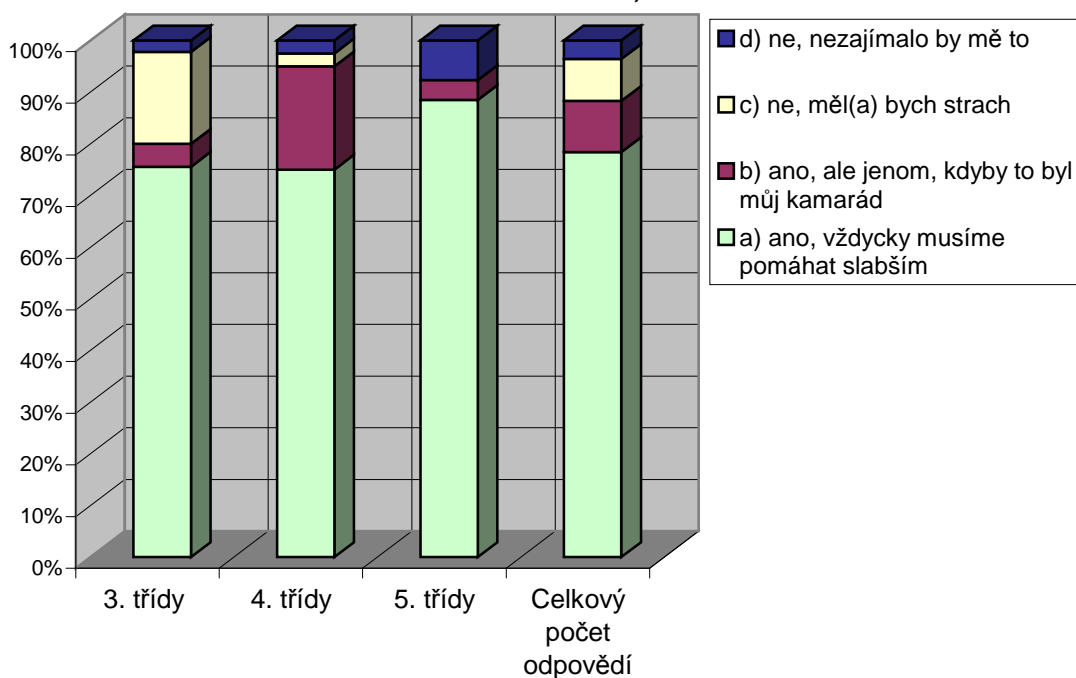
ZŠ Orbis Pictus	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
3. třída	13	1	0	0	92,85%	7,15%	0,00%	0,00%
4. třída	9	1	1	0	81,80%	9,10%	9,10%	0,00%
5. třída	12	2	0	0	85,70%	14,30%	0,00%	0,00%
Celkový počet odpovědí	34	4	1	0	34			
Počet odpovědí žáků školy v %	87,20%	10,25%	2,55%	0,00%	87,20%			

Tato otázka se týkala ochoty pomoci dítěti, které je šikanované. Ze všech zúčastněných 282 respondentů 1. stupně jich 224 (79,4%) odpovědělo, že by pomohlo oběti šikanování, kdyby náhodou někdy byli svědky šikany. Toto procentuelní vyjádření je dosti vysoké, a tak se zdá, že by více než tři čtvrtiny dětí pomohlo šikanovanému jedinci. Avšak v reálu to nemusí být zcela pravda, některé děti volily odpověď „a“ z toho důvodu, že je čestné pomáhat slabším. Dále ze všech dotazovaných 28 žáků (9,9%) čestně přiznalo, že by pomohlo šikanovanému dítěti pouze v případě, kdyby tím šikanovaným byl jejich kamarád. Na všech školách se našlo i 21 žáků (7,4%), kteří přiznali, že by měli strach pomoci oběti šikanování. Ze všech dotazovaných dětí pak nejméně z nich napsalo, že by oběti nepomohly, protože by je to nezajímalo, takových žáků bylo 9 (3,2%).

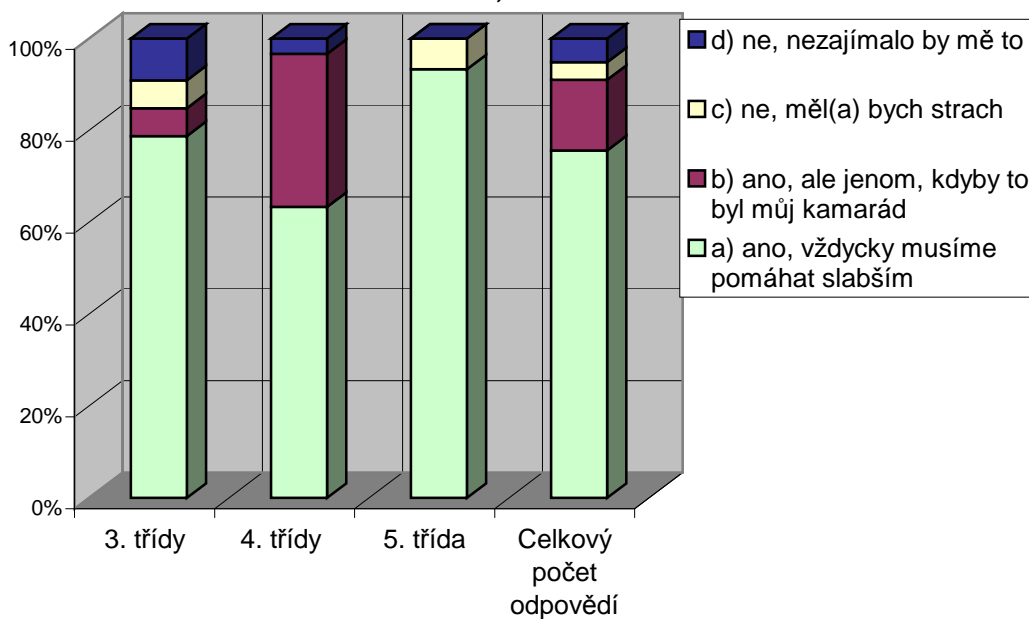
Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

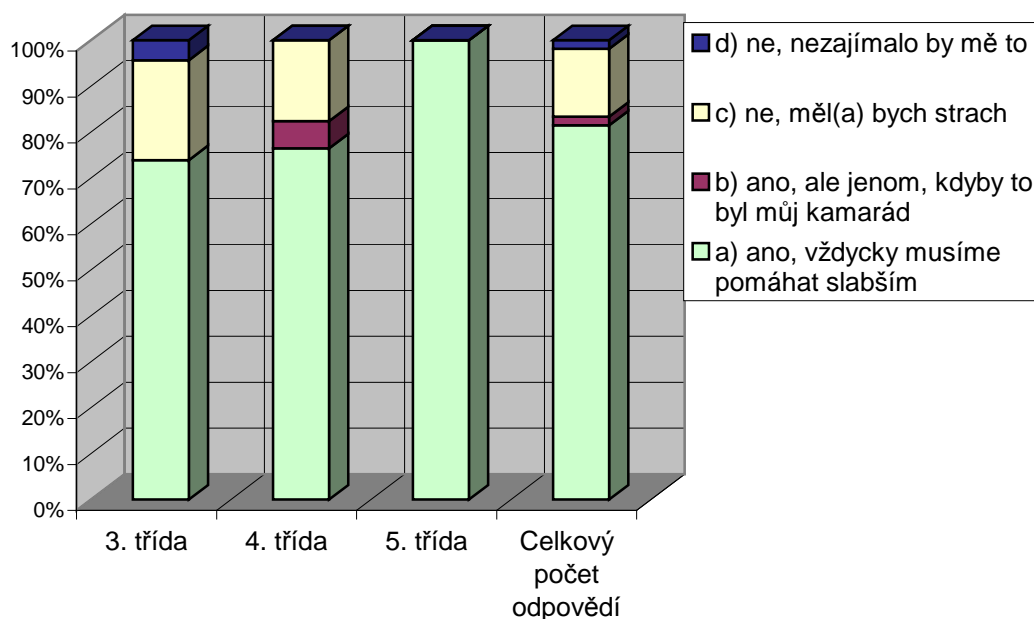
Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

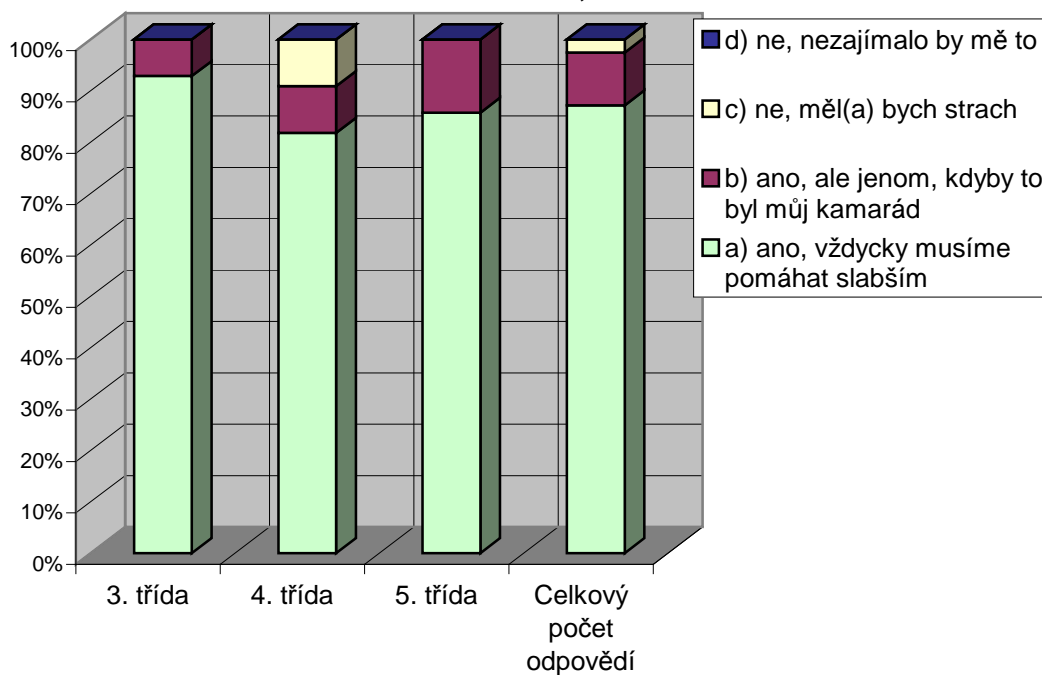
Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

ZŠ Kovářov

Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 7: Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

- a) nikomu
 b) matce
 c) otcí
 d) sourozenci
 e) učitelce (učiteli)
 f) kamarádovi
 g) někomu jinému
 Komu?

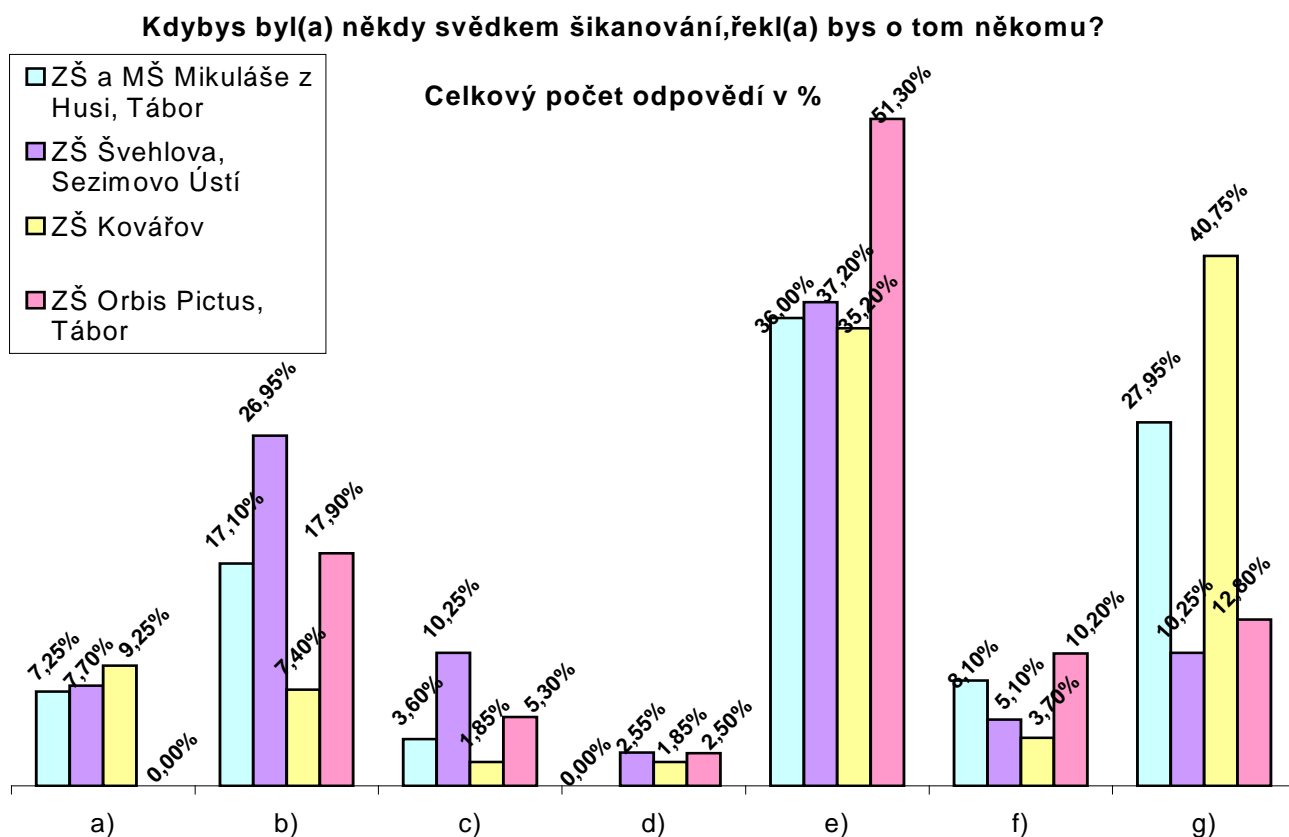
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husí							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	6	6	0	0	13	4	16
4. třídy	0	9	2	0	19	3	7
5. třídy	2	4	2	0	8	2	8
Celkový počet odpovědí všech žáků	8	19	4	0	40	9	31
Počet odpovědí v %	7,25%	17,10%	3,60%	0,00%	36,00%	8,10%	27,95%

ZŠ Švehlova							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	2	9	4	1	13	2	2
4. třídy	4	8	3	1	13	0	1
5. třída	0	4	1	0	3	2	5
Celkový počet odpovědí všech žáků	6	21	8	2	29	4	8
Počet odpovědí v %	7,70%	26,95%	10,25%	2,55%	37,20%	5,10%	10,25%

ZŠ Kovářov							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	3	1	0	6	0	13
4. třída	2	1	0	1	4	0	1
5. třída	3	0	0	0	9	2	1
Celkový počet odpovědí všech žáků	5	4	1	1	19	2	15
Počet odpovědí v %	9,25%	7,40%	1,85%	1,85%	35,20%	3,70%	40,75%

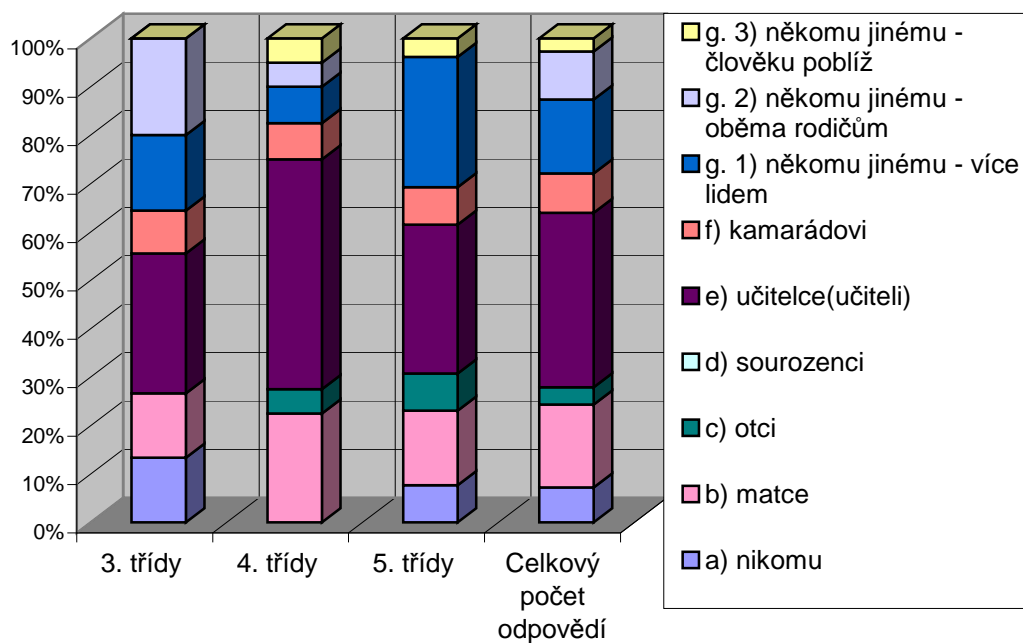
ZŠ Orbis Pictus							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	1	2	0	8	0	3
4. třída	0	2	0	1	6	1	1
5. třída	0	4	0	0	6	3	1
Celkový počet odpovědí všech žáků	0	7	2	1	20	4	5
Počet odpovědí v %	0,00%	17,90%	5,30%	2,50%	51,30%	10,20%	12,80%

Otázka zkoumala, zda by děti ohlásily šikanu, kdyby byly jejími svědky a pokud ano, tak komu. Ze získaných dat v této otázce vyplývá, že ze všech zúčastněných respondentů (282) by nejvíce z nich oznámilo situaci učitelce nebo učiteli, takto odpovědělo 108 žáků (38,3%). Na druhém místě je odpověď „g) někomu jinému“, volilo ji 66 žáků (23,4%), v této odpovědi žáci buď označovali několik osob najednou (15,6%), dále psali, že by to řekli oběma rodičům (5,6%), někteří by šikanu oznámili na policii (1,1%) a jiní by situaci oznámili člověku, který je poblíž (1,1%). Dalším člověkem, kterému by se dítě svěřilo je matka, takto odpovědělo 51 (18,1%) ze všech dotazovaných. Některé děti, které by byly svědky šikany by se svěřily kamarádovi – 19 žáků (6,7%), na stejné rovní je též odpověď „a) nikomu“ – 19 žáků (6,7%). Dalších 15 dětí (5,3%) by řeklo o svědectví šikany otcí a nejméně dětí – 4 (1,4%) by se svěřilo sourozenci.

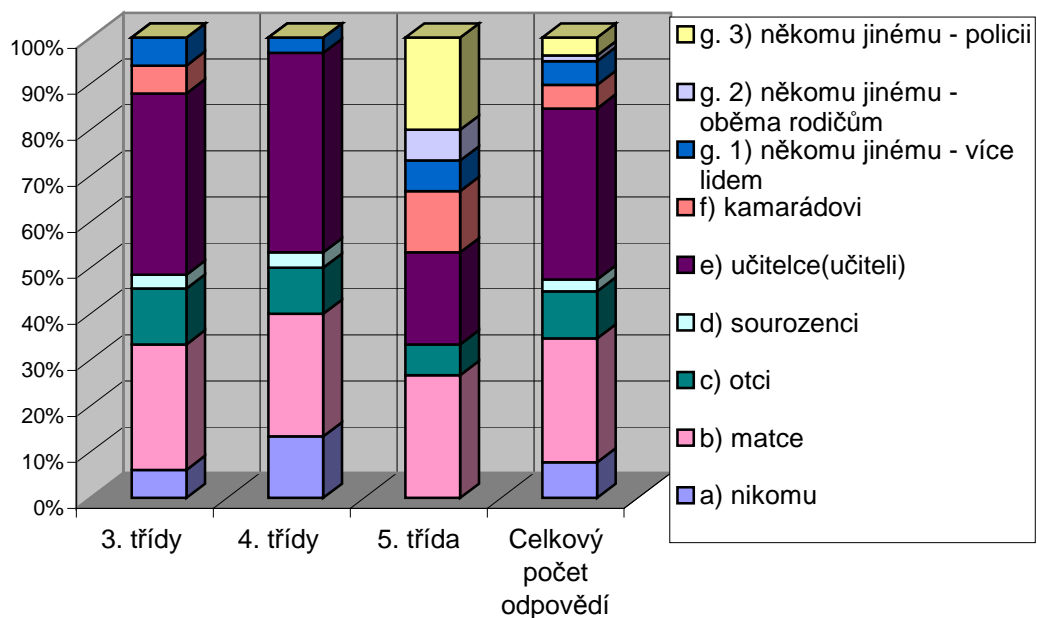
Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

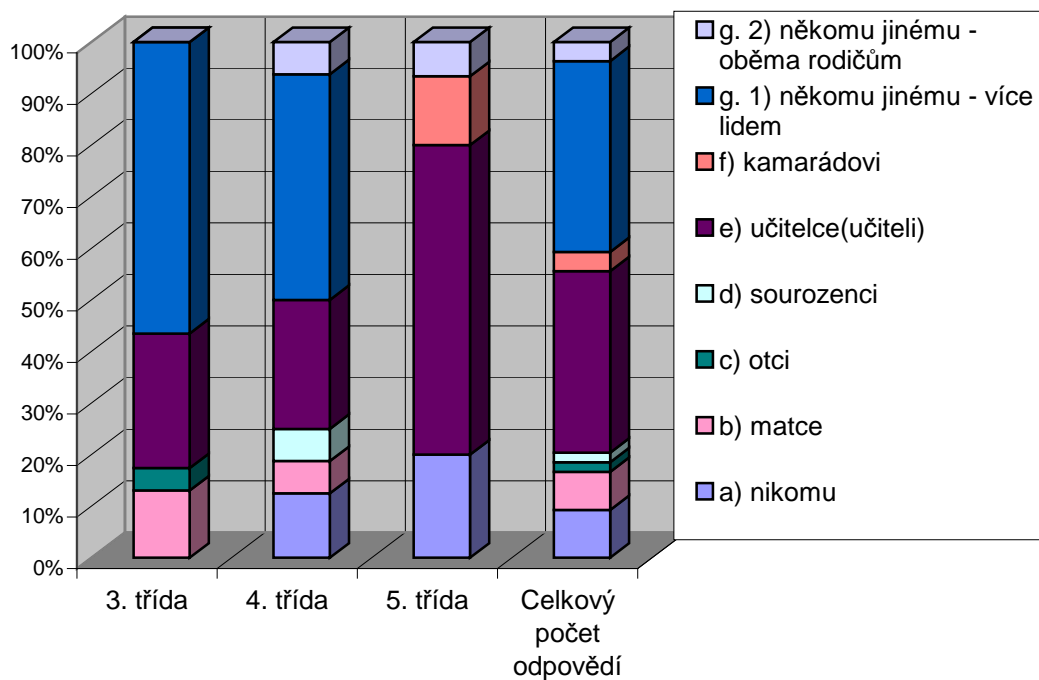
Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

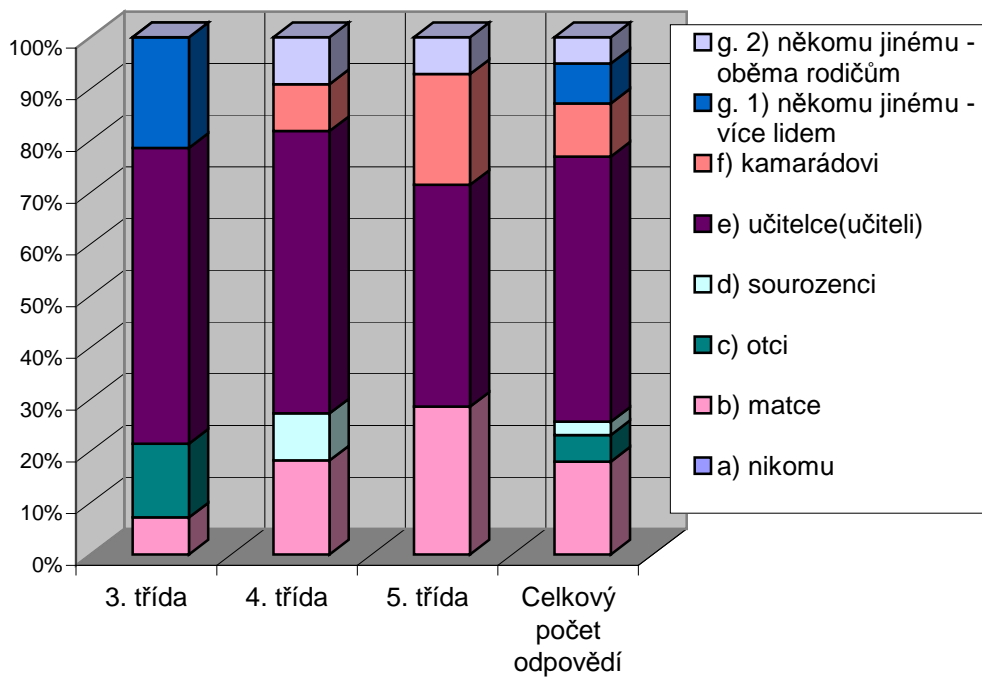
Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

ZŠ Kovářov

Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 8: Kde se šikana asi nejvíce vyskytuje?

a) cestou do školy

b) ve škole na chodbě

c) ve škole na záchodě

d) ve třídě

e) ve školní družině

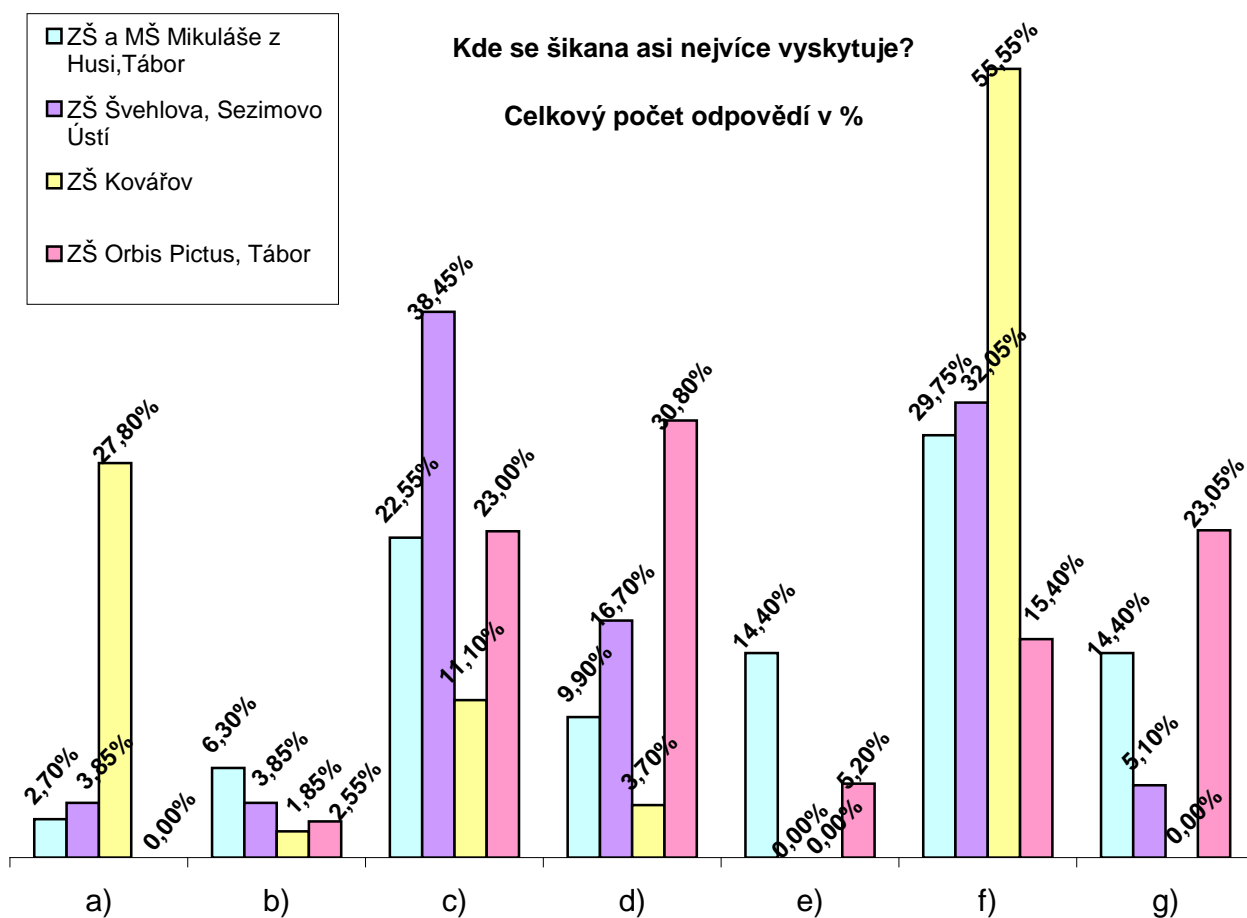
f) cestou ze školy

g) někde jinde

Kde?

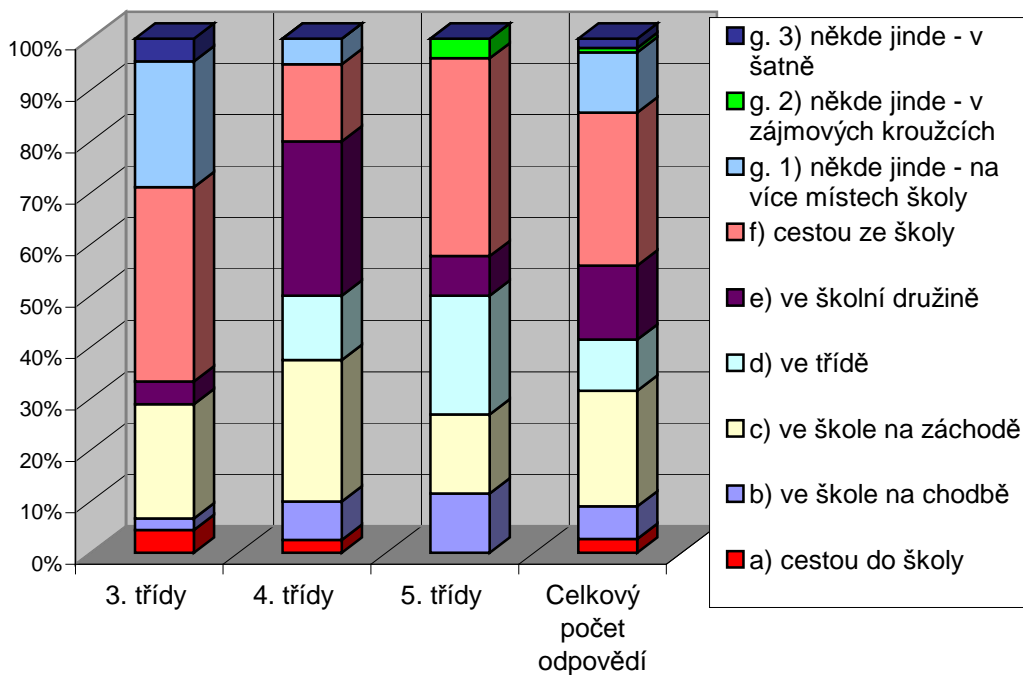
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	2	1	10	0	2	17	13
4. třídy	1	3	11	5	12	6	2
5. třídy	0	3	4	6	2	10	1
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	3	7	25	11	16	33	16
Počet odpovědí v %	2,70%	6,30%	22,55%	9,90%	14,40%	29,75%	14,40%
ZŠ Švehlova							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třídy	3	1	10	2	0	13	4
4. třídy	0	1	11	11	0	7	0
5. třída	0	1	9	0	0	5	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	3	3	30	13	0	25	4
Počet odpovědí v %	3,85%	3,85%	38,45%	16,70%	0,00%	32,05%	5,10%
ZŠ Kovářov							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	7	0	3	0	0	13	0
4. třída	4	1	1	2	0	9	0
5. třída	4	0	2	0	0	8	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	15	1	6	2	0	30	0
Počet odpovědí v %	27,80%	1,85%	11,10%	3,70%	0,00%	55,55%	0,00%
ZŠ Orbis Pictus							
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)
3. třída	0	0	4	3	2	2	3
4. třída	0	0	2	7	0	2	0
5. třída	0	1	3	2	0	2	6
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	0	1	9	12	2	6	9
Počet odpovědí v %	0,00%	2,55%	23,00%	30,80%	5,20%	15,40%	23,05%

Tato otázka se zabývala různými problémovými místy školy i mimo školu, kde se šikana může odehrávat. Ze získaných údajů v této otázce vyplývá, že ze všech zúčastněných respondentů (282) nejvíce z nich napsalo, že se šikana odehrává cestou ze školy, tuto odpověď napsala přesně třetina ze všech dotazovaných – 94 žáků (33,3%). Dalším poměrně frekventovaným a ohroženým místem, kde se šikanování může uskutečňovat jsou školní záchody. Tuto variantu zvolila téměř čtvrtina ze všech respondentů – 70 žáků (24,8%). Na třetím místě jsou podle žáků problémovými prostory školy třídy, kde se šikana může odehrávat podle 38 žáků (13,5%). Na čtvrtém místě je odpověď „g) někde jinde“, kterou napsalo 29 žáků (10,3%) - v této odpovědi žáci psali, že se šikana může odehrávat na více místech školy, popř. zakroužkovali několik míst školy současně (7,1%), dále se může šikana uskutečňovat v zájmových kroužcích (0,4%) a rovněž jsou podle některých žáků ohroženými místy šatny (2,8%). Někteří žáci sdělili, že šikana se též může dít cestou do školy - 21 žáků (7,4%). Podle některých mohou být ohroženými místy i školní družiny – 18 žáků (6,4%) a posledním místem, kde se šikana může uskutečňovat jsou školní chodby – 12 žáků (4,3%).

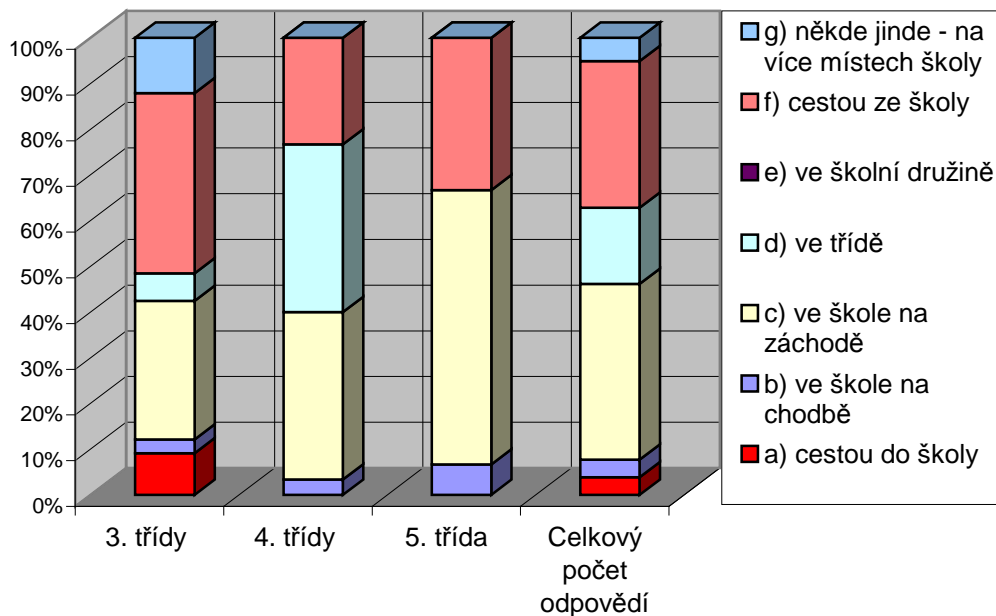
Kde se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

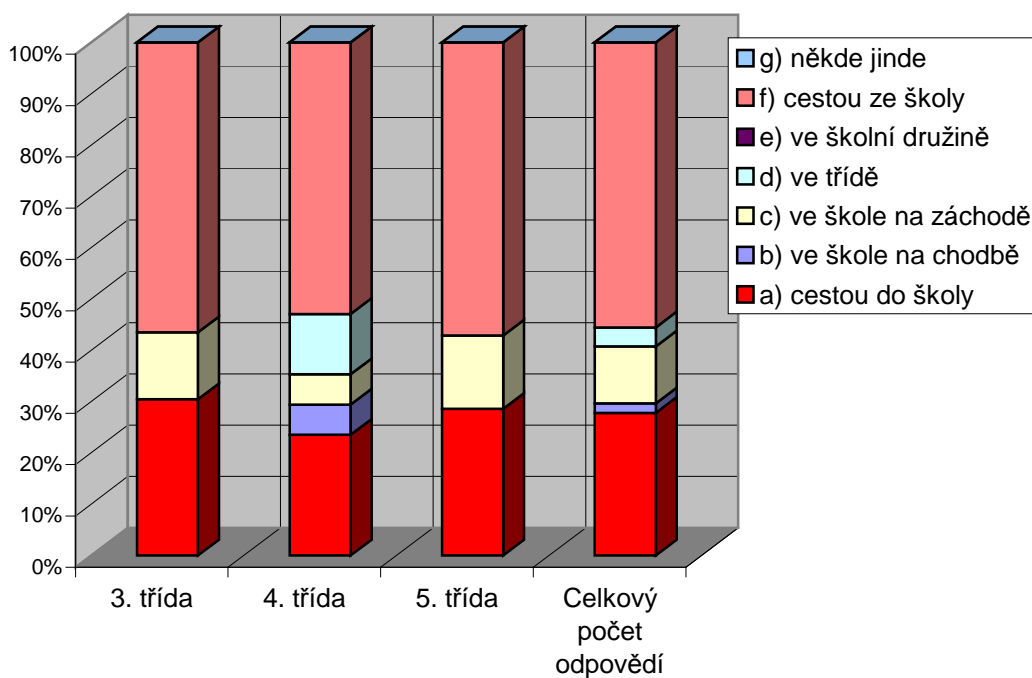
Kde se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

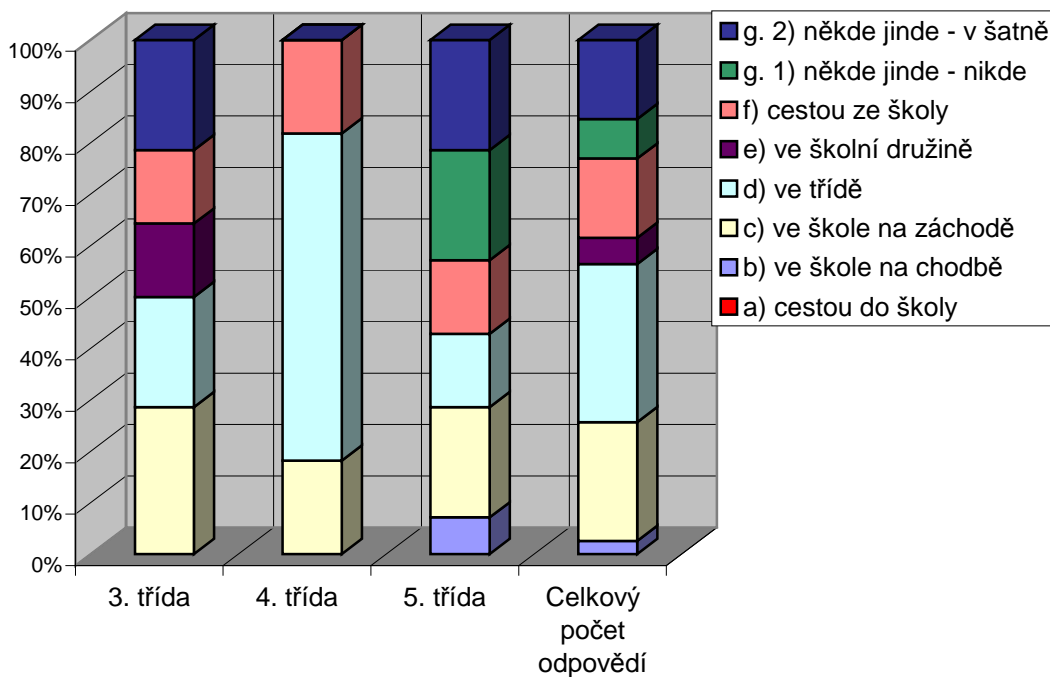
Kde se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ Kovářov

Kde se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 9: V jakou dobu se šikana asi nejvíce vyskytuje?

- a) ráno před začátkem vyučování d) při pauze na oběd
 b) během vyučování e) odpoledne po vyučování
 c) o přestávkách f) někdy jindy
 Kdy?

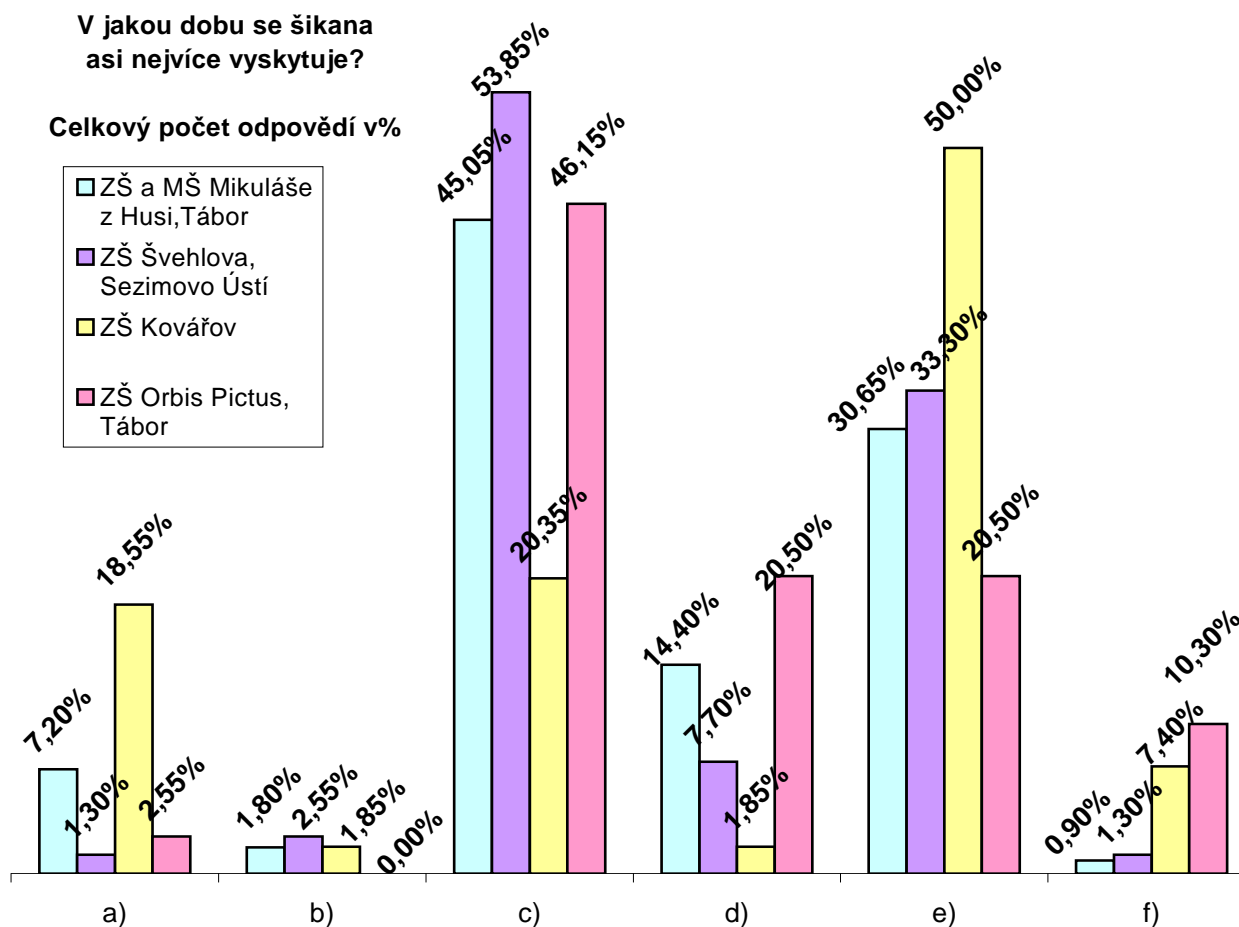
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi						
	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třídy	5	1	17	8	13	1
4. třídy	0	0	22	4	14	0
5. třídy	3	1	11	4	7	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	8	2	50	16	34	1
Počet odpovědí žáků školy v %	7,20%	1,80%	45,05%	14,40%	30,65%	0,90%

ZŠ Švehlova						
	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třídy	1	0	15	6	11	0
4. třídy	0	0	23	0	6	1
5. třída	0	2	4	0	9	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	1	2	42	6	26	1
Počet odpovědí žáků školy v %	1,30%	2,55%	53,85%	7,70%	33,30%	1,30%

ZŠ Kovářov						
	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třída	7	0	2	0	13	1
4. třída	2	0	8	0	4	3
5. třída	1	1	1	1	10	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	10	1	11	1	27	4
Počet odpovědí žáků školy v %	18,55%	1,85%	20,35%	1,85%	50,00%	7,40%

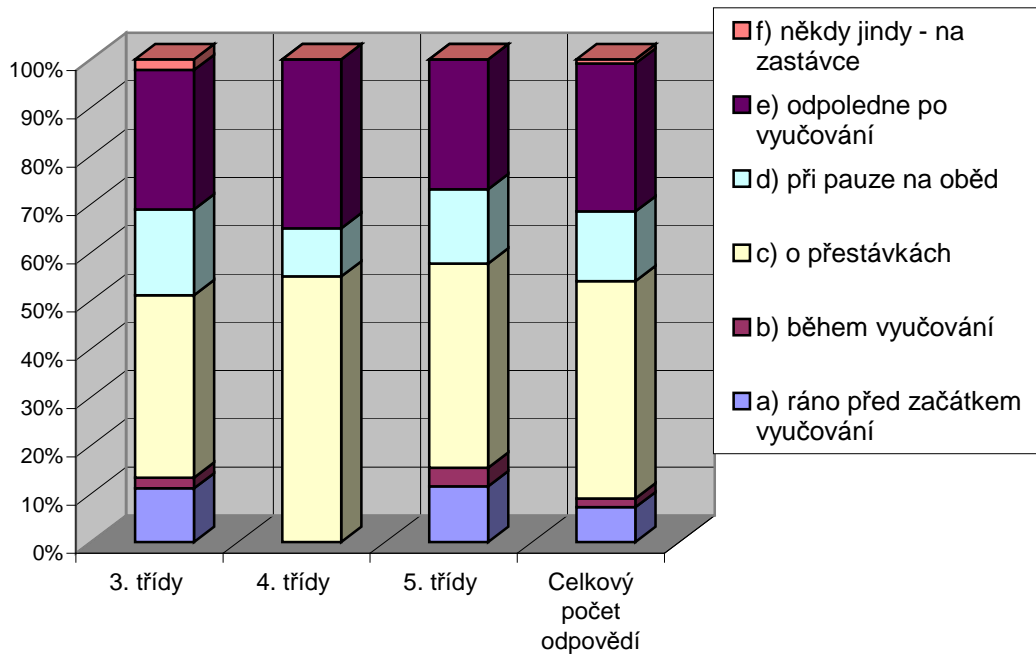
ZŠ Orbis Pictus						
	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třída	1	0	9	3	1	0
4. třída	0	0	3	2	6	0
5. třída	0	0	6	3	1	4
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	1	0	18	8	8	4
Počet odpovědí žáků školy v %	2,55%	0,00%	46,15%	20,50%	20,50%	10,30%

Tato otázka měla zodpovědět, v jakou denní dobu je podle žáků šikana nejfrekventovanější. Získané skutečnosti ukazují, že v průběhu dne jsou podle většiny žáků největším zdrojem problémů přestávky. Ze všech dotazovaných respondentů (282) zvolilo přestávky 121 žáků (42,9%). Dále celkem 95 dětí (33,7%) napsalo že v průběhu dne se šikana nejčastěji může vyskytovat odpoledne po vyučování. Další poměrně ohroženou dobou se mohou stát pauzy na oběd, to si myslí 31 dětí (10,9%). Dalších 20 (7,1%) dětí si myslí, že kritickou dobou pro výskyt šikany je ráno před začátkem vyučování. 10 žáků zvolilo odpověď „f) někdy jindy“ - zde napsalo 10 žáků (3,5%), že šikana se může dít na zastávkách v době čekání na autobus, dále jedna dívka sdělila, že další problémovou dobou jsou přestávky, při kterých se žáci v šatnách převlékají na tělesnou výchovu a ještě napsali 4 žáci z Církevní ZŠ Orbis Pictus, že šikana se nevyskytuje nikdy. Posledních 5 žáků (1,8%) se domnívá, že ohroženou dobou pro výskyt šikany je průběh vyučování.

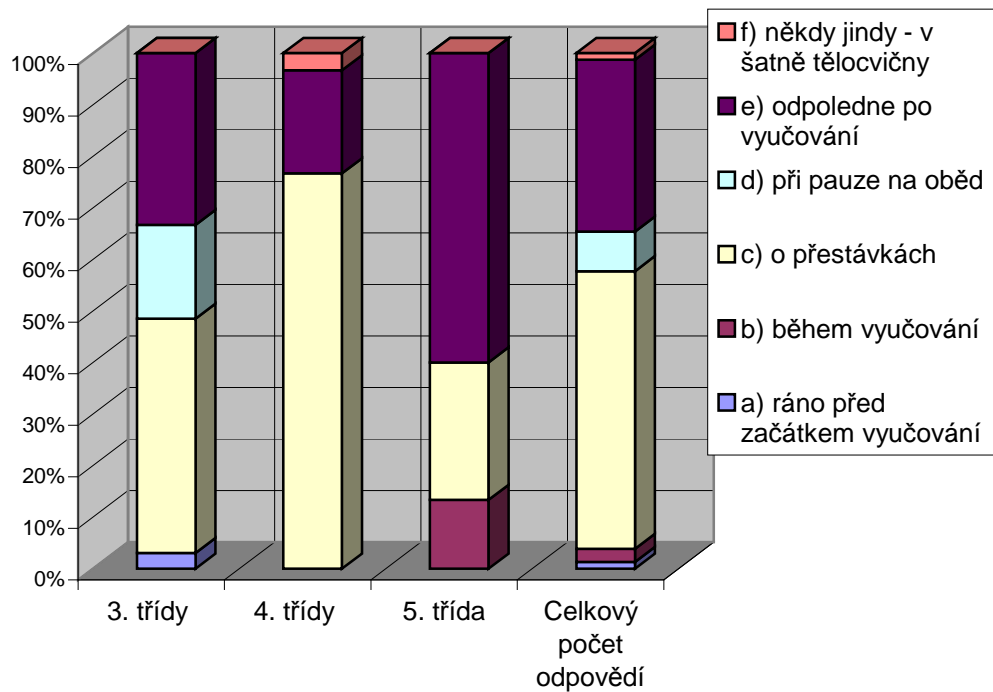
V jakou dobu se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

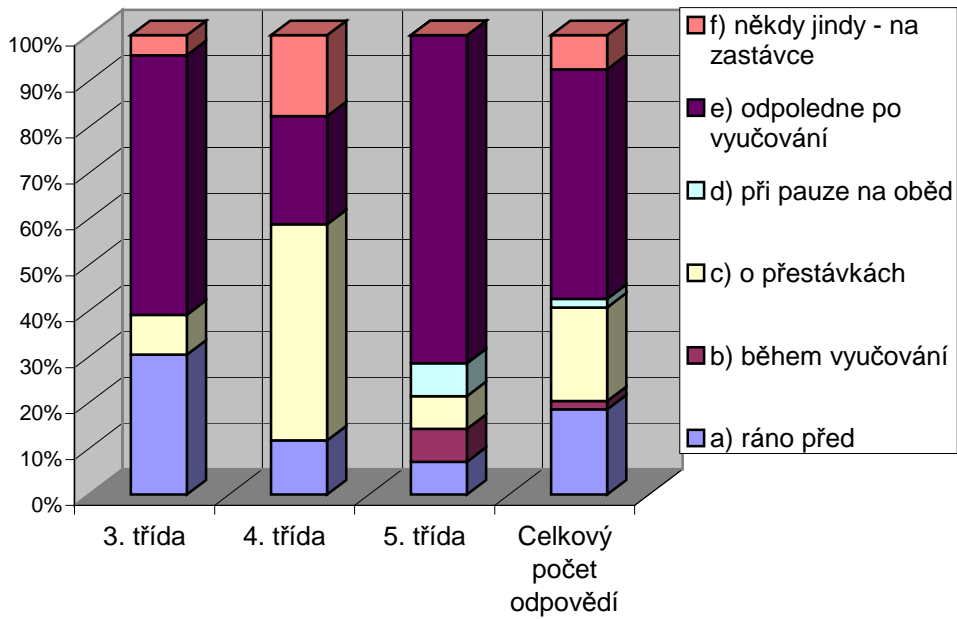
V jakou dobu se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

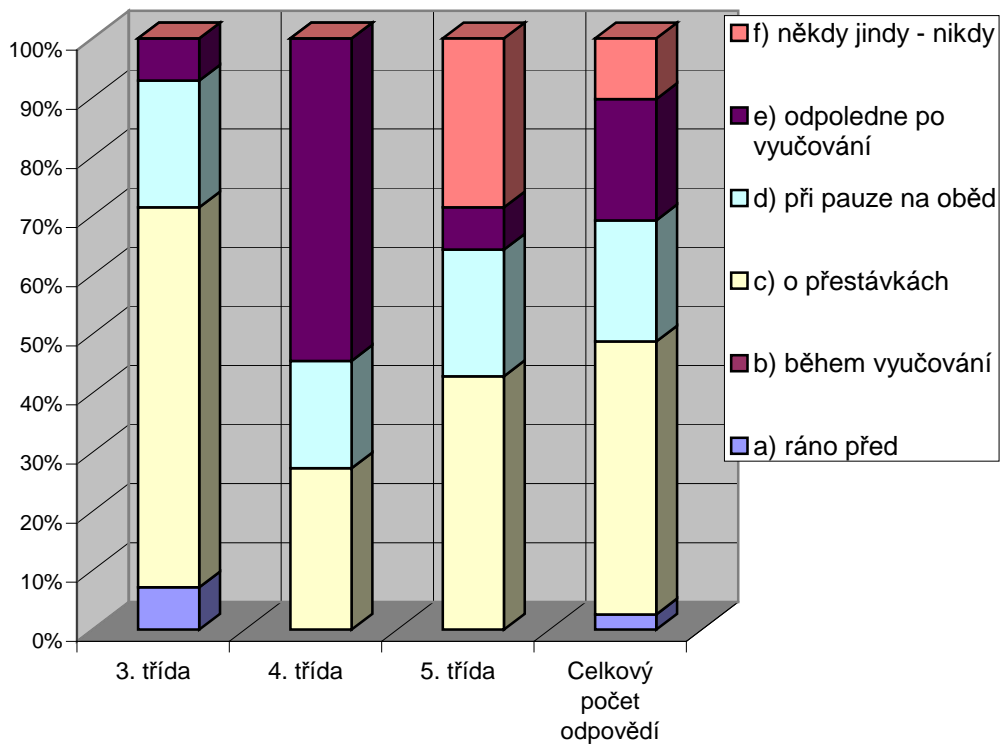
V jakou dobu se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ Kovářov

V jakou dobu se šikana asi nejvíce vyskytuje?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 10: Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?

a) ano, bavíme se o šikanování velmi často

c) ano, jednou jsme se o tom bavili

b) ano, občas se o šikanování bavíme

d) ne, nikdy se o tom nebavíme

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi				
	a)	b)	c)	d)
3. třídy	4	15	25	1
4. třídy	3	32	4	1
5. třídy	6	15	2	3
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	13	62	31	5
Počet odpovědí žáků školy v %	11,70%	55,85%	27,95%	4,50%

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí				
	a)	b)	c)	d)
3. třídy	0	18	5	10
4. třídy	21	9	0	0
5. třída	1	10	0	4
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	22	37	5	14
Počet odpovědí žáků školy v %	28,20%	47,45%	6,40%	17,95%

ZŠ Kovářov				
	a)	b)	c)	d)
3. třída	2	10	4	7
4. třída	3	1	7	6
5. třída	1	6	4	3
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	6	17	15	16
Počet odpovědí žáků školy v %	11,10%	31,50%	27,80%	29,60%

ZŠ Orbis Pictus				
	a)	b)	c)	d)
3. třída	2	11	1	0
4. třída	1	2	5	3
5. třída	0	6	8	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	3	19	14	3
Počet odpovědí žáků školy v %	7,70%	48,70%	35,90%	7,70%

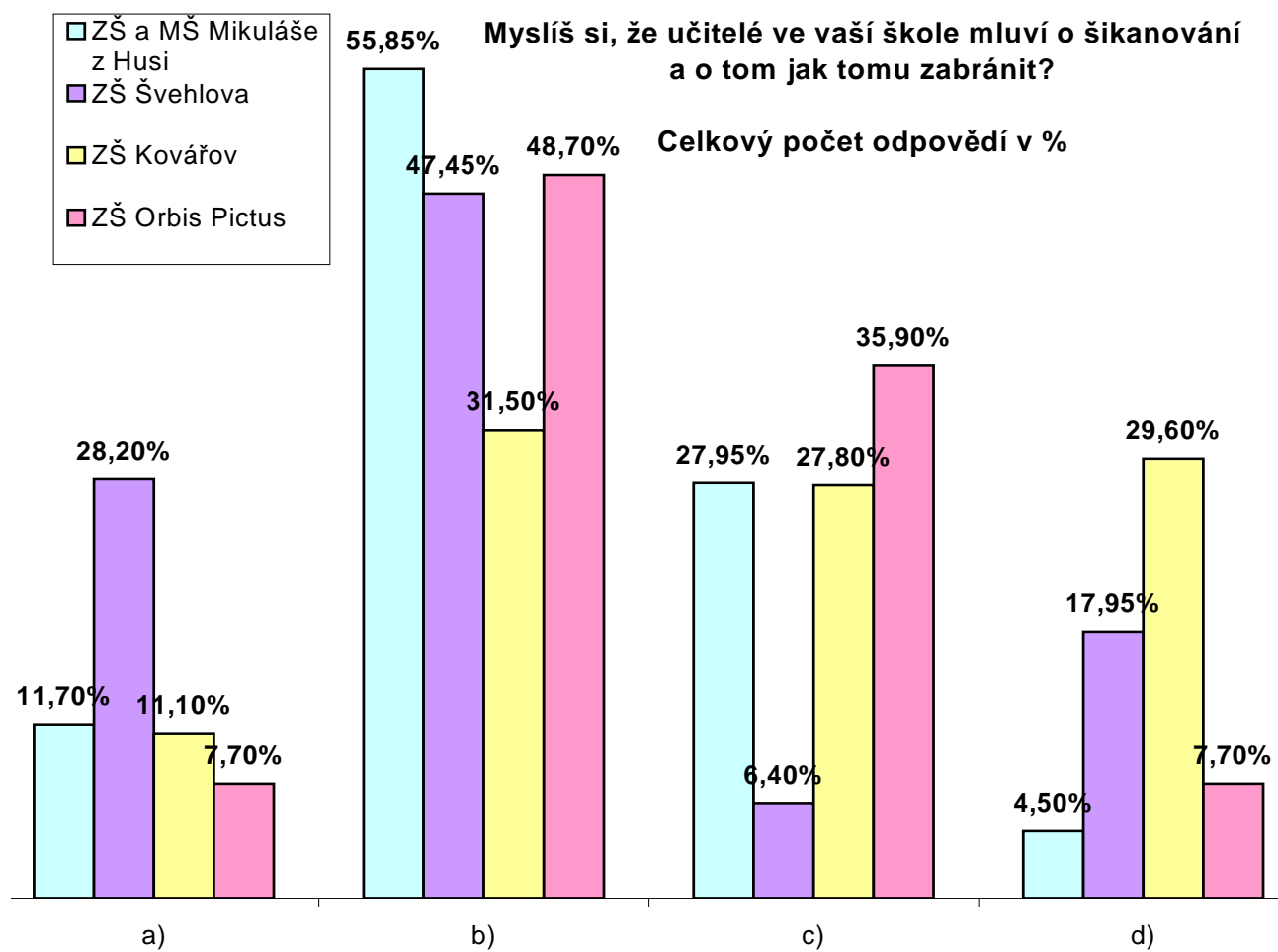
Úkolem bylo zjistit, zda ve školách učitelé se žáky probírají problém šikany a zda se hovoří o tom, jak šikaně zabránit. Bylo zajímavé, že v dotazovaných třídách (kromě čtyř tříd), se našly děti, které odpověděly, že se o šikanování baví velmi často a zároveň některé děti uvedly, že se o tomto problému nikdy nehovoří. Je tedy jisté, že i když spolu děti vyrůstají řadu let v jedné škole a ve stejné třídě, jsou různě vnímavé. Ze všech žáků, kteří se zúčastnili průzkumu jich necelá polovina 135 žáků (47,9%) sdělila, že se vyučující na školách občas o šikanování s žáky baví. Dalším 38 žákům (13,4%) se zdá, že se s vyučujícím o šikaně a o tom jak tomu zabránit nebaví vůbec. 65 žáků (23,0%) uvedlo, že se o tomto problému bavili s vyučujícím pouze jednou. A posledních 44 žáků (15,6%) si myslí, že se hovoří na škole o šikanování velmi často.

V ZŠ Mikuláše z Husí, Tábor nejčastěji žáci uváděli odpověď „b) ano, občas se o šikanování bavíme“. Ze všech tázaných na škole odpovědělo tuto možnost 55,9% respondentů. Na druhém místě žáci uváděli odpověď „c) ano, jednou jsme se o tom bavili“. Ze všech tázaných respondentů na škole zvolilo tuto možnost 27,9% žáků. Na třetím místě žáci psali odpověď „a) ano, bavíme se o šikanování velmi často“ v počtu 11,7%. Možnost „d) ne, nikdy se o tom nebavíme“ na škole zvolilo pouze 4,5% žáků.

V ZŠ Švehlova v Sezimově Ústí převažovala odpověď „b) ano, občas se o šikanování bavíme“. Ze všech dotazovaných na škole tuto možnost zvolilo 47,4% respondentů. Dále v 28,2% následuje odpověď „a) ano, bavíme se o šikanování velmi často“. 17,9% žáků zvolilo odpověď „d) ne, nikdy se o tom nebavíme“ a 6,4% žáků zakroužkovalo odpověď „c) ano, jednou jsme se o tom bavili“.

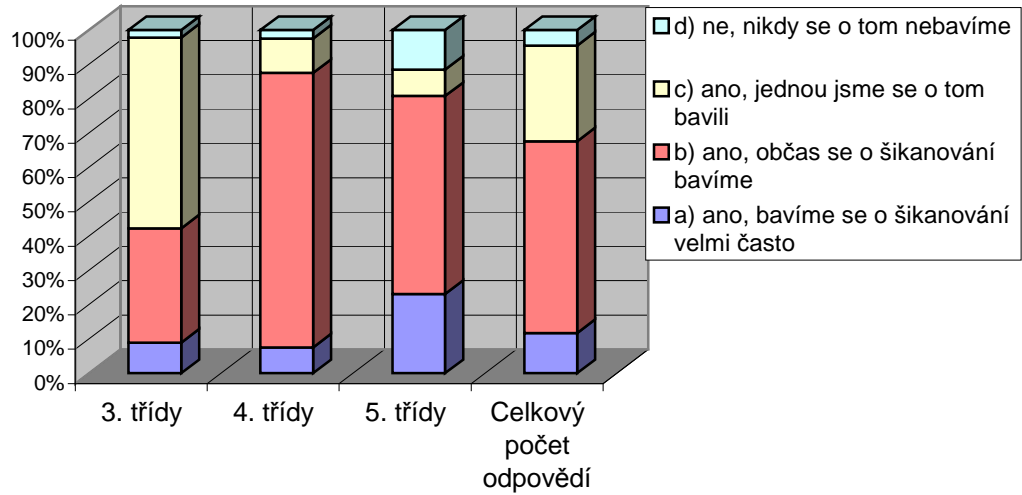
V ZŠ Kovářov odpověď „b) ano, občas se o šikanování bavíme“ – 31,5% byla na podobné úrovni s odpovědí „d) ne, nikdy se o tom nebavíme“ – 29,6% a zároveň odpověď „c) ano, jednou jsme se o tom bavili“ – 27,8% se procentuelně o mnoho neliší. Poslední variantu, odpověď „a) ano, bavíme se o šikanování velmi často“, zodpověděli žáci v počtu 11,1%.

V Církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor převažovala odpověď „b) ano, občas se o šikanování bavíme“. Ze všech tázaných na škole ji zvolilo 48,7% respondentů. Odpověď „c) ano, jednou jsme se o tom bavili“ zvolilo 35,9% žáků. Dále v 7,7% následuje odpověď „a) ano, bavíme se o šikanování velmi často“ a na stejné úrovni je „d) ne, nikdy se o tom nebavíme“ rovněž v počtu 7,7%.

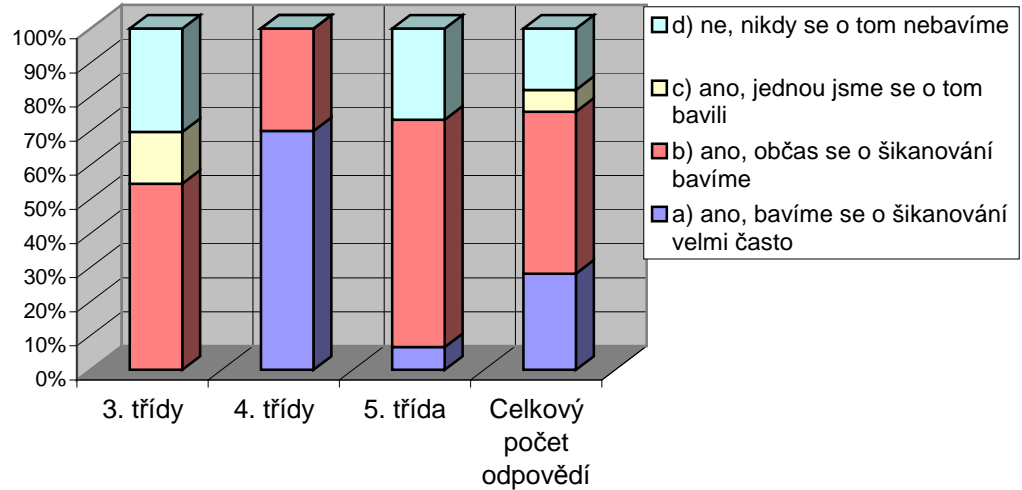
Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

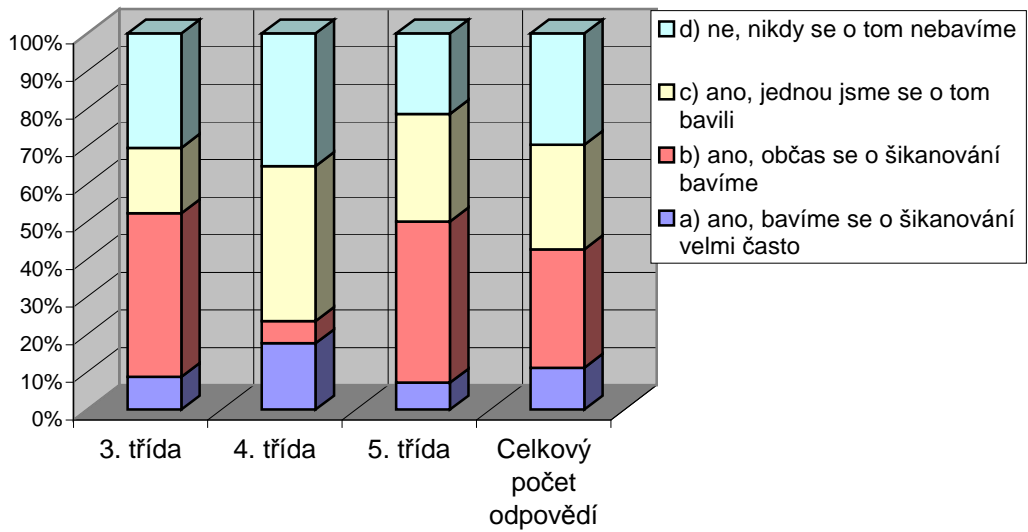

Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

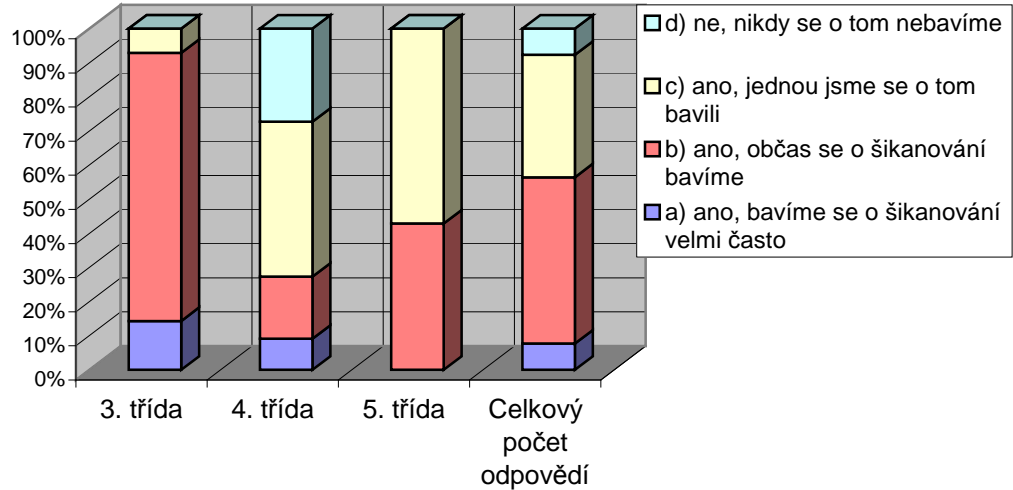

**Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?
ZŠ Kovářov**

Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 11: Dokáže ve vaší třídě učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování apod.)?

- a) ano, učitelka (učitel) je velice přísná(ý) a každé špatné chování vždy tvrdě potrestá
 b) ano, učitelka (učitel) s námi mluví o špatném chování a po domluvě případy spravedlivě potrestá
 c) ne, učitelka (učitel) je moc mírná(ý) a špatné chování málokdy potrestá
 d) ne, učitelka (učitel) dělá, že se ve třídě nic neděje

	a)	b)	c)	d)
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi				
3. třídy	6	33	6	0
4. třídy	2	37	1	0
5. třídy	4	20	1	1
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	12	90	8	1
Počet odpovědí žáků školy v %	10,80%	81,10%	7,20%	0,90%

	a)	b)	c)	d)
ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí				
3. třídy	4	27	2	0
4. třídy	4	20	6	0
5. třída	3	12	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	11	59	8	0
Počet odpovědí žáků školy v %	14,10%	75,65%	10,25%	0,00%

	a)	b)	c)	d)
ZŠ Kovářov				
3. třída	6	17	0	0
4. třída	4	11	2	0
5. třída	2	12	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	12	40	2	0
Počet odpovědí žáků školy v %	22,25%	74,05%	3,70%	0,00%

	a)	b)	c)	d)
ZŠ Orbis Pictus				
3. třída	0	13	1	0
4. třída	1	10	0	0
5. třída	1	13	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	2	36	1	0
Počet odpovědí žáků školy v %	5,15%	92,30%	2,55%	0,00%

Úkolem bylo zjistit, zda ve školách jsou učitelé schopni vypořádat se s nepříjemnými situacemi, jestli zvládají vyřešit různé hádky, vulgární chování některých žáků, spory, rvačky, ubližování některým žákům apod.

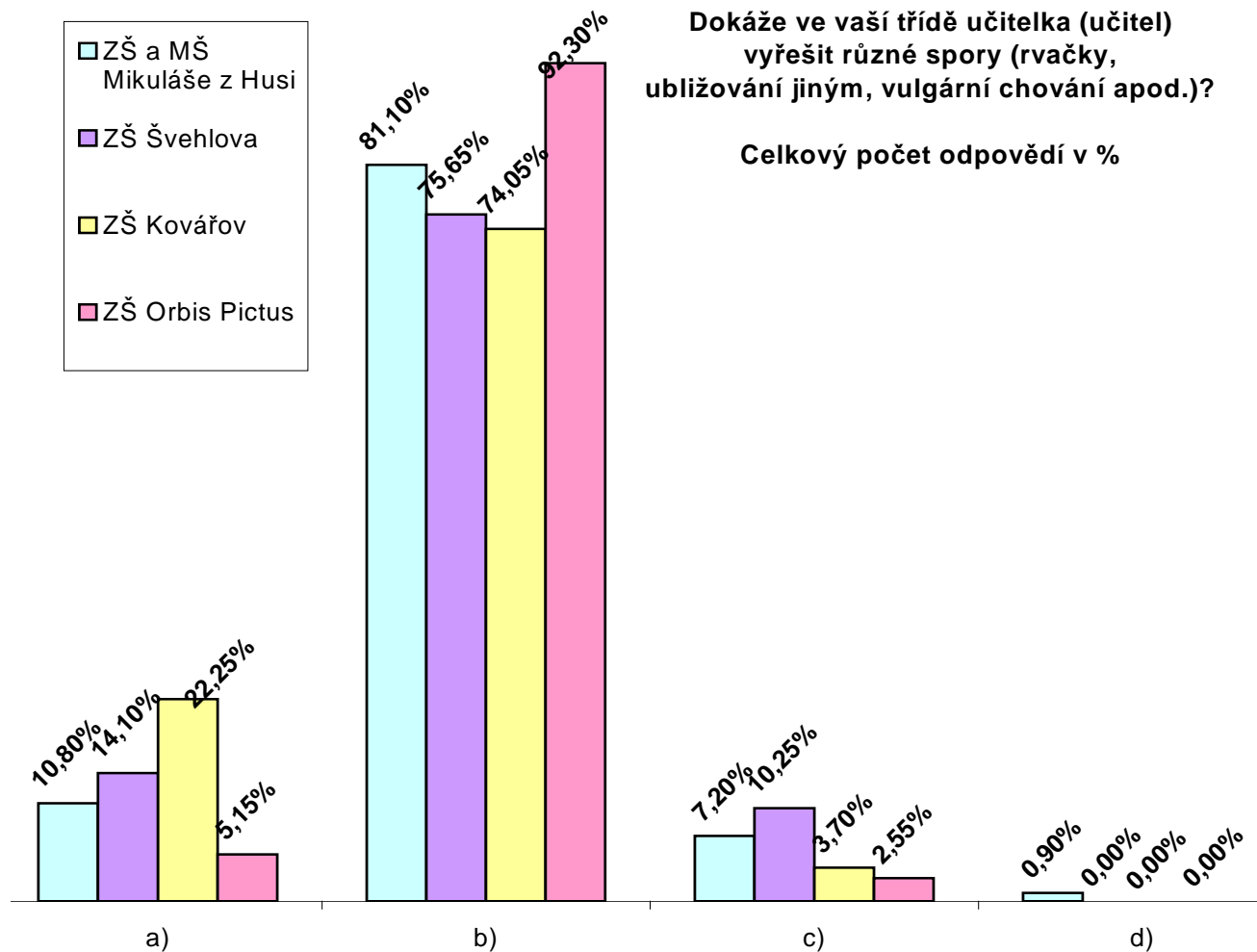
Tato otázka měla zodpovědět, jak si učitelé dokáží ve třídě zjednat pořádek. Výsledky jednotlivých škol jsou vcelku na obdobné úrovni. Získaná fakta ukazují, že učitelé jsou hodnoceni poměrně dost kladně. Ze všech dotazovaných respondentů (282) jich nejvíce napsalo, že jejich vyučující je spravedlivý, s žáky probírá špatné chování některých spolužáků a mluví s nimi o tom, jak hříšníky nejlépe potrestat. Tuto skutečnost si myslí 225 žáků (79,8%). Poměrně už méně dětí si myslí, že jejich učitel (učitelka) se k žákům chová přísně a každé špatné a nevhodné chování tvrdě potrestá, takto odpovědělo 37 žáků (13,1% ze všech dotazovaných). Dále celkem 19 dětí (6,7%) napsalo že jejich učitel (učitelka) vystupuje před žáky příliš mírně a špatné chování málokdy potrestá a jenom jeden žák ze všech (0,35%) se domnívá, že jejich vyučující se chová tak, že se ve třídě nic neděje.

Odpověď „a) učitelka (učitel) je velice přísná(ý) a každé špatné chování vždy tvrdě potrestá“ je v procentuelním vyjádření nejnižší v Církevní ZŠ Orbis Pictus - jen 5,2% a nejvyšší hodnota je v ZŠ Kovářov - 22,3%, v ZŠ Mikuláše z Husi tuto odpověď zvolilo 10,8% a v ZŠ Švehlova takto odpovědělo 14,1%.

Odpověď „b) učitelka (učitel) s námi mluví o špatném chování a po domluvě případy spravedlivě potrestá“ má ve všech školách vysoké zastoupení. Nejvyšší hodnota je v Církevní ZŠ Orbis Pictus - 92,3%, v ZŠ Mikuláše z Husi tuto odpověď napsalo 81,1% žáků. V ZŠ Švehlova takto odpovědělo 75,7% dětí a obdobně odpovídaly i děti v ZŠ Kovářov - 74,1% odpovědí.

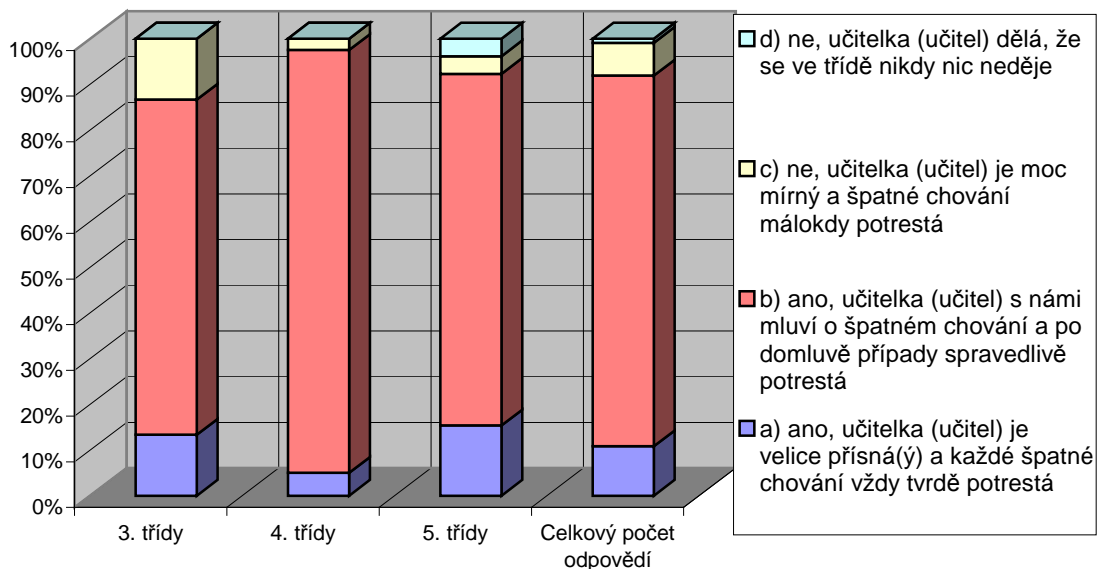
Odpověď „c) učitelka (učitel) je moc mírná(ý) a špatné chování málokdy potrestá“ je v procentuelním vyjádření nejnižší v Církevní ZŠ Orbis Pictus - jen 2,6% a vyšší je v ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí - 10,3%. V ZŠ Kovářov také tuto odpověď zakroužkovalo jen málo dětí - 3,7% a v ZŠ Mikuláše z Husi zvolilo tuto odpověď 7,2% žáků.

Odpověď „d) učitelka (učitel) dělá, že se ve třídě nic neděje“ byla na škole Mikuláše z Husi zvolena v 0,9%, v ostatních školách takto nikdo neodpověděl.

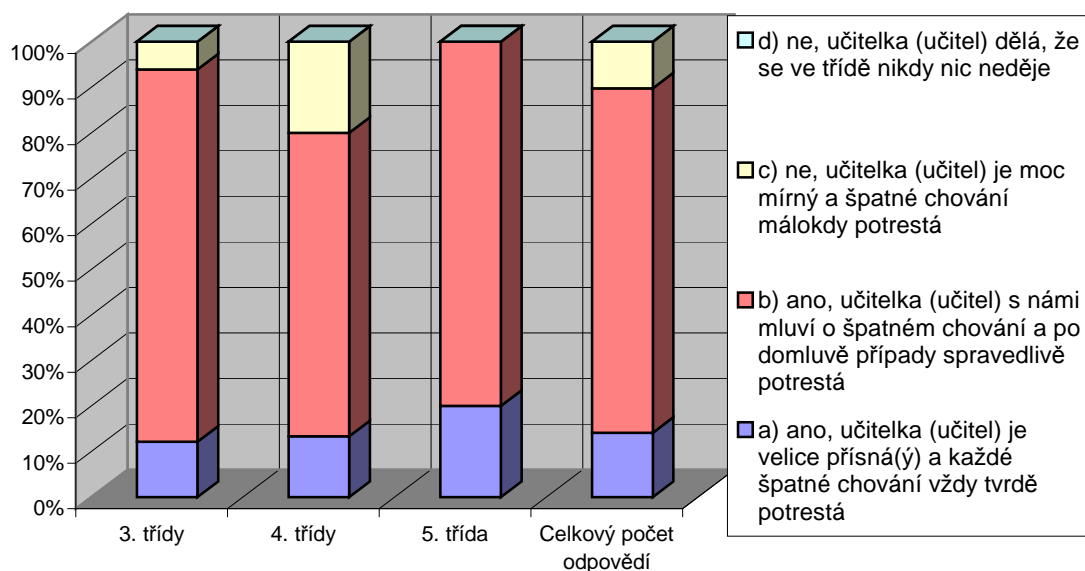
Dokáže učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování...)?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

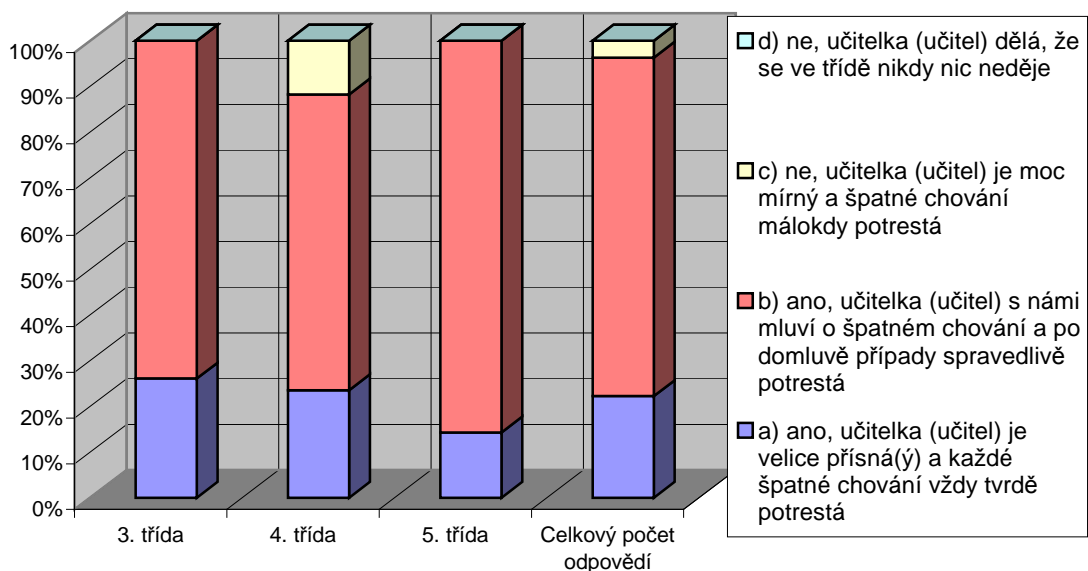
Dokáže učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování...)?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

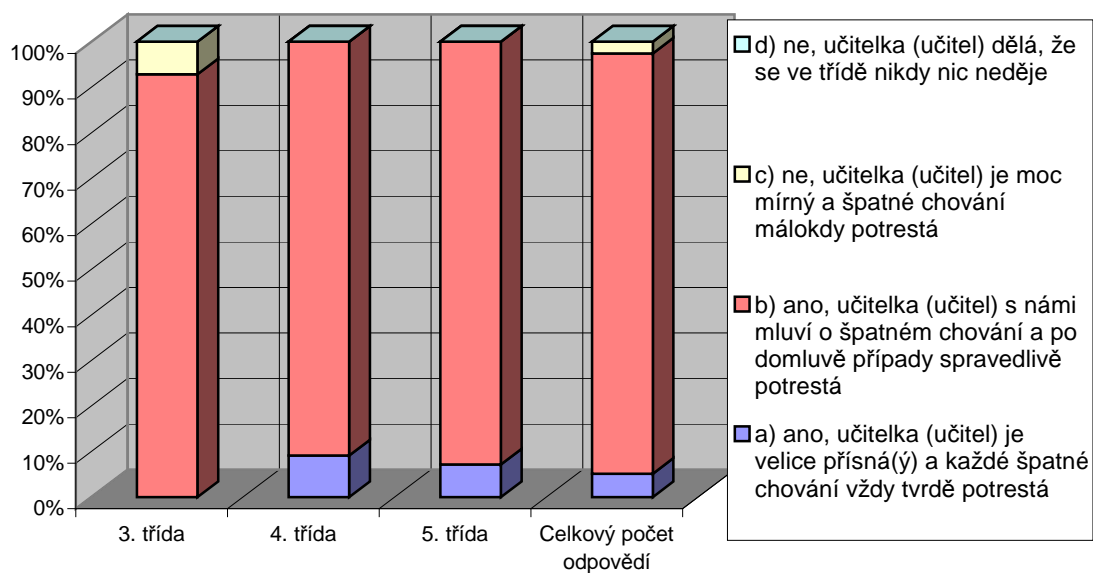
Dokáže učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování...)?

ZŠ Kovářov

Dokáže učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování...)?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 12: Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?

a) rodiče	d) učitelé
b) sourozenci	e) počítač
c) kamarádi	f) televize

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

	a) rodiče	b) sourozenci	c) kamarádi	d) učitelé	e) počítač	f) televize
3. třídy	15	1	2	17	6	4
4. třídy	11	0	11	6	10	2
5. třídy	5	1	1	7	9	3
Celkem	31	2	14	30	25	9
Celkem v %	27,95%	1,80%	12,60%	27,05%	22,50%	8,10%

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

	a) rodiče	b) sourozenci	c) kamarádi	d) učitelé	e) počítač	f) televize
3. třídy	7	1	5	8	8	4
4. třídy	12	0	6	6	4	2
5. třída	1	0	2	3	7	2
Celkem	20	1	13	17	19	8
Celkem v %	25,65%	1,30%	16,65%	21,80%	24,35%	10,25%

ZŠ Kovářov

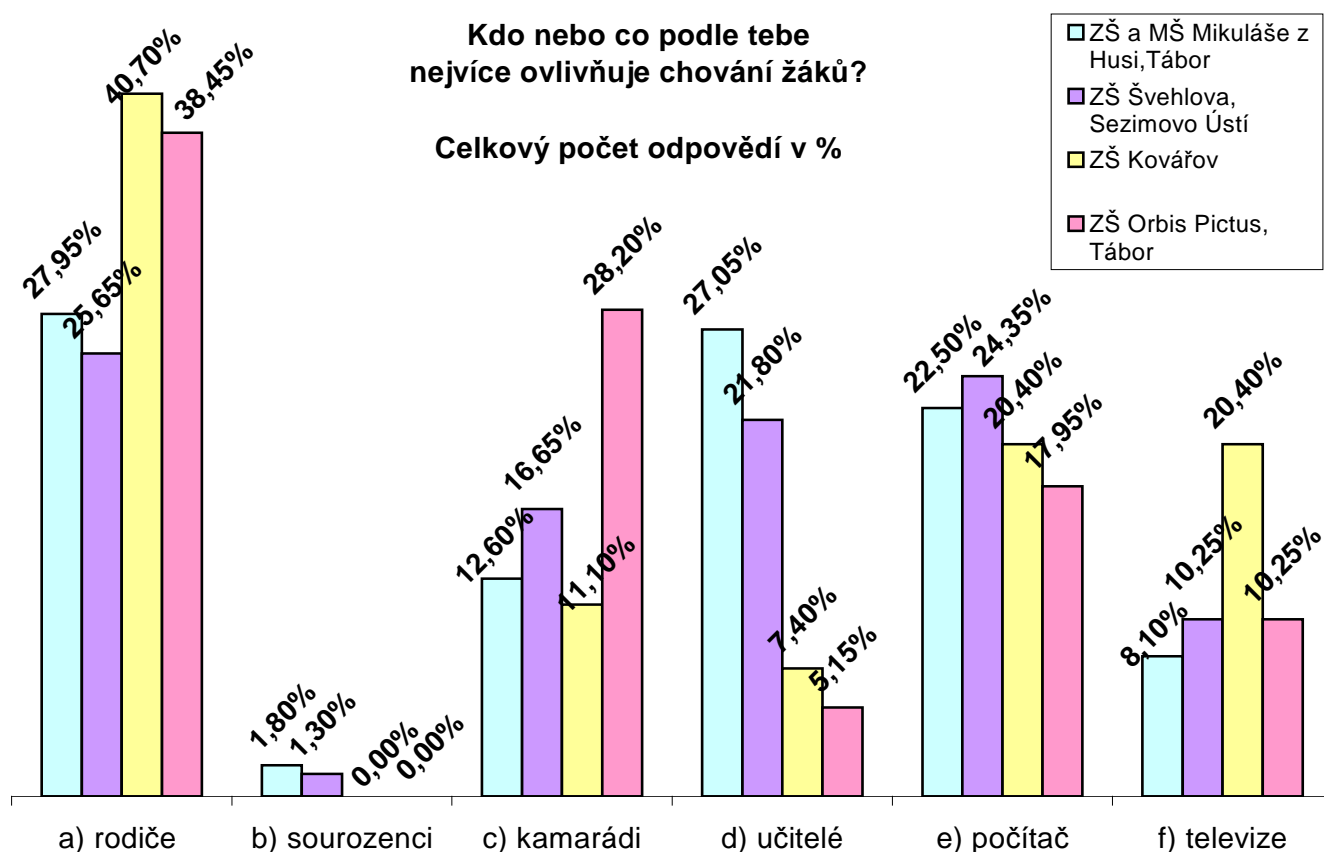
	a) rodiče	b) sourozenci	c) kamarádi	d) učitelé	e) počítač	f) televize
3. třída	10	0	2	3	5	3
4. třída	8	0	2	0	4	3
5. třída	4	0	2	1	2	5
Celkem	22	0	6	4	11	11
Celkem v %	40,70%	0,00%	11,10%	7,40%	20,40%	20,40%

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

	a) rodiče	b) sourozenci	c) kamarádi	d) učitelé	e) počítač	f) televize
3. třída	12	0	2	0	0	0
4. třída	0	0	3	1	4	3
5. třída	3	0	6	1	3	1
Celkem	15	0	11	2	7	4
Celkem v %	38,45%	0,00%	28,20%	5,15%	17,95%	10,25%

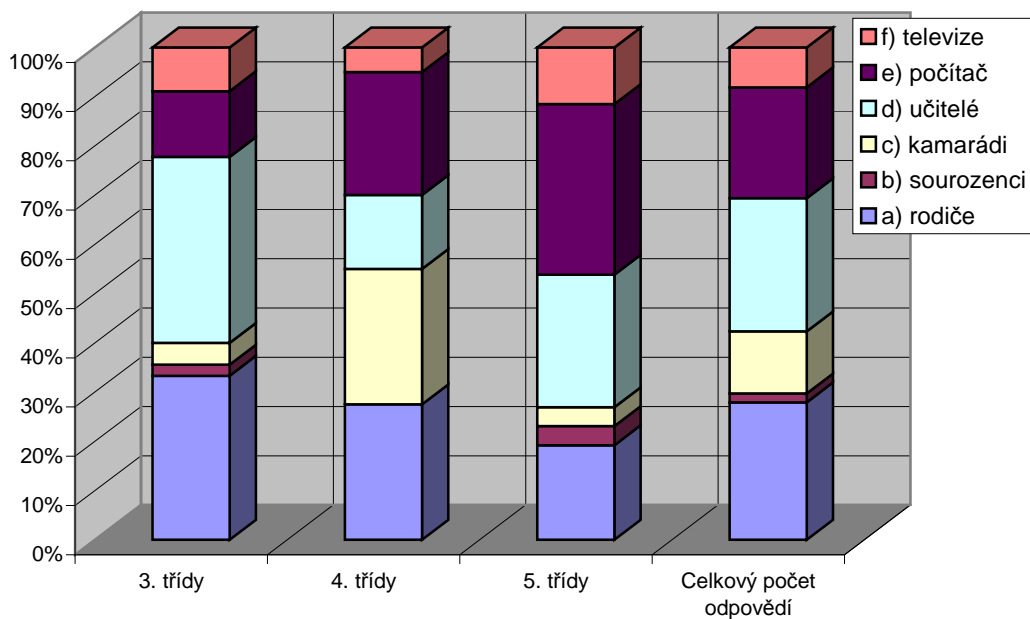
Cílem této otázky bylo zjistit, jak děti vnímají svět a zda jsou schopny říci, co nebo kdo dokáže ovlivnit chování dětí.

Na prvním místě jsou podle dotazovaných žáků rodiče, takto odpovědělo 88 žáků (31,2% ze všech dotazovaných). Na druhém místě podle dětí nejvíce ovlivňuje chování televize, to upřímně přiznalo 62 žáků (22,0%). Podle 53 dětí (18,8%) nejvíce ovlivňují chování žáků jejich učitelé. Dalších 44 žáků (15,6%) si myslí, že dětské chování největší měrou ovlivňují jejich kamarádi. 32 žáků (11,3%) napsalo, že děti nejvíce ovlivňuje počítač. A jen 3 žáci (1,1%) jsou přesvědčeni, že dětské chování je ovlivněno převážně sourozenci.

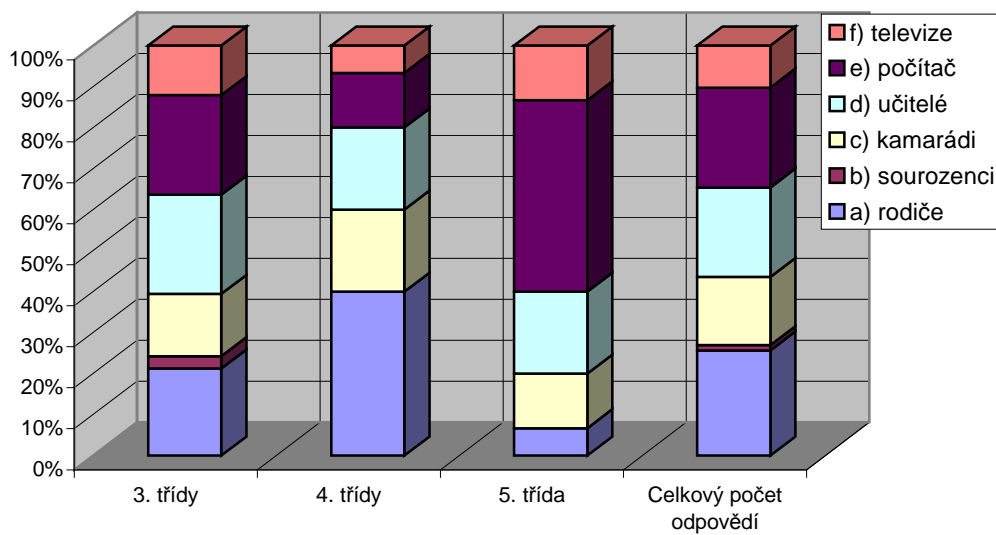
Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

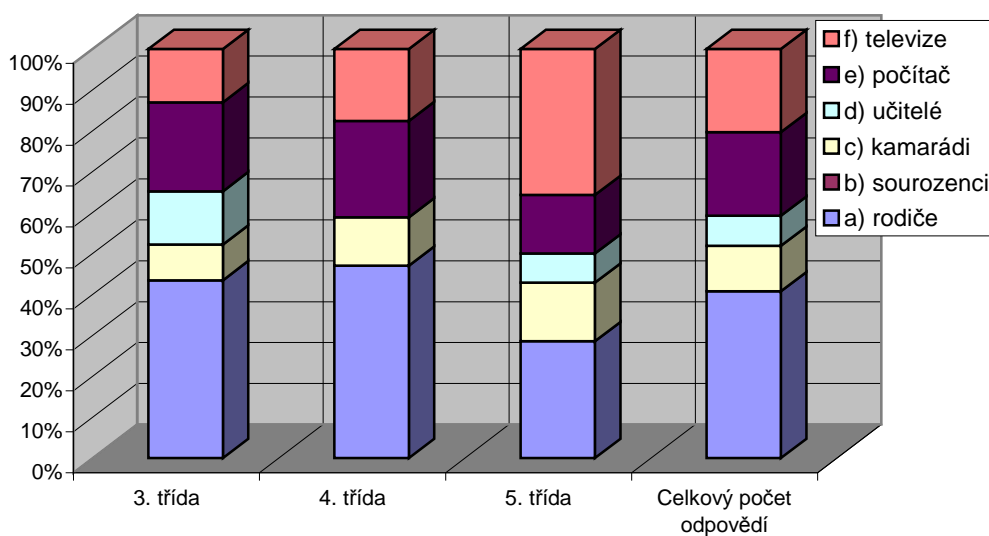
Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

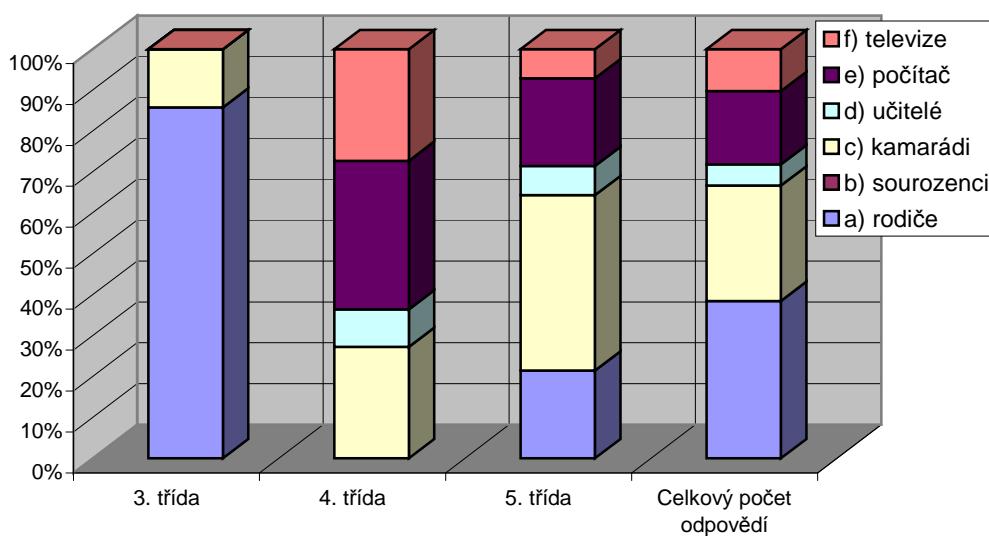
Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?

ZŠ Kovářov

Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 13: Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?

- a) méně než 1 hodinu
b) asi 1 – 2 hodiny
c) asi 2 – 3 hodiny
d) asi 3 – 4 hodiny
e) déle než 4 hodiny
f) po domluvě s rodiči

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třídy	10	4	5	2	3	21
4. třídy	2	14	8	0	5	11
5. třídy	5	2	2	11	6	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	17	20	15	13	14	32
Počet odpovědí v %	15,35%	18,00%	13,50%	11,70%	12,60%	28,85%

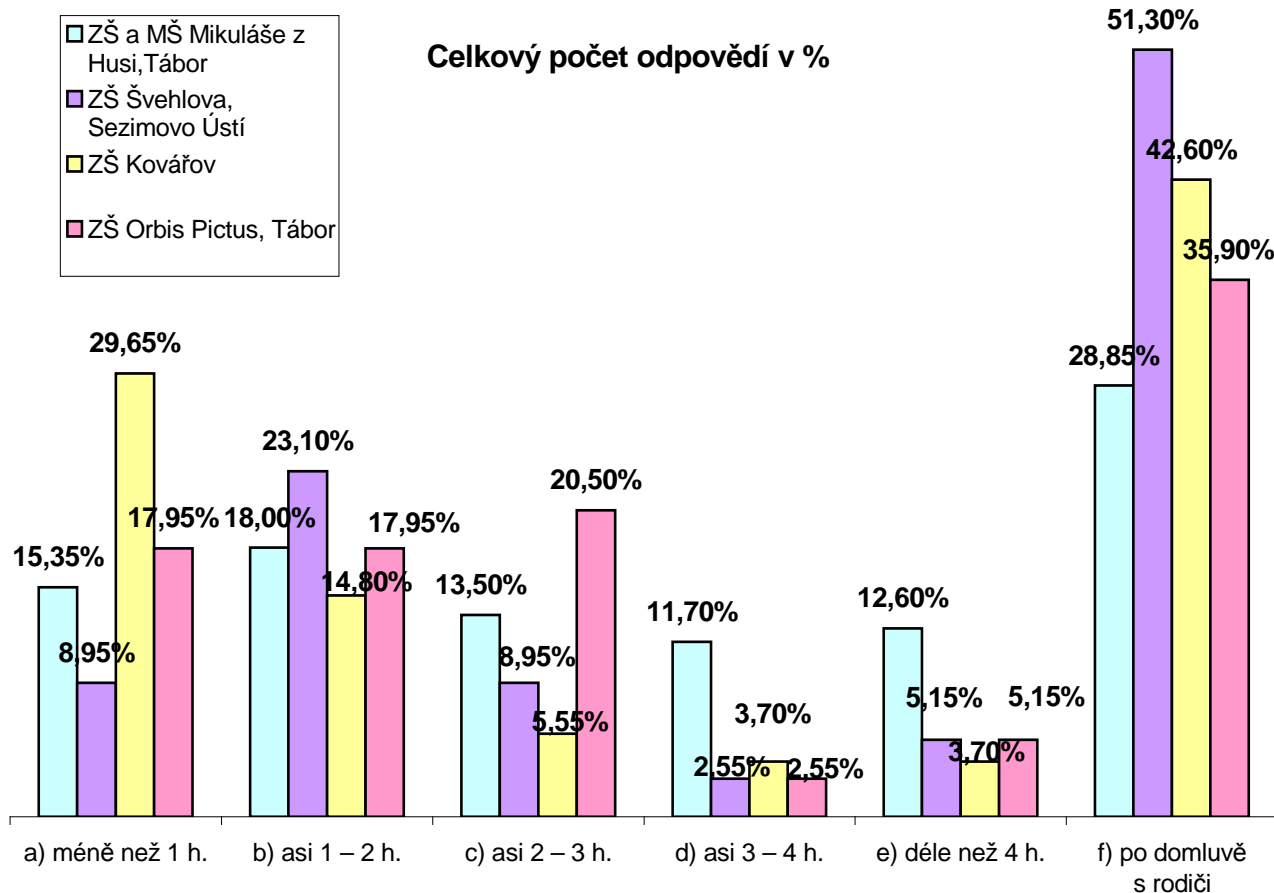
ZŠ Švehlova	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třídy	3	7	3	1	1	18
4. třídy	1	9	2	1	2	15
5. třída	3	2	2	0	1	7
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	7	18	7	2	4	40
Počet odpovědí v %	8,95%	23,10%	8,95%	2,55%	5,15%	51,30%

ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třída	6	5	1	2	2	7
4. třída	7	0	0	0	0	10
5. třída	3	3	2	0	0	6
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	16	8	3	2	2	23
Počet odpovědí v %	29,65%	14,80%	5,55%	3,70%	3,70%	42,60%

ZŠ Orbis Pictus	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třída	3	2	1	1	0	7
4. třída	2	2	2	0	2	3
5. třída	2	3	5	0	0	4
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	7	7	8	1	2	14
Počet odpovědí v %	17,95%	17,95%	20,50%	2,55%	5,15%	35,90%

Zde bylo cílem zjistit, kolik času směřují děti denně strávit sledováním televize a nebo jak dlouho mohou využívat počítač. S ohledem k zaměstnanosti svých rodičů, má takto šanci mnoho z dětí trávit většinu času. Ze všech dotazovaných respondentů (282) jich 109 (38,7% žáků) uvedlo odpověď „f“, tzn. že s nimi rodiče konzultují, jak dlouho se směřují dívat na televizi nebo kolik času mohou strávit u počítače. To je poměrně vysoké procento. Je velmi důležité, aby si rodiče uvědomili, že média mají obrovskou moc a děti jim mohou snadno podlehnout. Právě rodiče nesou zásadní zodpovědnost za televizní výchovu dětí a je třeba o výběru pořadů mluvit, navíc je třeba vědět, jaké internetové stránky dítě navštěvuje či jaké počítačové hry hraje, protože to se velkou měrou může odrazit na jeho chování. Zjištěné skutečnosti dále ukazují, že 47 žáků (16,7%) stráví denně u televize nebo počítače méně než jednu hodinu. Ze všech dotazovaných žáků se jich 53 (18,8%) se dívá na televizi nebo pracuje na počítači 1-2 hod. denně. 33 žáků (11,7%) stráví denně u televize nebo u počítače 2-3 hod. 18 dětí (6,4%) odpovědělo, že se dívá na televizi nebo pracuje na počítači 3-4 hod. denně. Déle než 4 hod. denně smí sledovat televizi nebo využívat počítač 22 žáků (7,8%).

Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?

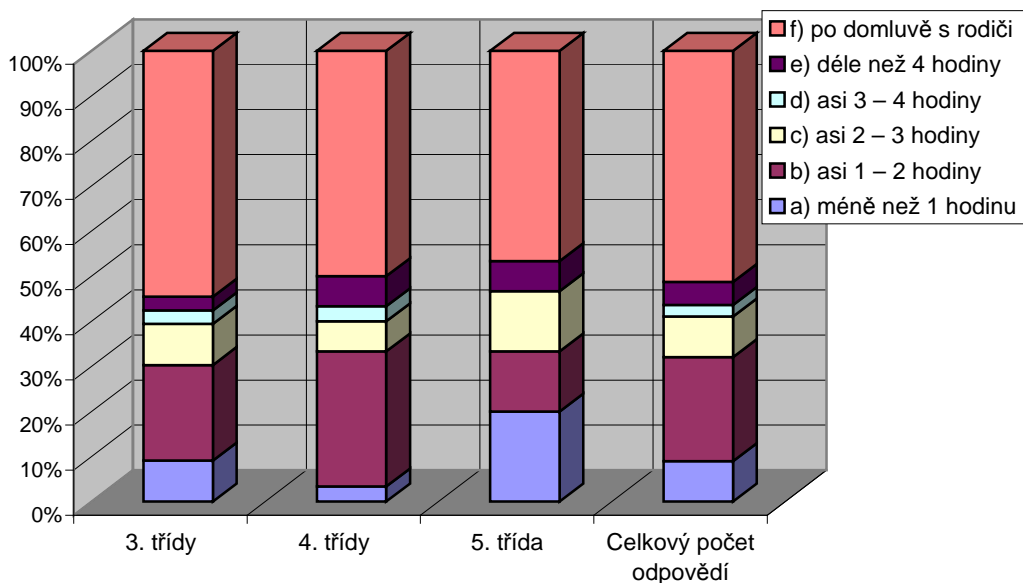
Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

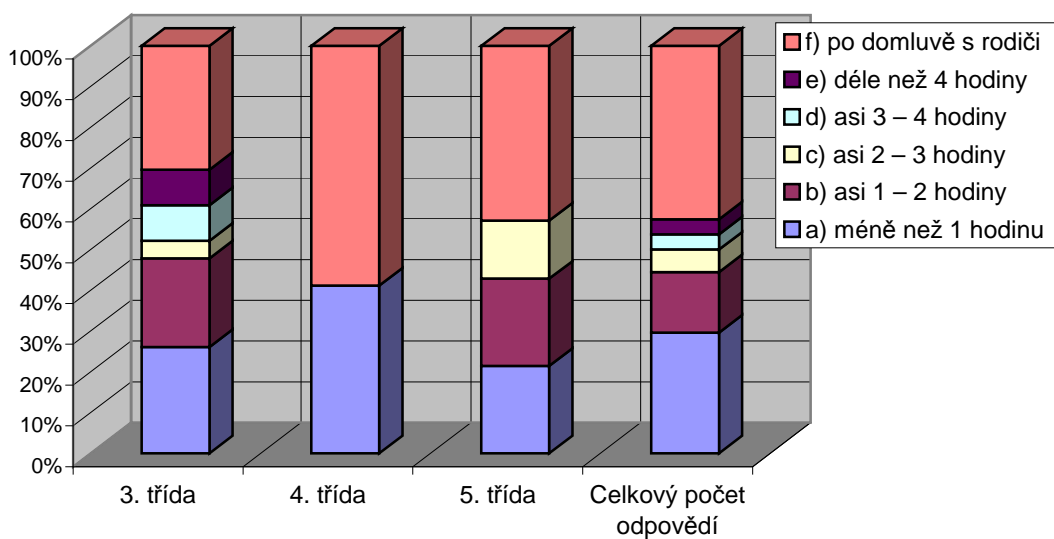
Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

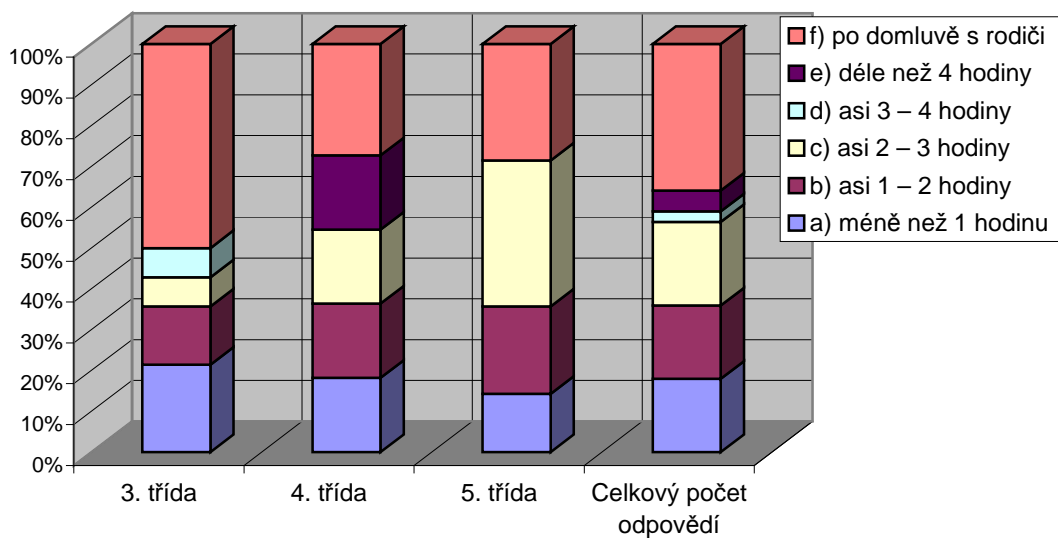
Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?

ZŠ Kovářov

Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 14: Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:

- a) mě bijí
 b) mi sprostě vynadají
 c) dostanu domácí vězení
 d) si se mnou o tom v klidu promluví
 e) nad tím mávnou rukou
 f) to nikdy nezjistí

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třídy	1	7	3	28	2	4
4. třídy	1	5	4	28	1	1
5. třídy	2	6	3	13	1	1
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	4	18	10	69	4	6
Počet odpovědí v %	3,60%	16,20%	9,00%	62,20%	3,60%	5,40%

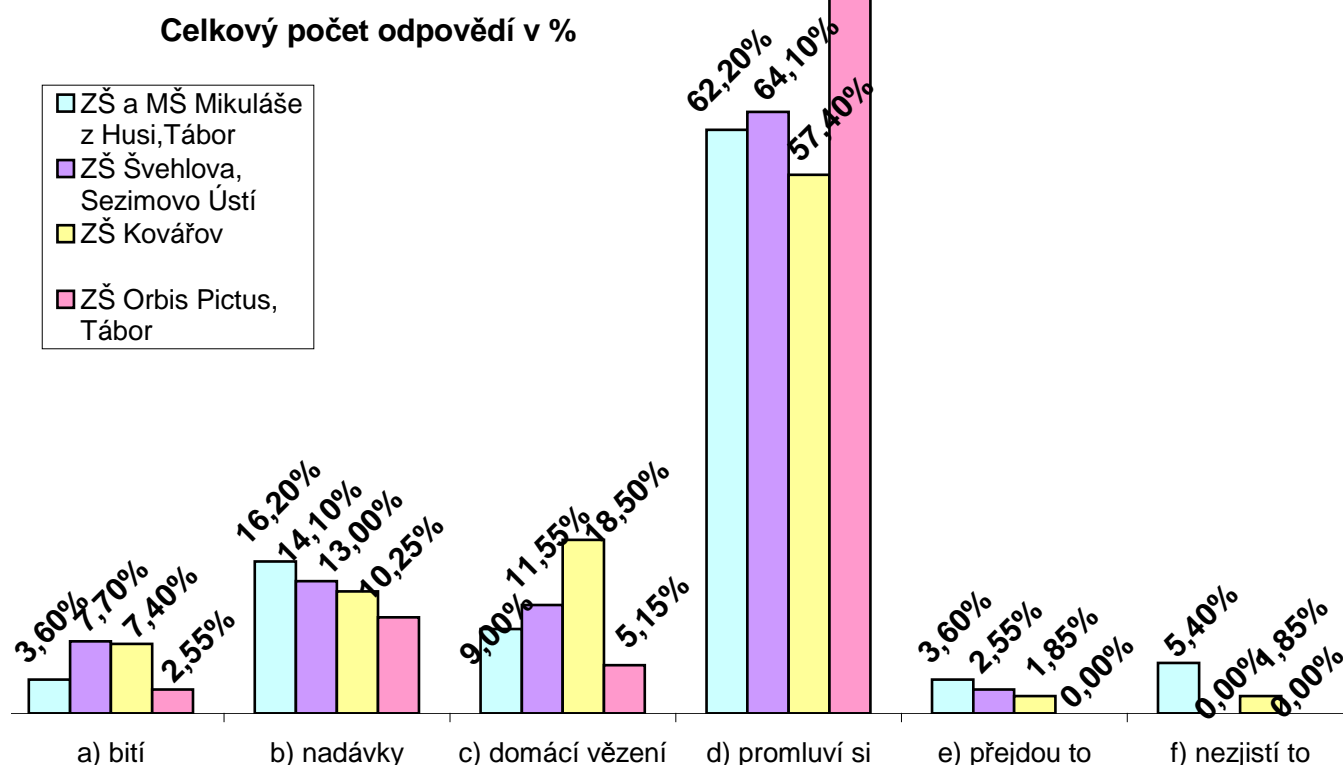
ZŠ Švehlova	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třídy	5	3	3	22	0	0
4. třídy	1	5	5	18	1	0
5. třída	0	3	1	10	1	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	6	11	9	50	2	0
Počet odpovědí v %	7,70%	14,10%	11,55%	64,10%	2,55%	0,00%

ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třída	3	1	6	13	0	0
4. třída	0	2	3	10	1	1
5. třída	1	4	1	8	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	4	7	10	31	1	1
Počet odpovědí v %	7,40%	13,00%	18,50%	57,40%	1,85%	1,85%

ZŠ Orbis Pictus	a)	b)	c)	d)	e)	f)
3. třída	0	0	1	13	0	0
4. třída	1	2	0	8	0	0
5. třída	0	2	1	11	0	0
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	1	4	2	32	0	0
Počet odpovědí v %	2,55%	10,25%	5,15%	82,05%	0,00%	0,00%

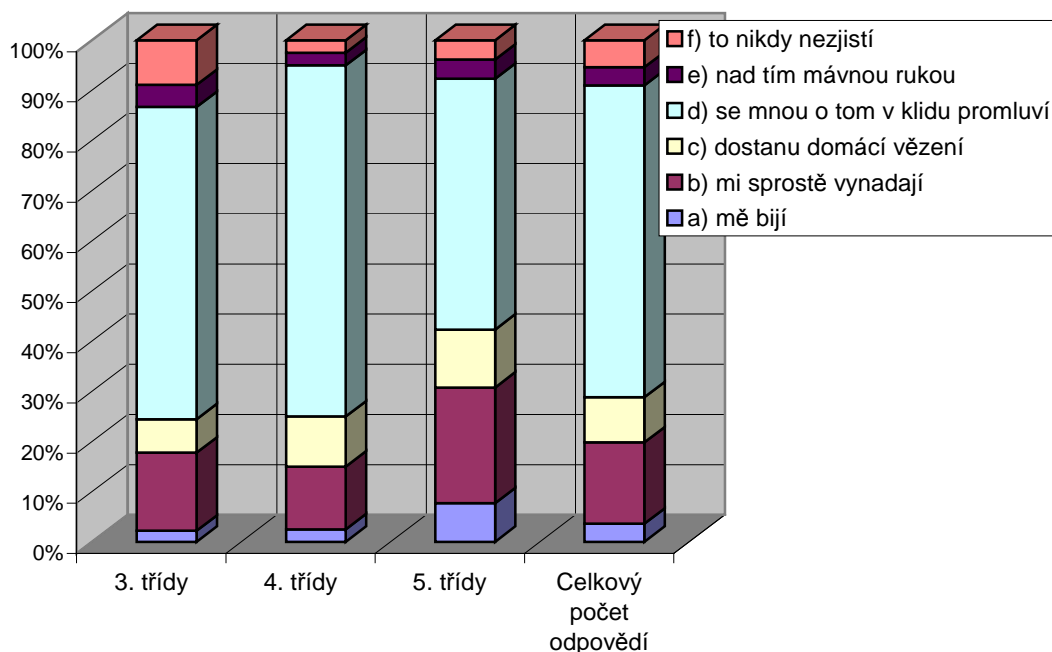
V této otázce bylo cílem zjistit, jaká je nejčastější forma potrestání v rodinách, když dítě zlobí, popř. něco špatného provede. Děti, které by byly často bity by se mohly v kolektivu chovat agresivně, tudíž by mohly být potenciálními agresory. Jen 15 dotazovaných žáků (5,3%) sdělilo, že jejich rodiče je bijí popř. uhodí, jestliže něco provedou nebo zlobí-li. Bohužel se najdou i tací rodiče, kteří nikdy nezjistí, co jejich dítě provedlo, takto odpovědělo 7 dětí (2,5%) a rovněž 7 dětí (2,5%) sdělilo, že se jejich rodiče nepozastavují nad dětským jednáním a i nad nevhodným chováním mávnou rukou. V těchto případech se zřejmě může jednat o velmi zaneprázdněné rodiče, kteří nemají na své děti čas nebo to sami nepovažují za prohřešek. Nejvíce je rodičů, kteří s dětmi o jejich prohřešku v klidu promluví. Ze všech dotazovaných to napsalo 182 žáků (64,5%). Zakázáním vycházek, tzv. domácím vězením řeší prohřešky dítěte rodiny 31 žáků (11,0%) a ještě 40 žáků (14,2%) napsalo, že jim rodiče vynadají, provedou-li něco nevhodného. Je zajímavé, že v této otázce v odpovědi „b) sprostě mi vynadají“ poměrně velká část dětí přeškrtnla slovo „sprostě“.

Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:

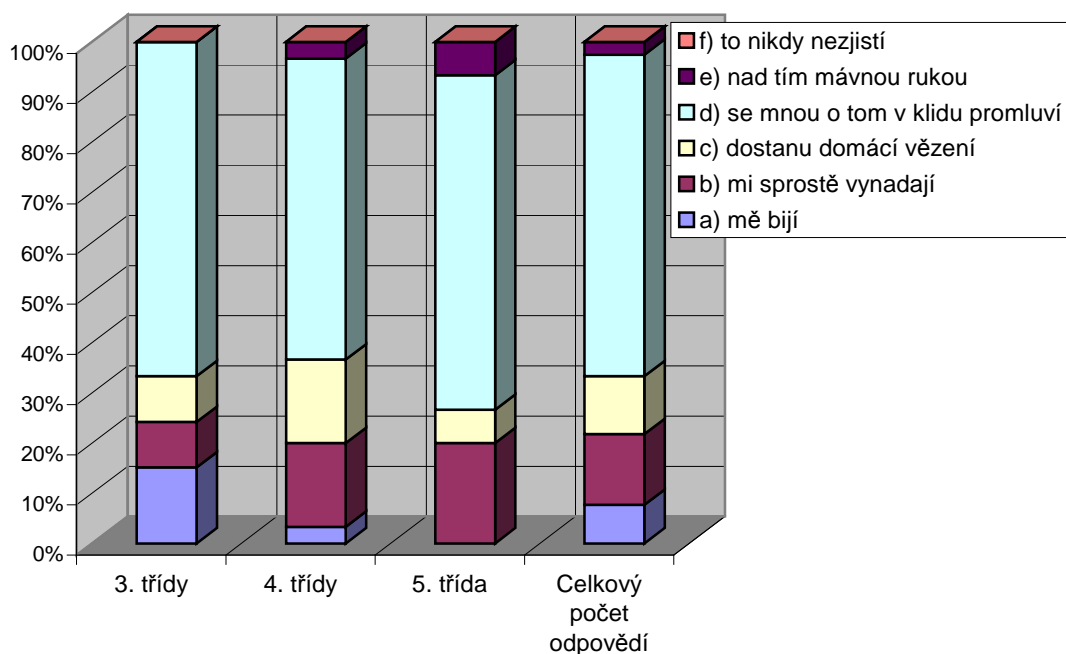
Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husí, Tábor

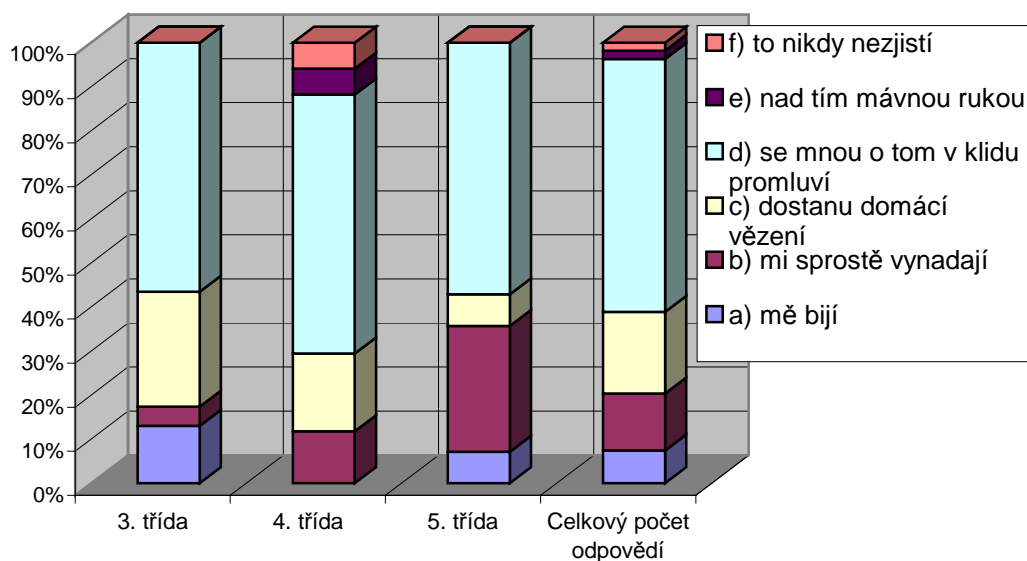
Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

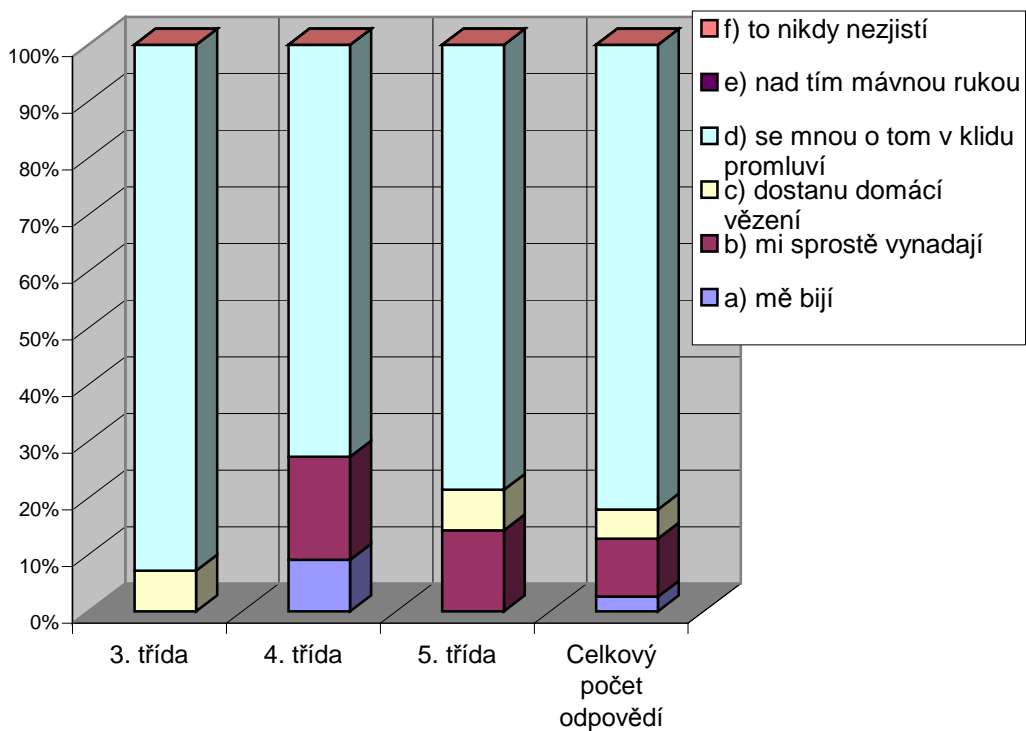
Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:

ZŠ Kovářov

Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 15: Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:

- a) je stejný jako dříve
 b) se stále snižuje
 c) se o trochu zvýšil
 d) se zvyšuje čím dál tím více

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor	a)	b)	c)	d)
3. třídy	1	2	24	18
4. třídy	0	1	20	19
5. třídy	1	0	10	15
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	2	3	54	52
Počet odpovědí v %	1,80%	2,70%	48,65%	46,85%

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí	a)	b)	c)	d)
3. třídy	5	3	13	12
4. třídy	2	2	11	15
5. třída	1	2	6	6
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	8	7	30	33
Počet odpovědí v %	10,25%	9,00%	38,45%	42,30%

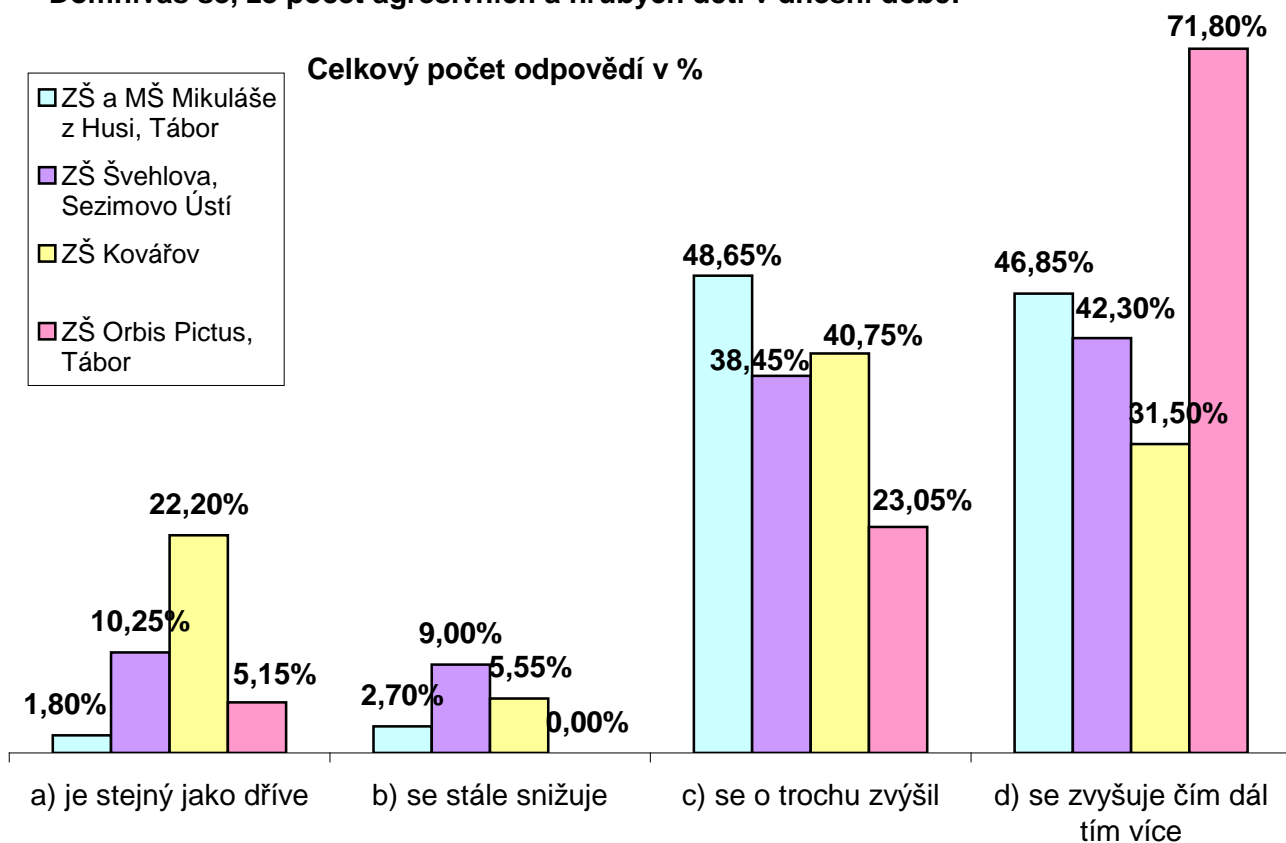
ZŠ Kovářov	a)	b)	c)	d)
3. třída	8	0	8	7
4. třída	2	2	8	5
5. třída	2	1	6	5
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	12	3	22	17
Počet odpovědí v %	22,20%	5,55%	40,75%	31,50%

ZŠ Orbis Pictus, Tábor	a)	b)	c)	d)
3. třída	1	0	3	10
4. třída	0	0	5	6
5. třída	1	0	1	12
Celkový počet odpovědí všech žáků školy	2	0	9	28
Počet odpovědí v %	5,15%	0,00%	23,05%	71,80%

Záměrem této otázky bylo zjistit, jak děti vnímají dnešní svět. Je zřejmé, že děti ve věku 8 – 11 let ještě nemají vyhraněné názory na svět a někteří, zvláště pak ty mladší nebudou moci objektivně posoudit, zda je v dnešní době více agresivních lidí, než tomu bylo dříve. Ale na druhou stranu můžeme často slyšet od starších lidí či od učitelů, že dnešní mládež a dnešní děti jsou mnohem horší než děti a mládež minulých let.

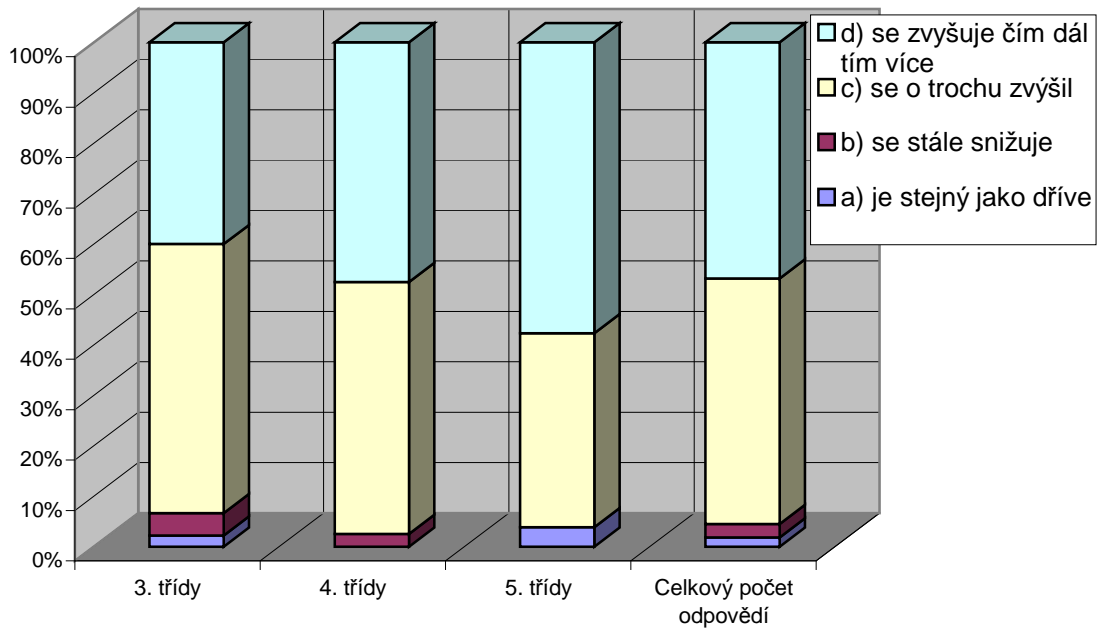
Výsledky dětských názorů ukazují, že počet agresivních a konfliktních dětí se zvyšuje. Ze všech dotazovaných jich 130 (46,0%) odpovědělo, že počet agresivních a hrubých dětí se v dnešní době zvyšuje čím dál tím více. 115 (40,8%) žáků se domnívá, že počet agresivních dětí se oproti minulým létům zvýšil jen o trochu. Dalších 24 žáků (8,5%), převážně pak děti z Kovářova si myslí, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době je srovnatelný s minulými lety. A posledních 13 dětí (4,7%) má pocit, že počet agresivních jedinců se snížil, oproti tomu, co bylo dříve.

Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:

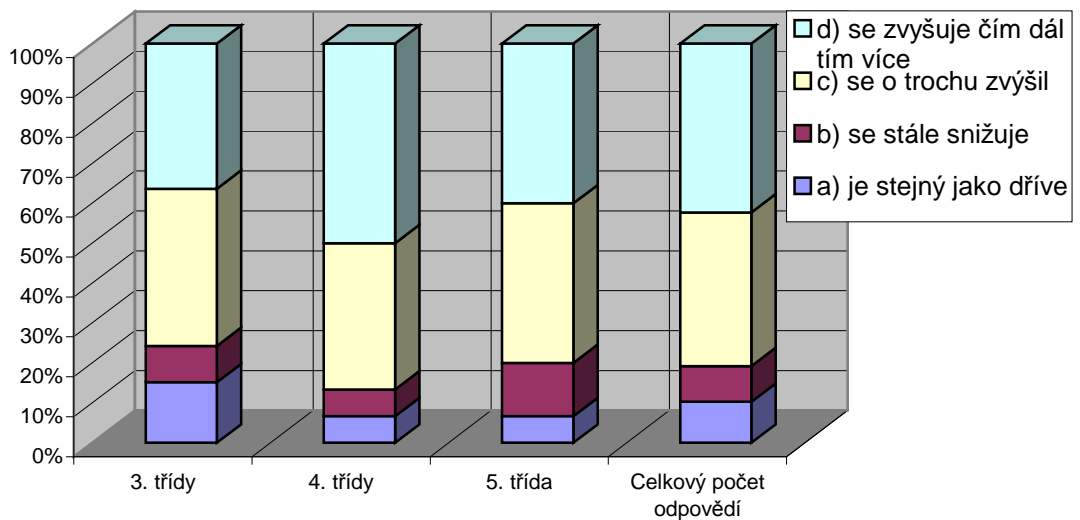
Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

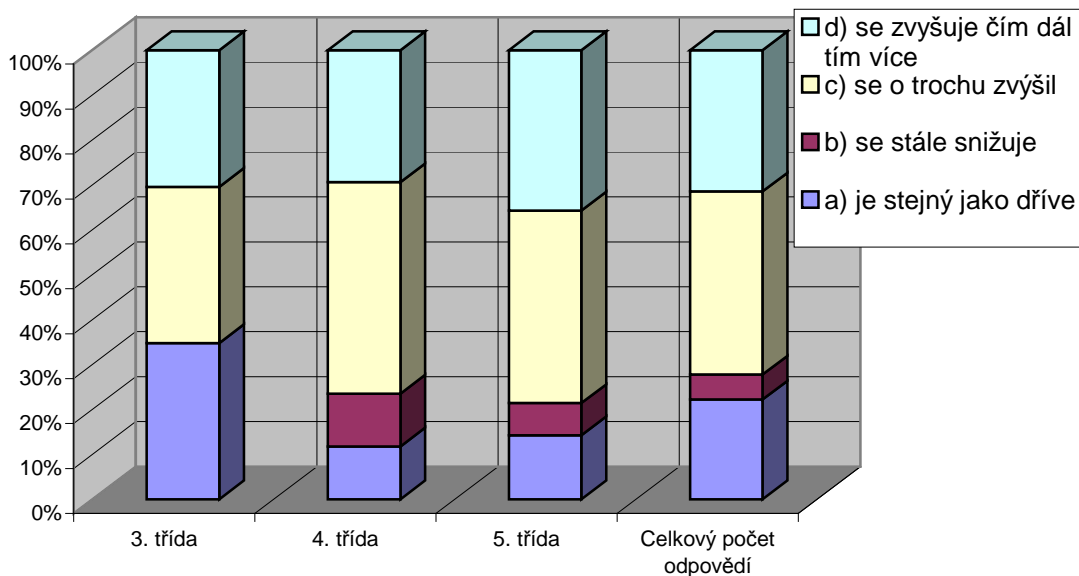
Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

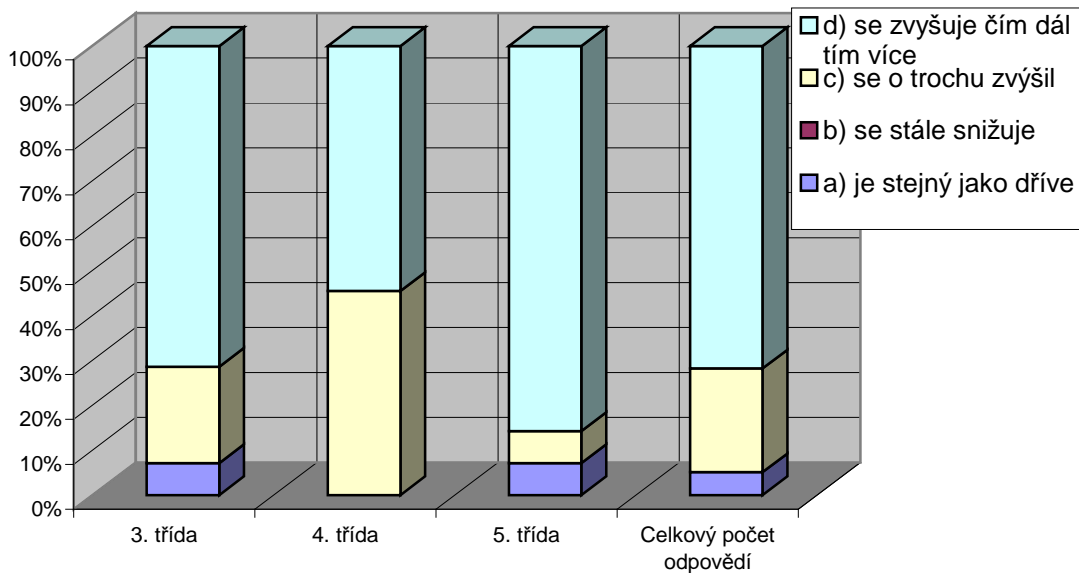
Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:

ZŠ Kovářov

Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 16: Na naší škole:

- a) je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky
ano ne
- b) se určitě najde pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě
ano ne
- c) máme mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni
ano ne
- d) se určitě najde nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován
ano ne
- e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit
ano ne
- f) se najde asi jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach
ano ne

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

	a)		b)		c)		d)		e)		f)	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
5. tř.	9	17	23	3	5	21	20	6	10	16	20	6
4. tř.	13	27	34	6	5	35	38	2	12	28	32	8
3. tř.	19	26	40	5	6	39	33	12	29	16	25	20
celkem	41	70	97	14	16	95	91	20	51	60	77	34
%	6,10%	10,50%	14,60%	2,10%	2,40%	14,30%	13,70%	3,00%	7,60%	9,00%	11,60%	5,10%

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

	a)		b)		c)		d)		e)		f)	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
5. tř.	1	14	10	5	1	14	6	9	4	11	9	6
4. tř.	17	13	27	3	7	23	27	3	14	16	21	9
3. tř.	14	19	31	2	4	29	27	6	17	16	17	16
celkem	32	46	68	10	12	66	60	18	35	43	47	31
%	6,90%	9,90%	14,50%	2,20%	2,60%	14,10%	12,80%	3,90%	7,50%	9,20%	10,00%	6,70%

ZŠ Kovářov

	a)		b)		c)		d)		e)		f)	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
5. tř.	4	10	13	1	1	13	8	6	5	9	7	7
4. tř.	3	14	13	4	2	15	13	4	7	10	13	4
3. tř.	4	19	21	2	2	21	16	7	14	9	8	15
celkem	11	43	47	7	5	49	37	17	26	28	28	26
%	3,40%	13,30%	14,60%	2,20%	1,50%	15,10%	11,40%	5,20%	8,00%	8,50%	8,70%	8,10%

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

	a)		b)		c)		d)		e)		f)	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
5. tř.	0	14	11	3	1	13	11	3	2	12	11	3
4. tř.	3	8	11	0	0	11	10	1	5	6	6	5
3. tř.	0	14	13	1	1	13	10	4	3	11	14	0
celkem	3	36	35	4	2	37	31	8	10	29	31	8
%	1,20%	15,30%	14,90%	1,70%	0,80%	15,70%	13,10%	3,30%	4,20%	13,30%	13,20%	3,30%

Cílem této otázky bylo zjistit, zda je všeobecně na školách mnoho žáků, kteří někomu ubližují, jsou hrubí a ostatní z nich mají strach a nebo se na školách takových žáků najde jenom trochu. A dále otázka zkoumá, jestli je na školách více žáků, kteří jsou neustále někým týráni a nebo zda se na škole jen výjimečně najde žák, který byl občas týrán nebo někým obtěžován.

Na první otázku, „a) na škole je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky“, odpověď: ANO napsalo ze všech dotazovaných respondentů 87 žáků (30,9%). Odpověď: NE na tuto otázku zvolilo 195 žáků (69,2%).

V druhé otázce, „b) určitě se najde na škole pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě“, odpověď: ANO napsalo ze všech dotazovaných respondentů 247 žáků (87,5%). Odpověď: NE na otázku zvolilo jen 35 dotazovaných respondentů (12,4%).

Na otázku třetí, „c) máme na škole mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni“, odpověď: ANO ze všech dotazovaných zakroužkovalo pouze 35 dětí (12,4%). Odpověď: NE napsalo mnoho dotazovaných - 247 žáků (87,5%).

V otázce čtvrté, „d) určitě se najde na škole nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován“, odpověď: ANO zahrlo 219 žáků (77,7%) a odpověď: NE zvolilo 63 žáků (22,3%).

V páté otázce měli žáci sdělit, zda si myslí, že na škole: „e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit.“ Odpověď: ANO vybralo 122 dětí (43,3%). Odpověď: NE napsalo 160 dětí (53,7%).

V šesté otázce měli žáci odpovědět, zda si myslí, že: „f) se najde na škole jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach.“ Odpověď: ANO vybralo 183 dotazovaných respondentů (64,9%) a zbytek ze všech dotazovaných, 99 žáků (35,%), napsal odpověď: NE.

Na naší škole:

a) je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky

b) se určitě najde pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě

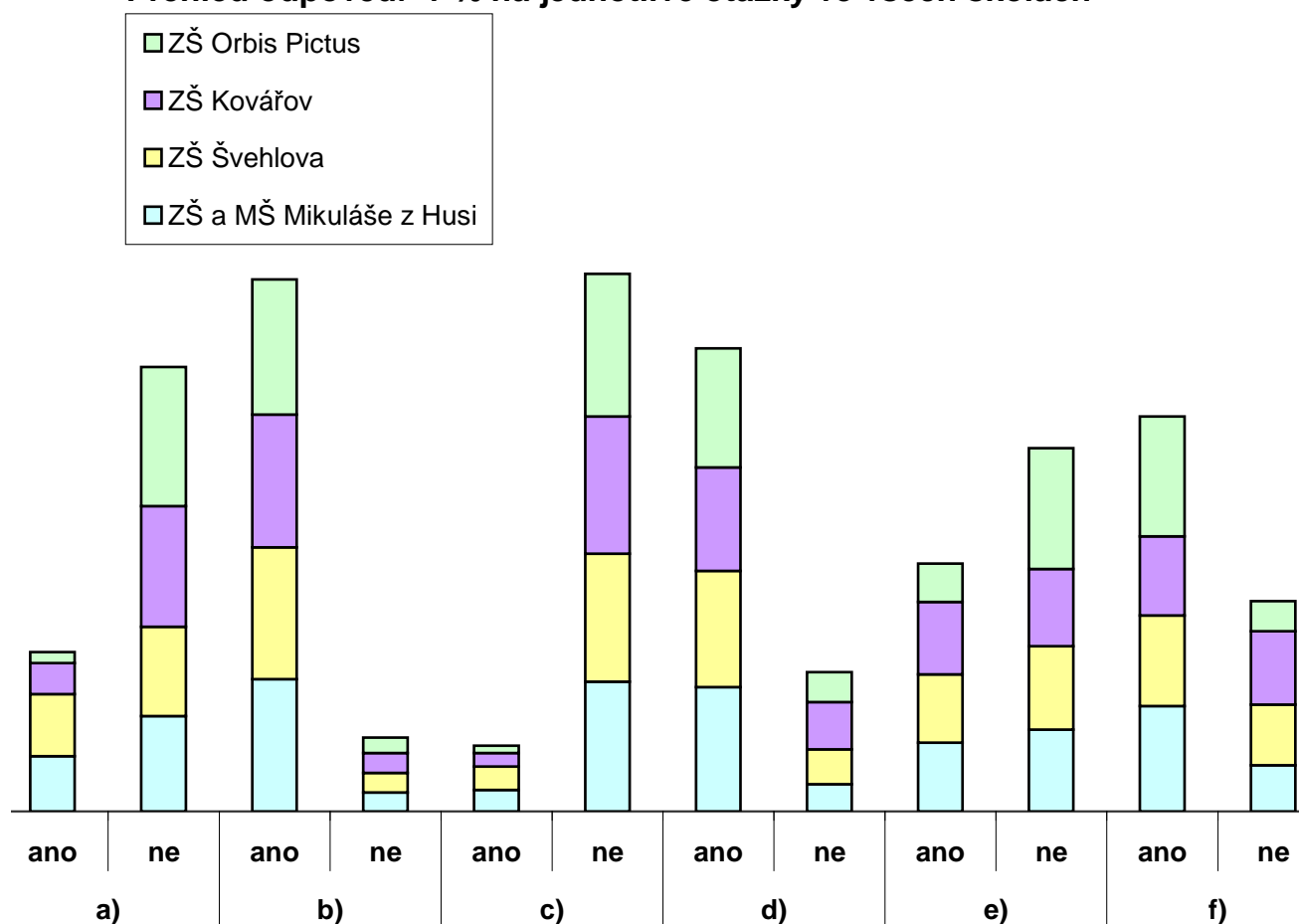
c) máme mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni

d) se určitě najde nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován

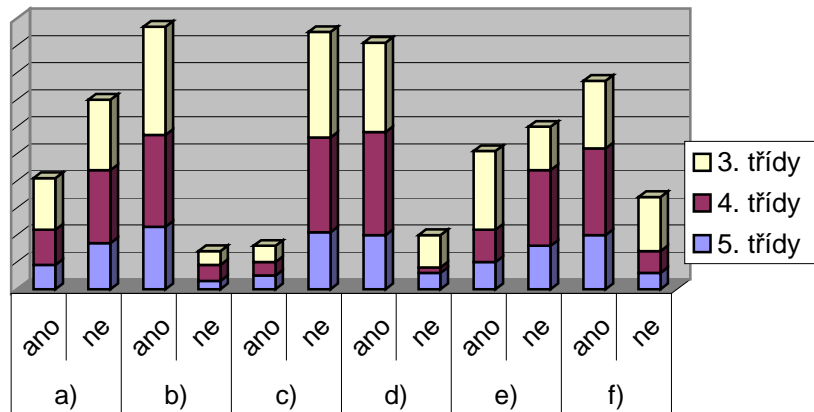
e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit

f) se najde asi jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach

Přehled odpovědí v % na jednotlivé otázky ve všech školách

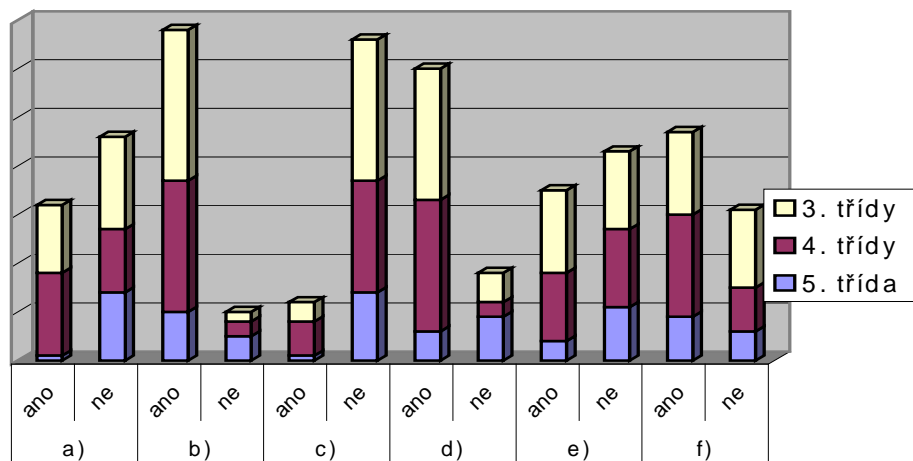

ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor

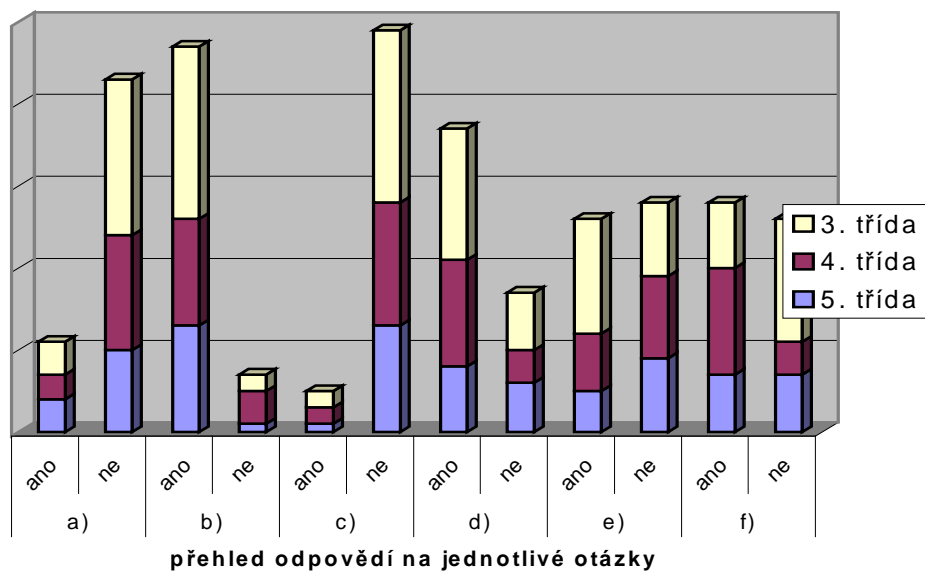
přehled odpovědí na jednotlivé otázky

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

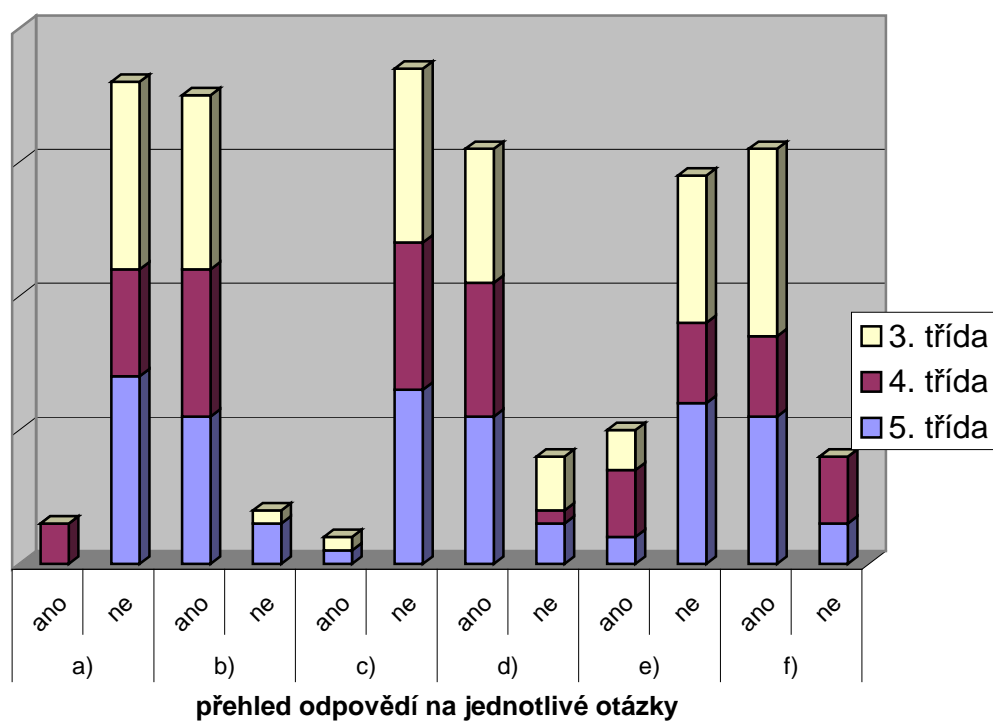

přehled odpovědí na jednotlivé otázky

ZŠ Kovářov

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

Otázka č. 17: Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?

Na tuto otázku žáci odpovídali pouze v případě, pokud chtěli vyjádřit svůj vlastní názor či připomínku.

	počet odpovědí	počet odpovědí v %
ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi, Tábor		
bez odpovědi	66	59,50%
zvýšit dozor na školách	6	5,40%
viníkovi snížit známku z chování	4	3,60%
vyločit agresora ze školy	2	1,80%
nějakým způsobem viníky potrestat	9	8,10%
domluvy agresorům	3	2,70%
na školách zavést kamerové systémy	9	8,10%
záležitost by měl vyřešit ředitel	2	1,80%
požádat učitele nebo dospělého o radu	1	0,90%
častější schůzky rodičů a rozhovory s rodiči agresorů	4	3,60%
zavést na školách častější přednášky o šikaně	1	0,90%
přísnější přístup k dětem	1	0,90%
zavřít agresory do vězení pro mladistvé	1	0,90%
agresorů si nevšímat	1	0,90%
agresorům jejich chování oplatit	1	0,90%
ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí		
bez odpovědi	45	57,70%
zvýšit dozor na školách	2	2,60%
viníkovi snížit známku z chování	1	1,30%
vyločit agresora ze školy	2	2,60%
nějakým způsobem viníky potrestat	3	3,70%
domluvy agresorům	5	6,30%
na školách zavést kamerové systémy	6	7,60%
záležitost by měl vyřešit ředitel	2	2,60%
požádat učitele nebo dospělého o radu	1	1,30%
zavést na školách častější přednášky o šikaně	2	2,60%
zakázat nevhodné pořady v televizi a brutální počítač. hry	2	2,60%
oznámit záležitost na policii	2	2,60%
nenosit do školy peníze	1	1,30%
oznámit záležitost rodičům agresora	1	1,30%
problémoví a agresivní žáci by měli být pod dohledem	2	2,60%
šikaně nelze nijak zabránit	1	1,30%

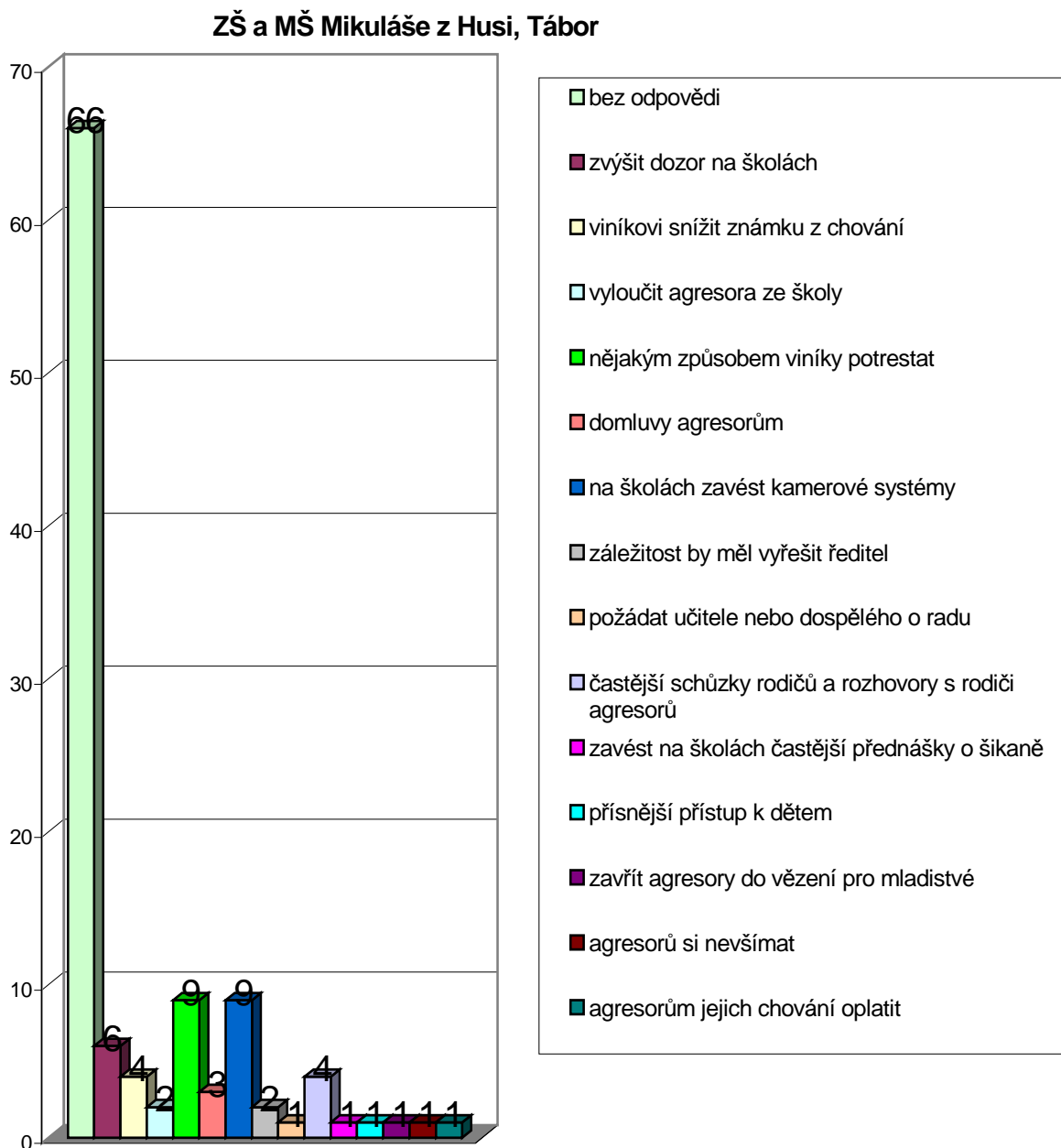
ZŠ Kovářov	počet odpovědí	počet odpovědí v %
bez odpovědi	39	72,20%
vyločit agresora ze školy	1	1,90%
domluvy agresorům	2	3,70%
záležitost by měl vyřešit ředitel	3	5,50%
požádat učitele nebo dospělého o radu	4	7,40%
problémové žáky nechat po škole	2	3,70%
problémovým žákům dát poznámku	2	3,70%
učení slušnému chování na školách	1	1,90%
Orbis Pictus, Tábor	počet odpovědí	počet odpovědí v %
bez odpovědi	17	43,60%
zvýšit dozor na školách	2	5,10%
vyločit agresora ze školy	1	2,60%
nějakým způsobem viníky potrestat	2	5,10%
domluvy agresorům	2	5,10%
na školách zavést kamerové systémy	3	7,70%
záležitost by měl vyřešit ředitel	1	2,60%
častější schůzky rodičů a rozhovory s rodiči agresorů	3	7,60%
požádat učitele nebo dospělého o radu	2	5,10%
zavést na školách častější přednášky o šikaně	1	2,60%
přísnější přístup k dětem	2	5,10%
problémové žáky nechat po škole	1	2,60%
oznámit záležitost na policii	1	2,60%
oznámit záležitost na prezidentovi	1	2,60%

59,2% žáků zřejmě nevědělo, jak bojovat proti šikaně na školách, popř. jakým způsobem ji omezit, a tak na tuto otázku neodpovídali.

40,8% žáků svou myšlenku vyjádřilo. Dětské názory na tuto otázku byly u některých žáků na všech školách stejné, v mnohých případech byly odpovědi podobné. Např. někteří žáci na všech čtyřech školách se shodli, že školní šikaně lze zabránit domluvami agresorům či vyloučením agresora ze školy. Zároveň několik žáků všech škol psalo, že záležitost by měl řešit ředitel a více žáků se shodlo, že v případě šikanování je nutné požádat o radu učitele či jinou dospělou osobu. Problémové žáky nechat po škole psali současně žáci z Kovářova a z Církevní školy Orbis Pictus. Přísnější přístup k dětem a častější schůzky rodičů a rozhovory s rodiči agresorů psali současně žáci ze školy Mikuláše z Husí a z Orbis Pictus. Žáci ZŠ Mikuláše z Husí, ze ZŠ Švehlova a z Orbis Pictus současně psali, že je nutné nějak viníky potrestat, že by

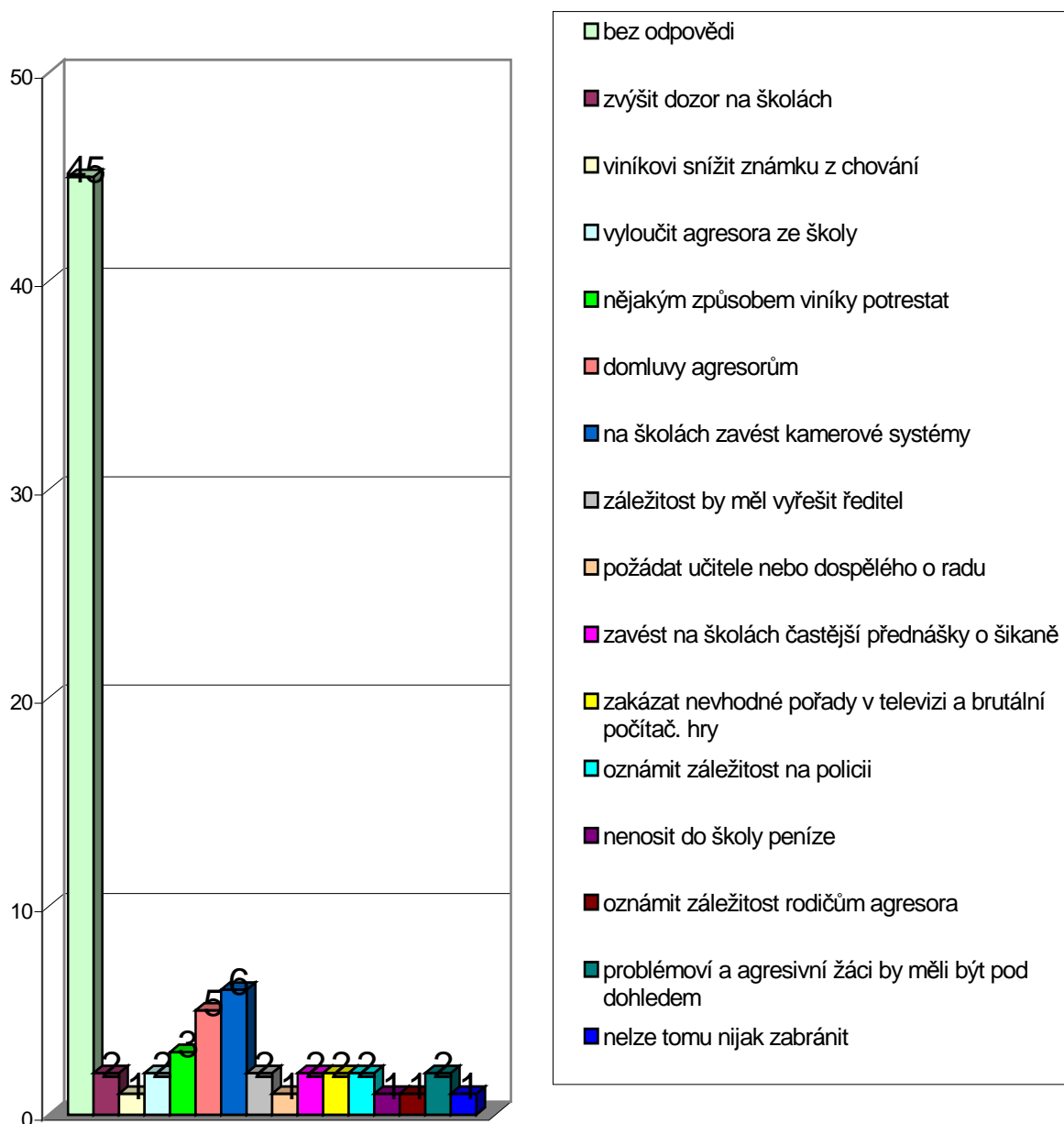
bylo dobré zavést na školách častější přednášky o šikaně, zvýšit dozor na školách či na školách zavést kamerové systémy. Agresorům sníženou známku z chování doporučují žáci ze ZŠ Švehlova a ZŠ Mikuláše z Husí. Někteří žáci z Orbis Pictus a ZŠ Švehlova by záležitost oznámili policii. Na přísnějším přístupu k dětem a častějších schůzkách rodičů se shodly současně děti ze ZŠ Mikuláše z Husí a z Orbis Pictus.

Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?

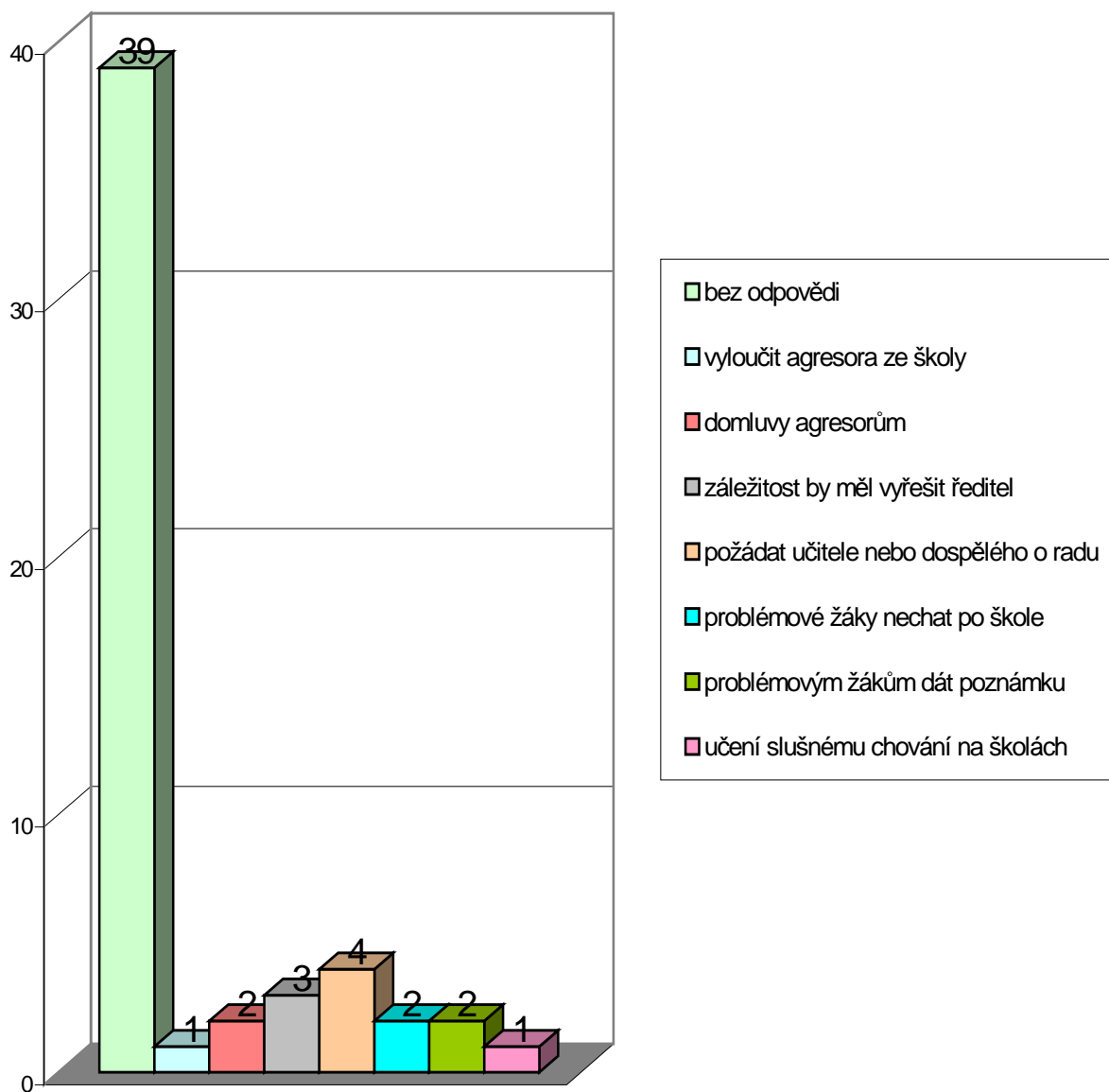
Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?

ZŠ Švehlova, Sezimovo Ústí

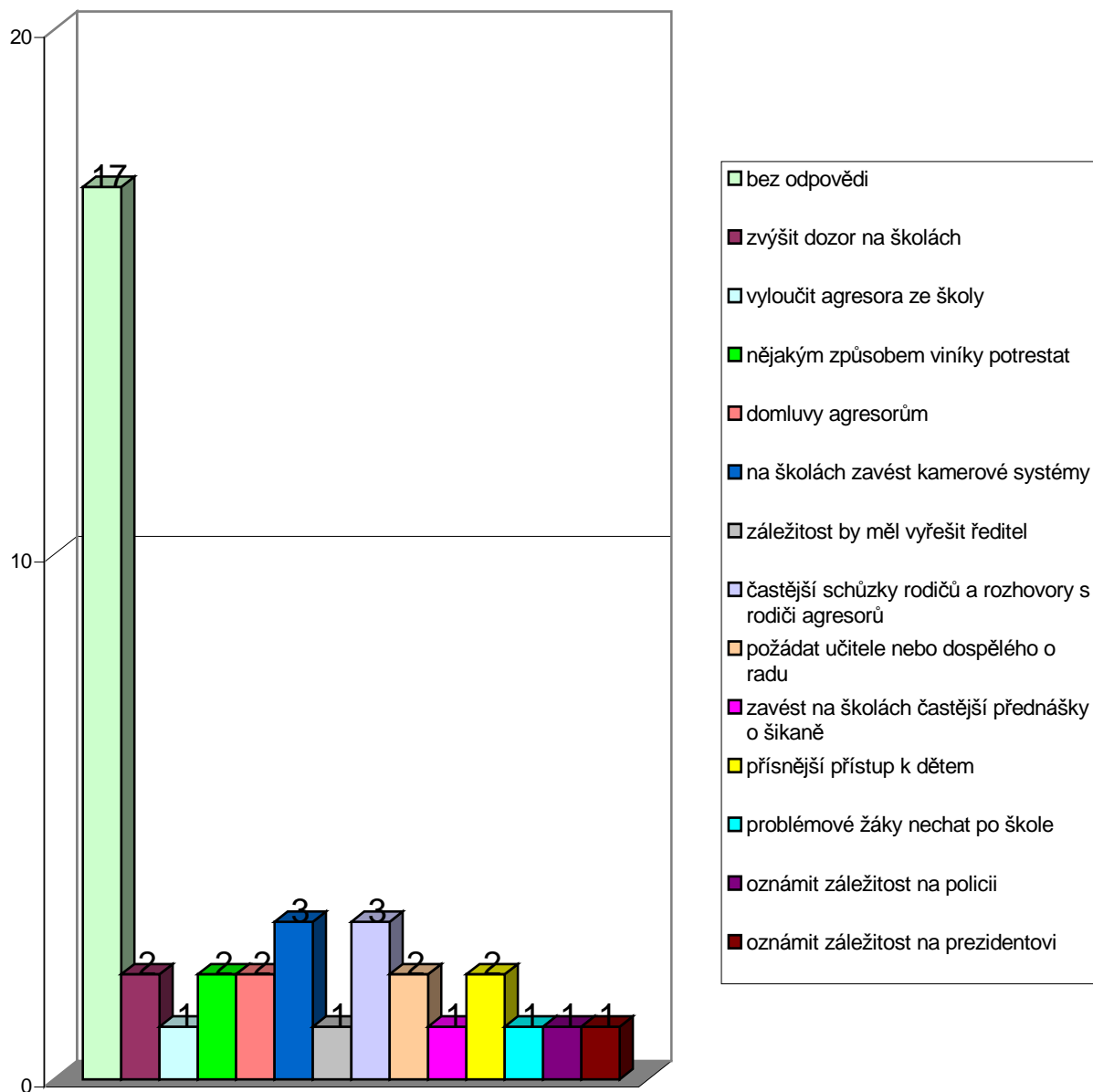
Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?

ZŠ Kovářov

Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?

ZŠ Orbis Pictus, Tábor

6.6 Ověření platnosti hypotéz

Hypotéza č. 1 (znalost pojmu šikana) se potvrdila.

Z procentuelního vyjádření výsledku průzkumu vyplývá, že většina dětí ví, co to znamená šikana. Výsledek znalosti pojmu šikana ve všech základních školách je 95,0%. Výsledky srovnávající znalost tohoto pojmu jsou v obou malých školách a v obou velkých školách vyrovnané.

Hypotéza č. 2 (nejčastějším projevem šikany je tělesné týrání žáků) se potvrdila pouze jen z části.

Podle poznatků z podotázky č. 2.1. (časté projevy šikany na škole) bylo tělesné týrání podle všech dotazovaných respondentů zvoleno až na třetím místě (4,6%), ze všech dotazovaných škol tuto odpověď psalo nejvíce žáků ze ZŠ Mikuláše z Husi (tato skutečnost je zřejmě ovlivněna velkým množstvím žáků na škole a jejich různorodou skladbou). Nejčastějšími projevy šikany na všech dotazovaných školách bylo nadávání některému žákovi (13,5%) a uhození nějakého žáka (7,4%).

Podle poznatků z podotázky č. 3.1. (časté projevy šikany ve třídě dotazovaného žáka) bylo tělesné týrání podle všech dotazovaných respondentů zvoleno jako nejčastější forma šikany ve třídách (7,4%). Rovněž i zde měla tato odpověď nejvyšší zastoupení v ze ZŠ Mikuláše z Husi. Jako další projevy šikany ve třídě bylo uváděno vymáhání peněz (3,5%), nadávání některému žákovi (3,2%) a ničení spolužákových věcí (3,2%).

Na základě všech zjištěných poznatků lze konstatovat, že tělesné týrání a zároveň i ostatní formy šikany se na školách, respektive na 1. stupni základních škol, vyskytují pouze v omezeném množství. V žádné z dotazovaných škol nebyly výraznější odchylky v počtu šikanovaných a v počtu šikanujících projevů.

Hypotéza č. 3 (se šikanou ve třídě se setkala méně než polovina žáků) se potvrdila.

Ze všech zúčastněných respondentů 1. stupně se jich ve své třídě se šikanou setkalo 20,55% žáků.

Výsledky výzkumu setkání se šikanou ve třídách jsou ve venkovské škole v Kovářově pouze 9,3%, to znamená, že na malých obecních školách je výskyt šikany nepatrný.

V obou dotazovaných velkých městských školách jsou mezi výsledky výzkumu jen menší rozdíly. V ZŠ Mikuláše z Husi setkání se šikanou ve třídách uvedlo 22,5% žáků a v ZŠ Švehlova 16,7% zpozorovalo šikanu ve třídě. Nejvyšší procentuelní hodnoty jsou u malé městské školy Orbis Pictus v Táboře, kde se podle výsledků setkala se šikanou ve třídě 38,5%. Tuto vyšší hodnotu lze však snadno vysvětlit. Na škole se učitelé velice snaží pečovat o příznivé školní klima a o šikaně s žáky mluví velmi často, a tak se pojem šikany dostal mnoha žákům do podvědomí. Následně pak při sebemenším prohřešku některého žáka si o něm druzí myslí, že se choval šikanujícím způsobem.

Hypotéza č. 4 (chlapci budou častěji uváděni jako agresori než dívky) se potvrdila.

Ze všech zúčastněných respondentů 1. stupně 11,3% dotazovaných žáků vypovědělo, že bylo šikanováno jen jednou, 9,6% žáků bylo občas šikanováno a jen 2,8% žáků všech škol napsalo, že bylo šikanováno velmi často.

Na základě zjištěných dat ze všech dotazovaných škol bylo šikanováno od dívek 3,5% žáků, zatímco od chlapců bylo šikanováno 20,2% žáků.

Žáci v ZŠ Mikuláše z Husi v Táboře uvedli v 19,8%, že byli šikanováni od chlapce. V ZŠ Švehlova v Sezimově Ústí 25,6% žáků napsalo, že byli šikanováni od chlapce. V ZŠ Kovářov bylo od chlapců někdy šikanováno 7,4% respondentů. V Církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor napsalo 28,2% dětí, že byly šikanovány od chlapce. Výsledky výzkumu počtu šikanovaných a aktérů šikany jsou opět nejnižší ve venkovské škole v Kovářově. V obou velkých městských školách (ZŠ Mikuláše z Husi a ZŠ Švehlova) jsou výsledky srovnatelné, o trochu vyšší výskyt šikanovaných a aktérů šikany má ZŠ Švehlova. Podle výsledků jsou opět nejvyšší procentuelní hodnoty u Církevní základní školy Orbis Pictus v Táboře.

Hypotéza č. 5 (žáci nejspíše požádají o pomoc učitelku/učitele, budou-li svědky šikany) se potvrdila.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že 38,3% dětí v případě svědectví šikany by tuto skutečnost ohlásilo vyučujícímu.

Dalším člověkem, kterému by se dítě svěřilo je matka, takto odpovědělo 18,1% ze všech dotazovaných. A na třetím místě je několik osob najednou, to znamená, že současně více lidem by svědectví šikany oznámilo 15,6% dětí.

V církevní ZŠ Orbis Pictus, Tábor by vyučujícímu svědectví šikany ohlásila více než polovina dotazovaných - 51,3% žáků školy. V ostatních třech školách jsou hodnoty velice podobné, pohybují se mezi 35% - 37%.

Hypotéza č. 6 (projevy šikany se nejčastěji vyskytují o přestávce ve třídách) se potvrdila pouze jenz poloviny.

Z výsledků otázky č. 8 (problémové prostory, na kterých se šikana může nejčastěji odehrávat) zjistíme, že školní třídy byly podle všech dotazovaných respondentů zvoleny až na třetím místě. Tuto variantu napsalo 13,5% žáků. Nejvíce z dětí napsalo, že se šikana nejčastěji může odehrávat cestou ze školy, tuto odpověď napsala přesně třetina ze všech dotazovaných 33,3%. Podle žáků patří mezi další dosti problémová místa školy záchody, které zvolila téměř čtvrtina ze všech (24,8%).

Podle poznatků z otázky č. 9 (denní doba, při které se šikana může nejčastěji uskutečňovat), získané skutečnosti ukazují, že v průběhu dne jsou podle většiny žáků největším zdrojem problémů přestávky. Ze všech dotazovaných respondentů zvolilo přestávky 42,9%. Dále celkem 33,7% dětí napsalo že v průběhu dne se šikana nejčastěji může vyskytovat odpoledne po vyučování. Další poměrně ohroženou dobou se mohou stát pauzy na oběd, to si myslí 10,9% dětí.

Mezi výsledky městských škol (Církevní ZŠ Orbis Pictus, ZŠ Mikuláše z Husí a ZŠ Švehlova) nebyly výraznější odchylky v poměru procentuelního zastoupení u jednotlivých odpovědí. Odpovědi v ZŠ Kovářov se v otázce č. 8 mírně lišily. Oproti ostatním školám odpovědělo v Kovářově asi o 25% žáků více, že se šikana může odehrávat cestou do školy. Tento fakt bude způsoben především tím, že v této škole je mnoho žáků z okolních obcí, kteří dojíždějí autobusem do školy.

Taktéž se odpovědi v ZŠ Kovářov trochu lišily v otázce č. 9. Oproti ostatním školám v Kovářově odpovědělo zhruba o 28% dětí méně, že rizikovou dobou jsou přestávky. Na druhou stranu, oproti průměru třech městských škol, jsou v Kovářově o 10% rizikovější ranní hodiny. Odpolední hodiny byly oproti ostatním školám v Kovářově také zvoleny ve větší míře, v průměru o 22 % více, než v městských školách.

Hypotéza č. 7 (učitelé se žáky hovoří o šikanování velmi často) se vůbec nepotvrdila.

Jen minimum žáků uvedlo, že se učitelé se žáky baví o šikanování velmi často. Ze všech dotazovaných respondentů pouze 5,6% žáků uvedlo, že se hovoří na škole o šikanování velmi často. Tato skutečnost je způsobena zřejmě tím, že žáci 1. stupně základních škol nejsou tak ohroženou skupinou, ve které by šikana byla běžným jevem. Dále necelá polovina, 47,9% žáků, sdělila, že se vyučující na školách občas o šikanování s žáky baví. Dalším 13,4% dětí se zdá, že se s vyučujícími o šikaně a o tom jak tomu zabránit nebaví vůbec a 23,0% žáků uvedlo, že se o tomto problému bavili s vyučujícím pouze jednou.

Výsledky v jednotlivých školách se příliš neodlišují. Oproti průměru všech městských škol uvedlo v ZŠ Kovářov asi o 19% dětí více, že se o šikanování nikdy nebaví a dále oproti průměru ostatních škol uvedlo v ZŠ Švehlova o zhruba 18% dětí více, že se na školách baví o šikaně velmi často.

Hypotéza č. 8 (učitelé ve většině případů dokáží spravedlivě vyřešit různé spory a potrestat nevhodné chování žáků) se potvrdila.

Výsledky jednotlivých škol jsou v celku na obdobné úrovni. Získaná fakta ukazují, že učitelé jsou hodnoceni dosti kladně a podle zjištěných skutečností se tedy zdá, že ve většině tříd si učitelé dokáží zjednat pořádek.

Ze všech dotazovaných respondentů jich 79,8% napsalo, že jejich vyučující je spravedlivý, s žáky probírá špatné chování některých spolužáků a mluví s nimi o tom, jak hříšníky nejlépe potrestat. Poměrně méně dětí - 13,1% si myslí, že jejich učitel (učitelka) se k žákům chová přísně a každé špatné a nevhodné chování tvrdě potrestá a 6,7% žáků napsalo že jejich učitel (učitelka) vystupuje před žáky příliš mírně a špatné chování málokdy potrestá.

Hypotéza č. 9 (učitelé budou považováni za osoby, které nejvíce ovlivňují chování žáků) se vůbec nepotvrdila.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že 18,8% dětí považuje učitele za osoby, které nejvíce ovlivňují chování žáků. Vyučující byli uváděni až na třetím místě.

Na prvním místě jsou podle dotazovaných žáků rodiče, takto odpovědělo 31,2% ze všech dotazovaných. A na druhém místě podle 22% dětí nejvíce ovlivňuje chování žáků televize.

Výsledky v jednotlivých školách se příliš neodlišují. V Církevní škole Orbis Pictus psali žáci v trochu větším počtu, že osoby nejvíce ovlivňující chování žáků jsou kamarádi. To napsalo přibližně o 14% žáků více než je průměr v ostatních školách a dále oproti průměru ostatních škol uvedlo v ZŠ Kovářov o zhruba 10% dětí více, že chování žáků nejvíce ovlivňuje televize. Samotní učitelé, jako osoby nejvíce ovlivňující chování žáků, byli více psáni na velkých školách. V obou velkých školách zvolilo učitele v průměru 24% žáků. Je zajímavé, že v obou malých školách nebyli učitelé tolik uváděni jako osoby ovlivňující chování dětí, na obou malých školách je zvolilo v průměru asi 6% žáků.

Hypotéza č 10 (větší výskyt šikany lze předpokládat na tzv. velkých školách než na školách malých) se potvrdila pouze jen z části.

Podle poznatků z otázky č. 2 (setkání se šikanou ve škole dotazovaného žáka) nelze jednoznačně říci, že v tzv. malých školách můžeme zpozorovat menší výskyt šikany. Lze však dokázat, že okolní prostředí, kde se škola nalézá, má značný vliv na výskyt šikany. V městských školách je výskyt šikany větší než v malé obecní škole, kde je výskyt školní šikany nepatrný.

V první velké městské ZŠ Mikuláše z Husi se někdy objevila šikana na škole podle 38,7% žáků. Ve druhé velké městské ZŠ Švehlova se setkali na škole se šikanou v 30,8%. Průměrně v těchto obou velkých městských školách byla šikana zpozorována v 34,8%.

V první malé městské Církevní ZŠ Orbis Pictus zpozorovalo šikanu na škole 53,8% žáků. Ve druhé malé ZŠ, která se nachází v obci Kovářov uvedli žáci, že se setkali se šikanou pouze v 14,8%. Průměrně tedy v těchto obou malých školách byla šikana zpozorována v 34,3%, avšak je patrné, že výsledky výzkumu setkání se školní

šikanou jsou na malých školách poměrně rozdílné (u malé venkovské školy v Kovářově je výskyt školní šikany nižší o 39,0%, než je v malé městské škole Orbis Pictus v Táboře).

Podle poznatků z otázky č. 3 (setkání se šikanou ve třídě dotazovaného žáka) opět nelze přesně říci, že v tzv. malých školách můžeme zpozorovat menší výskyt šikany. I zde hraje velkou roli prostředí, ve kterém se škola nalézá. V malé obecní škole je výskyt šikany ve třídě podstatně nižší, než v městských školách.

V první velké městské ZŠ Mikuláše z Husi zpozorovalo šikanu ve své třídě 22,5% žáků. Ve druhé velké městské ZŠ Švehlova se setkali ve svých třídách se šikanou v 16,7%. Průměrně v těchto obou velkých městských školách byla šikana zpozorována v 19,6%.

V první malé městské Církevní ZŠ Orbis Pictus zpozorovalo šikanu ve třídě 38,5% žáků. V malé obecní ZŠ Kovářov uvedli žáci, že se setkali se šikanou ve třídě v 9,3%. Průměrně tedy v těchto obou malých školách byla šikana zpozorována v 23,9%, avšak i zde je patrné, že výsledky setkání se šikanou ve třídách jsou na malých školách dosti rozdílné (u malé venkovské školy v Kovářově je výskyt školní šikany nižší o 29,2%, než je v malé městské škole Orbis Pictus v Táboře).

Podle poznatků z otázky č. 4 (vlastní zkušenost s šikanováním) nemůžeme ani zde přesně konstatovat, že v tzv. malých školách bude menší výskyt šikanovaných žáků. Opět tady hraje velkou roli prostředí, ve kterém se škola nalézá. V malé obecní ZŠ je výskyt šikanovaných ve třídě nižší, než v městských školách.

V první velké městské ZŠ Mikuláše z Husi bylo jednou nebo občas šikanováno 21,6 % žáků. Ve druhé velké městské ZŠ Švehlova se se šikanou jedenkrát či vícekrát osobně setkalo 29,5%. Uvedené hodnoty mezi jednotlivými školami se liší jen o 7,9%. Průměrně lze vyjádřit, že v těchto obou velkých městských školách má se šikanou osobní zkušenost 25,55% dětí.

V první malé městské Církevní ZŠ Orbis Pictus bylo jednou popř. občas šikanováno 33,3% žáků a ve druhé malé ZŠ v obci Kovářov bylo jednou či vícekrát šikanováno 13% žáků. Průměrně tedy v těchto obou malých školách byl počet šikanovaných 23,15%, ale je zřejmé, že výsledky výzkumu počtu šikanovaných jsou na malých školách odlišné (u malé venkovské školy v Kovářově je počet žáků s osobní zkušeností šikany nižší o 20,3%, než je v malé městské škole Orbis Pictus v Táboře).

6.7 Shrnutí poznatků

Přestože uvedené procentuelní hodnoty nám mohou naznačit, kolik dětí na školách zpozorovalo šikanu a kolik dětí mělo osobní zkušenost s šikanováním, nemůžeme tyto údaje vnímat za zcela objektivní a jednoznačně platné. Dotazovaní respondenti ve věku 8 – 11 let ještě nemají takové zkušenosti s tím, co lze považovat za šikanu a co šikana není. V několika případech, kdy žáci zmiňovali, že viděli šikanu na škole, popř. byli sami šikanováni, se nejednalo o skutečnou šikanu. Některým žákům byla způsobena nějaká újma či křivda a za šikanu ji nesprávně považovali. Někteří byli v mnohých případech svědky určitého nevhodného chování jednoho žáka k druhému a rovněž nesprávně usoudili, že se jednalo o šikanu.

Všeobecně žáci prvního stupně základních škol nejsou z hlediska šikany tak ohroženou skupinou, avšak nelze jednoznačně konstatovat, že u těchto žáků žádné riziko nehrozí. Je nutné sledovat jejich chování a pozorovat jednání všech žáků, protože žádné dítě není vůči šikaně imunní.

Na základě zjištěných poznatků lze usoudit, že v městských školách má na výskyt šikany značný vliv prostředí (velké množství žáků a jejich různorodá skladba, odlišná morálka jednotlivých žáků a odlišné životní hodnoty v souvislosti s jejich životní úrovní a především anonymita jednotlivých žáků), a tak se potvrzuje, že školy ve městech budou v četnosti výskytu šikany ohroženější než školy venkovské.

U venkovských škol lze potvrdit fakt, že mezi dětmi na škole nebyvají takové extrémní rozdíly. Výhodou je menší množství žáků, kde jejich skladba není tak různorodá, podobné životní hodnoty, obvykle nepřilíš rozdílná životní úroveň a především prostředí, kde se všichni znají, a tak se těžko něco uchová v tajnosti. Četnost výskytu šikany bude v menších obecních školách nižší než ve městech.

6.8 Doporučené postupy pro prevenci šikany na školách

Agresivita a šikana na základních školách není výjimečným jevem. Z tohoto důvodu by se měli vyučující o tento problém zajímat a zároveň by si měli umět všimnout jakýchkoliv náznaků toho, že se něco děje a okamžitě zasáhnout.

Problematikou agresivity, šikany a problémovými dětmi se zabývá velká řada našich soudobých autorů i mnoho autorů zahraničních. V knihách se učitelé i rodiče mohou dozvědět zákonitosti šikany, vhodné postupy k jejímu předcházení a účinná řešení tohoto problému. V každé publikaci je zdůrazněno, že pro minimalizaci výskytu šikany je nejdůležitější prevence.

Ze získaných poznatků prostřednictvím vyhodnocených dotazníků lze tedy navrhnout vhodná doporučení pro prevenci šikany.

S dětmi o šikaně mluvit, nezastírat, že tento problém existuje a nepovažovat toto téma za tabu s domněním, že se v naší škole nic takového nemůže odehrát. Vhodně žáky poučit o rizicích šikany a seznámit je se všemi negativními následky v případě takového chování.

Důsledně sledovat třídní kolektiv a poznat chování jednotlivých žáků. Jakékoli varovné signály se nesmí ponechat náhodě. V případě zaznamenání podezřelých projevů začít okamžitě jednat, čímž lze podchytit šikanu v jejím počátečním stádiu.

Různými prostředky pečovat o příjemné třídní klima. Snažit se zapojovat všechny děti do třídního kolektivu. Zaměřit pozornost především na nové spolužáky a na jejich zapojení do dětského kolektivu. Zadávat takové úkoly, při kterých se učí žáci spolu jednat, vycházet a spolupracovat.

Vyučující všech tříd by měli dbát na příznivé klima celé školy. Zařazovat do výuky spolupráci mezi třídami či vyvířet projekty, do kterých se zapojí více tříd, popř. celá škola. Podle možností školy se snažit o dobrou organizaci volného času dětí i mimo vyučovací dobu.

Dobře poznat celou budovu školy a zaměřit se na místa, ve kterých by případně mohlo k šikaně docházet. Na těchto rizikových místech buď posílit dozor a nebo na tato místa zamezit volný přístup dětí.

ZÁVĚR

Mnozí lidé, a nezdědka i učitelé, si mohou myslet, že šikana je běžnou zkušeností dětí v období dětství a dospívání a že je tedy něčím, čím si každé dítě musí projít, aby se pak dokázalo ubránit tvrdým podmínkám současného života. Někteří se zároveň domnívají, že šikana vždy byla, je a bude nedílnou součástí našich životů, a proto se s tím nedá nic dělat. Tento názor však nelze zastávat.

Z malých agresorů se časem stávají velcí tyraní, kteří ostatním způsobují újmy. Z „běžného“ šikanování na školách po čase může vzniknout zneužívání pravomocí či zneužívání sil, se kterým se setkáme ve vládě, v různých institucích nebo v podnikatelské sféře a v neposlední řadě i ve válkách.

Při nápravě šikany je nejdůležitější jasné vědomí problému. Je-li snaha a dobrá vůle, je možno minimalizovat na školách její výskyt. Lze nalézt mnoho způsobů, které mohou učitelé i rodiče využít, aby byla škola bezpečným místem, kde děti vedle sebe mohou žít a vyrůstat ve svobodě.

Docházka do školy bez nebezpečí šikany je základním demokratickým právem dítěte. A na jakékoli podobné instituce je dlužno pohlížet stejně (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 210).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENDL, S.: *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003, ISBN 80-86642-08-9.
2. BENDL, S.: *Školní kázeň, metody a strategie*. Praha: ISV nakladatelství, 2001, ISBN 80-85866-80-3.
3. BOURCET S., GRAVILLONOVÁ I.: *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros, 2006, ISBN 80-00-01552-8.
4. ČERMÁK, I.: *Dětská agrese*. Brno: CERM akademické nakladatelství, 1998, ISBN 80-7204-098-7.
5. ERB, H. H.: *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2001, ISBN 80-86299-22-8.
6. FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-063-4.
7. GÁL, F.: *Násilí*. Praha: EGEM, 1994, ISBN 80-85395-41-X.
8. GOLDMANOVÁ, J.: *Jak si nenechat ublížit*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-413-3.
9. JEDLIČKA, R., KOŤA, J.: *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998, ISBN 80-7184-555-8.
10. KALINSKÁ, L., KALINSKÝ, J. a kol.: *Násilie v rodině a v škole. Monografia študií a príspevkov odborného seminára*. Nitra: Fakulta socialnych vied UKF, Katedra pedagogickej psychológie, 2003, ISBN 80-8050-611-6.

11. KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-513-X.
12. KOLÁŘ, M.: *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-123-1.
13. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J.: *Vzpouora deprivantů*. Praha: Makropulos, 1996, ISBN 80-901776-8-9.
14. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J.: *Zlo na každý den. Život s deprivanty I*. Praha: Makropulos, 2001, ISBN 80-7262-088-6.
15. MARTIN M., WALTMANOVÁ - GREENWOODOVÁ C.: *Jak řešit problémy dětí se školou*. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-125-8.
16. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-771-X.
17. *Metodický pokyn MŠMT č. 28 275/2000-22*. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky, 2000.
18. NOVÁK, T., CAPPONI V.: *Sám proti agresi*. Praha: Grada Publishing, 1996, ISBN 80-7169-253-0.
19. ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D.: *Krotíme obrazovku*. Praha: Portál, 1995, ISBN 80-7178-084-7.
20. ŘÍČAN, P.: *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995, ISBN 80-7178-049-9.
21. SAURYNEK, A., KAŠPAROVÁ, E., KOMÁRKOVÁ, R.: *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001, Vyd. 1., ISBN 80-7261-038-4.

22. SOUSTA, V. a kol.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, ISBN 80-210-1275-7.
23. VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-678-0.
24. *Všeobecná encyklopedie Diderot, v osmi svazcích*. Praha: Diderot, 1999, ISBN 80-902555-9-0.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky

Příloha č. 2: Vyplněné dotazníky

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY

ŠKOLA: TRÍDA:

a) DÍVKÁ b) CHLAPEC VĚK:

1. Víš, co je to šikana?

- a) ano b) ne

2. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

- a) ano b) ne

2.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší škole?

- a) ničení věcí některého spolužáka e) vymáhání peněz od některého spolužáka
b) nadávání nějakému spolužákovi f) braní svačiny některému spolužákovi
c) tělesné týrání některého spolužáka g) něco jiného
d) uhození některého spolužáka Co?

3. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou i ve vaší třídě?

- a) ano b) ne

3.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší třídě?

- a) ničení věcí některého spolužáka e) vymáhání peněz od některého spolužáka
b) nadávání nějakému spolužákovi f) braní svačiny některému spolužákovi
c) tělesné týrání některého spolužáka g) něco jiného
d) uhození některého spolužáka Co?

4. Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

- a) ano, ale jen jednou c) ano, velmi často
b) ano, občas d) ne, ještě nikdy

4.1 Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho.

- a) od dívky b) od chlapce

4.2 Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), řekl(a) jsi o tom někomu?

- a) nikomu e) učitelce (učiteli)
b) matce f) kamarádovi
c) otci g) někomu jinému
d) sourozenci Komu?

4.3 Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš, co se ti stalo.

- 13. Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?**
a) méně než 1 hodinu
b) asi 1 – 2 hodiny
c) asi 2 – 3 hodiny
d) asi 3 – 4 hodiny
e) déle než 4 hodiny
f) po domluvě s rodiči
- 14. Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:**
a) mě bijí
b) mi sprostě vynadají
c) dostanu domácí vězení
d) si se mnou o tom v klidu promluví
e) nad tím mávnou rukou
f) to nikdy nezjistí
- 15. Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:**
a) je stejný jako dříve
b) se stále snižuje
c) se o trochu zvýšil
d) se zvyšuje čím dál tím více
- 16. Na naší škole:**
- a) je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky
ano ne
- b) se určitě najde pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě
ano ne
- c) máme mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni
ano ne
- d) se určitě najde nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován
ano ne
- e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit
ano ne
- f) se najde asi jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach
ano ne
- 17. Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?**

ŠKOLA: ZŠ Švehlova 111 Šternberk I. TRÍDA: III. A
 DÍVKY CHLAPEČEK VĚK: 9. let

1. Víš, co je to šikana?

- ano ne

2. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

- ano ne

2.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší škole?

- a) ničení věcí některého spolužáka e) vymáhání peněz od některého spolužáka
 b) nadávání nějakému spolužákovi f) brání svačiny některému spolužákovi
 c) tělesné týrání některého spolužáka g) něco jiného
 d) uhození některého spolužáka Co? vihanování učitelkou

3. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou i ve vaší třídě?

- ano ne

3.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší třídě?

- a) ničení věcí některého spolužáka e) vymáhání peněz od některého spolužáka
 b) nadávání nějakému spolužákovi f) brání svačiny některému spolužákovi
 c) tělesné týrání některého spolužáka g) něco jiného
 d) uhození některého spolužáka Co?

4. Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

- a) ano, ale jen jednou c) ano, velmi často
 b) ano, občas d) ne, ještě nikdy

4.1. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho?

- a) od dívky b) od chlapce

4.2. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), řekl(a) jsi o tom někomu?

- a) nikomu e) učitelce (učiteli)
 b) matce f) kamarádovi
 c) otci g) někomu jinému
 d) sourozenci Komu?

4.3. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš, co se ti stalo.

vihanovali učitelkou a mlátili mě a mlátili spolu

5. Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

- a) ano b) ne

6. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

- a) ano, protože vždycky musíme pomáhat slabším c) ne, měl(a) bych strach
 b) ano, ale jenom, kdyby to byl můj kamarád d) ne, nezajímalo by mě to

7. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

- a) nikomu e) učitelce (učiteli)
 b) matce f) kamarádovi
 c) otci g) někomu jinému
 d) sourozenci Komu?

8. **Kde se šikana ve škole asi nejvíce vyskytuje?**
 a) cestou do školy
 b) ve škole na chodbě
 c) ve škole na záchodě
 d) ve třídě
 d) ve školní družině
 f) cestou ze školy
 g) někde jinde
 Kde?
9. **V jakou dobu se šikana ve škole asi nejvíce vyskytuje?**
 a) ráno před začátkem vyučování
 b) během vyučování
 c) po přestávkách
 d) při pauze na oběd
 e) odpoledne po vyučování
 f) někdy jindy
 Kdy?
10. **Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?**
 a) ano, bavíme se o šikanování velmi často
 b) ano, občas se o šikanování bavíme
 c) ano, jednou jsme se o tom bavili
 d) ne, nikdy se o tom nebavíme
11. **Dokáže ve vaší třídě učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování apod.)?**
 a) ano, učitelka (učitel) je velice přísná(y) a každé špatné chování vždy tvrdě potrestá
 b) ano, učitelka (učitel) s námi mluví o špatném chování a po domluvě případy spravedlivě potrestá
 c) ne, učitelka (učitel) je moc mírný a špatné chování málokdy potrestá
 d) ne, učitelka (učitel) dělá, že se ve třídě nic neděje
12. **Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?**
 a) rodiče
 b) sourozenci
 c) kamarádi
 d) učitelé
 e) počítač
 f) televize
13. **Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?**
 a) méně než 1 hodinu
 b) asi 1 – 2 hodiny
 c) asi 2 – 3 hodiny
 d) asi 3 – 4 hodiny
 e) déle než 4 hodiny
 f) po domluvě s rodiči
14. **Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:**
 a) mě bijí
 b) mi sprostě vynadají
 c) dostanu domácí vězení
 d) si se mnou o tom v klidu promluví
 e) nad tím mávnou rukou
 f) to nikdy nezjistí
15. **Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:**
 a) je stejný jako dříve
 b) se stále snižuje
 c) se o trochu zvýšil
 d) se zvyšuje čím dál tím více
16. **Na naší škole:**
 a) je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky
 b) se určitě najde pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě
 c) máme mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni
 d) se určitě najde nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován
 e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit
 f) se najde asi jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach
- ano ano ano ano
 ne ne ne ne
 ano ano ano ano
 ne ne ne ne
 ano ano ano ano
 ne ne ne ne
17. **Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?**

nakázat bojové a brutální hry a pořádky.

ŠKOLA: ^V ZŠ a MŠ Tábory Mikuláše a Rusi

TŘÍDA: 4.B

a) DÍVKY

b) CHLAPECI

VĚK: 10

1. Víš, co je to šikana?

a) ano

b) ne

2. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?

a) ano

b) ne

2.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší škole?

a) ničení věcí některého spolužáka

c) vymáhání peněz od některého spolužáka

b) nadávání nějakému spolužákovi

f) brání svačiny některému spolužákovi

c) tělesné týrání některého spolužáka

g) něco jiného

d) uhození některého spolužáka

Co?

3. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou i ve vaší třídě?

a) ano

b) ne

3.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší třídě?

a) ničení věcí některého spolužáka

c) vymáhání peněz od některého spolužáka

b) nadávání nějakému spolužákovi

f) brání svačiny některému spolužákovi

c) tělesné týrání některého spolužáka

g) něco jiného

d) uhození některého spolužáka

Co?

4. Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?

a) ano, ale jen jednou

c) ano, velmi často

b) ano, občas

d) ne, ještě nikdy

4.1. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho?

a) od dívky

b) od chlapce

4.2. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), řekl(a) jsi o tom někomu?

a) nikomu

e) učitelce (učiteli)

b) matce

f) kamarádovi

c) otci

g) někomu jinému

d) sourozenci

Komu? *rodině*

4.3. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš, co se ti stalo.

Ošklivě mi nadával a kopnul mě do břicha a vytíral.

5. Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?

a) ano

b) ne

6. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?

a) ano, protože vždycky musíme pomáhat slabším

c) ne, měl(a) bych strach

b) ano, ale jenom, kdyby to byl můj kamarád

d) ne, nezajímalo by mě to

7. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?

a) nikomu

e) učitelce (učiteli)

b) matce

f) kamarádovi

c) otci

g) někomu jinému

d) sourozenci

Komu?

8. **Kde se šikana ve škole asi nejvíce vyskytuje?**
 a) cestou do školy
 b) ve škole na chodbě
 c) ve škole na záchodě
 d) ve třídě
 e) ve školní družině
 f) cestou ze školy
 g) někde jinde
 Kde?
9. **V jakou dobu se šikana ve škole asi nejvíce vyskytuje?**
 a) ráno před začátkem vyučování
 b) během vyučování
 c) o přestávkách
 d) při pauze na oběd
 e) odpoledne po vyučování
 f) někdy jindy
 Kdy?
10. **Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?**
 a) ano, bavíme se o šikanování velmi často
 b) ano, občas se o šikanování bavíme
 c) ano, jednou jsme se o tom bavili
 d) ne, nikdy se o tom nebavíme
11. **Dokáže ve vaší třídě učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování apod.)?**
 a) ano, učitelka (učitel) je velice přísná(y) a každé špatné chování vždy tvrdě potrestá
 b) ano, učitelka (učitel) s námi mluví o špatném chování a po domluvě případy spravedlivě potrestá
 c) ne, učitelka (učitel) je moc mírný a špatné chování málokdy potrestá
 d) ne, učitelka (učitel) dělá, že se ve třídě nic neděje
12. **Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?**
 a) rodiče
 b) sourozenci
 c) kamarádi
 d) učitelé
 e) počítač
 f) televize
13. **Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?**
 a) méně než 1 hodinu
 b) asi 1 – 2 hodiny
 c) asi 2 – 3 hodiny
 d) asi 3 – 4 hodiny
 e) déle než 4 hodiny
 f) po domluvě s rodiči
14. **Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:**
 a) mě bijí
 b) mi sprostě vynadají
 c) dostanu domácí vězení
 d) si se mnou o tom v klidu promluví
 e) nad tím mávnou rukou
 f) to nikdy nezjistí
15. **Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:**
 a) je stejný jako dříve
 b) se stále snižuje
 c) se o trochu zvýšil
 d) se zvyšuje čím dál tím více
16. **Na naší škole:**
a) je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky	ano	☐
b) se určitě najde pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě	☒ ano	☐ ne
c) máme mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni	ano	☒ ne
d) se určitě najde nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován	☒ ano	☐ ne
e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit	ano	☒ ne
f) se najde asi jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach	☒ ano	☐ ne
17. **Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?**

kamery

ŠKOLA: ZŠ a MŠ. Mikuláše a Jitry, Tábor

TŘÍDA: 5.B

a) DÍVKA b) CHLAPEC

VĚK: 11

1. Víš, co je to šikana?
 ano ne

2. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou na vaší škole?
a) ano b) ne

2.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší škole?

a) ničení věcí některého spolužáka	e) vymáhání peněz od některého spolužáka
b) nadávání nějakému spolužákovi	f) braní svačiny některému spolužákovi
c) tělesné týrání některého spolužáka	g) něco jiného
d) uhození některého spolužáka	Co?

3. Setkal(a) jsi se někdy se šikanou i ve vaší třídě?
a) ano b) ne

3.1. Které z následujících projevů se objevily při šikaně ve vaší třídě?

a) ničení věcí některého spolužáka	e) vymáhání peněz od některého spolužáka
b) nadávání nějakému spolužákovi	f) braní svačiny některému spolužákovi
c) tělesné týrání některého spolužáka	g) něco jiného
d) uhození některého spolužáka	Co?

4. Byl(a) jsi někdy šikanován(a)?
a) ano, ale jen jednou c) ano, velmi často
 ano, občas ne, ještě nikdy

4.1. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš od koho?

- a) od dívky b) od chlapce

4.2. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), řekl(a) jsi o tom někomu?

- a) nikomu e) učitelce (učiteli)
b) matce f) kamarádovi
c) otci g) někomu jinému
d) sourozenci Komu?

ale řekl bych

4.3. Pokud jsi byl(a) někdy šikanován(a), napiš, co se ti stalo.

Nebylo to vážně ale brali mi věci, nicili je (něco jsem jim pruel a oni mi to nahradi nebo nicili mlátili mi).

5. Byl(a) jsi někdy svědkem šikanování?
 ano ne

6. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, pomohl(a) bys šikanovanému?
 ano, protože vždycky musíme pomáhat slabším ne, měl(a) bych strach
b) ano, ale jenom, kdyby to byl můj kamarád ne, nezajímalo by mě to

7. Kdybys byl(a) někdy svědkem šikanování, řekl(a) bys o tom někomu?
a) nikomu c) učitelce (učiteli)
 matce f) kamarádovi
 otci g) někomu jinému
d) sourozenci Komu?

8. **Kde se šikana ve škole asi nejvíce vyskytuje?**
 a) cestou do školy d) ve školní družině
 b) ve škole na chodbě f) cestou ze školy
 c) ve škole na záchodě g) někde jinde *mimo školu na hřištích atd.*
 d) ve třídě Kde?
9. **V jakou dobu se šikana ve škole asi nejvíce vyskytuje?**
 a) ráno před začátkem vyučování d) při pauze na oběd
 b) během vyučování e) odpoledne po vyučování
 c) o přestávkách f) někdy jindy
 Kdy?
10. **Myslíš si, že učitelé ve vaší škole mluví o šikanování a o tom jak tomu zabránit?**
 a) ano, bavíme se o šikanování velmi často c) ano, jednou jsme se o tom bavili
 b) ano, občas se o šikanování bavíme d) ne, nikdy se o tom nebavíme
11. **Dokáže ve vaší třídě učitelka (učitel) vyřešit různé spory (rvačky, hádky, ubližování jiným, vulgární chování apod.)?**
 a) ano, učitelka (učitel) je velice přísná(y) a každé špatné chování vždy tvrdě potrestá
 b) ano, učitelka (učitel) s námi mluví o špatném chování a po domluvě případy spravedlivě potrestá
 c) ne, učitelka (učitel) je moc mírný a špatné chování málokdy potrestá
 d) ne, učitelka (učitel) dělá, že se ve třídě nic neděje
12. **Kdo nebo co podle tebe nejvíce ovlivňuje chování žáků?**
 a) rodiče d) učitelé
 b) sourozenci c) počítač
 c) kamarádi f) televize
13. **Kolik hodin denně strávíš doma u televize nebo u počítače?**
 a) méně než 1 hodinu d) asi 3 – 4 hodiny
 b) asi 1 – 2 hodiny e) déle než 4 hodiny
 c) asi 2 – 3 hodiny f) po domluvě s rodiči
14. **Když zlobím nebo něco provedu, moji rodiče:**
někdy a) mě bijí d) si se mnou o tom v klidu promluví
 b) mi sprostě vynadají c) nad tím mávnou rukou
 c) dostanu domácí vězení f) to nikdy nezjistí
15. **Domníváš se, že počet agresivních a hrubých dětí v dnešní době:**
 a) je stejný jako dříve c) se o trochu zvýšil
 b) se stále snižuje d) se zvyšuje čím dál tím více
16. **Na naší škole:**
a) je mnoho žáků, kteří jsou hrubí, někomu ubližují a chovají se nepřátelsky	ano	☐	ne
b) se určitě najde pár žáků, kteří někdy někomu ublížili a chovali se hrubě	☐	ano	ne
c) máme mnoho žáků, kteří jsou neustále někým týráni a obtěžováni	ano	☐	ne
d) se určitě najde nějaký žák, který byl občas týrán nebo obtěžován	ano	☐	ne
e) je mnoho žáků, ze kterých máme strach, protože by nám mohli ublížit	ano	☐	ne
f) se najde asi jen málo žáků, ze kterých by někdo mohl mít strach	☐	ano	ne
17. **Jakým způsobem by se dalo zamezit šikanování na vaší škole?**
-